

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

NÂZİM HİKMET

*Nâzım
ile
Piraye*

mektuplar **1**

Nâzım Hikmet
●
Nâzım ile Piraye

ADAM YAYINLARI

Anadolu Yayıncılık A.Ş.

Birinci Basım: Eylül 1975

İkinci Basım: Ocak 1976

Adam Yayınları'nda Birinci Basım: Aralık 1988

Adam Yayınları'nda İkinci Basım: Temmuz 1990

Adam Yayınları'nda Üçüncü Basım: Aralık 1990

Adam Yayınları'nda Dördüncü Basım: Haziran 1991

Kapak Düzeni: Aydın Ülken

187.00.024.493.342.4

91.34.Y.0016.342

Nâzım Hikmet'in Piraye'ye yazdığı mektupların her türlü yayın hakları saklıdır. Bu mektuplar yazılı izin alınmadan aktarılamaz, başka dillere çevrilip yayımlanamaz.

Nâzım Hikmet

●

Nâzım ile Piraye

Derleyen: Memet Fuat

«...hiç kimseden gizleyecek hiçbir şeyimiz olmadığı için: öyle ya, birbirimizi ne kadar sevdiğimizi, yetmiş yaşında ihtiyarlar olduğumuz zaman da bu sevginin aynı berraklık, aynı vefa, aynı temizlik ve derinlikle devam edeceğini, mütemadiyen maddi sıkıntı çektiğimizi, yediğimiz ekmeği büyük emek ve eziyet pahası elde edebildiğimizi, oğlumuzun hasta olduğunu, yani bütün saadet ve felaketlerimizi, bunların hiçbirisi utanılacak şeyler olmadığı için, kimseden saklamaya, gizlemeye lüzum görmeyiz, hayatımız berrak bir su gibidir, onu merak edenler üstüne eğilirlerse dibini görebilirler. Uzun lafın kısası, beni mektuplarından, yüreğinin sesinden mahrum etme.» Nâzım Hikmet (5.7.1946)

ADAM YAYINLARI

Anadolu Yayıncılık A.Ş.

Birinci Basım: Eylül 1975

İkinci Basım: Ocak 1976

Adam Yayınları'nda Birinci Basım: Aralık 1988

Adam Yayınları'nda İkinci Basım: Temmuz 1990

Adam Yayınları'nda Üçüncü Basım: Aralık 1990

Adam Yayınları'nda Dördüncü Basım: Haziran 1991

Kapak Düzeni: Aydın Ülken

187.00.024.493.342.4

91.34.Y.0016.342

Nâzım Hikmet'in Piraye'ye yazdığı mektupların her türlü yayın hakları saklıdır. Bu mektuplar yazılı izin alınmadan aktarılamaz, başka dillere çevrilip yayımlanamaz.

«Oğlum, canım evladım, Memedim»

«Annemi tanıyınca kadar, muhteva meselesinde bir bakıma sekterdim. Mesela, insanlar arasındaki sevdâ münasebetlerini yazmazdım. Annemi tanıdıktan sonra onun yaratıcı tesiriyle bundan da kurtuldum. Bir sevdâ şiirini, ama sahici bir sevdâ şiirini, bir kavgâ şiiri kadar seviyor ve sayıyorum.»

(...)

«Benden uzak, fakat yeryüzünün en akıllı ve en büyük kadınına yakın yaşadın. Beni adam eden, beni insan eden kadının tesiri yaratıcıdır.»

(...)

«Anana söyle sana yardım etsin, onun zevkine yüzde yüz güvenebilirsin. Şahsen ben en büyük ve yol gösterici münekkdim olarak onu tanırım.»

(...)

«Annemi daha sık sık görmemi istiyorum. Bak, bir daha tekrar edeyim, şahsen benim üstümde, iyi kötü bazı eserler verebildimse onların üstünde annenin selim zevkinin, dürüst aklının, pırıl pırıl karakterinin çok ama pek çok tesiri olmuştur. Sanat eserinin halisini sahtesinden ayırdetmekte onun kadar becerikli ikinci bir insana daha rastlamadım dersem inan. Bundan dolayı yazdığın her şeyi mutlaka ona oku. Hatta hikâye, şiir vesair tarzlarda yapmayı düşündüğün yenilikler varsa bunları ilkönce onunla münakaşa et. Şunu bil ki, o her hususta, yalnız sanatta değil, her hususta sana en doğru, en iyi ve en soyluyu gösterebilecek biricik insandır.»

(Cezaevinden Memet Fuat'a Mektuplar)

Nâzım ile Piraye 1930'da tanıştılar. «Mor Menekşe, Aç Dostlar ve Altın Gözlü Çocuk» Nâzım'ın Piraye için yazdığı ilk şürdür. Ama bu tanışma hemen evliliğe yönelmedi. Piraye'nin ilk kocası Vedat Örfi'den, biri kız (Suzan), biri erkek (Memet), iki çocuğu vardı. İkinci kocasını yüreğiyle değil, aklıyla seçmek istiyor, birini dedelerine bırakmak zorunda kaldığı çocukları için kaygılanıyordu. Özlediği gösterişsiz, ama rahat bir hayat, bahçesinde ebruli hanımelleri açan küçük bir evdi. «Mavi Gözlü Dev, Minnacık Kadın ve Hanımelleri» ile «Bir Ayrılış Hikâyesi» bu dönemdeki çekişmelerin ürünü şürlerdir. «Mavi Gözlü Dev»in, başına ters düşen son bölümü Nâzım ile Piraye evlenmeye karar verdikleri zaman yazılıp şüre sonradan eklenmiştir.

MOR MENEKŞE, AÇ DOSTLAR VE ALTIN GÖZLÜ ÇOCUK

Abe şair,
bizim de bir çift sözümüz var
«aşka dair».

O meretten biz de çıkarız
biraz...

Deli çılgınlık atıp avaz avaz
burnumun dibinden gelip geçti yaz
sarı
tahta vagonları
ter, tütün ve ot kokan
bir tiren gibi.

Halbuki ben
istiyordum ki gelsin o
kırmızı bakır bakracında bana
sıcak süt getiren gibi...

Fakat neylersin
yaz böyle gelmedi,
yaz böyle gelmiyor,
böyle gelmiyor, hay anasını... şey!..

EEEEEEEEEEY...

kızım, annem, karım, kardeşim
sen
başında güneşler esen
altın gözlü çocuk,
altın gözlü çocuğum benim;
deli çılgınlık atıp avaz avaz
burnumun dibinden gelip geçti de yaz,
ben, bir demet mor menekşe olsun
getiremedim
sana!

Ne haltcdck,
dostların karnı açtı
kıydık menekşe parasına!

1930

MAVİ GÖZLÜ DEV, MİNNACIK KADIN VE HANIMELLERİ

O mavi gözlü bir devdi.
Minnacık bir kadın sevdi.
Kadının hayali minnacık bir evdi,
bahçesinde ebruliiii
hanımeli
açan bir ev.

Bir dev gibi seviyordu dev.
Ve elleri öyle büyük işler için
hazırlanmıştı ki devin,
yapamazdı yapısını,
çalamazdı kapısını
bahçesinde ebruliiii
hanımeli
açan evin.

O mavi gözlü bir devdi.
Minnacık bir kadın sevdi.
Mini minnacıktı kadın.
Rahata acıktı kadın
yoruldu devin büyük yolunda.
Ve elveda! deyip mavi gözlü deve,
girdi zengin bir cücenin kolunda
bahçesinde ebruliiii
hanımeli
açan eve.

Şimdi anlıyor ki mavi gözlü dev,
dev gibi sevgilere mezar bile olamaz:
bahçesinde ebruliiii
hanımeli
açan ev...

BİR AYRILIŞ HİKÂYESİ

Erkek kadına dedi ki:

— Seni seviyorum,
ama nasıl,
avuçlarımda candan bir şey gibi kalbimi sıkıp
parmaklarımı kanatarak
kırasiya,
çıldırasiya...

Erkek kadına dedi ki:

— Seni seviyorum,
ama nasıl,
kilometrelerle derin, kilometrelerle dümdüz,
yüzde yüz, yüzde bin beş yüz,
yüzde hudutsuz kere yüz...

Kadın erkeğe dedi ki:

— Baktım
dudağımla, yüreğimle, kafamla;
severek, korkarak, eğilerek,
dudağına, yüreğine, kafana.
Şimdi ne söylüyorsam
karanlıkta bir fısıltı gibi sen öğrettin bana...
Ve ben artık
biliyorum:

Toprağın —
yüzü güneşli bir ana gibi —
en son en güzel çocuğunu emzirdiğini...
Fakat neyleyim
saçlarım dolanmış
ölmekte olanın parmaklarına
başımı kurtarmam kabil
değil!

Sen
yürümelisin,
yeni doğan çocuğun
gözlerine bakarak...

Sen
yürümelisin
beni bırakarak...

Kadın sustu.

SARILDILAR...

*Bir kitap düştü yere...
Kapandı bir pencere...*

AYRILDILAR...

Nâzım ile Piraye evlenmeye karar verdiklerinde yıl 1932 olsa gerek. Kadıköy'de yakın evlerde oturuyorlar. Piraye annesi, ablası, eniştesiyle. Nâzım kızkardeşi, eniştesi, üvey annesi, üvey kardeşleriyle. Bahçeli, büyük köşklere alışık olan kimseler çoğu. Kadıköy'ün apartman hayatına geçim zoruyla katlanmaktalar. Nâzım ile Piraye'nin evlenme kararı iki aileye Erenköy'de bahçeli, büyük bir köşk tutup birlikte yaşamak düşüncesini getiriyor. Memet annesinin yanında, ama dedesi Mehmet Ali Paşa (Vedat Örfi'nin babası) Suzan'ı bırakmıyor bir türlü. Vedat Örfi, Memet'in doğduğu yıl (1926) karısı ile çocuklarını baba köşkünde bırakıp Paris'e gitmiş, oradan Mısır'a geçmiş. Serüven düşkünü bir «paşazade». Piraye ise, dört yıl bekledikten sonra, ondan ayrılmak üzere, Memet'i alıp annesinin evine gelmiş. (Ama bir türlü yurda dönmeyen Vedat Örfi'den ancak 13.9.1932'de ayrılabiliyor.) Nûrhayat Hanım, kızları Fahamet, Piraye, Selma, Fahamet'in kocası Vedat (Başar), Nâzım, Nâzım'ın kızkardeşi Samiye ile kocası Seyda (Yaltırım), bir de Memet, Mehmet Ali Paşa'nın köşkünün karşısındaki ünlü Mithat Paşa köşküne yerleşiyorlar. Büyük bahçesi, çamlıkları, yemişliği, bağı, sebzeliği, kümesi, ahır, ayrı bir merası bulunan, bodrumunu, girdisini çıktısını saymadan on iki büyük odalı, çok güzel, ama yıllar yılı öylece bırakılmış bir köşk. Komşular hep Piraye ile annesinin tanıdıkları. Piraye'nin ilk gelin gittiği, içinde yedi yıl kaldığı köşkün çevresi. İki yanda halalar. Altta Osmanlılardan kalma ünlü bir Alman bahçıvan ailesinin, şarapçı Herter'lerin kızları... Mehmet Ali Paşa eski gelini Piraye'yi kızı gibi sevdiği için, Nâzım'ı da damadı sayıyor. Piraye ise kızı Suzan'a, ayrıca doğaya yakın olmanın mutluluğu içinde. Ama daha doğru dürüst yerleşmeye, köşkü, bahçesini derleyip toparlamaya kalmadan Nâzım tutuklanıyor. Önce İstanbul, sonra Bursa cezaevleri. Suç: Duvarlara devrim bildirileri yapıştırmak, vb. İstenen ceza: İdam...

BURSA CEZAEVİNDEN

Bir süre İstanbul'da tutuklu kalan Nâzım'ın Bursa'ya gönderildikten sonra Piraye'ye yazdığı mektuplardan parçalar (bu mektuplar «Piraye Hanım, Ethem Efendi Caddesi No. 13, Erenköy, İstanbul» adresine postalanmıştır):

Haziran 1, 1933

Hatçem,

Sağ salim Bursa'ya ulaştık. Rahatımız iyicedir. Mahkemenin ne zaman başlayacağı daha belli değil. Bu da tabii. Çünkü buraya geleli daha 24 saat bile olmadı.

Aramıza dağlar denizler girdikten sonra hasret ve göreceklilik bir kat değil kat kat arttı. Tez kavuşsak derim. Sen de öyle dersin, bilirim. Ama bakalım hadisat ne der?

Hapisane penceresinden, yığın yığın yeşillikler arkasında Bursa'nın beyazlıkları ve Keşiş'in dumanlara karışan etekleri görünüyor. Ben seni düşünüyorum. Senin çocukluğun bu yeşillikler arasında, bu kocaman, karlı dağın yamacında geçmiş. Ne tuhaf şey değil mi? Senin en güzel günlerinin geçtiği bu gök altında benim şimdi, bir türlü bitmek tükenmek bilmeyen saatlarım uzayıp gidiyor... Her ne hal ise, geç şimdi bunları...

Hiç olmazsa haftada bir bana mektup göndermeyi unutma! İhmal etme! Memet, annen, Selma, Fahamet, Vedat canım ne âlemde?.. Hepsinin gözlerinden ve ellerinden öperim. Samiye'yi, Seyda'yı görürsen selamlarımı ve öpüşlerimi söylersin... Halalarımın ellerinden pus ederim.

Sana gelince... Kavuşalım derim, kavuşalım tezden...

(imza)

Yavrum,

(...)

Bizim mahkeme için buranın müddeiumumiliği de ademi selahiyet kararı alıp mahkememizin cereyan edeceği yerin tayini için temyiz mahkemesine müracaat etti. Yani tekrar İstanbul'a gelip oraca mahkeme edilmemiz yüzde elli muhtemel.

(...)

Sana her gün mektup yazmak istiyorum. Sana mektup yazarken seninle konuşur gibi oluyorum. Yalnız tek taraflı bir konuşma. Kendim söylüyorum. Senin sesini duyamıyorum. Bana mektup yaz kuzum. Bilmezsın burada sevdiğinden gelen bir satır ne demektir!..

Mali vaziyetin nasıl? Sıkıntı çektiğin ihtimalini düşünmek bile beni nasıl üzüyor bilemezsın.

Sana kuvvetli ol demenin lüzumsuz olduğunu biliyorum. Senin ne kadar metin olduğunu gözlerimle görmedim mi? Burada güzel bir tabir var: «Aldırma! Bu da geçer!» manasına olmak üzere «Boşver!» diyorlar. Canın sıkıldı mı sen de boşver!

Herkese selam, sana hasret.

(imza)

Yavrum!

Hele şükür birinci mektubunu aldım. Çok az yazıyı bu kadar üst üste, bu kadar sevinerek, bu kadar içer gibi okumuşumdur... Bir okudum, bir daha, bir daha!.. Ne şirin, dağınıklığı ne candan, ne içli bir yazı yazışın varmış meğer senin! Hani bana her gün mektubun gelse, bu ağır, bu bitmez tükenmez saatlarım kanat takacaklar, kuş gibi geçecekler!..

Bana haftada iki defa pek âlâ mektup gönderebilirsin. Yalnız mektuplarının içine altı kuruşluk pul koy ki sana derhal cevap verebileyim.

Sana ilk mektubumu yukarı katta, bütün Bursa ovasını gören bir koğuştan yazmıştım. Halbuki ikinci, üçüncü ve dördüncüsü olan bu mektubu, pencereleri toprakla bir hizada ve yüksek bir taş duvardan başka bir şey görmeyen alt kattaki koğuşumuzdan yazıyorum. Fakat ben bu koğuşumuzdan çok memnunum. Arkadaşlarla bir aradayız. Rahatım burada çok daha iyi... Bilirsin ki, ben, öyle yatacak ve yiyecek şeylere pek aldırış etmem. Yeter ki kafalar kuvvetli, gönüller hoş olsun.

(...)

Yavrum,

Sen üzülme! Ne zaman olursa olsun, bir gün seninle Bursa'ya geliriz. Sen, yeşiller arasında dolaşan kızıl saçlı, yaramaz bir kız çocuğu hayali görürsün. Ve ben çok isterim ki, bu kızıl saçlı kız çocuğu hayali, sağ ayağı topal, iri yarı, dağınık sarı saçlı bir erkeğin ellerinden tutsun!.. Her ne hal ise! Boşver!..

Piraye!

Gazetelerde belki okumuşsundur: Bir affı umumi olacağı yazılıyor. «Cumhuriyet» gazetesi dahi yazdığına nazaran, af olacağı muhakkak. Yalnız biz bundan istifade edecek miyiz?.. Bu meseleyi sen ve Vedat iyice tahkik edip bana yazın...

Bu da bu kadar...

Memedi kucaklarım! Selam edenlere selamlar... Sana gelince...

(imza)

19 Haziran 1933

Yavrum!

Üçüncü mektubunu aldım. Beşinci mektubum işte bu...
Günlerim hep birbirine benziyor, hep birbiri ayarında. Daha
ziyade kendi içimin âleminde yaşıyorum. Canım hem sıkılıyor,
hem sıkılmıyor.

(...)

Bizim mahkeme burada olacak. İkinci müstantik Osman Bey
tarafından sorguya çekildim. Sorgu devam ediyor.

(...)

(imza)

Yavrum!

(...)

Bizim mahkeme ne gün olacak, malum değil... Bekliyoruz. Benim kurtulacağıma ümidim var. Kuvvetli bir ümit hem de... Yalnız, aftan acaba siyasi maznun ve mahkûmlar da istifade edecekler mi? Bu hususta Vedat sağlam bir tahkikat yapabilir. (...) Bizim iş ikinci müstantik İhsan Beyde. Galiba başka bir mektubumda Osman Bey diye yanlış yazmıştım...

(...)

(imza)

28 Haziran 1933

Yavrum.

(...)

Bizim mahkeme daha başlamadı. İddianameler bile gelmedi daha. Bekliyoruz.

(...)

Canımın içi, yavrucuğum,

Sana hasretim bir çığ gibi arttıkça artıyor. Meğer biz birbirimize ne kadar bağlıymışız! Kurtulacağımı çok sanıyorum. Fakat kurtulmaz da, araya dört sene girerse, beni unutacak mısınız? Dört sene bir mezarın üstüne atılan topraklar kadar unutturucu mudur acaba?.. Kim bilir! Sen hayır! yahut Evet! deme! Başından daha böyle bir tecrübe geçmedi ki... Ben unutmayacağıma eminim. Dört duvar arasında senin hayalin nasıl gözümün önünden kaybolabilir!

Her ne hal ise... Bugün karanlık tarafım üstümde. Münasebet-siz şeyler yazacağım... Selamlar.

Memedi ve seni doya doya kucaklarım.

(imza)

Yavrum.

Kırmızı biber gibi acı bir mektubunu aldım. İçim yandı. Sitem edecek değilim. Sakın ha! Haksızsın! diyecek değilim. Yalnız, çok insafsızsın! diyeceğim... Sen haklısın. Fakat ben mahpustayım. Sinirliyim. Sen benden uzaksın. Ben sevdiklerimden uzağım. Kızma bana. Ve sakın sanma ki yıktığımı yine iki satırcıkla tekrar yapmak istiyorum. Seni kırdımsa, beni düşünüp benim topal bacaklı, saçları darmadağın kocaman hayalimi, gözlerine daima doyamadan bakan gözlerimi gözünün önüne getirerek kusurumu bağışlayacağına eminim.

(...)

Bizim mahkemenin ne zaman başlayacağı belli değil. Daha iddianameler bile gelmedi. Hatta istintak hakiminin tahkikatı bile bitmedi galiba!

(...)

Sana mektup yazarken öyle içli bir çocuk gibi oluyorum ki, mütemadiyen nazlanmak, sızlanmak istiyorum!..

(...)

(imza)

Sevgili!

İki mektubunu birden aldım. Hava yağmurluydu. Bacağım ağrıyor, canım sıkındı. İki mektubun senin iki elin gibi ellerimi tuttu, iki altın gözün gibi gözlerime baktı... Şimdi öyle keyifli, öyle neşeliyim ki... İşi mektubun sonuna bırakalım. Ellerin elimde, gözlerin gözümde konuşalım seninle. Ben harıl harıl İngilizceye çalışıyorum. Pek âlâ Almancaya da çalışabilirdim. Fakat sen İngilizce bilirsin ve ben senin bildiğin her dilden seninle konuşmak istiyorum. Hani bana mektup yazar da, Çince öğreniyorum, dersin, ben de burada hemen Çinceye başlayacağım. (...)

Şiir yazmak istiyorum. İçli, ağır hapisane şiirleri. Fakat sen aklıma geliyorsun, hazin sevgi-ayrılığı şiirleri doğuyor içimden. Halbuki bilirsin ki ben sana dair şiirleri yazmak değil yalnız sana söylemek isterim. Onlar öyle mahrem hislerimdir ki bir sen bir de benden başka kimseler bilmemeli, okumamalı, duymamalıdır.

Gelelim işlere:

1 — Mahkeme sanırsam 15-20 güne kadar başlar.

2 — Benim avukat İrfan Emin'dir. Ramiz Bey sadece baba dostu gibi yardım edecek ve bu yardım hususunda icabederse buraya kadar gelecektir.

(...)

Hapisane müdürü geçen gün bana, «Evli misiniz?» diye sordu. Ben de, «Nişanlıyım!» dedim.

Nişanlım benim! Nişanlıcığım. Yüzüğünü kalbimde taşıdığım, kalbime geçirdiğim sevgili! Sana öyle hasretim ki... Herkese ayrı ayrı selam. Seni, seni, seni ve Memet oğlumuzu doya doya kucaklarım!

Nişanlın

(imza)

Nişanlım!

Birinci mektubumu yazdım. Tam zarfı kapatırken senin üçüncü mektubun da geldi... Onun için ayrı cevap yazıyorum. Sen beni fersah fersah geçtin. İçimde gururla, sevinçle, minnetle karışık bir mahcubiyet var.

Yalnız bugünlerde benden mektup almamana biraz şaşıyorum. Belki bana üçüncü mektubunu yazdıktan sonra almışsındır.

(...)

Seninle beraber daha çok yerlere bakacağız nişanlım, yıldızlara, dost yüzlerine, Memedimizin gözlerine, güzel günlere, beraber yan yana bakacağız...

Önümüzde dinç, kuvvetli, dolgun ve manalı bir hayat var daha. Gönlün kocalmasın nişanlım. Bak ben topal bacaklı, ihtiyar bir çınar ağacına benzeyen gövdemin içinde, her dem taze, her dem kuvvetli ve her dem senin ateşinle dolu, aşınmamış, pırıl pırıl bir yürek taşıyorum. Seni düşünürken ben gençleşiyorum. Bacağımın sızısı duruyor. Sen de beni düşünürken genç ol, kuvvetli ol!..

Ellerinden öperim
Anacığım Nişanlım
(imza)

Karıcığım,

Acele yazıyorum. Yarın mufassal uzun yazacağım. Onu bundan bir iki gün sonra alırsın.

1 — Ayda 25 lira ile mükemmel geçinirim.

2 — Yakında İstanbul'a gelmem ihtimali çok kuvvetli.

3 — Bugün müstantiğe çıktık. İstintak lehimizdedir.

4 — Seni öperim. Mufassal mektubumu bekle.

(imza)

Canım Nişanlım!

İşte mufassal mektup:

Dün müstantiğe gittik, benim aleyhimde delil olarak gösterilen, fakat hakikatte benim tarafımdan yazılmamış olan el yazılarının kendi el yazılarımla karşılaştırılmasını istemiştım. Bu talebim kabul edilmiş. Dün yazılar karşılaştırıldı. Yarın öbür gün bu hususta rapor verilmiş olacak. Raporun lehimde çıkacağına yüzde yüz eminim. Müstantik Bey: Belki men-i muhakeme kararı alırsınız, diyor. Bu iyi havadislerden birisi... Gelelim ötekisine: Kitap davası için İstanbul'a gelmem ihtimali var. Ve bu ihtimal hayli kuvvetli...

Karıciğim!

Mektup yazarken düşünüp taşınmak canımı sıkıyor filan diyorsun! Mektup yazarken hiç düşünme, aklına geleni, içinden geleni yaz. Hiç kuş öterken düşünür mü? Hiç şair şürini gönlüyle okurken kafasını yorar mı? Neyi ve niye düşünüp taşınıp yazacaktı? Kalp düşünmez. Sen bana kalbinle yaz. Olur mu? Zaten senin her mektubunun bütün güzelliği, bütün içliliği, bütün neşesi ve şiiri burada değil mi?

Bir tanem, Hatçeciğim!

Ben öyle sanıyorum ki çektiklerimizin çoğu gitti azı kaldı. Sen bana kızma, kimseye kızma! Üzülme... Hani sen «iyi insan olmuştun?» Daha doğrusu ne iyi, ne hudutsuz iyi insan olduğunu nihayet kendin de anlamıştın...

Sen bir fikir, bir sanat ve bir kanaat adamının karısısın. O adam senin gözlerinden çok defalar, yaşamak ve düşünmek ve kavga etmek için kuvvet aldı.

— Karım, nişanlım, kardeşim, dostum, arkadaşım... Güvendiğim, daima güveneceğim gözleri gözlerimin önüne getirdiğim zaman

seninkiler ışıl ışıl hepsinin orta yerinde pırıldıyorlar. İki yıldız gibi gözlerin, iki kocaman berrak yıldız gibi, dost gözlerinin gökyüzünde yolumu gösteriyorlar bana!

(...)

Sevdiklerime, beni sevdiklerini sandıklarına selam yazarken öyle bir haz duyuyorum ki... Ben kuvvetliyim Hatçe! Sen de kuvvetli ol! Ben sen demek değil miyim?

(imza)

Pirayem!

19 temmuzda yani üç gün sonra İstanbul'da Süreyya Efendi Paşa ile devam var. Gerek gazeteden, gerek İrfan Emin'in gönderdiği bir telgraftan, gerekse bura müstantığının söylediğinden İstanbul'a geleceğimi zannediyorum. Fakat hâlâ bir ses seda çıkmadı. Bakalım ne olacak? Bir aksilik çıkmazsa iki yahut üç gün sonra seni göreceğim, ellerimle ellerine dokunacağım, sesini işiteceğim demektir.

Dün gece rüyamda yine seni gördüm. Uyandığıma pişman oldum!

İstanbul'a öyle gelmek istiyorum ki, bu adeta benim için beraat olacak! Hem gelirsem bir hafta on beş gün filan kalırım ve sen beni her gün görmeye gelirsin. Olmaz mı?

Bu mektup bu kadar. Artık yazmak değil, konuşmak, mütemadiyen sana sesimle, yazımla değil, anlatmak anlatmak, içimi dökmek istiyorum.

Memet oğlumu kucaklarım. Herkese selamlar. Seni öperim.

(imza)

Yavrum benim!

Bak ayın 18'i. Yarın 19. Seni belki görecektim. Fakat mesele uzadı. Görüşmemiz bir hafta sonraya kaldı gibi. Neden mi? Anlatayım.

Süreyya Efendiyle davamda şahsen hazır bulunup bulunmak istediğimi İstanbul mahkemesi sordurttu. Ben de orada şahsen bulunmak istediğimi söyledim. Şimdi mahkeme İstanbul'da ne günü olacaksa beni o günü gönderecekler.

(...)

Müstantik ile yaptığım temaslar neticesi, içimde garip, fakat haklı, uzak fakat sevinçli bir ümit doğdu: Belki mahkemeye çıkmadan serbest kalırım.

(...)

Karıcığım!

Sizin köşke kiracı geldi mi? Geldiyse kimlerdir? Hiçbir haber vermiyorsun! Ve ben kiracı deyince bilmem neden biraz pireleniyorum!

(...)

(imza)

17 Eylül 1933

Pazar

Merhaba canımın canı!

Cuma günü sabahı İstanbul'dan yola çıktım. Köprü'den Yalova'ya kadar, güneşte pırıl pırıl bir atlas kumaş gibi ışıldayan denizin üstünde, masmavi havayı ciğerlerime doldurdum da doldurdum. Vapur Moda'ya uğradı. Kalamış koyunu gördüm. Yıldızlı bir gece, altın bir baş ve hatıralar.

(...)

Cumartesi günü dinlendim. Pazar, bugün işte ve ben yazıyorum sana!

• Ayrılışımızın garip bir tadı kaldı damağımda, acı bir tat... Yarı kalmış bir öpüşmeye benzer bir şey!.. Seninle gırtlığıma kadar doluyum!.. Ben bir toprak çanak gibiyim ve sen beni dolduran, baygın, acı kokulu kırmızı bir içkisin. (...)

Mektuplarını bekliyorum. Çabuk gelsinler.

Seni, Memedi, Suzanı — karımı ve çocuklarımı öperim.

(imza)

Sevgili!

Bütün bir uykusuz geçen geceden sonra sana bu mektubu sabah sabah yazıyorum. Oğlumla beraber çıkartıp gönderdiğin resim uyutmadı beni. (...)

«Ben aşk mektubu yazmasını beceremedim. Sen yaz da bana model olsun,» diyorsun. Senin aşk mektubun harikuladeydi. Buranın ölçüsüyle, böyle bir mektup için üç sene yatılır billahi...

Zati sen benden daha iyi şairsin, sen benden çok daha derinsin, yavrum. Ben belki daha sanatkârım.

(...)

Sevgilim benim... Hesap ettim, iki gün sonra senden ayrılalı tam 7 ay olacak. 7 ay! dile kolay!

(...)

Seni kucaklarım, kucaklarım, kucaklarım.

Nişanlın
(imza)

Karıcığım!

Aşk mektuplarımıza elveda!

Yine iş mektuplarına başlayalım. Dinle!

Sana telgrafla para göndereceğim. Bu parayı alır almaz derhal avukat İrfan Emin'e verirsin ve çok ısrar edersin ki hemen Bursa'ya gelsin. Çünkü bizim iddianameler geldi ve bir kopyasını İrfan Emin'e gönderdik. Eğer avukat himmet eder de mahkemede, ki bir aya kadar başlar artık, üç sene ceza yersem af kanunu mucibince derhal tahliye olunurum. Dört sene¹ yersem, sekiz aydan beri yattığım için, dört ay daha yatar çıkarım. Avukatın hemen gelmesi lazım, çünkü iddianamede benim 146 ve 147 maddelerle tecziyem, yani idamım isteniyor. Filhakika buna boşver, amma ne de olsa işin bir an evvel halli lazım.

(...)

Neşem yerindedir. Seni düşünüyorum. Yavrularımı düşünüyorum. Eğer dört sene ceza yersek bu sefer sağlam olarak dört ay sonra kavuşacağız.

(...)

(imza)

²Zarftaki tarih: 30.10.1933

Karıcığım!

Telaşa lüzum yok! Müddeiumumi Bey iddianamesinde idamımı istedi diye hemen asılacak değilim. Daha müstantik kararnamesi var, mahkeme kararı var, temyiz mahkemesi var. (...)

Ben her şeye rağmen, hakkın tecelli edeceğinden ve beraat eyleyeceğimden eminim. Yok bu olmaz da dört beş sene cezaya çarpılırsam aftan üç sene istifade ettiğim için azami bir sene sonra kurtulur sana kavuşurum sanıyorum.

(...)

Yavrularımı ve seni kucaklarım karıcığım. Uzun ve sık sık mektuplarına muhtacım.

(imza)

Biriciğim,

Nasılsın? Ben hep bildiğin gibiyim. Bugün cuma, ayın onu. Daha müstantik kararnameini yazmamış. Bekliyorum. Bakalım o zat-ı muhterem de bizim kelleyi mi isteyecek? Eğer o da isterse, mesele hafif miktarda ciddileşir. Mamafı, elden ne gelirse şimdiden yapmalı!

Neyse, olan olur, bunları geç... Geçen ayın 25'inde sana bir mektup yazdım, gönderemedim. Onu şimdi gönderiyorum, işte:

“Karıma Birinci Mektup”

33. 10. 25

Bursa

Hapisane.

Anne :

af olursa

nasip olur

üç güne dek

saçlarını okşayabilmek...

Yavrum!

Uyuyamıyorum!

Görünmez kuşlar ötüyor

üstünde kızıl ağaçların.

Alevli bir duman gibi tütüyor

gözlerimde saçların!

Saçları altın

dudakları nar

koyu kehribar

gözlü sevgilim

Çıkacağımdan

emin değilim.

Tutmaz bizleri af!..

³Elinizdeki kitabın ilk iki basımında yer almayan bu mektup sonradan Nâzım Hikmet'm bir arkadaşında bulunmuş, Asım Bezirci aracılığıyla yayımlanmıştır.

Bak ne tuhaf
ne güzel
Ne harikulade ısıldıyor
ay ışığı
pencerenin
demirlerinde!
Elbette ben
böyle demirlerle bölünmeyen
aya
kavgaya
ve sana kavuşacağım
günün birinde...

Karı!
Kış geldi
gönder benim yün çorapları!
Birimiz dışında demir kapının
içinde birimiz.

Kim bilir
kaç kış daha geçireceğiz?
Üzülme benim için!

Renk gören
ses duyan başımla
ellerini yüreğimde sıkıttığım
arkadaşımla
saatları gün
günleri ay
ayları yıl edip devirmem kolay!
Ay ışığı pencerenin demirlerinde
kavuşacağız günün birinde...

Düşmanlara gam.
Dostlara selam.
Kalbimde çocuklarım.
Seni kucaklarım.
Canın sıkıldıysa bu mektuptan
beni affet!..

Kocan:

Nâzım Hikmet...

(Tarihsiz)‘

Karıcığım

Şeker gibi bir mektubunu aldım. Akrabalarım düğünümüze razı oldular diyorsun. Hangileri? Kimlerle görüştün? (...) Sana bir ikinci manzum mektup daha yazdım, birincisini yazıp göndermiştim. Almışsındır. Bu ikincisi senin bir mektubuna cevaptır. Dinle:

«Karıma 2 nci Mektubumdur»

33-11-11

Bursa

Hapisane.

Bir tanem!

Son mektubunda:

«Başım sızlıyor,
yüreğim sersem!»
diyorsun.

«Seni asarlarsa
seni kaybedersem»
diyorsun
«yaşayamam!»

Yaşarsın karıcığım!

Kara bir duman gibi dağılır
hatıram rüzgârda!

Yaşarsın kalbimin kızıl saçlı bacısı!

En fazla bir yıl sürer
yirminci asırlılarda
ölüm acısı!

Ölüm!
Bir ip te sallanan bir ölü!
Bu ölüme bir türlü
razı olmuyor gönlüm!

Fakat!
Emin ol ki sevgili!
Zavallı bir çingenenin
tüylü, siyah bir örümceğe benzeyen eli
geçirecekse eğer
ipi boğazıma;
mavi gözlerimde korkuyu görmek için
boşuna bakacaklar
Nâzım'a!

Ben
alaca karanlığında son sabahımın
iştirilmemiş bir türküyü duyacak,
dostlarımı ve seni göreceğim.
Ve yalnız
yarı kalmış bir aşkın acısını
toprağa götüreceğim!..

Haydi bunlara boşver!
Bunlar uzak bir ihtimal!
Paran varsa eğer
bana bir fanile don al,
tuttu bacağımın siyatik ağrısı!..
Ve unutma ki daima iyi şeyler düşünmeli
bir mahpusun karısı!..⁵

Ben bu iki mektubumu yazdığım yazıların en güzelleri
sanıyorum. Belki çok samimi de onun için...

⁵Bu şiir eksiktir. 1935'de *Portreler* adlı kitapta yayımlanan son biçimine göre,
gerek noktalama, gerek düzen bakımından çok değişiktir.

Daha duruşmaya çıkmadık. Müstantik kararnamesini bilmiyoruz. Yalnız dün gece Lütfi isminde birisinin men-i muhakemesine karar verilmiş. Çıktı. Darısı bizim başımıza...

(...)

İnsanlar ne şayanı hayret mahluklarmış. İçlerinde öyle iyileri, öyle kötöleri varmış ki... Ben ancak otuz iki yaşında insanları okuyabildim. Şimdiye kadar onlar benim için kapalı bir kitapmış! Hele içlerinde bir tanesini, ki bir yılan gibi koynumda beslemişim!.. Ben çocukmuşum karıcığım! Fakat büyüdüm artık!..

Her ne hal ise, bildiklere, beni sevenlere selam, çocuklarımı ve seni kucaklarım! Mektup bekliyorum.

(imza)

Bir tanem!

Son mektubunda:

«Başım sızlıyor

yüreğim sersem!»

diyorsun.

«Seni asarlarsa

seni kaybedersem,»

diyorsun,

«yaşayamam!»

Yaşarsın karıcığım,

kara bir duman gibi dağılır hatıram rüzgârda;

yaşarsın, kalbimin kızıl saçlı bacısı

en fazla bir yıl sürer

yirminci asırlılarda

ölüm acısı.

Ölüm

bir ip te sallanan bir ölü.

Bu ölüme bir türlü

razı olmuyor gönlüm.

Fakat

emin ol ki sevgili,

zavallı bir çingenenin

kıllı, siyah bir örümceğe benzeyen eli

geçirecekse eğer

ipi boğazıma,

mavi gözlerimde korkuyu görmek için

boşuna bakacaklar

Nâzıma!

Ben,
alaca karanlığında son sabahımın
dostlarımı ve seni göreceğim,
ve yalnız
yarı kalmış bir şarkının acısını
toprağa götüreceğim...

Karım benim!
İyi yürekli,
altın renkli,
gözleri baldan tatlı arım benim;
ne diye yazdım sana
istendiğini idamımın,
daha dava ilk adımında
ve bir şalgam gibi koparmıyorlar
kellesini adamın.

Haydi bunlara boş ver.
Bunlar uzak bir ihtimal.
Paran varsa eğer
bana fanile bir don al,
tuttu bacağımın siyatik ağrısı.
Ve unutma ki
daima iyi şeyler düşünmeli
bir mahpusun karısı.

(Portreler, 1935)

Karıcığım

15 tarihli mektubunu aldım. Bir hayli sevindim. Bizim mahkeme bu ayın 27'sinde başlıyor. Haydi hayırlısı!.. (...)

Ben beraat ederim diye düşünüyorum. Çünkü ortada kuru iftiradan gayri bir şey yok!

Seni seviyorum! Sana bayılıyorum! Sana hayranım! Selamlar!

Cevap isterim.

(imza)

22 İkinciteşrin

Karıcığım.

Bugün duruşmaya çıktık. Senden hâlâ mektup yok. Son aldığım mektup 15 tarihli idi. Müstantik Bey de aynı maddeden tecziyemi istiyor. Fakat kararname çok garip. Mesela, Kadri isminde, son defa yakalanan bir adamın üstünde, Karl Marks ismindeki bir âlimin bundan 60-70 sene evvel yazdığı meşhur bir kitabın el yazısıyla Türkçesi çıkmış. Bu kitap bundan on sene evvel kadar da Türkçeye resmen tercüme edilip resmen satılmıştı. Müstantik Bey şimdi bunun benim tarafımdan yazılmış olduğunu iddia ediyor. Karl Marks'ın yetmiş senelik eserini bana mal ediyor. Ne tuhaf şey değil mi?

Dahası var: Yine bilmem kimin üstünde çıkan bir risalede Şevket Süreyya'nın aleyhinde bir yazı varmış. Müstantik Bey bunu da benim yazmış olduğumu iddia ediyor. Sebep olarak da Şevket Süreyya ile İstanbul'da mahkemem olduğunu, bundan dolayı birbirimize hasım olduğumuzu söylüyor. Anlıyorsun ya Süreyya Paşa ile Şevket Süreyya'yı birbirine karıştırmış... Daha bunun gibi neler... Her ne hal ise... Bakalım mahkemeye!.. Bu kadar acayip iddialarla asılacak değilim ya!..

Sana bol bol havadis verdim işte...

Bildiklere selamlar. Çocuklarımı ve seni kucaklarım biriciğim.

(imza)

Karıcığım.

Bugün ikinci mahkemeye de girdik, çıktık. (...) Mahkeme en fazla daha yirmi gün süreceğe benziyor. Üçüncü mahkeme cumartesiye ve avukat da gelecek. Şimdiye kadar ki celselerden edindiğim intiba fena. Bu kadar garip surette cereyan eden hiçbir mahkeme bilmiyorum. Zabıt tutulmuyor, sözünü dinlemiyorlar, gıyapta şahit dinliyorlar. Daha neler de neler... Sonumuz hayırlı olur inşallah!.. Bir aya kadar dananın kuyruğu kopacak..

Her şeye rağmen neşem yerinde. Bilhassa senin mektupların gönlümü ferahlatıyor.

(...)

(imza)

Kızım!

Nihayet bir mektup göndermek lutfunda bulundunuz... Teşekkür... Kime âşık olursan ol!.. Bir mahpusun dışardan aldığı kötü haberler arasında, karısının sevdalanması o kadar mühim değilmiş... Bunu eski tecrübeli hapislerden işitmişim... Mahpus için «gözden uzak gönülden uzak!» demek değildir. Çünkü demir parmaklıklar adamının gözleri görmez ve bu görmeyen gözlerin karanlığında dışardan kalmış hayaletler eski halleriyle ışıldarlar. Fakat dışardakiler için «gözden ırak gönülden ırak» sözü bir hakikattir. Hele gözden ırak olan, demirlerin arkasında!..

İstersen ona, tebrik mektubuyla beraber yeni bir maşukasının haberini de vereyim!.. Bu bahis seninle aramızda bir defa daha, ben senin gözlerinin önündeyken de geçmişti... Bu ikincisi... Teselliye ihtiyacım yok. Teminat da istemiyorum... Dokuz aydır ben demirlerin arkasında ve sen hayatın içindesin... Ve kim bilir bu böyle daha ne kadar sürecek?.. Hayatın genç bir kadından istedikleri vardır... Ne yapalım? Hayat ve tabiat bizden kuvvetlidir. Burda hayattan uzak bütün bu şeyleri daha iyi anlıyor ve sana hak veriyorum... Bereket versin ki biz seninle arkadaşız da!.. Ve arkadaşlığımızı unutmazsan benim için ne mutlu!

Kime âşık olursan ol! Yalnız gören gözü ve duyan kulağı haline geldiğin bu hapis arkadaşı bu kadar uzun zaman mektupsuz bırakma!.. Şahsi hiçbir işin, velev ki bu iş bir erkeğin tesiri altında günlerce kendisinden geçmek suretinde tecelli etse bile, seni kör ve sağır bir kardeşe bir parça ses, bir damla ışık ulaştırmaktan günlerce alıkoymamalı... Senin gönül işlerine müdahaleye hakkım yok, fakat 28 Teşrinisanide yazdığım bir mektubun cevabını 11 Kânunuevvelde, Bursa gibi bir yerde, almamayı istemek ve bu kadar geciken bir mektubun biraz daha dolu olmasını beklemek hakkımdır sanıyorum.

Bütün bu yazdıklarım seni kızdırmasın. Kötü bir erkek kıskançlığına düştüğümü zannetme. Bu mektup sadece ihmal edilmiş bir arkadaşın bir arkadaşına sitemidir...

Beni soranlara selam. Memedi kucaklarım. Senden biraz daha sık ve kendi gönül işlerinden ziyade beni alakadar edecek havadislerle dolu bir mektup isterim.

(imza)

Biriciğim.

Beni bilirsin, lüzumundan fazla şairim. Her hadiseyi kafam yalnız şuurla değil, kalbim hisle de işler, yoğurur, ona en akla hayale gelmez şekiller ve ölçüler verir... Bu benim en büyük kusurum, en büyük meziyetimdir... Ne halte deyim! Yaratılışımı böyle... Hele senden ve sevdiklerimden uzak karanlık bir meçhulün içinde olmak bende bu hassayı, bilhassa sana ait olan meselelerde, marazi bir hadde kadar çoğalttı...

Şimdi, yüzüm kıpkırmızı, gözlerim dolu, senin ve kendi kendimin karşısında utancımдан yerin dibine geçmek istiyorum. Belki kafalarımız çarpıştığı zaman ben galip geliyorum. Fakat kalplerimiz çarpıştığı zaman daima yenilen benim... Çünkü, Allah belasını versin, öyle ipe sapa gelmez, öyle münasebetsiz, öyle ölçüsüz seven bir kalbim var ki, onun deliliklerini idare etmek elimde değil... Bir tek kelime: Beni affet sevgili! Hayatımda bu kadar haksız, bu kadar vahşi ve bu kadar deli olduğumu hatırlayamıyorum. Burada kendi içimi, bilhassa his ve sevgi âlemimi bütün çıplaklığı ile seyrededildim. Ve anladım ki ben ancak hudutsuz bir sevgi menbaı ile yaşayabilen, münasebetsiz derecede kıskanç, insiyaklarıyla en sevdiği kalbin üstüne atılmakta korkunç ve azaplı bir iştihak hisseden ve bu haltı yedikten sonra gecelerce uyuyamayan bir acayip vahşi hayvanım... Ben o yazdıklarımı ancak sana yazabilirdim. Çünkü şu kâinat denen nesnenin içinde en çok sevdiğim yürek, üstüne en çok titredığım insan kalbi senin göğsündekidir. Ve ben işte böyle, büyük ve korkunç bir tezat cehenneminin içinde yanarak, bu en aziz bildiğim kalbin üstüne delice saldırdım... Bana acı demiyorum. Yalnız ıstırabıma hürmet et ve sana ne kadar bağlı olduğumu anla... Sen benim yalnız arkadaşım değilsin, yalnız arkadaşlığımız beni doyurmaz, ben aramızda yalnız arkadaşlık rabitalarıyla iktifa edemem. Sen her şeyimsin benim. Ve bu her şeyden bir küçücük zerre eksilse ben bomboş kalırım. Emin

ol ki hiçbir insan başka bir insanın önünde bütün deliliklerini, ruhunun bütün korkunç taraflarını bu kadar açıkça itiraf etmek cesaretini gösterememiştir. Ben eğer bu cesareti gösterebildiysem seni hudutsuz, uçsuz bucaksız sevdiğimden, seni kendimden ayırt edemediğimdendir.

Mektubun beni allak bullak etti. İçimde sarsıntılar var. Yetiş imdadıma! Bana güneşli sıcak bir iki satır yaz. Hayatla boğuşmak kabiliyetimin artması için buna muhtacım.

(...)

Oğlunun, Memetçiğinin hastalığı beni çok üzdü. Ona iyi bak demiyorum. Böyle bir tavsiye münasebetsiz olur zaten. Yalnız onun mavi gözlerine baktığın zaman orada beni de gör. O senin bir parçandır ve onun için benim de azizlerimdendir.

Mahkeme fena gitmiyor. İrfan Emin çok uğraşıyor. Kendisine karşı minnettarım.

Beraat ederim diye düşünüyorum. Bakalım hadisat ne gösterir?

Yazmak, boyuna yazmak istiyorum. Yazdıkça, dünyada en büyük haksızlığımıza maruz bıraktığım en sevgili insanımla konuştukça, ona sevgimi, ıstırabımı, deliliklerimi söyledikçe ferahlıyorum, açılıyorum.

Şimdi şu dakikada seninle başbaşa kalmak için, neler vermezdim bilsen! Bu kuru bir edebiyat lafı değil...

Hani, belki hatırlarsın, bir yaz gecesi yine sana o vahşi insiyakımla kızmıştım da evden defolup gitmiştim. Ve sonra bir adada, eski, kirli bir yatağın üstünde su ve rüzgâr sesleriyle dolu uykusuz bir gece geçirdikten sonra, başım önde, gözlerim kırmızı, ertesi sabah yine sana dönmüştüm. Sen hiçbir şey olmamış gibi beni karşılamıştın. O geceyi o sabahı hiçbir zaman unutmayacağım. Ve şimdi yine o haldeyim. Yalnız karşımda sen yoksun...

O mektubumu yırt demiyorum. Onu sakla, o benim deliliğim, o benim şairliğimin, o benim sevgimin senin elinde en mükemmel vesikasıdır. Ben işte o mektuptaki kadar divane, o mektuptaki kadar kıskanç, o mektuptaki kadar mustarip, o mektuptaki kadar

sevdalıyım. Seviyorum, anlıyor musun? Her yiğitin bir yoğurt yeyişi, her iklimin bir fırtınası var, benimki de böyle... Zaten herkes gibi tabii bir insan olsaydım, bu kadar çok kıskanamaz, bu kadar çok ıstırap çekemez ve bu kadar çok sevemezdim ki...

Dün gece, bütün gece kar yağdı. Demir parmaklıkların dışındaki Bursa bembeyaz. Hapisane avlusu kar içinde. Koğuşta teneke mangalın başında ısınyorum. Sen üşüyorsun, senin sızılarının var, oğlumuz hasta ve ben sana teselli verecek bir imkâna bile malik değilim... Boşver! diyemiyorum. Artık boşveremiyorum sevgili!

Her düşündüğünü, her istediğini yazamamak ne kötü şey. İçim dolu, dolu. Boşalamıyorum. Kalbimin kanıyla kalbim boğulacak gibi.

O mektubu sakladın, bunu da sakla. Bu iki mektupta çarpan tek bir insan kalbidir. Ve her ikisi de bir tek kalbin tek bir iştihak ve sevgisinin ayrı ayrı renklerde görünüşüdür. Ben bu mektupta sana ne kadar sevdalıysam ötekinde de öyleydim.

Memedin ve senin yalnız ikinizin ellerinizden öperim.

(imza)

Biriciğim.

Sana ayın 21'inde, yani senin bana son mektubunu gönderdiğin gün uzun bir mektup yazdım. Sanıyorum ki, o mektubum eline varmıştır şimdi. Ve o mektup benim bütün içim, bütün ıstıraplarımla ruhumdu. Eğer o mektubum eline değmediyse yanarım. Çünkü öyle bir ikincisini yazmama imkân yok. O öyle bir feverandı ki ancak senelerde bir defa bir insan yüreğinden fırlayabilirdi. O, 21 tarihli mektubumu alıp almadığını mutlaka bana bildir. Mahkeme seyr-i tabiisinde... Ne olacağım meçhul... Beraat ederim inşallah...

Sinirliyim. Sebep mi? Birçok... En mühim sebep mi? Onu geç... sorma...

Gönlümde, gözümde, aklımdasın biriciğim... Sen hudutsuz derecede içimdesin... Hudutsuz derecede sana sevdalıyım. Öyle bir âşığım, öyle bir âşığım ki, ancak Fuzulî şairin yüreği böyle bir aşkla çarpabilmiştir... İçimdeki ateşi gözlerimde tutuşturarak, senin gözlerinin önünde hiçbir söz söylemeden bir dakika bulunabilsem çok şeyler anlardın belki...

(...)

Yarın mahkemeye çıkıyorum. Bu gidişle daha beş altı celselik işimiz var. Yani bir buçuk iki aylık. Eğer beraat edersem bir buçuk iki ay sonra oradayım, dört sene ceza yersem, ki bu çok haksız bir şey olur, Mart 21'de ordayım. Daha fazla yüklenirsem... artık orası...

Küçük yazı yazamıyorum, diyorsun. Zararı yok!.. İstersen bütün bir mektup kâadına bir tek kelime yaz, kocaman bir tek kelime, mesela ismini, yahut «Seni seviyorum!» cümlesini ve bana gönder... O da yeter bana!.

Seni ve oğlumu kucaklarım.

(imza)

Karıcığım.

(...)

Sana bir mektup yazmıştım, her satırı parmaklarımı yakarak kâada dökülen bir mektup... Ne yazık eline ulaşmamış. Ve ben de bir daha öyle bir şey yazamam. Seni ve kendi kendimi o kadar çok kuvvetle duymadığım için değil, fakat bir daha o dehşetli mahcubiyet ve o kızgın ıstırapla sevgimin o hudutsuzluğunun karışmasından gelen azaba tahammül edemeyeceğim için...

Sana uçsuz bucaksız inanıyorum, senin kadar kimseye itimadım yok. Fakat aynı zamanda seni vehimler içinde boğulan bir eski şarklı gibi kısıkanıyorum. Bir insan yüreğinde aynı sevgi kaynağından gelen bu iki düşman hissin o çarpışan birliği aşk denen mucizeyi yaratıyor. Ve ben âşıkım.

(...)

Mahkeme bildiğin gibi. Beraat ederim inşallah...

(...)

(imza)

17/1.934

Karıcığım.

Dün mahkemeye çıktık. Müddeiumumi Bey iddianamesini söyledi ve benim 171'inci maddeden tecziyemi istedi ki, bu madde 4 seneden başlar. Binaenaleyh eski 146 maddesi suya düştü demektir. Adaletin şimdilik bu kadarcık tezahürü de beni ve seni memnun edecektir. Ayın 25'inde müdafaaya gideceğiz. Şubat bir'de filan karar ve inşallah beraat kararı alırım. Beraat kararı almasam da müddeiumuminin talebi üzre tecziye edilsem mart ayının sonlarında senin yanındayım. İşte sana oldukça iyi müjdelerle dolu bir mektup.

(...)

(imza)

Canım karıcığım!

Gazetelerde, bu mektubum sana ulaşmadan evvel, okumuş-sundur. 5 seneye mahkûm oldum. 3 senesi aftan gidiyor, kalıyor 2 sene. Bir seneye yakın yatmışlığım var, kalıyor bir sene. Yani gelecek sene mart 18'de kavuşuyoruz. Bence bu karar bir hatayı adlidir. Tabii derhal temyiz edeceğim. Ve temyizden evrakın bozuk geleceğine eminim. Binaenaleyh bir yıldan evvel hürriyete kavuşmam da muhtemel. Eğer şimdiye kadar olduğu gibi talih denen nesne diyelim, bize gülmemekte devam ederse, ne yapalım iki yıllık bir ayrılıktan sonra kavuşacağımız artık muhakkaktır. Buna ancak ölüm mani olabilir. Halbuki benim ölmeye katiiyen niyetim yok. Neşem ve kuvvetim yerinde. Senin de neşeli ve kuvvetli olmanı isterim. Bak bir yıl geçerken ne ağır fakat geçtikten sonra nasıl hayal halinde aktı gitti. İkinci sene de böyle geçecektir. Ve bir ilkbahar sabahı, bundan tam 13 ay 18 gün sonra senin kollarına atılacağım. Bana inan, beni bekle, neşeni ve sevincini kaybetme ki, ben de burada neşeli ve kuvvetli olayım. Sonra önümüz yaz. Bursa burnunun dibi. Arasına beni, buraya, görmeye gelirsın, bura müddeiumumiliğine pazartesi, perşembe günlerinin haricinde bir müracaatta bulundun mu hemen karşı karşıya, göz göze geliriz seninle...

Memet oğlum nasıl?.. Ona beni daha çok sevmesini öğret. Çünkü yeryüzünde onu ve onun anasını benim kadar seven ve düşünen hiç kimse yoktur...

Daha ne yazayım?

Bana Akşam gazetesi ve Yeni Adam gönder. Resmini beklerim. Seni hasretle kucaklarım.

(imza)

⁶Zarftaki tarih: 3.2.1934

Karıcığım.

(...)

Büyük bekleyişler, felaketler büyük bağları ve sevdaları bir kat daha büyütür...

Karıcığım! Üzülme! Senin üzülmeden başka benim kendime ait olan hayat parçamı üzecek bir şey yoktur. Sen, seni on yıl daha beklerim, diyorsun... İnanıyorum, sevinçle, neşeyle inanıyorum, çünkü ben daha on yıl yatsam sen daima içimdesin...

Memedimi doya doya kucaklarım. Artık o bana mükemmel mektuplar yazabilecek. Oğlumun hapishanedeki babasını oyalamak için yazdığı mektupların zevkine doyamıyorum.

(...)

Seni yakında görmek ümidiyle...

(imza)

Karıcığım.

Aynı günde iki mektubunu aldım. İki dünya benim oldu. Mektubunun birisi ışık ve neşe dolu, öteki bir sonbahar akşamı gibi gölgeli ve hazin. Sevindim ve mahzun oldum.

Bilmem ki, ne yazayım, senin altın gözlü, güneş ışıklı başını kollarımın arasına alıp ona saatlerce bakmalıyım ki, ne söylemek istediğimi anlayasın.

Kara günler geçiriyoruz karıcığım... Güzel günler göreceğiz... Bunu laf diye söylemiyorum, buna inanıyorum karıcığım. Edison, her şeye rağmen, havasız camın içinde ateşin yanacağına nasıl inanmışsa öyle inanıyorum.

Bir yıl ne demektir biliyorum karıcığım, bu bir yıl içinde benim değil senin çekeceğin ağrı ve yalnızlıktan üzüldüyorum. Kendi derdim yok, sen varsın. Sana teselli diye kuru ve palavralı sözler yazmadım karıcığım, sana kalbimle kafamı yazdım.

Sen ihtiyar bir kurtsun, ben ona masal söyleyen bir çocuk. Fakat sen yeryüzünde şimdiye kadar hiç yaşamamış kadar güzel bir dişi kurtsun ve bugüne dek hiçbir kuzu parçalamadın. Sen öyle iyi bir kurtsun. Sen bir dişi kurtsun karıcığım. Bir dişi kurtsun ki, yalnız kendi yüreğini parçalarsın. Ve ben bir hayran çocuğum ki senin gözlerin önünde söyleyeceği sözleri bile şaşıyor.

Canımın içi, dün gece sabahladım, yani yirmi dört saattir uyuyamadım. Temyiz layihasını yazdım. Şimdi uykusuz başımın boşluğu içinde yalnız boydan boya sen varsın.

Nudiye'nin seninle benim için yaptığı dedikoduya sevindim. Senin benim olduğunu herkesin duymasından, eskiden beri ne tuhaf bir sevinç ve iftihar duyduğumu bilirsin. Sakın kızma. Her hissettiğimi olduğu gibi yazıyorum.

(...)

(imza)

⁷Zarftaki tarih: 12.2.1934

1 Mart 1933

Karıcığım.

(...)

Benim evrak temyize Şubatın 27'sinde gitmiş... Bir buçuk iki aya kadar bir ses çıkar diye tahmin ediyorum.

(...)

(imza)

16/3/934

Karıcığım!..

(...)

Beni çok seviyorsun karıcığım. Bu kadar çok sevme! demeye dilim varmaz, gönlüm istemez, ama, "Biraz da kendini düşün!" demek hakkımdır...

Burda havalar ısındı, havada topraktan fışkıran öyle bir ilkbahar hayaleti var ki hapisanenin taş duvarları kalın, pencereleri demirli koğuşları bile bahar kokusuyla dolu... Bilirsin ya, her güzel şey beni mahzun eder, âsi eder. Bu baharın gelişi de asabımı bozuyor. Bütün soğuğuna, rüzgârına, titremesine rağmen hapishane de kış daha rahat, daha iyi.

Oraları nasıl? Bahçede ağaçlar çiçeklendi mi? İhlamurlar kim bilir ne bayıltıcı kokuyorlardır ve çamlar nasıl canlanmışlardır şimdi...

(...)

Bak, ben minnacık yazılarla sana dört sayfa gönderiyorum. Senden de öyle uzun cevaplar isterim.

(...)

(imza)

Karıcığım.

(...)

Vedat geldi. Görüştük. Ne de olsa, onu görünce seni görmüş gibi oldum. İpekçilerle para meselesi hakkında görüştük. Onun ümidi var. Bana altı lira verdi. Bir lirasıyla pul aldım. Artık mektuplarım, bir zaman, pullu olacak.

(...)

Bacağım iyi. Yalnız canım çok sıkılıyor, bilmem neden? Acayip, daüssısalı bir can sıkıntısı. Eskiden etrafımdaki insanları bir romancı gibi, bir senaryocu gibi tetkik ediyor, onların birbirlerinin taban tabana zıddı olan renklerle dokunan ruhlarını görmek beni eğlendiriyordu. Şimdi artık hepsini tanıyorum. Bir ikisini seviyorum. Hiçbirine kızmıyorum ve bunun için bir ikisinden gayrısı bana cansız eşya tesiri yapıyorlar. En kötü şey insanın muhiti ile bitaraf bir münasebette bulunması.

(...)

Bir şiire başladım, ismi hatıralar. Sana başlangıcını yazayım:

Hapisane,

akşam,

bahar...

Hatıralar

hatıralar!..

Hatıraların teker teker

kımıldandıkları yer,

duyuldukları saat

koklandıkları mevsim!

Bir resim:

Ne çerçeve

ne altında bir isim...

Bakıyor bana:

demirlerin

duvardaki

gölgeleri içinden...

Belki

bu onundur,
belki ötekisinin.

Belki de ikisinin!..

Biri nerde şimdi?

Öbürü nerde?

Ben nerdeyim?

Görünmeyen kuşlar gibi aşarak
dağı, denizi,

yalnız hatıralar

bağlıyor bizi...

(...)

Senden istediklerim:

1 - Resmin.

2 - Mektup.

(imza)

Karıcığım.

Bermutat tarihsiz, fakat fevkalade derin, güzel, olgun bir mektubunu aldım. Kederler ve felaketler mektebinden birincilikle şahadetname aldın artık. Artık hayatın hiçbir kasırgası seni deviremez. Senin gibi bir hayat arkadaşım olduğu için bilsen neler duyuyorum. Artık kalbimin sırtı yere gelmez. Onun içinde senin gibi bir kuvvet var artık.

Temyizden ümidim var. Eğer ümidim çıkarsa on aydan evvel kavuşuruz.

(...)

(imza)

6/5/934

Karıcığım

Buraya geleceğini okuyunca dünyalar benim oldu. Gel, hiç durmadan gel. Seni görmek bir insan gözünün yapacağı en güzel ve ışıklı bir iştir gibi geliyor bana. Ama çabuk gel, bana 10 lirayı göndereceğine o parayı yol harçlığı yap ve hemen gel! Kuzum çabuk gel biriciğim.

Buraya gelince doğru müddeiumumiliğe gidersin, istersen, eğer kabilse Ferhat Beyden de bir kâat alırsın ve benim nişanım olduğunu söylersin, sana bir kâat verir buranın müddeiumumisi ve beni gayet kolaylıkla görürsün.

(...)

Evvelki gün İrfan Emin geldi. Mayıs 31'de duruşma. Bermutat vaziyetten çok ümitvar.

Zaten şurda ne kaldı, 10 ay.

Geçen mektubunda ne güzel yazıyordun, daha kafa kafaya, yürek yüreğe geçireceğimiz 30 sene var...

(...)

Karıcığım çabuk gelesin, bekletmeden gelesin, durmadan hemen bu mektubumu alınca gelesin...

Seni, Memedi ve soranları kucaklarım.

(imza)

Karıcığım.

Mektubunu aldım. Bir şeye dikkat ettim. Seninle karşı karşıya, göz göze, diz dize olduğumuz zamanlar kırmızı dudakların kilitleniyor ve yüreğinden gelen seslerin çıkmasını bırakmıyor. Halbuki birbirimizden uzaklaşınca dudaklarının mührü çözülüyor. Yüreğinden gelen sesleri satırların kalıbına döküveriyorsun. Mesela bana doyamadığını yazıyorsun, ben bunu senin gözlerinin içinde okudumdu. Fakat dudakların bana bunu söylemediler. Hatta senin resmini yapmam için ricalarıma bile şöyle bir geçiştirme yapıverdindi. Halbuki mektubunda... Düşündüm bu niçin böyle diye ve anladım ki sen hâlâ bir genç kız gibi çekingen ve utangaç, bir eski zaman kahramanı gibi sertsin. Fakat bütün bu geldiğim neticelerin bir neticesi daha var ki, beni seviyorsun... Öyle bahtiyarım ki... Kafamı kazıttım. Pişmiş kelleye döndüm. Bugün ayın 25'i, duruşma ayın 31'nde. Ümit dünyası bu...

(...)

(imza)

2/6/934

Karıcığım.

İki mektubunu aldım. Bu benim ikinci mektup. En mühim havadis: Duruşma oldu. Karar ayın dokuzuna kaldı. İrfan Emin bermutat çok ümitvar.

(...)

Dokuzda karar verildiğine nazaran 10 yahut 11'de haber alırsız ve derhal sana telgrafla bildiririm.

(...)

(imza)

Karıcığım,

Ha şimdi Temyizden haber gelir de yazarım, ha şimdi gelecek derken kaç gündür sana mektup gönderemedim. Bugün cumartesi, hâlâ haber yok. İrfan Emin Eskişehir'e gitmiş diye Vedat'dan haber geldi. Bugün yarın haber gelir herhalde.

(...)

Ah, of karıcığım. Günler çok uzun geçiyor bu aralık. Her gece kendimi senin yanında görüyorum. Taze, şeffaf, sert ve yumuşak bir yemiş gibi ağızımda, renk renk bir çiçek gibi gözlerimde, bir bahar havası gibi burnumdasin.

(...)

(imza)

28/6/934

Karıcığım.

Uzun bir sabırsızlık ve bin türlü hülyalardan sonra 23/6/934 tarihli mektubunu aldım. Hülyalar da ne mi oluyor? Diyordum ki kendi kendime, mektup yazmadığına göre bugün yarın gelecek! Hatta mektubunu vermek ve Temyiz kararının Temmuzun 14'üne kaldığını bildirmek için müdür beni çağırttığı zaman senin geldiğini sandım, yüreğim hop! etti bir, ağızıma geldi.

Unutkanlık bazen iyi şeydir, bazen fena. Seni belki kırdığım, hırpaladığım zamanlar olmuştur, bunları unutman iyi, fakat geleceğim dediğini ve beni böyle bir ümide düşürdükten sonra bunu unutursan bu müthiş!..

Sana gelesin diye 7 lira gönderdim. Yol parası gidip gelme 300 kuruştur. Burda otelde kalırsın filan 7 liracıkla işin içinden sıyrılırsın. Ama yine sen bilirsin. Karar ayın 14'ünde, 15 gün daha var... İstersen kararı bekle ve öyle gel!..

(...)

Şimdi hesap ediyorum, eğer Temyizden bir şey çıkmaz ve tasdik gelirse ki, şayanı hayrettir, ama ne yapalım, çıkmama tam 8 ay 20 gün kaldı.

(...)

(imza)

Karıcığım,

Kitapları daha almadım. Mektuplarını aldım. Haydar Rifat'ın kitabını hemen gönderdiğine çok sevindim, çünkü evrak bozuk gelir de tekrar mahkemeye çıkarsak bir delil olarak işime yarayacak.

Ayın 14'üne 2 gün kaldı. Fakat Vedat'dan aldığım mektupta 14'ünün de pek belli olmadığını yazıyor. Zaten aksilik hayatımın ikinci tarafıdır. Ne yapalım, insan kararsızlık içinde ne kadar üzülse elden bir şey gelmedikten sonra bu da böyle geçer yahu!.. demekten gayri çare kalmıyor.

(...)

(imza)

Sevgili karıcığım

15 tarihli mektubunu aldım. Her halde şimdiye kadar sen de benim üç adet fotoğraflı mektubumu almışsındır. Sana ilkönce havadisler vereyim.

Seyda'dan 10 tarihli bir mektup aldım. Aynen şöyle yazıyor: "Dün haber aldığıma göre aleyhine sadir olan hükmü Temyiz, delaili kâfi bulmayarak bozmuştur." Benim bildiğim, karar 14'de verilecekti. Seyda ayın 10'unda mektubu yazdığına ve haberi bir gün evvel duyduğunu söylediğine göre ne dereceye kadar hakikate yakındır bilmiyorum. Hani beni bu işte sinirlendiren artık kararın mahiyeti değil fakat haber alamamak. Kuzum karıcığım, sen şunu Zekeriya vasıtasıyla filan öğrenmeye çalış. Bugün 18, ben hâlâ bir haber alamadım.

İkinci havadise gelince, dün beni ziyarete Darülbedayi operet artistlerinden Semiha geldi. (...) Biraz oturdu ve beni Bursa valisinin kızıyla evleniyorum diye tebrik etti. Ne dersin bu havadise? Aman karıcığım, hemen evlenelim, davul zurnayla ilan edelim, çünkü bu gidişle beni Habeşistan kralına da damat yapacaklar galiba.

(...)

Bugün 18! Çıkacağım mart ayım saymazsak sana kavuşmaya yedi ay kaldı. Haydi hayırlısı.

(...)

Seni kucaklarım, ama nasıl, ölesiye!

(imza)

24/7/934

Karıcığım

(...)

Annem üç gün evvel Ankara'ya giderken bana uğradı. Onu Temyiz işini öğrenmek üzere Eskişehir'e gönderdim ve bugün kendisinden evrakın bozulduğuna dair bir telgraf aldım. Demek gözümüz aydın. Yakında yeniden mahkemem başlar.

Senden mühim bir ricam var. Git hemen İrfan Emin'i gör. Kendisine meseleyi anlat ve günübirligine derhal Bursa'ya beni görmeye gelmesini rica et! Bu üç dört gün içinde mutlaka gelsin. Mutlaka!

(...)

(imza)

29/7/934

Karıcığım.

İrfan Emin cuma günü geldi ve dün yani cumartesi günü senin mektubunu aldım. Bugün pazar, hemen cevap yazıyorum işte.

Temyizde evrakın bozulduğu muhakkak. Dün Müddeiumumi Bey de geldi müjdeyi verdi. Yalnız bakalım ne şekilde bozulmuş. Herhalde on güne kadar tekrar mahkemeye çıkarız.

(...)

Karıcığım. Artık içimi satırlarla dökemez oldum. Senin sesini duyarak, gözlerini görerek konuşmaya ihtiyacım var. Yani hasret cana yetti anlayacağın! Bunaldım. Çıktığım zaman bir hafta hiçbir yere kıvıldmaksızın senin dizlerin dibinde oturacağım ve gözlerinin içine bakacağım.

Yavrularımı ve seni kucaklarım.

(imza)

Temyiz 5 yıllık cezasını bozunca Nâzım yeniden yargılandı. Bu kere 4 yıl ceza yedi. 3 yılı Cumhuriyet'in onuncu yıldönümünde çıkarılan genel bağışlama yasasından indirilince, geriye 1 yıl kalıyordu. Oysa Nâzım 1.5 yıldır içerdeydi. Böylece, 6 ay fazlasıyla cezasını çekmiş olarak serbest bırakıldı. Erenköy'e, Mithat Paşa köşküne döndüğünde 1934 yılı sonuna yaklaşıyordu. 31.1.1935'de, Kadıköy Evlendirme Dairesi'nde, Orhan Ezine ile Vedat Başar'ın tanıklığıyla, Nâzım ile Piraye, kimseye haber vermeden, nikâhlandılar. Nâzım gene İpek Film Stüdyosu'nda çalışmaya başlamıştı. Erenköy'den gidip gelmek çok güç oluyordu. 1936'da, Cihangir'de yedi katlı bir apartmanın tepesindeki minicik bir çekme kata taşındılar: Nâzım, Piraye, Memet. Bir yıl kadar sonra da, Nişantaşı'nda, stüdyoya yüz metre uzaklıkta daha büyücek, beş odalı bir apartmana geçildi. Nâzım, Piraye, Suzan, Memet, Nâzım'ın üvey annesi Cavide, baba bir kardeşleri Metin ile Fatoş (ikizler), olaylarla dolu 1938 yılına girilirken, bu apartmanda hep birlikte oturuyorlardı. 17 Ocak 1938 gecesi, Nâzım, konuk gittiği halasının oğlu Celâlettin Ezine'nin evinden polislerce alınarak Ankara'ya götürüldü. Dokuz yıl sonra yazdığı bir şürde, başından geçenleri şöyle anlatır:

DOKUZUNCU YILDÖNÜMÜ

Dizboyu karlı bir gece,
sofradan kaldırılıp,
polis otomobiline bindirilip,
bir tirenle gönderilerek
bir odaya kapatılmakla başladı mâceram.
Dokuzuncu yılı biteli üç gün oluyor.

○

Koridorda, sedyede bir adam,
yüzünde uzun demirlerin kederi,
açık ağzıyla sırtüstü ölüyor.

Akla yalnızlık geliyor,
— iğrenç ve tam,
delilerin ve ölülerinkine yakın —,
ilki, yetmiş altı gün:
sessiz düşmanlığında üstüme kapanan kapının;

sonra, saç bir geminin baş altında yedi hafta.
Lâkin yenilmedik,
kafam:

ikinci bir insandı yanımda

o

Çoğunun yüzünü unuttum büsbütün,
yalnız, çok ince, çok uzun bir burundur aklımda kalan,
halbuki kaç kere karşımda oturup dizildiler.
Bir tek kaygıları vardı, hakkımda hüküm okunurken:
heybetli olmak.
Değildiler.

İnsandan çok eşyaya benziyorlardı:
duvar saatları gibi ahmak,
kibirli,
ve kelepçe, zincir filân gibi hazin ve rezildiler.

o

Evsiz ve sokaksız bir şehir.
Tonla ümit, tonla keder.
Mesafeler mikroskobik.
Dört ayaklı mahlûklardan yalnız kediler.

Yasaklar dünyasındayım.
Yârin yanağını koklamak:

yasak.

Çocuklarıyla yemek yiyebilmek aynı sofrada:
yasak.

Aranızda tel örgü ve gardiyan olmadan
konuşmak kardeşinle, ananla:
yasak.

Yazdığın mektubun kapatmak zarfını
ve zarfı yırtılmamış mektup almak: yasak.
Yatarken lambayı söndürmen:
yasak.

Tavla oynaman:

yasak.

Ve yasak olmayan değil,
yüreğinde gizleyip elde kalabilen şey:
sevmek, düşünmek ve anlamak.

Koridorda, sedyede öldü adam.
Götürdüler.

Artık ne ümit, ne keder,
ne ekmek, ne su,
ne hürriyet, ne hapislik,
ne kadınsızlık, ne gardiyan, ne de tahtakurusu
ve ne de karşında oturup yüzüne bakan kediler,
bu iş, bitti, tamam.

Fakat devâm ediyor bizimkisi,
sevmek, düşünmek ve anlamakta devâm ediyor kafam,
dövüşemeyişimin affetmeyen öfkesi devâm ediyor
ve sabahtan beri karaciğer sancımakta berdevam.

Nâzım önce Ankara'da, sonra İstanbul'da iki askeri mahkemede ayrı ayrı yargılanıp toplam olarak 28 yıl 4 ay ceza yedi. (On iki yıl sonra, Ahmet Emin Yalman'ın isteği üzerine yaptığı bir incelemeyle Avukat Mehmet Ali Sebük bu cezanın haksız yere verildiğini bütün ayrıntılarıyla ortaya koymuştur. Ama Nâzım Hikmet'in davaları yeniden görülmedi, yalnızca genel bağışlama yasasından yararlanması engellenmeyerek cezaevinden çıkması sağlandı.)

1938-39 yıllarında önce Harp Okulu, sonra Donanma Komutanlığı mahkemeleri sırasında, Nâzım'ın, evine yazdığı mektuplara geçmeden, küçücük bir not defterinden, anlayana çok şeyler diyebilen, birkaç satır okuyalım. Bu defter 1938 Harp Okulu Mahkemesi sırasında Nâzım'ın cebindeymiş. İçinde eski yazı, yeni yazı dağınık notlar var. Bir sayfasında tıpatıp şunlar yazılı:

- 1) Bana uğramak hatırına gelmiş
- 2) Büyüklük ve sahtekârlık
- 3) a) aradığınız her şey altı oktaadır demişim.
- 4) Nâzım Hikmet'in siyasi akidesi benimkinin yanında çürük kalır
- 5) b) sözde orduda ilkönce cumhuriyeti sonra komünizmi getireceğiz
(?!) demişim

6) c)bu ifadesini yani bu ikinci ifadesini üçüncü ve huzuru hâkimdeki ifadesiyle reddedip birinci ifadesine geldi

Ömer Deniz'in mahkemece sorgusu yapılırken tutulmuş olduğu anlaşılıyor bu notların. Çeviriyorum. Ortalara doğru, rahat bir yazıyla, sayfanın bir köşesinden öbür köşesine yanlamasına alt alta:

Pazartesi
28 Mart
Saat 10

Altına bir çizgi çekilmiş.

Salı
29 Mart
Saat 10
15 sene

Altına gene bir çizgi çekilmiş.

Defterin son sayfasında ise ünlü «Bugün Pazar» şiirinin ilk çalışmaları, gelişmesi, son biçimi.

MERKEZ KOMUTANLIĞI CEZAEVİNDEN

Aşağıdaki mektuplar, Ankara Merkez Komutanlığı Cezaevi'nden «Bayan Piraye, Selçuk Apartmanı, No. 3, Vali Konağı Caddesi, Nişantaşı, İstanbul» adresine gönderilmiştir. İçlerinde geçen adların bazıları Nâzım Hikmet'in kendi akrabaları, bazıları da karısının akrabalarıdır. Celâl, bazen de Celâl Ağabey diye andığı Celâlettin Ezine'dir. Ali Fuat Cebesoy'dan yer yer Ali Fuat Paşa, yer yer de dayım diye söz edilmektedir.

28 İkincikânun 1938

Cuma

Canım karıcığım,

Sıhhatim yerinde. Seni dehşetli göresim geldi. Çocuklarım burnumda tütüyor. Herhalde suçsuzluğum ergeç meydana çıkacak ve sizlere kavuşacağım. Biricik endişem sensin. Üzülme.

Kabilse bana para gönder. Sağlığını haber ver.

Çocuklarımı kucaklarım. Sen benim her şeyimsin. Leman'a, evdekilere selam. Hasretin ateş gibi bağrımdadır.

Adresim: Merkez Komutanlığı Cezaevi. Mevkuf Nâzım Hikmet. Ankara.

Kocan

(imza)

1.2.938

Ankara

Karıcığım,

Mektubunu aldım. Yazını görür görmez çocuk gibi ağladım. O kadar hiç, o kadar boş, manasız, öyle haksız yere senden uzağım, bu çileyi hiçbir suçum olmadığı halde öyle bir çekiyorum ki zaman zaman sinirlerimin dizginini ele almasam çıldıracağım. Korkma çıldırmam. En küçük bir hak ve adalet mefhumu benim ne kadar suçsuz olduğumu ergeç anlamaya yeter. Er, geç... Halbuki bir an önce sana kavuşmak için yanıyorum.

Bir gün Samiye, bir gün de Küçük Samiye ve kardeşim Samiye geldiler. Küçük Samiye bana öteberi getirdi. Celâl'in ağabeyliği beni çok mütehassis etti. Doya doya gözlerinden öperim. Bir avukat vardı, hani benimle Kadıköy vapurunda tanışmıştı, Ferhat'ın arkadaşı, eskiden Ankara müddeiumumi muaviniymiş, işte onun ismini ve adresini Ferhat'tan öğren, ona bir mektup yaz, benim avukatlığımı almak isterse müracaat etsin. İlk tahkikat bittikten sonra gelip benimle görüşür. Fakat reddederse yine sana derhal bildirsin. O zaman Celâl'den rica et, Şevket Bey'e telefon etsin, ben Küçük Samiye ile konuştum. Şevket Bey burada bize bir avukat tavsiye eder. En mühim mesele bu. Haber gazetesinden para aldın mı?⁸ İpekçi İhsan'a, Osman'a, bütün aileye selamlar. Bana hafif, meraklı, eğlenceli Türkçe roman gönderirsen sevinirim. Yeni Kitapçı'dan filan bulabilirsin. Yine sana bir yığın angarya. Parayı aldım. Celâl'in bir daha gözlerinden, halamın, eniştemin, annenin ellerinden öperim, Fahamet'e, Vedat'a, Leman'a, mektup yazıyorsan Hakkı'ya, Cavide'ye çok çok selam. Tabii Selma'ya da... Seni ve çocuklarımı kucaklarım. Bilsen sizleri, seni nasıl göresim geldi. Avukat meselesi en mühim meseledir. Celâl'in gösterdiği kardeş ve ağabey alakasına bir kere daha teşekkür, İpekçilere bir daha selam. Haber gazetesinden para almayı unutma. İstersen bir de Avukat İrfan Emin'i gör. Bana atfedilen suç Askeri Ceza Kanununun 105'inci maddesi. Ne tuhaf iş... Gel de çıldırma. Bu da geçer, karıcığım ve ben yine sana kavuşurum.

Kocan
(imza)

Mektubunu beklerim. İhmal etme. Her kelimen benim için en büyük teselli.

N.H.

Bana jilet takımımı gönder.⁹

⁸Haber gazetesinde *Yaşamak Hakkı* adlı romanı tefrika edilmekteydi.

⁹Nâzım Hikmet, Celâlettin Ezine'nin evinden alınıp kendi evine uğramasına izin verilmeden Ankara'ya götürülmüştü.

Karıcığım,

Günler geçiyor. Kederli, ıslak, karanlık günler. Yegâne ışığım ve hakikatim sensin. Seni ve çocuklarımı anlattığın şirin odacığımızda görüyorum. Sizden uzak olmak kahrediyor beni. Hep seni ve sizi düşünüyorum. Bu kadar haksız bir felakete hiç uğramamıştık. Ne yapalım. Yüzümüzde bir iki çizgi bırakarak bu da geçer, diyeceğiz. Haber gazetesinden parayı aldın mı? Ben İpekçilere «Ali Baba» hariç sekiz film yaptım. Mukavele 12 film içindi. Biz onlardan bu hesapla Mart ayının sonuna kadar para alabiliriz, çünkü 12 film 1800 lira olduğuna göre 8 film 1200 liradır ve bu 1200 lira ancak Mart sonunda dolmuş olacaktır. Annem İstanbul'a geldiyse git onu gör ve onunla beraber Ali Fuat Paşaya gidin. Annem gelmemişse de sen git. Bu dayıma yaptığım ilk ve inşallah da son müracaattır. Ona söyleyin ki çoktandır hayatını yalnız edebiyata ve çocuklarına vermiş bir adamım. Hiçbir suçum olmadığını göğsümü gere gere haykırabilirim. Sen de bilirsin, karıcığım. Basit bir sabıkalı sisteminin bana tatbik edilmesi günahdır. Türk diline, Türk edebiyatına boşu boşuna atıldığım hapisane duvarları arkasında en küçük bir hizmette bile bulunamam. Halbuki hayatımı artık yalnız bu işe hasretmiş bir adamım. Adalet elbette tecelli edecektir. Fakat adalet ağır işleyen bir makinadır ve benim siyatikli vücudumun tahammülü kalmadı. Memleket kanunlarına karşı en ufak bir harekette bulunmadım. Biliyorsun. Bunu dayıma da anlat. Emin olsun. Ona ilk defa başvuruyorum. Korktuğum, herhangi bir suçtan kurtulmak istediğim için değil, sadece sabıkalılık belasının zincirinden kurtulmak istediğim için. Son yıllardaki hayatım meydanda. Ne bileyim ben, bütün bunları ona anlat ve sırf adaletin, Türkiye Cumhuriyeti

kanunlarının her vatandaşı verdiği hakkın tecellisi için delalet etsin. Ben de memleketini seven ve ona elinden geldiği kadar hizmet eden bir insanım. Bu kadar boş yere, bu kadar ceza çekmek çıldırtacak beni. Çocuklarımı kucaklarım. Resimlerinize gözlerim dola dola bakıyorum. Leman'a selam. Küçük Samiye portakal ve kitap gönderdi. Avukatla daha görüşemedim. Haber gazetesinden para al. Vedat'a ve aileye selam. Celâl Ağabeyden ne haber? Yoksa artık seni aramıyor mu? İhmal etme mektup yaz. Seni hasretle kucaklarım, karıcığım.

Kocan
(İmza)

Karıcığım,

13 tarihli mektubunu bugün aldım. Hemen cevap yazıyorum. Hastalığına çok üzüldüm. Nen var, bana tafsilatıyla yaz. Sinirlerinin bozukluğunda benim sinirleri bozuk mektuplarımın da dahil vardır diye düşünüp bir kat daha perişan oluyorum. Anlıyorum ki, daha doğrusu anladım ki, karıcığım, sen varsın benim için, yalnız sen varsın ve başka hiçbir şey yok. Avukat geldi. Konuştuk. İcabettiği zaman vekâletname muamelesi yapacağız. Ben burada asker karavanası yediğim için bütün paramı gazete almaya sarfediyorum. Çünkü tek başıma kapalı bir odadayım, gazete de okumasam, aklımı oynatabilirim. Günde 40, 50 kuruş gazete parası veriyorum. Yanımda beş altı liram kaldı. Şimdilik paraya ihtiyacım yok. Olunca sana bildiririm. *İstanbul Senfonisi* filminin Avrupa satışına ben ortağım. Film orada, yani İstanbul'da oynanırken de bir şey alacağım. İcabederse İhsan'a yazarım. İhsan seni görmeye geliyor mu? Celâl arayıp soruyor mu? Yoksa koskoca dünyada yapılmaz mı kaldın? Benim çıkacağıma dair ne duydunsa bana tafsilatıyla yaz. Çünkü ben burda dünyadan uzağım. Ali Fuat Paşadan istediğim sadece işin süratle intacı üzerinde yardım etmesidir. Çünkü o kadar suçsuzum ki ergeç bu anlaşılacaktır. Yalnız erken anlaşılmasını, geçce kalmamasını istemek en basit vatandaş hakkıdır.

Anladığıma göre Haber gazetesinden para alamadın. Bunu bana bildir. Tıraş takımını ve fanila donu aldım. Siyatiğim hafif hafif gelip gidiyor. *İstanbul Senfonisi* ve *Ali Baba* filmleri iş yapmış mı, beğenilmiş mi, bana bu hususta malumat ver. Dediğim gibi, bana ait ne duyuyorsan yaz.

Resimlerin kalbimin üstünde. İkide bir çıkarıp bakıyorum. Ne olur, karıcığım, bana daha uzun mektup yaz. Senden ne kadar çok şey istiyorum, değil mi? Ne yapayım, senden başka kimsem yok.

Bu seferki felaket beni çok sarstı. Ve bu sarsıntının ilk verimi sana delice âşık olduğumu bütün çıplaklığıyla anlamam oldu. Eğer bu badireden kurtulabilirsem seni ve çocukları alıp herkesten uzak, İstanbul'un ıssız bir tarafına çekileceğim ve geri kalan ömrümü yalnız sana ve edebiyata hasredeceğim. Daima senin yanında

olmak, senin sesini duyarak okuyup yazmak, ve günün birinde senin yanbaşında ölmek. İşte uzun ve sessiz gecelerimde hep bu hayatın hayalini görüyorum.

Celâl'e, Vedat'a, Leman'a, İhsan'a, Osman'a, Fifi'ye, Selma'ya selam. Annelerimizin ellerinden öper, seni ve çocuklarımı kucaklarım.

(imza)

Bana küçük temiz not defteri, şu İş Bankası'nın defterlerinden, bir de sendeki *Pardayanlar* filan gibi romanları gönder. Bir de mürekkepli kalem.

Nâzım,¹⁰

On bir gün senden hiç haber alamadım, çok merak ettim. Telgraf çektim, ona da cevap alamadım. Nihayet ayın on dokuzunda yazdığın bir mektubu yirmi üçünde aldım, dünyalar benim oldu.

Hastalığın, iyi bildin, sinir, üzüntü hastalığı.

Mektubun çok güzel, gene şairliğin tutmuş. İnşallah çık da, nasıl istersen öyle yaparız.

Benim, senin için duyduklarım, yakında çıkacak, bir şey yok, ehemmiyetsiz, işte bunlar.

Niçin hapis olduğunu bile, eğer doğru ise, yeni duyduk, doğru olduğuna pek aklım ermedi. Bir çocuk geliyor. Zorla içeri giriyor, sonra ev sahibi geliyor, beş dakikada onu kapı dışarı ediyor, sonra da hapse giriyor, herhalde suçun bu değil. Üzüntüden öleceğim, niçin hapis edildiğini bana yazamaz mısın?

Eğer bunun için hapis oldunsa Mine ile Cavide'yi şahit diye dinletemez misin? Onlar kadar biz bile bilmiyoruz, çünkü evde yoktuk. Çocuk onları bir şey yazacağım diye kandırıp içeri girmiş, zaten bir şeyler yazmaya hazırlanırken de biz gelmişiz. Gelmez olaydık da, o da defolup gideydi. Sen o adamı polis diye ne iyi bilmişsin, ama seni ne diye hapis ettirebilir, aklım ermiyor.

Sare Teyze Ankara'ya geliyor. Kalemle defter, iki gömlek gönderdim sana.

Leman sana birkaç roman göndermiş, aldın mı? Ben de göndereceğim.

Dostlarım beni yalnız bırakmıyorlar, fakat koskoca dünyada ben gene yapayalnızım.

Ali Baba filmi iki hafta oynadı. *İstanbul Senfonisi* de çok beğenildi.

Hepimiz iyiyiz, ellerinden öperiz.

Uzun mektup yazmak için içimin rahat olması, senden, ne olduğundan, ne yaptığından uzun haberler almam lazım, halbuki ben bundan mahrumum.

Piraye

¹⁰Piraye'nin yazdığı, Nâzım'ın saklayıp sonra topluca eve gönderdiği mektuplardan biri. Arada böyle dört mektup daha bulacaksınız.

Karıcığım,

Telgrafını, senin ve annemin mektubunu bugün aldım. Sana bundan önce yazdığım mektubu da sen bugün yarın alırsın. Sana sık sık değil, hiç durmadan boyuna mektup yazmak isterdim. Hesabettim, senden ayrılalı tam bugünle 36 gün olmuş. Bu gidişle kim bilir daha kaç 36 gün seni görmeyeceğim. Bu kadar suçsuz, böyle kabahatsiz, böyle bir hiç yüzünden çektiğim ve bu gidişle daha da çekeceğe benzediğim çileye dayanmak için insanda çelik gibi asap lazım. Halbuki maalesef benim asabım çok bozuk. Avukat geçen mektubumda da yazdığım gibi bir defa beni gelip gördü. Fakat kim bilir belki vekâlet muamelesini yaptırmak icabeder, param var ama sen bana ihtiyaten beş on lira bulup gönderebilirsen iyi olur. Bir de geçen mektubumda yazdığım gibi, *Pardayanlar*, *Monte Kristo* filan gibi sende eski romanlar vardı, onları gönder bana. Bilmezsin seni ve çocuklarımı nasıl göresim geldi. Sizleri bir kere olsun doya doya kucaklayabilmek için bu manasız ömrümden on sene verirdim. Ne olur, karıcığım, bana daha uzun mektup yaz. Biricik tesellim senin mektuplarını çıkarıp çıkarıp hiç olmazsa günde dört beş defa karşıma dizip okumak. Ben böyle buralarda daha uzun zaman kalırsam senin halin ne olacak? Bunu düşündükçe çıldıracağım geliyor. Paran var mı? Ne yapıyorsun? İpekçilerden Mart sonuna kadar para alabilirsin. Fakat sonra? Sonrasını düşünemiyorum. Kafam karmakarışık. Sizleri hasretle kucaklarım.

(imza)

Bana evdeki iskarpinleri gönder. Ayağımdaki kunduralar vuruyor.

Karıcığım,

26 tarihli mektubunu bugün aldım. Derhal cevap veriyorum. Şimdiye kadar bir defa isticvabedildim, bundan kırk bir gün önce, Ankara'ya ayak bastığımin ertesinde. O zamandan beri de sorgusuz sualsiz yatıyorum. Herhalde doğrudan doğruya benimle hiçbir alakası olmayan dava tahkikatının ikmal bekleniyor. Bu, beni hiçbir suretle alakadar etmediğine ve etmeyeceğine emin bulduğum tahkikat daha ne kadar sürer?.. Allah bilir... Bu tahkikat bitince ya men-i muhakeme kararı alırım, yahut mahkemeye sevk edilirim. Burda, avukata da anlattığım gibi, bana atfedilen suç ve bu suçun delillerini anlayamıyorum. Yalnız bana, beni bir defa sinema holünde bir defa da evimde görmeye gelen genci sordular. Ben ismini bile bilmediğim, kendiliğinden, hatta evimin adresini bile vermediğim halde gelen ve ilkönce polis tarafından gönderildiğini sandığım gençle neler konuştuğumuzu olduğu gibi anlattım. Zaten ortada saklayacak bir şey yok ki. Ben onu herhangi bir suça teşvik etmiş değilim. Onun da vermiş olduğu ifadede bunun aksini söylemesi için ya aşağılık bir müfteri, yahut deli olması lazım. Esasen benim isticvabımda bana: «Sen bu genci suç işlemeye teşvik etmişsin, o böyle söylüyor,» demediler ve böyle bir sual de sormadılar.

İşte sana bana atfedilen muhayyel suç hakkında bütün bildiklerimi yazdım. Bu nasıl ne biçim suçtur, anlayamıyorum. Fakat iş anlaşılır herhalde ve men-i muhakeme kararı almasam bile, mahkemede herhalde beraat ederim.

Leman'ın gönderdiğini yazdığın romanları daha almadım. Ben burda hiç kimseyle temas etmeden, hiç kimseyle konuşmadan bir odada tek başıma tecrid edildiğim için vakit geçirmek ancak roman, hikâye gibi şeyler okuyarak kabil olacak.

Annemden ne haber? Çocuklar nasıl? Sen nasılsın, karıcığım? Sen nasılsın? Çok üzülüyorsun, çok sinirlisin, değil mi? Bir kere şu felaketten kurtulayım, seni dünyanın en bahtiyar kadını yapmak için elimden geleni büyük bir saadette yapacağım. Seni mesut etmek, seni hep güler yüzlü görmek öyle sonsuz bir sevinç olacak ki benim için. Seni şimdiye kadar çok üzdüm. Sen müşahhas bir saadet kaynağı olarak benim yambaşımdayken ben zaman zaman bunu göremeyecek kadar kör oldum. Bütün hırçınlıklarım, haksızlıklarım, kavgalarım için senden af diliyorum. Ve böyle bir günde beni affedeceğine, beni yeni doğmuş bir çocuk gibi tertemiz ve günahsız kabul edeceğine eminim.

Haber gazetesinden galiba para alamadın ve canım sıkılmasın diye bana yazmıyorsun. Söylediğim gibi Mart sonuna kadar İpekçilerden alacağımız var. Tabii *İstanbul Senfonisi* filminin Avrupa'ya satışından alacağımız para hariç.

Seni, seninkileri, çocukları, Leman'ı, Cavide'yi, hepinizi kucaklarım. Çocuklarım da bana iki satır yazsınlar.

Soranlara selam.

(imza)

Nâzımcığım,

Üzülme. Sen orada sıkıldıkça biz burada daha çok azap çekiyoruz.

Bilirsin, benim güzel bir huyum vardır, her felaket karşısında taş kesilirim. Sen de öyle yap, üzülmekle, sıkılmakla eline bir şey geçmez. Bizi düşünme, ben her işi düzeltirim. Çocuklarının başında ben varım. Yoksa bana itimadın yok mu?

Sıkılma. Sana kitap gönderdim, onları oku, vakit geçirmeye çalış. Çok sinirlendiğin zaman beni hatırla, sen orada sıkıldığın zamanlar, ben burada duyuyorum, hastalanıyorum.

Bir defter al, hatıralarını, her gün duyduklarını yaz. Eminim ki mektupların kadar güzel olacaktır.

Beni şimdiye kadar hiç üzmedin, böyle kötü şeyler düşünme.

Güler yüzlü olur muyum, bilmem ama, senin yanında her zaman dünyanın en bahtiyar kadını idim, öyle de kalacağım. Kocasından, on sene sonra, atıldığı hapiste hâlâ aşk mektupları alan kadının bahtiyar olmaması için ancak deli olması lazım. Sen en güzel senelerini bana verdin, en güzel aşk şiirlerini bana yazdın, en kuvvetli yazılarını benim yanımda yazdın, bütün eserlerinde benden bir parça var.

Yüzündeki birkaç çizgi de benim yüzümden olmadı mı, Nâzım?

Seninle ben aynı insanız gibi geliyor bana, sen ağladığın zaman ağlamak, güldüğün zaman da gülmek istiyorum.

Suçsuz olduğun artık bence malum. Mektubun ferahlattı beni. Şimdi sevinçle, üzülmeden, kendimizi oyalayarak çıkacağın günü bekleyelim. Sabırlı olalım, elbette bir gün bu cezayı kâfi görecekler.

Çocuklar ve evdekiler mektup yazdılar, gönderiyorum. Haber'den on beş lira aldım. Vedat'ın borcunu ödedim. Param var. Merak etme.

Gözlerinden, ellerinden öperim.

Piraye

On lira ile ayakkabıları gönderiyorum.

Karıcığım,

Bugün ellinci ayrılık günü. Dışarda kış yeniden başladı. Gökyüzü kurşun gibi ağır. Ben içerde, tek başıma oturduğum odada senin mektubunu okudum, bir daha, bir daha okudum ve şimdi sana şunları yazarken gözüm yine senin mektubunda. Ömrümde bu kadar hazin, böyle kederli, fakat bu kadar dinlendirici, kuvvetli ve ferah yazı okumadım. Dehşetli mahzunum ve inanılmayacak kadar içim ferah. Ferahlıkla kederin bir insan yüreğinde böyle birleşebileceklerine ihtimal vermezdim. Bu elli gün, bu bütün insanlardan, insan sesinden ve insan yüzünden uzak, tek başıma geçen elli gün beni yeni bir dünyaya soktu. Kendi kendimi dinledim, yalnız kendi yüzümü, yalnız kendi sesimi gördüm ve duydum. Kendimde yalnız sen varsın. Yüzüm yalnız senin yüzüne benziyor. Ve ben sensiz boş bir kalıbım. Velhasıl dehşetli mahzun ve dehşetli ferahım, karıcığım. Bana mektup yazan ev halkının hepsine çok çok teşekkür ederim. Fahamet seni ve çocukları alıp götürceğini yazıyor. Anlamadım. Çocukların mektebi tatil mi oldu? Ve sen artık Erenköy'de mi oturacaksın? Kuzum karıcığım, İpekçilerden muntazaman para alıp almadığını bana yaz. Herhalde Mart sonuna kadar onlardan alacağımız var. *İstanbul Senfonisi* için de bir şeyler vermeleri lazım. Bu gidişle ben bir iki ay, kim bilir belki daha ziyade buralardayım. Bu kadar haksızlık insanı çileden çıkarıyor ama ne yapayım! Annemden mektup aldım, dayım işimle alakadar olmuş, olacakmış da, şimdi de Ankara'ya gelmiş. Senin de yazdığın gibi Sare Teyzem de Ankara'ya gelecekmiş. Sare Merkez Komutanlığına müracaat ederek herhalde beni görsün. Senin gönderdiğin romanları aldım, fakat Leman'inkileri almadım. Hem ev halkının mektupları arasında Leman'ın yazısı yoktu. Kız hastalandı mı? Yoksa bizde değil mi? Avukat İrfan Emin kendiliğinden benim dava vekilliğimi almak için müracaat etmiş, fakat buraca bu reddedilmiş. Bunu bana yapılan bir tebliğden anladım. Bu ne demek? Rica ederim, bu meseleyi istersen telefonla İrfan Emin'den öğren ve bana derhal malumat ver. Sonra Celâl, Avukat Fuat Ömer'e de telefon etsin, İrfan Emin meselesini söylesin, Fuat Ömer de resmen müracaat etsin. Eğer onun vekilliği de kabul edilmeyecekse, ben de başımın çaresine bakayım, kabul olunacak bir vekil arayayım. Bu işleri süratle gör ve bana hemen malumat ver. Karıcığım, seni beş dakika uzaktan olsun sahiden

görebilmek için şu münasebetsiz hayatımın beş on senesini verirdim. Laf diye söylemiyorum. Artık hayatta o kadar az şey isteyen bir insanım ki seni görebilmek en büyük ihtirasım. Çocukların, Vedat'ın, Selma'nın, tabii Fahamet'in, Cavide, Macide, Adnan Ağabeyin gözlerinden, annenin ellerinden öperim.

(imza)

Karıcığım,

Cuma günü iddianameyi aldım, Cumartesi günü Noterde Fuat Ömer ve şeriki Saffet Nezihi'yi avukatlığıma yazdırdım. Bugün Pazartesi. Yarın 15 Mart Salı günü mahkemeye çıkıyorum. İddianameyi okudum ve şaştım. Bir insanın böyle deliller (!) ile mahkemeye sevkedilebileceğini ummazdım. Fakat ne yalan söyleyeyim kör kör parmağım gözüne kadar aşikâr bir suçsuzluk şeraitinde, bu kadar delilsiz bir davada adaletin herhalde tecelli edeceğine, beraat eyleyeceğime emin bulunmakla beraber neden 56 gün yattığıma ve mahkeme bitinceye kadar da yatacağıma ve neden men-i muhakeme kararı almayıp mahkemeye sevk edildiğime akıl erdiremediğim için ara sıra kötü kötü düşünüyorum. İddianame benim «isyan ve ihtilal kokan» kitaplarımdan bahsediyor. Düşün ki bu kitapların hepsi bugün resmen satılmaktadır. Eğer «isyan ve ihtilal koksalar» haklarında takibat yapılır, kitaplar ve ben mahkûm olurduk, Türkiye Cumhuriyeti kanunları bu kitaplarda mevzuatı kanuniyeye muhalif bir şey görmedikleri için onlar hakkında bir mahkûmiyet kararı vermedikleri halde, bana tebliğ edilen iddianamede böyle bir «suç delili» (!) var. Eğer bu iddia varidse bundan benim kadar Türkiye Cumhuriyeti adliyesi de mesuldür. Çünkü en son kitabım iki sene evvel neşredilmiştir ve bu «isyan ve ihtilal» kokan kitapların neşrine adliye göz yummuş demektir. İşte delillerden biri bu. İkincisi benim kendisini çağırmadığım, evimin adresini vermediğim, tanımadığım bir delikanlıya direktif vermiş olmağım (!). Tanımadığı, hatta polisliğinden bile bir aralık şüphelendiği ve topu topu bir saat kadar gördüğü bir insana «direktif» (!) verecek kadar deli, aptal ve eşek olduğumu farzedelim. Fakat bu «direktif» verme keyfiyetinin kanuni delilleri, hatta bir tek delili nerde? Bu iddianın kanuni ispatı nerde? Belki o çocuğun böyle bir ifadesi var. O bu atf-ı cürmü, o çocuk bu ifadesini nasıl ispat ediyor ve bir yalanı hangi kanuni delillerle ispat edebilir?

İşte hakkımdaki iddia bu kadar! Ve benim bu iddialar hakkında kendi kendime sorduğum suallerin bazıları bunlar.

Ne yapalım? Haydi hayırlısı diyelim, karıcığım, sevgilim, bir tanem. Küçüklü büyüklü herkese hasret ve selam.

Kocan
(imza)

Karıcığım,

Dün mahkemeye çıktım. Benim kanaatıma göre, ve dün dinlenen o delikanlının mahkemede verdiği ifadeye nazaran, hatta istintaktaki ilk ifadesi ile de, benim beraat etmemem, kurtulmamam için yalnız kanuni değil, vicdani de hiçbir sebep yoktur. Dünkü celsede suçsuzluğum güneş gibi meydana çıkmıştır. Eğer buna rağmen herhangi bir suretle mahkûm edilirim bence bu en ufak adalet mefhumunun dışında bir zulüm olur.

Dün mahkemede Avukat Saffet Nezihi vardı. Kendisini ilk defa görüyorum. Kibar, akıllı bir genç. Onun da kanaatına nazaran yüzde doksan dokuz beraat etmem lazım.

Burda artık oldukça rahatım, ihtilattan memnu vaziyetinden kurtuldum. Her gün, güneşli havalarda, bahçeye çıkıyorum.

Belki de kavuşmak günleri yaklaştıkça, kim bilir belki de on on beş gün sonra seni göreceğimi düşündükçe yüreğim kabına sığmıyor. Seni sahiden görmek, sahiden uzun parmaklı ellerine dokunmak. Ve yalnız senin için yaşamak, çalışmak, yaratmak...

Çocuklarımı kucaklarım. Metin'in, Fatoş'un gözlerinden öperim.

Evdekilere hasret.

Sana...

(imza)

Yarın yine mahkeme var. Ama beni alakadar eden safhalar bitti.

Karıcığım,

Mahkeme sona eriyor. Avukatların tevsii tahkikat talepleri işi uzatmazsa bir haftaya varmaz netice belli olur. Şahsi kanaatım ve mahkemenin cereyanı ve sona eren tahkikatı benim iki aydan beri nasıl suçsuz ve boş yere mevkuf bulunduğumu gösteriyor. Avukat Fuat Ömer'e göre yüzde iki yüz beraat edeceğim. Ben yüzde bin beş yüz suçsuz olduğumun meydana çıktığına eminim, fakat beraat edip etmemek meselesini tahmin kabil değil bu mahkemenin elinde.

22 Salı günü tekrar mahkeme var. Sana Çarşamba günü mahkemenin uzayıp uzamayacağını yazarım.

Gönderdiğin paraları aldım. Hızır gibi yetiştin imdadıma. Çünkü noterlikte vekâletname yaptırmak ücreti ilk gönderdiğin on liramın yarısını eritmişti. Her mahkemeye gidişte iki lira kadar taksi parası veriyorum. Şikâyetçi değilim, rahat gidip geliyorum.

Celâl Ağabeye çok çok selam, seni arayıp sorması, ağabeylik yapması ömrümün en güzel hatıralarından biri olarak kalacak. Büyük halama sen de gidiyor musun? Büyük halamın, Celâl Ağabeyin iyiliklerini unutmayacağım. Halamın ellerinden benim tarafımdan öp.

Gönderdiğin kunduraları aldım. Bak, mektup nasıl insicamsız gidiyor. Çünkü avludayım. Başımın üstünde bir bahar güneşi, yüreğimde senin resmin, kulaklarımda senin sesin ve içimde sana kavuşmak ümidi bu sabah beni sarhoşa döndürdü.

Ümid ve sen. Bir kerre senin yanında olsam, bir kerre senin altın gözlerini görürsem, şu iki aylık kâbuslu uykudan uyanıvereceğim ve senden başka her şeyi, maziye ve istikbali unutuvereceğim. Dünyaya yeni gelmiş bir çocuk gibi olacağım.

Avukatlarımdan, yani gerek Fuat Ömer, gerekse Saffet Nezihi'den fevkalade memnunum. İki de mükemmel iki insan gibi hareket ettiler ve ediyorlar.

Ben bir hayli şişmanladım. Asker karavanası yaradı.

Yine güneş ve sen ne yazacağımı şaşırttınız bana.

Küçük halamın, Memduh Eniştemin, Necip Dayımın, annele-
rimizin ellerinden öper, Vedat'a, Fahamet'e, Selma'ya, Leman'cı-
ma, Cavide'ye, evdeki çocuklara hatta bütün mahalle çocuklarına
— çünkü kendim de şimdi o kadar çocuğum ki — selamlar. Faik'le
Leman düğünü ben gelmeden yapmasınlar. İpekçilere selam.

Mektuplarını, daha uzun, daha sık mektuplarını beklerim,
karıcığım. Sare Teyze gelmedi. Binaenaleyh gönderdiğin gömlekle-
ri alamadım.

(imza)

Telgraf:

23.3.1938

Mektup alamıyorum sıhhat haberlerini telgrafla-Nâzım.

Karıcığım,

Bu sana burdan yazdığım belki son mektuptur, belki de daha uzun zamanlar sana hasret kalacak mektuplarımın birincisidir. Salı günü sabah saat dokuzda mahkeme kararını okuyacak.

Dün, 24 Mart Perşembe günü müdafaalarımızı yaptık. Fuat Ömer ve Saffet Nezihi ayrı ayrı söz alarak benim bu meselede hiçbir alakam olmadığını, kanuni ve mantıki delillerle ispat ettiler. Ben de suçsuzluğumu tebarüz ettirdim. Heyeti hâkime sözlerimizi kesmeden sonuna kadar dinlediler. Kanunen, aklen, vicdanen Salı günü okunacak kararla beraatımın ilan edilmesi lazım. Fakat ne de olsa avukatların ve benim kanaatımla mahkemenin kanaatı uymayabilir de. O zaman ceza yeriz. Tabii temyiz ederiz ve iş ümitler, heyecanlar, inkisarlarla daha bir hayli uzar.

Mektuplarını aldım. Salı günü çıkarsam derhal geleceğim. Esasen Celâl öğleden sonra, yani Salı günü saat 15'de filan 1604 Ankara'ya telefon ederse avukatlardan neticeyi öğrenir ve sana derhal söyler. Sen artık benden ikinci bir mektup alıncaya kadar cevap yazma. Cevap yazmana ihtiyaç kalmamasını temenni ederim. Mahkûm olursam ben sana mektup yazarım, sen de o zaman cevap verirsin.

Sare Teyze daha hâlâ gelmedi. Annemden aldığım bir mektupta onun Eskişehir'e Hüsnuşak'a uğrayacağı yazılıydı. Belki orada uzunca misafir kaldı.

Seni ve çocuklarımı şimdilik uzaktan hasretle kucaklarım.

Halamın, eniştemin, annelerimizin ellerinden öperim. Celâl'e çok çok teşekkürler ve selam. Evdekilerin hepsine ve şimdiye kadar mektuplarımda ihmal ettiğim Adnan Ağabeye yığınla hasret.

(imza)

Karıcığım,

Üzülme. Ne yapalım. Dünyada bu kadar haksız bir karar olmaz. Derhal temyiz ettim. Temyiz herhalde adalet gösterir. Avukat sana telefon edecekti. Duymuşsundur, 15 seneye mahkûm edildim. Kara haberi anneme sen ver. Üzülmesin. Sare Teyze hâlâ gelmedi. İki üç aya kadar temyizden netice çıkar.

Celâl'e, halama selam. Kuzum, bana sık sık mektup yaz. Yegâne tesellim senden alacağım mektuplardır. İkinci mektubumu daha uzun yazarım. Bana büyükçe bir resmini gönder.

Selam, hasret, sevgi

(imza)

Annem de, sen de bana sık sık mektup yazın.
Bu mektubumu alır almaz cevap ver.

Anneciğim,

Maalesef Dreyfus hadisesinin hükmüne benzeyen bir kararla 15 seneye mahkûm edildim. En küçük bir kanuni suçum olmadan bana verilen bu on beş seneyi temyiz ettim. Senin tabirinle inşallah temyiz bu fahiş hatayı adliyi tashih eder. Üzülme, daha bir ümit var demektir.

O ümit de boşa çıkarsa ne yapalım, anacığım. Yapmadığım, alakam olmayan bir mevhum suçun cezasını çekeriz. Yani bu yıpranmış vücut on beş seneye dayanırsa 52 yaşında bir alil hürriyetine kavuşmuş olur. Temenni et ki o günü görmeyeyim. 52 yaşında sakat bir gövde ve söndürülmüş bir kafayla yeryüzüne çıkmaktansa içerde kıkırdamak daha hayırlı.

Seni çok göresim geldi. Ne olur ne olmaz, dünya hali bu, bir kerre daha göreyim seni. Kabilse hemen Ankara'ya gel. Burada kalacak yerin vardır. Beni bir iki defa görmeye gelirsin. Seni bekliyorum, anacığım.

(imzasız)

Sare Teyzem hâlâ gelmedi. Halbuki onda gömleklerim filan varmış.

Piraye bu mektubu anama gönder. Sana yazdığım mektubun cevabını bekliyorum.

N. H.

(Tarihsiz)

Nâzımcığim,

Kuzum şekerim, metin ol, hepsi geçer. Ben metin olmaya çalışıyorum. Sen gittiğinden beri ekseri zamanım yatakta geçiyor. Şimdi artık iyice yatağa girdim ve işittiğim kötü haberi hazmetmeye çalışıyorum.

Hayret doğrusu! Ne insanlar, on beş sene onlar için ne ehemmiyetsiz. Kendinizi iyi müdafaa etmediniz mi? Nasıl oldu da senin kabahatin olmadığını anlamadılar! Bilmem, ne diyeyim! Şaşırdım. Kafama bir tokmak yemiş gibiyim.

Dün gece Celâl ile halan geldiler, çok üzüyorlar. Herkes öyle, hayret içinde. Biz seni bekliyorduk.

Annene nasıl haber vereceğim, bilmem.

Avukat çok ümitvarmış. Hiç olmazsa, temyizi uzatmasalar. Sen artık ümidini kesmişsindir, bilirim. Metin ol. Hiç ümidini kesme. Elbet bir insaflı insan bulunur, belki kavuşuruz. Ne diyeyim, bilemiyorum.

Vedat kendi işleri için Ankara'ya gidiyor. Sana da gelecek. Pazara filan bekle. Leman sana gönderilmek için birçok kitap getirdi. Göndereyim ama, sonra geri gönderir misin, çünkü geri verilecek.

Ben üzülmemeye çalışıyorum, sen de öyle yap. Bakalım, başımıza daha neler gelecek! Metin olalım. Herkesi kendimize güldürmeyelim. Dostumuz kadar düşmanımız da var.

Bir şey yapmış olsaydın, bu kadar üzülmeydim. Bir hiç için, bir şey yapmadan yatıyorsun. Kabahatsizsin. Ama kime anlattırın. İsmi çıkmış bir kere. Ellerinden öperim.

Piraye

Karıcığım,

Eğer metin olmak herhangi bir meseleyi hallederse tasavvur edemeyeceğin kadar metinim. Darbenin tesiri ani oldu, göz kapayıp açıncaya kadar geçti ve şimdi uzun bir hastalıktan yeni kalkmış gibi bir halim var, vücudum kırgın, fakat rahat ve neşeliyim. Şarkı söylüyorum, şiir yazıyorum ve uyanılmayacak bir rüyanın içinde hayal meyal senin yüzünü görüyorum. Yüzünün hatları silik, fakat saçların bir kucak alev gibi pırıl pırıl yanıyor. Meğerse seni nasıl, ne kadar seviyormuşum ve nasıl her şeyim senmişsin. Bana bu anda öyle geliyor ki seni sahiden bir kerre daha gördükten, ellerine bir kerre daha dokunabildikten sonra rahat rahat, içimde, gözlerimde, ellerimde senin sesin ve sıcaklığın, hiçbir şeye esef etmeden bu bir hayli yorgun kalıbı dinlendirebilirim.

Gerek ben, gerekse avukatlar müdafaayı mükemmel yaptık. Zaten ortada mesele yok. Fakat bu olmayan meselede benim en küçük bir dahlim olmadığını görmemek için, bana on beş seneyi yükleyenler kadar, en hafif tabiriyle kör olmak lazımdı. 15 seneyi herhangi bir suç işlemiş bir suçluya değil, bu işte bir suçu olmayan fakat ismi Nâzım Hikmet olan adama verdiler. Anlaşılan hâkim mevkiinde oturan baylar sadece Nâzım Hikmet'i diri diri mezara gömmek keyfini sürmek istediler.

Askeri temyizcin kanuna fevkalade riayet eden, kanunun dışına çıkmayan bir müessese olduğunu söylüyorlar. Bakalım, iki üç aya kadar bu iddianın doğruluğunu anlayacağız. Ben ne ümitliyim, ne ümitsiz. Hakkımı ve suçsuzluğumu bir vatandaşa verilen bütün haklardan istifade ederek, her kanuni vasıtaya başvurarak müdafaaya çalışacağım. Benim elimden gelen bu kadar. Netice hakkında hiçbir fikrim yok. Çünkü mantıki ve kanuni tahminler bu ilk hükümde o kadar mefkut ki istikbalde ne olacağını kestirmek mümkün değil.

Bir tek endişem var: Sen. İcabederse nasıl olsa ben herhangi bir taş odada kalıbı dinlendireceğim. Sen ne olacaksın? Sen, karıcığım. Seni ne kadar mesut etmek isterdim. Nasıl en büyük bedbahtlığı

benim yüzümden çektin. Senin istikbalini, gençliğini nasıl mahvettim. Niye bir an evvel ölemedim. Ölüm acısı — malum ya — çabuk unutulurdu. Sitem etmiyorum, ters anlama kuzum karıcığım. Senin ne olacağını düşündükçe ölmek istiyorum sadece.

Celâl'e de yazmıştım, ne olur bir kerre daha göreyim seni. Kabilse gel buraya... Gel bir kerre... Gel...

Selam, hasret vs.

(imza)

Karıcığım,

Hâlâ seni yakından görmenin, sesini sahiden duymanın verdiği sevinç içindeyim. Günlerim, burada da havaların alaca bulaca geçmesine rağmen, aydınlık ve sıcak... Bekliyorum. Temyiz herhalde kararı bozacak. Ümit... Bir aya kadar netice belli olur. Ne Saffet Nezihi, ne de Fuat Ömer'den bir haber yok. Temyiz layihasını herhalde vermişlerdir. İstersen Celâl telefon etsin, yahut sen bir mektup yazıp sor. Zannedersem onlar temyizizin bizim işe ne vakit bakacağını duymuşlardır. Onlardan aldığınız cevabı bana bildirirseniz memnun olurum.

Hususi işlerimize başkalarının karışması seni üzdüğü kadar beni de üzdü. Fakat sen, görüyorum ki, inanılmayacak kadar, benimle ölçülemeyecek kadar kuvvetlisin. Sana teselli vermeye utanıyorum.

Annemin yatağı getirdiği gün sen de gelmişsin, otomobilde imişsin. O gün Demir Ali teftişe gelmişti. Benimle görüşmeniz için yüzbaşıya söylemiş, yüzbaşı da emir vermiş, fakat haberim olmadı, ne seni görebildim, hatta yatağı annemden aldığım halde ne de onunla konuşabildim.

Her ne hal ise...

Celâl mektup yazacak diyorsun. Yazsın.

Seni, çocukları, eşi dostu hasretle kucaklar, mektuplarını beklerim.

(imza)

Karıcığım,

Mektubunu aldım. Sanki senden ilk defa mektup alıyormuşum gibi sevindim. Celâl'in bana karşı gösterdiği alakaya teşekkür ederim. Bana ayda fazla fazla on beş yirmi lira yetişir. Senin bir hayli canını sıkmış olduklarını anlıyorum. Söyleyecek sözüm yok, sen bu felakette benden çok daha âkil ve metin davrandın.

Evrakımızın bir ay yahut yirmi güne kadar temyizden geleceğini tahmin ediyorum. Her nedense gün geçtikçe temyizcin kararı mutlaka bozacağına ve adaletin tecelli edeceğine olan imanım artıyor. Ümidim kuvvetleniyor.

Çocukların mektebi tatil oldu mu? Mehmet'in notları iyi mi? Suzan çalışıyor mu?

Bana roman gönderecektin. Bekliyorum. Burda havalar soğuk, fakat benim içimde sana kavuşmak ümidi kuvvetlileştikçe kâinatı güllük gülistanlık görüyorum.

İstersen Vedat, Saffet Nezihi'ye yahut Fuat Ömer'e bir mektup yazsın, temyizcin evrakımıza ne zaman bakacağını öğrensin; herhalde avukatlar haber almışlardır; bana da bildirmiş olursunuz.

Şimdilik bu kadar, karıcığım.

Seni ve çocukları hasretle kucaklar, eşe dosta selam ederim.

(imza)

25 Nisan 1938

Ankara

Karıcığım,

Artık burada adamakıllı yaz geldi. Ve ben, bermutad her yaza girerken geçirdiğim hastalık müsveddesini şöylece geçirdim yine. Biraz üşümüşüm. Fakat bir iki aspirin, gripin filan, bir şeyim kalmadı. Sade hâlâ sırtım bir parça ağrıyor.

Fuat Ömer temyiz layihasını getirdi. Fevkalade yazmış. Çok beğendim. Aşkolsun çocuğa.

Temyizin Mayıs ortalarında bizim işe bakacağı tahmin olunuyor. Çoğu gitti, azı kaldı demektir.

İpekçi İhsan'a kısa bir mektup yazıp senin zarfın içine koyuyorum. İpekçilerde benim hesabıma göre, *İstanbul Senfonisi* müstesna, 180 lira kadar alacağımız var. Sen mektubu İhsan'a göndert.

Çocuklar nasıl? Mehmet'in son imtihanları yaklaşıyor. Suzan çalışıyor mu?

Leman evlendi mi? Ah, karıcığım, ister istemez senin istikbalini düşünmesem ve bundan kendimi mesul tutmasam bu kara günlerim daha rahat geçecek.

Beni soranlara selam. Seni ve çocuklarımı hasretle kucaklarım.
(imza)

Karıcığım,

Hastalığım geçti. Hiçbir şeyim yok. Sıhhatim yerinde. Hatta bugün saçlarımı kestirdim. Aynada kendimi dehşetli gençleşmiş gördüm. Tahminime göre temyize en fazla on beş yirmi gün kaldı. Emniyetli bir sabırla bekliyorum. Aman karıcığım kendine iyi bak. Sen sık sık boğaz olursun. Birbirimizin yanında değiliz, yani ikimiz de yapyalnızız. Ve yalnızlıkta hastalık korkunç şeydir. Mektubun içime dokundu. Bahçedeydim. Hava ılık. Vakit akşam. Bozkırda bulutlar dünyası harikulade azametli oluyor. Tabiat topraktan kıskandığı tenevvüü gökyüzünde gösteriyor. Bundan dolayı bu azametli bulutların altında senin ve benim yalnızlığım bütün dehşetiyle canlandı. Demek seni Leman'la Faik'ten başka arayıp soran kalmadı. Köpoğlu dünya. Artık insanlarla nasıl konuşmak lazım geldiğini biliyorum.

Halam, Hüsnüaşk ve Fatma Hanım geldiler. Bir on dakika kadar ayak üstü konuştuk. Bana çiğ köfte, tütün, kabak çekirdeği, peynir filan getirdiler. Halam para göndermedi. Celâl'e mektup yazdım.

Memet'e söyle, oğlumun notları göğsümü kabarttı. Suzan'a da aferin. Memet'e uzun bir mektup yazacağım.

İhsan'ın ne cevap verdiğini bana bildir.

Leman'a, Faik'e selam. Ellerinden ve gözlerinden öperim anneciğim.

(imza)

Karıcığım,

Galiba bir gün içinde iki mektubumu alacaksın. Ne yapayım. Kabil olsa sana her gün üç mektup gönderirim. Tıpkı saat başlarında çalar saatlerin çanları gibi her mektubumu sensiz geçen her saatımın sonunu getiren sevinçli ve mükedder bir feryat olarak sana duyurmak isterim. Zaten aklımda fikrimde hep sen varsın. «Bir uzun mektup» ismiyle başladığım hatıralarımı muntazaman yazıyorum ve iyice oluyor. Onların içinde hep sen olduğun, onlar seninle bir konuşma oldukları için, mazide ve halde seninle beraberim.

Öteki mektubumda da yazdığım gibi halam, Hüsnüaşk ve Fatma Hanım geldiler. Öteberi getirdiler.

Celâl'e mektup yolladım. Bir de sana içinde İhsan'ın mektupları olan iki mektup göndermişim. Aşağı yukarı birbirinin aynı. Onların ikisini de aldın mı?

Sonra hani Valâ filan sözde bana para yollayacaktı? Arkası çıkmadı mı? Merak ediyorum.

Memet'e uzun mektup yollayacağım. Notları beni sevindirdi. Suzan'a da aferin. Kız o kadar hasta yattığı halde yine iyi not almış. Bilsen nasıl göresim geldi çocuklarımı! Sonra bazen çocuklar unutkan olurlar diye düşünüyorum. İçim cızzz ediyor.

Leman'la Faik'in arasına seni arayıp sormaları beni çok mütehassis etti. Avukattan haber var mı? Yoksa o da artık sana mektup filan göndermiyor mu?

Hasret, daüssıla, hasret, daüssıla! İçimde, kafamda, yüreğimde yalnız bunlar var.

Seni kucaklar, ellerinden, alt kapakları hafif şiş koca gözlerinden, kalın kırmızı dudaklarından öperim.

(imza)

6 Mayıs 1938

Ankara

Karıcığım,

Bir hafta var ki senden mektup alamıyorum. Dehşetli merak içindeyim. Rica ederim ihmal etme.

Temyiz herhalde bu ay içinde, bilemedin bu ay sonunda belli olacak. Duyduklarıma göre vaziyet lehdeymiş. Zaten kanun varsa başka türlü olamaz.

Büyük halamdan haber aldım. Sen ona gittin mi? Bana ayda yirmi lira gönderecekmiş. Ona da, enişteme de, Celâl'e de mektup yazacağım. Teşekkür edeceğim.

Mektubum kısa. Çünkü bu bir mektup değil, senden habersiz kalmanın ıstırabı...

(imza)

(Tarihsiz)¹¹

Karıcığım,

Sana bunu alelacele yazıp gönderiyorum. Zaten bu sabah da bir adet daha göndermiştim.

Evvela temyiz ayın 23'ünde, yani 17 gün sonra. Sen Fuat Ömer'e mektup yaz, ondan öğren, bana yaz. Benim aldığım haberler temyizın muhakkak nakzedeceğine dairdir.

Saniyen halamdan bu sabah 20 lira aldım.

Selam, hasret.

(imzasız)

¹¹Zarftaki tarih: 7.5.1938

(Tarihsiz)

Karıcığım,

Bugün Mayıs 16, yani temyizin kararına tam bir hafta kaldı. Ne diyeyim, bilmiyorum. Kanun en ufak ölçüsünde dahi tatbik edilirse dışardayım. Aksi takdirde işin ne olacağını tahmin kabil değildir. Mahkeme kararından önce de sana böyle mektuplar yazmıştım. Mahkeme kanunun en küçük ve en dar çerçevesi içinde bile kalmadığı için on beş seneyi yüklenmişti. Bu sefer biraz daha ümitliyim. Eğer mesele, ne olursa olsun, bütün suçsuzluğuna rağmen Nâzım Hikmet'i hürriyetten mahrum etmekte değilse ve denildiği gibi Askeri temyiz adliye cihazının en kanunsever müessesesi ise ümide düşmem bir hayal değildir.

Avukat Fuat Ömer'le konuştum. O bizzat temyizden tahliye kararı isteyecek. Ve temyiz bu kararı herhalde verecektir, diyor.

Burda hava yine bozdu. Sonbahardayız. Gökyüzü bozkır gibi ışiksiz ve verimsiz. Düşüncem sensin. Yalnız sen.

Çocukların gözlerinden öperim. Soranlara selam.

Hasret.

(imza)

Karıcığım,

Malum ya bugün temyizde duruşma vardı. Oldu. Temyiz müddeiumumisi benim hakkımdaki kararın tasdikini istemiş. Mahkeme ise kararını Cumartesi günü verecek. Müddeiumuminin talebi yüzde yüz temyizde de ona uyacağı demek değildir. Fakat herhalde çok sevinçli bir hadiseyi beklememek lazım. Temyiz ya tasdik eder yahut beş altı sene filan cezayı indirir. Ne yapalım? Görülüyor ki temyiz müddeiumumisinde de en küçük bir adalet mefhumu yok. Başa gelen, bu kadar münasebetsiz ve kör kör parmağım gözüne, bu kadar haksız bir başa gelen, çekilir...

Osman İpekçi geldi. Alacak meselesini konuştum. Haklısın. dedi. Ben meseleyi hallederim, dedi. Sen ona haber gönder.

Şimdi Fuat Ömer geldi. O müddeiumuminin talebi kabul edilmeyecek, temyiz reisi Mithat Paşa çok adaletlidir, hakkı korur, diyor.

Şimdilik bu kadar.

Hasret.

(imza)

¹²Zarftaki tarih okunmuyor. 23 Mayıs 1938 olması gerekir.

Karıcığım,

Kol saatim bozuldu. Ben de mekanizmayı çıkardım ve çerçevenin içine sizin resimlerinizi koydum. Şimdi saate bakmıyorum, çünkü saat mefhumunu zaten yavaş yavaş kaybetmekteyim, saate bakmıyorum, bileğimde senin mini mini başına bakıyorum.

Temyiz kararı Cumartesi sabah saat onda verecek. Temyiz müddeiumumisi eski, o acayip ve sadece terörün ifadesi olan mahkeme kararının tasdikini istedi. Bu şartlar altında Temyiz mahkemesinin de müddeiumuminin talebine uyup uymayacağını bilmem. Yani dananın kuyruğu Cumartesi sabahı kopuyor. Ben en akla gelmez ihtimali göz önünde tutarak — çünkü şimdiye kadar hep böyle ihtimaller gerçekleşti — hatta aftan da istifade ettirilmeyeceğimi düşünerek — İmralı Adasına naklim için teşebbüse girişeceğim. Bu suretle hiç olmazsa açık havada toprağa yakın yaşar, hem kendi boğazımı çıkarır, hem de sana yardım edebilirim. Sen de kabilse karar aleyhte verilir verilmez, bu iş için uğraş.

Sare Teyze ikidir geliyor. Osman Ipekçi geldi, gerek dublajlardan alacaklarımızı, gerekse *İstanbul Senfonisi* filminin işini konuştum. Derhal hallederim, dedi. Celâl kitabını gönderdi. Şu karar anlaşılсын, ona mektup yazacağım. Sonra kitabı hakkında bir de tenkid hazırlıyorum. Kendisine söyle. Mektup yazamadım. Kafam karışık biraz.

Kuvvetliyim karıcığım. Her şeye rağmen yaşamak istiyorum. Ölmeyeceğim. Ve çok sonra da olsa, seni ıstıraplarının sonunda güneşe kavuşturur gibi mesut edeceğim.

Seni ve çocukları hasretle kucaklar, mektubunu beklerim, bir tanem...

(imza)

Nâzımcığim,

Üzülme, temyiz aleyhte karar verse de ne çıkar! Avukat bütün gün yazıyor, ümidinizi kesmeyin, Büyük Millet Meclisi'ne müracaat edin, bu hakkınızdır diyor.

Ben seni bilirim, avukatların cesaretini kırma, onlar annenle benim namıma müracaat etsinler, yahut ne yapmak lazımsa bana yazsınlar.

Annen icabederse Ankara'ya gelecek. Sen ne istersen yaz, yapalım.

Ne tuhaf, vicdan denilen şeyden eser kalmamış. Şahitsiz, delilsiz mahkûm olmak pek tuhafıma gidiyor. Fazla düşünemiyorum. Beklemek çok güçmüş. Şimdi de Cumartesi'yi bekleyeceğiz. Ne yapalım, sabır, cesaret. Elimizden başka şey de gelmiyor.

Artık metnim diyemem, ama seni ölünceye kadar bekleyeceğim.

Sendeki şilte Hüsnüaşk'ındır.

Daha param var, üzülme. Bunları sonra düşünürüz.

Ellerinden öperiz.

Piraye

Karıcığım,

Nihayet iş bitti. Temyiz tasdik etti. On beş seneye mahkûmuz. Aldırma. Ben gayet kuvvetliyim. Mesele herhangi bir mahkûmiyet değil, Nâzım Hikmet'in imhasıdır. Bu bir çeşit Dreyfus davası.

Şimdi ne yapıp yapıp İmralı'ya gitmeye çalışacağım. O da olmazsa olmasın. Yaşayacak kaç günüm varsa onu şerefle dolduracağım. Sen hep yanımdasın. Seni hudutsuz seviyorum. Beni hayata bağlayan kuvvetlerden biri de, en büyüklerinden, en ışıklılardan birisi de sensin.

Birkaç güne kadar sivil hapisaneye nakledilirim. Sana ordan uzun mektup yazarım. Sen de düşün. Benim hayatım nasıl olsa dört duvar arasında senelerce tanzim edilmiş demektir. Seninkisi ne olacak? Hep düşüncem bu. Kafamı yoruyorum, bir türlü, şimdilik hal çaresi bulamıyorum. Mamafi elbette bir çare buluruz. Sen meseleyi Celâl'e bildir. Benim şimdi onlara mektup yazacak halim yok.

Seni hasretle kucaklarım.

(imza)

Bu iki üç satırı Osman'a gönder.

Karıcığım,

Mektubunu aldım. Dünyalar benim oldu. Senin sesini duydum. Kuvvetliyim. Bir derecesini geçtikten sonra felaket denen şeyin acısı duyulmuyor. Emin ol içerde benim dünyadan uzak yaşayacağım günler, senin dışarda, bir başına insanlar arasında geçireceğin yıllara nazaran çok daha ağrısız, ıstırapsız ve üzüntüsüz olacaktır. Ben kendimi değil, sade seni düşünüyorum, sade seni.

Büyük Millet Meclisi'ne istida yazdım. Bugün avukat vasıtasıyla gönderdim. Bundan başka Şükrü Kaya'ya da bir mektup yazdım, cezamın iş olan bir yerde, Ankara'da yahut İmrâlı'da çektirilmesine delalet etmesini rica ettim. Bugün bence en reel iş bu. Beni Sinop, Diyarbakir filan gibi iş olmayan bir hapisaneye sürmeleri ihtimali var. Bu beni aynı zamanda açlığa mahkûm etmek demektir. Halbuki her şeye rağmen yaşamak istiyorum. Her şeyden önce senin için yaşamak. Senin vasıtanla anneme bir mektup yazdım. Hemen annem buraya gelsin. Ama hemen. Onu Şükrü Kaya'ya, yahut Adliye Vekiline göndertip bu kadar basit bir hakkımı istetebileyim. Sana gel diyemem. Sana gel diyemem diye yazmak bile öyle acı geliyor ki.

Annem hemen gelmezse geç kalmış olabiliriz.

Ellerinden öperim.

Leman'a, Faik'e çok çok selam. Celâl'e hasret, halamın ellerinden öperim. Onlara da mektup yazacağım.

(imza)

¹³Zarftaki tarih: 1.6.1938

Canım karıcığım,

Elimden gelse, yani imkân bulsam sana her saat başında mektup yazacağım.

Millet Meclisine istidayı verdim.

Sonra Ankara yahut İmralı Adası gibi iş olan bir yerde çalışmak suretiyle cezamın çektirilmesine delalet etmesi için de Şükrü Kaya'ya bir mektup yazdım. Bakalım, sabah ola hayır ola!... Fakat Sinop, Diyarbekir filan gibi bir yere sürölüp aklıktan gebermemek için annemin de buraya gelip müracaatlarda bulunması iyi olurdu. Annem derhal gelirse belki faydası dokunur. Fakat gecikirse boşuna zahmet demektir.

Aftan 150'likler bile istifade ediyor. Fakat anlaşılan ben istifade edemiyorum. Daha pek bilmiyorum ama vaziyet böyle gösteriyor. Bizim madde Askeri Ceza Kanununun 94'üncü maddesi. Yani, karar layihasına göre de suçum siyasi, ama gazetelerde çıkan havadislerle nazaran Askeri Ceza Kanununun bu maddesi affa dahil değil galiba! Mamafî bu hususta da sonuna kadar hakkımı aramak lazım. Bunun için de annemin gelmesi iyi olurdu. Ama çabuk gelmesi. Bundan başka af var mı? Yok mu? Bilmiyorum. Sen bu hususta bir şeyler öğrendiysen bana yaz.

Bir tanem. Işığım, ekmeğim ve toprağım, velhasıl her şeyim, karıcığım. Seni ve çocukları hasretle kucaklarım. Halamın ellerinden öper, Celâl'e selamlar söylerim. Onlara da yakında mektup yazacağım. Beni burdan birkaç güne kadar sivil hapisaneye nakledecekleri için sen cevabını hemen yazarsan alırım.

Leman'a, Faik'e çok çok selamlar.

(imza)

¹⁴Zarftaki tarih: 1.6.1938

Karıcığım,

Mektupların arası uzadı. Sana mümkün mertebe müsbet bir haber vermek istiyordum. Annem burda. Didinip duruyor. Bakalım ne çıkacak! Adli hatayı anlatana kadar, son ümide kadar uğraşacağız.

Şimdilik aftan istifade imkânları gözükyor. Çünkü Askeri Ceza Kanununun 94'üncü maddesi, yani bana verilen ceza, Türk Ceza Kanununun 153'üncü maddesine uygun düşüyormuş. 153'üncü madde aftan istifade ettiğine göre, benim de istifade etmem lazımmış. Şimdilik hepsimiş. İnşallah bu mışlar hakikat olur. Fakat her şeye rağmen hakkımı sonuna kadar arayacağım. Kuvvetimi, neşemi kaybetmedim. Senden başka düşüncem yoktur. Seni hasretle kucaklar ellerinden öperim.

(imza)

Nâzımcığım,

Bugün sen gelmiş kadar sevindim.

Dokuz gündür senden mektup alamıyordum. Sekizinde yazdığın mektup onunda İstanbul'dan postaya verilmiş, şimdi elime geldi.

Her gün senden mektup bekliyordum. Akşam olunca ümidi kesip öldü diye ağlıyordum. O kadar şaşırmıştım ki kimseye sormak aklıma gelmiyordu. Bugün akıl ettim, Sare'ye yazdım. Ne olur, Nâzım, bir daha bana bu işi yapma, çok üzülüyorum.

İnşallah aftan istifade edersin. Edersen ne zaman geleceksin? İstirap, keder beni çocuklaştırdı.

Osman geçen hafta on lira gönderdi, bu hafta için tekrar göndereceğini söyledi.

Şimdi benim yetmiş liram var. Saklıyorum. Sen nereye gidersen, ben de geleceğim. Orada dikiş diker, hayatımı kazanırım. Sana da bakarım. Şimdiye kadar sen bana baktın, biraz da ben sana bakarım. İnşallah bunlara lüzum kalmaz, sen çıkarsın.

Çocuklar dedelerine gidiyorlar, ben evde yalnız kalıyorum. Ellerinden öperiz.

Piraye

Karıcığım,

Bir haftadır sana mektup gönderemedim. Çünkü «Ha bugün sivil hapisaneye gideceğiz, ha yarın,» derken günler geçti. Nihayet dün «Ankara Cezaevi»ne nakledildik. Burda yerim rahat. Bakalım ne olacak? Aftan istifade imkânları var. Bu kadar boş ve haksız yere on beş sene yedikten sonra, böyle bir «adli hataya» kurban gittikten sonra eğer aftan da istifade edemezsem çok tuhaf olur. Aftan istifade edersem beş on güne kadar senin yanındayım. Karanlıktan aydınlığa, senin ışığına kavuşacağım ve harap kemiklerimi ısıtacağım. Eğer şimdilik aftan istifade etmezsek Sinop'a filan nakledilmek ihtimali mevcut. Bundan dolayı sen mektubu alır almaz bana hemen o gün cevap ver ki elime değsin.

Şimdilik adresim:

Nâzım Hikmet

İkinci kulede

Cezaevi

Cebeci — Ankara

Hasret. Celâl'e selam, halamın ellerinden öperim.

(imza)

Sevgili karıcığım,

Gerek askeri cezaevine gerekse buraya gönderdiğin mektupları aldım. Hemen son mektubuna cevap veremeyişim onu cumartesi günü aldığım ve pazar günü mektup yollayamayacağım içindir.

Bir iki gündür hafif bir grip geçirmekteyim. Bugün iyileştim. Zannedersen bugün yahut yarın filan İstanbul'a nakledilmem kabil. Böyle bir rivayet var. Belki oradaki mahkemem için. Pek iyi bilmiyorum. İstanbul'a gelir gelmez sana telgraf çekmeye çalışırım. Hiç olmazsa demirlerin arkasından olsun birbirimizi görmüş oluruz. Seviniyorum. Seni öyle görësim geldi ki, tatlı ve hazin bir ışıık gibi gözlerimde, nefis bir koku gibi burnumda tütüyorsun.

Aftan istifade etmem lazım. Ama belli olmaz. Bu altı ay içinde öyle garabetler ve kanunsuzluklarla karşılaştım ki lehte, mantıki en ufak bir ihtimale, bir ümide kapılmamalıyım. Felaketi senin büyük ferasetine güvenerek sabırla ve hatta elden gelirse şöyle bir gülümsemeyle taşımak lazım.

Çocuklar burnumda tütüyor. Burnumda öyle kokular var ki zaten...

Seni hasretle kucaklarım
biriciğim.

(imza)

Bu Ankara'dan gönderilen son mektuptur. Nâzım Donanma Komutanlığı Mahkemesi'nde yargılanmak için Silivri'ye, Erkin gemisine getirilir. Bu arada, Piraye Nişantaşı'ndaki evini dağıtıp annesinin yanına gitmiştir. Bundan sonraki mektuplar «Bayan Piraye, Şerafet Sokak, No. 18, Erenköy, İstanbul» adresine gönderilecektir. Ama Nâzım bu taşınma olayını daha bilmediği için, ilk mektup gene Nişantaşı'na yazılmış, postaneden Erenköy adresine çevrilmiştir. Erkin Gemisinden gönderilen mektuplara geçmeden önce, Ankara Merkez Komutanlığı Cezaevi'nde yazılan üç şiiri okuyalım:

BİR CEZAEVİNDE, TECRİTTEKİ ADAMIN MEKTUPLARI

1

Senin adını

kol saatımın kayışına tırnağımla kazıdım.

Malum ya, bulunduğum yerde

ne sapı sedefli bir çakı var,

(bizlere âlâtı-katıa verilmez),

ne de başı bulutlarda bir çınar.

Belki avluda bir ağaç bulunur ama

gökyüzünü başımın üstünde görmek

bana yasak...

Burası benden başka kaç insanın evidir?

Bilmiyorum.

Ben bir başıma onlardan uzağım,

hep birlikte onlar benden uzak.

Bana kendimden başkasıyla konuşmak

yasak

Ben de kendi kendimle konuşuyorum.

Fakat çok can sıkıcı bulduğumdan sohbetimi

şarkı söylüyorum karıcığım.

Hem, ne dersin,

o berbat, ayarsız sesim

öyle bir dokunuyor ki içime

yüreğim parçalanıyor.

Ve tıpkı o eski

acıklı hikâyelerdeki

yalnayak, karlı yollara düşmüş, yetim bir çocuk gibi bu yürek,

mavi gözleri ıslak

kırmızı, küçücük burnunu çekerek

senin bağrına sokulmak istiyor.

Yüzümü kızartmıyor benim

onun bu an

böyle zayıf

böyle hodbin

böyle sadece insan

oluşu.

Belki bu hâlin
fizyolojik, psikolojik filân izahı vardır.
Belki de sebep buna
bana aylardır
kendi sesimden başka insan sesi duyurmayan
bu demirli pencere
bu toprak testi
bu dört duvardır...

Saat beş, karıcığım.
Dışarda susuzluğu
acayip fısıltısı
toprak damı
ve sonsuzluğun ortasında kımıldanmadan duran
bir sakat ve sıska atıyla,
yani, kederden çıldırtmak için içerdeki adamı
dışarda bütün ustalığı, bütün takım taklavatıyla
ağaçsız boşluğa kıpkızıl inmekte bir bozkır akşamı.

Bugün de apansız gece olacaktır.
Bir ışık dolaşacak yanında sakat, sıska atın.
Ve şimdi karşımda haşin bir erkek ölüsü gibi yatan
bu ümitsiz tabiatın
ağaçsız boşluğuna bir anda yıldızlar dolacaktır.
Yine o malum sonuna erdik demektir işin,
yani bugün de mükellef bir daüssıla için
yine her şey yerli yerinde işte, her şey tamam.
Ben,
ben içerdeki adam
yine mutad hünerimi göstereceğim
ve çocukluk günlerimin ince sazıyla
suzinâk makamından bir şarkı ağzıyla
yine billâhi kahredecek dil-i nâşâdımı
seni böyle uzak,
seni dumanlı, eğri bir aynadan seyreder gibi
kafamın içinde duymak...

2

Dışarda bahar geldi karıcığım, bahar.
Dışarda, bozkırın üstünde birdenbire

taze toprak kokusu, kuş sesleri ve saire...
Dışarda bahar geldi karıcığım, bahar,
dışarda bozkırın üstünde pırıltılar...
Ve içerde artık böcekleriyle canlanan kerevet,
suyu donmayan testi
ve sabahları çimentonun üstünde güneş...
Güneş,
artık o her gün öğle vaktine kadar,
bana yakın, benden uzak,
sönerek, ışıldayarak
yürür...
Ve gün ikindiye döner, gölgeler düşer duvarlara,
başlar tutuşmaya demirli pencerenin camı:
dışarda akşam olur,
bulutsuz bir bahar akşamı...
İşte içerde baharın en kötü saati budur asıl.
Velhasıl
o pul pul ışıltılı derisi, ateşten gözleriyle
bilhassa baharda ram eder kendine içerdeki adamı
hürriyet denen ifrit...
Bu bittecrübe sabit, karıcığım,
bittecrübe sabit...

3

Bugün pazar.
Bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar.
Ve ben ömrümde ilk defa gökyüzünün bu kadar benden uzak
bu kadar mavi
bu kadar geniş olduğuna şaşarak
kımıldanmadan durdum.
Sonra saygıyla toprağa oturdum,
dayadım sırtımı duvara.
Bu anda ne düşmek dalgalara,
bu anda ne kavgâ, ne hürriyet, ne karım.
Toprak, güneş ve ben...
Bahtıyarım...

1938

ERKİN GEMİSİNDEN

(Tarihsiz)¹⁵

Karıcığım,

Başıma gelen bu felaketlere ne diyeceğimi şaşırdım.

Yegâne tesellim günün birinde suçsuzluğumun meydana çıkacağıdır.

Ben buraya gelirken çamaşırlarımı, yatağımı, battaniyelerimi hapisanede bırakmışım. Filhakika ilkönce çamaşırlarımla iki battaniyeyi ve yastığı adliyedeki jandarmaya kadar götürmüş fakat sonra onları da tekrar hapisaneye iade etmişim. Binaenaleyh şimdi hepsi hapisanededir. Bana bir don, bir fanila, bir gömlek, iki çift çorap gönder. Ayın 26'sında sabahleyin onda İstanbul Ağır Cezasında davam var. Beni belki burdan yollamazlar. Avukat mahkemeye çıksın. Daha fazla ne yazayım? Keder ve hasret içindeyim.

Rica ederim bu mektubu aldığın gün derhal cevap yaz. Şimdi biricik sevincim senden gelecek mektubu okumaktır.

Annemin ellerinden, kardeşimin gözlerinden öper, seni doya doya kucaklarım.

(imza)

Adresim:

Nâzım Hikmet

Erkin Gemisi

Polis Bürosu Vasıtasıyla

Silivri

¹⁵Zarftaki tarih: 16.7.1938

(Tarihsiz)¹⁶

Karıcığım,

Dün annemle Samiye geldiler. Sen ev taşıyormuşsun. Bilmezsin seni nasıl göresim geldi.

Üzülmemeye çalış, karıcığım. Ben de metin olmaya gayret ediyorum. Bu felaketlerin bir sonu gelecek elbette, gerek geçen sefer, gerekse bu sefer suçsuzluğum elbette günün birinde ortaya çıkacak. O günü sabırla bekleyelim.

Oğlum, kızım, ne âlemde? Beni arasıra hatırlıyorlar mı? Şimdilik bütün emelim bu dava da bittikten sonra, seni hiç olmazsa haftada bir görebileceğim bir hapisaneye nakletmenin yolunu bulmak.

Rica ederim, bu mektubumu alır almaz bana derhal mektup yaz, hemen o gün cevap ver. Bir de benim Ankara Hapisesinden getirdiğim Fransızca piyesler ve romanlar vardır, onları yolla. Annenin ellerinden, Fifi'nin, Selo'nun, Vedat'ın gözlerinden öperim.

Seni hasretle
kucaklarım

(imza)

Adresim:
Nâzım Hikmet
Erkin Gemisinde
Polis bürosu vasıtasıyla
Silivri

¹⁶Zarftaki tarih: 18.7.1938

Sevgili karıcığım,

İki mektubuma verdiğin iki cevabı da aldım. Dünyalar benim oldu. Eğer ben de senin kadar güzel, kudretli ve düşünceye en uygun kelime kalıpları bulmasını bilseydim senin hasretini nasıl çektiğimi anlatabilirdim.

Fakat senin yazıcılık yapmadan doğrudan doğruya bazen bir çığlık, bazen bir anne ninnisi gibi teselli ve ümit verici sesine aynı büyük ıstırap ve sevgiyi duyduğum halde aynı sesle cevap veremiyorum. Ve yazıcılığı bir çeşit esnaflık haline getiren itiyadından kurtulamıyorum.

Burda bir başıma, bir gemi lombozundan aynı deniz parçasını seyretmek ve uykuya kavuşup seni rüyamda görmek için gecelerin çabuk gelmesini beklemekle günlerim geçiyor. Ümidimi, bir gün sana bir daha ayrılmamak üzere kavuşmak ümidimi yegâne kıymetli şeyim olarak içimin en gizli yerinde saklamaktayım. Bu ümit de olmasa çıldırmak işten değil.

Çok yalvarırım, karıcığım, ilk fırsatta annemle gel. Seni göreyim. Yüzüne bakayım, sesini duyayım.

Kabilse bana iki lira gönder. Fazlasını bulmak için uğraşma, iki lira yeter. Nasıl olsa karavana çıkıyor. Cıgara ve gazete parası. Bir de çorabım yok, gelirken çorap getir.

Evdekilerin hepsine hasret ve selam. Kaynanamın ve büyük hanımın ellerinden öperim. Seni kucaklarımı, karıcığım.

(imza)

¹⁷Zarftaki tarih: 26.7.1938

Oğlum Memet'çiğim,

Mektubunu aldım. Babacığını hatırlaman ve ona mektup yazman beni çok sevindirdi. Suzan'ın gözlerinden öperim. Anneni-
zi ihmal etmeyin. Onu yalnız bırakmayın. Hiç olmazsa sizinle
teselli olsun. Dedene selam ederim. Bana çukolata gönder. Ama sen
gönder. Sınıfını iyi geçtiğini annen yazmıştı. Aferin, oğlum. Bak
ben hapislerdeyim. Sen bir an önce büyü, adam ol da hem anana,
hem hapiste bana bakacaksın.

Gözlerinden öperim, yavrum.

Baban
(imza)

Karıcığım,

Seni ne kadar az gördüm. Bir daha sefere, karar verdim, hiç kimseyle konuşmadan, hatta seninle bile, bir saat, hiç olmazsa bir saat, senin yüzüne, ellerine bakacağım.

Biliyor musun bir tanem, hesap ettin mi? Aşağı yukarı altı buçuk aydır senden uzağım. Nerdeyse bir sene olacak. Ben altı buçuk ay içinde seni beş defa gördüm. Beş defa ve hepsi on saat kadar. Bedbahtım, karıcığım, şu anda yalnız seni bu kadar az görmüş olduğum için bedbahtım.

Gönderdiğin iki lirayı almadım. Getirdiğin kitapları okudum. Bitti. Aman, karıcığım, bana kitap yolla. Kitap. Anlıyorum ki uzun seneler ömrümün üç ihtirası olacak: seni uzaktan görmeye mahkûm olmanın acısı, kitaba doyamamak ve istediğim gibi yazmamak...

Annemin sıhhati nasıl? Ona da mektup yazacağım. Adresini unuttum. Bana yaz.

Herkesi ayrı ayrı selam ve hasret.

Seni kucaklarım.

(imza)

Bana derhal cevap ver.

¹⁸Zarftaki tarih: 4.8.1938

Karıcığım,

Memduh Eniştemin ölüm haberini bugün geç vakit gazetede okudum. Sahiden çok üzüldüm. Telgraf çektim. Gidip halamı görürsen sevinirim. Zavallı kadıncağız.

Bizim mahkeme ayın onunda başlıyor. Ayın on beşinde galiba gemi İstanbul'a geliyor. Fakat sizin beni görmeye gelmeniz için mahkemenin olmadığı bir günü seçmeli. Ben belki o günü size bildiririm de boşu boşuna gelip mahkemede olduğum için beni görmeden gitmiş olmazsınız.

Ayın sonuna kadar mahkeme biter. Eğer bu sefer de adalet kendini göstermez de yine geçen seferki gibi haksız yere ceza yersem evrak temyize gideceği için İstanbul Merkez Komutanlığı Cezaevi'nde bir iki ay kalacağım demektir.

Ne olur, karıcığım, bu mektubumu eğer çabuk alırsan, ben bunu ayın yedisinde yazdığımı göre hemen cevap ver. Senden mektup alamamak asabımı bozuyor.

Evdekilere selam, annenin ve annemin ellerinden öperim. Samiye'yi görüyorsan onu da kucakla. Çocuklara ve sana hasret.
(imza)

¹⁹Zarftaki tarih: 9.8.1938. Mektup 7 Ağustosta yazılmış.

Karıcığım,

Haydarpaşa önlerine geldik. Gözlerimin karşısında seninle beraber dolaştığımız yerler. Yüreğim kederli, yüreğim sevinçli. Ziyaret günleri çarşamba, yani yarın, cuma ve pazar. Mektubum bugün yahut yarın erkenden eline geçer de yarın beni görmeye gelirsen dünyalar benim olur.

Hasret.

(imza)

Bu mektup Erkin Gemisinden gelen mektupların sonuncusudur. Sonrakiler İstanbul Tevkifhanesi'nden. Mahkeme 20 yıl mahkûmiyetle sonuçlanmıştır. Temyizin kararı bekleniyor. Önce, Nâzım'ın bu arada yazdığı bazı şiirlerini, sonra da, İstanbul Tevkifhanesi'nden gönderdiği birkaç mektubunu okuyalım:

Güneşte

denizin sonunda mavi bir duman gibi
gözümde tütüyorsun.

Yeşil bir erik dalı yüreğim
sen altın tüylü bir yemiş
sallanıyorsun.

Fakat ben seni böyle bir yemiş ve bir duman gibi görmenin yerine
sahiden görmek istiyorum çıplak ayaklarını
sahiden dokunmak istiyorum uzun parmaklı ellerine!..

1938 - 13 İkinciteşrin
İSTANBUL TEVKİFHANESİ

İstanbul'da, Tevkifane avlusunda,
güneşli bir kış günü yağmurdan sonra,
bulutlar, kırmızı kiremitler, duvarlar ve benim yüzüm
yerde, su birikintilerinde kımıldanırken,
ben, nefsimin ne kadar cesur, ne kadar alçak,
ne kadar kuvvetli, ne kadar zayıf şeyi varsa
hepsini taşıyarak:
dünyayı, memleketimi ve seni düşündüm...

1939 Şubat İstanbul Tevkifanesi

Sevgilim,
başlar önde, gözler alabildiğine açık,
yanan şehirlerin kızıltısı,
 çiğnenen ekinler
 ve bitmez tükenmez ayak sesleri:
gidiliyor.

Ve insanlar katlediliyor:
 ağaçlardan ve danalardan
daha rahat
daha kolay
daha çok.

Sevgilim,
bu ayak sesleri, bu katliâmda
hürriyetimi, ekmeğimi ve seni kaybettiğim oldu,
fakat açlığın, karanlığın ve çılgınlığın içinden
güneşli elleriyle kapımızı çalacak olan
gelecek günlere güvenimi kaybetmedim hiçbir zaman...

Fevkalâde memnunum dünyaya geldiğime,
toprağını, aydınlığını, kavgasını ve ekmeğini seviyorum.
Kutrunun ölçüsünü santimine kadar bilmeme rağmen
ve meçhulüm değilken güneşin yanında oyuncaklığı
dünya, inanılmayacak kadar büyüktür benim için.
Dünyayı dolaşmak,
görmediğim balıkları, yemişleri, yıldızları görmek isterdim.
Halbuki ben
yalnız yazılarda ve resimlerde yaptım Avrupa yolculuğumu.
Mavi pulu Asya'da damgalanmış
 bir tek mektup bile almadım.
Ben ve bizim mahalle bakkalı
ikimiz de kuvvetle meçhulüz Amerika'da.
Fakat ne zarar,
Çin'den İspanya'ya, Ümit Burnu'ndan Alaska'ya kadar
her mili bahride, her kilometrede dostum ve düşmanım var.

Dostlar ki bir kerre bile selamlaşmadık
aynı ekmek, aynı hürriyet, aynı hasret için ölebiliriz.
Ve düşmanlar ki kanıma susamışlar
kanlarına susamışım.

Benim kuvvetim:
bu büyük dünyada yalnız olmamaklığımdır.
Dünya ve insanları yüreğimde sır
ilmimde muamma değildirler.

Ben kurtarıp kellemi nida ve sual işaretlerinden,
büyük kavgada
açık ve endişesiz
girdim safıma.

Ve dışında bu safın
toprak ve sen
bana kâfi gelmiyorsunuz.
Halbuki sen harikulâde güzelsin
toprak sıcak ve güzeldir.

YİNE ÖLÜME DAİR

Zevcem,
ruhu revanım
Hatice Pirâyende,
ölümü düşünüyorum,
demek ki arteryo skleroz
başlıyor bende...

Bir gün
kar yağarken,
yahut
bir gece,
yahut
bir öğle sıcağında,
hangimiz ilkönce,
nasıl
ve nerde öleceğiz?
Nasıl
ve ne olacak

ölenin son duyduğu ses,
son gördüğü renk,
kalanın ilk hareketi
ilk sözü
ilk yediği yemek?

Belki de birbirimizden uzakta öleceğiz.

Haber

çığlıklarla gelecek,
yahut da ima edecekler,
ve kalanı yalnız bırakıp
gidecekler...

Ve kalan

karışacak kalabalığa.
Yani efendim, hayat...
Ve bütün bu ihtimâlât
1900 kaç senesinin
kaçıncı ayı
kaçıncı günü
kaçıncı saatinde?

Zevcem,

ruhu revanım
Hatice Pirâyende,
ölümü düşünüyorum,
geçen ömrümüzü düşünüyorum.
Kederli

rahat
ve hodbinim.

Hangimiz ilkönce
nasıl
ve nerde ölürsek ölelim,
seninle biz

birbirimizi
ve insanların en büyük dâvasını sevebildik

— dövuştük onun uğruna — ,
«yaşadık»
diyebiliriz.

İSTANBUL TEVKİFHANESİNDEN

23 Mart 1939

Karıcığım,

Saat yediye on var. Haydar Beyin odasındayım. Yemek yedik: Balık, salata, komposto. Belki sen bu akşam böyle mükellef bir yemek yemedin. Haydar Bey kahve pişiriyor.

Mektubunu aldım. Annem de bir mektup yolladı. İkisi aynı günde geldi.

Çubuğum bir türlü yanmıyor. Kahve hazır. Önümde. Haydar Beyin meşhur sarışın kahvesi.

Bir kibrit daha yaktım. Çubuk ateş aldı.

Localarda bu akşam üç insan ve bir kediye. İnsanlar, Haydar Bey, Doktor Hikmet ve ben. Kedi, başının yarısı siyah yarısı beyaz gebe bir kedi.

Haydar Bey: Kahven soğuyor, dedi. Bir yudum içmek için mektubu bırakıyorum.

Kahve nefis, içimde acayip bir keder var. Bu sabah saat 11'de, Nudiye de dahil, Hikmet ve ben galiba mahkememiz olduğu için müstesna, bütün çocuklar Sinop'a gönderildiler. Şimdi onlar vapurun ambarındadırlar.

Bir yudum kahve daha içiyorum. Vapurun ambarında olmadığımın memnunum, pazar günü seni göreceğimi düşünmek bahtiyarlığımdır, tasavvur edemeyeceğin bir saadet, fakat içimde tuhaf bir keder var.

Bir ayrılış kederi. Onlara alışmıştım, hepsini göresim geldi. Sonra aynı yolculuğu günün birinde yapmak ihtimalim ve bunun kederi.

Çubuğum yine söndü. Yaktım.

Hikmet yarın belki tıbb-ı adliye gidecek ve belki de çıkacak. Bahtiyar.

Ben ne vakit çıkacağım, yani hürriyetim olan sana kavuşacağım, karıcığım?

Haydar Beyin selamı var. Sizden selam yazıyorum, Haydar Beyciğim, dedim; kederli, kalın sesiyle: Tabii, dedi.

Bir tanem, her şeyim, karım.

(imza)

11 Temmuz 1939
İstanbul Tevkifanesi

Karıcığım,

Tellerin arkasından senin gözyaşlarını ilk defa gördüm. Onun için sana metin ol demeye dilim varmıyor. Hayatımızın metanet icabettiren anlarında bu tavsiyeyi daima sen bana yapmışsındır. Ne tuhaf, bu sefer de gözyaşlarıyla beni demir gibi yapan gene sen oldun.

Felaketimiz artık son haddindedir sanıyorum. Ve ölüm haberinden başka hiçbir hadise beni artık sarsamaz. Son haddine gelen felaketlerin kendi zıtlarına dönerek bahtiyarlığa inkılap etmeleri lazım. Bahtiyar olacağız, karıcığım. Demirlerin arkasında dahi seni bahtiyar edebilmek için kendimde Zaloğlu Rüstem kuvveti buluyorum.

Seni seviyorum, karıcığım. Sevmenin en büyük kudret olduğu-na inanarak sana âşığım, bir tanem.

Kocan
(imza)

Perşembe 1939/11/2

Sevgili karıcığım,

Sen gittin ben hastalandım. Nezle oldum birdenbire. Yatağa girdim. Canım sıkıldı. Seni aradım. Yoksun. Sana ulaşmak için bunları yazıyorum.

Ağırbaşlı, mükemmel şapkanla gözümün önündesin. Her gelişinde biraz daha güzelleşiyorsun. Çok güzelsin, çok akıllısın, çok iyisin, karıcığım.

Hatçem

her gecem

senin

her gecem.

Hatçem

su ol, içem,

Hatçe

her gece.

Kızım anam karım kardeşim, sen,
başında güneşler esen
altın gözlü çocuk
altın gözlü çocuğum benim.

Karım benim

iyi yürekli, altın renkli

gözleri baldan tatlı arım benim.

Hep senin için yazdıklarım aklıma geliyor. Ben ne hayvan herifim, senin için ne kadar az yazmışım. Daha doğrusu yazdıklarımın hepsinde senin ellerin var, fakat sana dair yazdıklarım az. Bu belki sana dair yazmakla kendime dair yazmanın aynı şey olmasından geliyor, ben kendime dair az yazmışım.

Karıcığım.

Sevgilim, her şeyim, arkadaşım, karım, Piraye, sen.

(...)

Motorla, tayyareyle, kuş kanadıyla sana kavuşmak.

(imza)

ÇANKIRI CEZAEVİNDEN

Temyiz kararı gelip cezası kesinleşince, Nâzım, 1940 Şubatında, Çankırı Cezaevi'ne gönderildi. Aşağıdaki mektupta bu yolculuğunu anlatıyor:

Çankırı 1940 Şubat 16

Karıcığım,

Yine aramıza deniz, tren yolu, dağlar ve mektuplar girdi. Hasretin bende en tez ve en ateşle beliren histir.

Annem, Samiye, Seyda İzmit'de, istasyondaydılar. Annem bizimle Ankara'ya geldi. Ankara'da iyi karşılandık. Bir iki saat kadar jandarma karakolunda hafif tertip sıkıntı çeker gibi olduk ama sonra rahatladık. Ankara'dan Çankırı'ya keyifli geldik. Gece on biri beş geçe Çankırı istasyonundaydık. Buranın elektrik fabrikası on ikiye kadar çalışıyor. Sonra şehirde daha geç vakte dek oturmak isteyenler olursa gaz lambası yakıyorlar. Bizim geldiğimiz saat elektriklerin sönmeye yüz tutmasıyla gaz lambalarının yakılması arasında olduğu için şehrin ıslak sokakları acayip bir alacakaranlıktaydılar. Geceyi jandarma karakolunun gaz tenekeleri ve soba boruları ambarında, bu edevat kaldırıldıktan sonra rahat fakat soğuk geçirdik. Sabahleyin müddeiumumi, jandarma kumandanı, jandarma yüzbaşısı ve hapishane müdürü beylerle müşerref olduk. Nazik ve kibar muamele ettiler. Hal hatır sordular.

Hapishane başgardıyanının odası bize tahsis edildi. Söylendiğine göre müessesenin en iyi mekânıymış. Çok yüksek tavanlı, dört metre murabbı ve iki pencerele çok ratip bir oda. Bize üç karyola, masa, iskemle verdiler. Soba kurdular. Biz de duvarları kâğıtladık, resimler astık. İdare de, biz de elimizden geldiği kadar, rutubetli mahzeni oturulabilecek bir hale sokmaya çalıştık.

Havalar soğuk ve ıslak gittiğinden tahtakuruları hakkında henüz sarih bir fikrimiz yok.

Yolda gelirken, Çankırı'nın ucuzluğuna dair müjdelere işitmiştik. Maalesef pek de öyle değil. Mesela sütün okkası 10 kuruş ve aşçıda bir tabak pilav yine 10 kuruş. Buna rağmen zamanla ucuzluğa kavuşacağımızı umuyoruz.

Karıcığım,

Annem iki gün sonra beni görmeye gelecek. Dayım ona iki gün daha Ankara'da kalmasını söylemiş. Sonra Nafia Vekâleti hukuk müşaviriyle görüştüm. Benim piyesin oynatılması için Adliye Vekâleti'nden müsaadeyi bizzat takip edip çıkartmış. Anneme numarasını verecek ve annem Ankara'da muameleyi Matbuat Müdüriyeti'nde de ikmal ettirip piyesi belki bizzat İstanbul'a getirecek. Hukuk müşaviri yakında hürriyete kavuşacağımızı söyledi. Adalet nasıl olsa bir gün tecelli edecek.

Benim adresim: Nâzım Hikmet. Cezaevi. Çankırı

Karıcığım,

Şimdilik bu rutubetli muhitte siyatik ağrılarımın ve ciğerlerimin müzminleşmesi tehlikesinden başka derdim yok.

Seni ve çocuklarımı hasretle kucaklarım. Bana hep bir ağıda bir fotoğrafınızı gönder. Kaynanamın ellerinden, Fahamet'in ve Vedat'ın gözlerinden öperim.

Nineye selam.

Kocan
(imza)

Nâzım Çankırı'ya Şubat ortasında gitmişti. Nisan ayı sonunda Piraye de arkasından geldi. Bir ev tutup Haziran sonuna kadar Çankırı'da kaldı. Sonra gene İstanbul'a, çocuklarının yanına dönmesi gerekti. Nâzım'ın Dört Hapiseden adli kitabında yer alan «Çankırı Hapisanesinden Mektuplar»ı bu ayrılışın ardından yazılmış şiirlerdir.

Karıcığım,

Bu seferki ilk mektubuma senin için yazdığım bir şiirle başlıyorum:

Saat dört,
yoksun.

Saat beş,
yok.

Altı, yedi,
ertesi gün,
daha ertesi
ve belki
kim bilir...

Hapisane avlusunda
bir bahçemiz vardı.
Sıcak bir duvar dibinde
on beş adım kadardı.

Gelirdin,
yan yana otururduk,
kırmızı ve kocaman
muşamba torban
dizlerinde...

Kelleci Memed'i hatırlıyor musun?
Sübyan koğuşundan.
Başı dört köşe,
bacakları kısa ve kalın
ve elleri ayaklarından büyük.
Kovanından bal çaldığı adamın
taşla ezmiş kafasını.
«Hanım abla» derdi sana.

Bizim bahçemizden küçük bir bahçesi vardı,
tepemizde, yukarda,
güneşe yakın
bir konserve kutusunun içinde...

Bir Cumartesi gününü,
hapisane çeşmesiyle ıslanan
bir ikindi vaktini hatırlıyor musun?

Bir türkü söylediği kalaycı Şaban Usta,
aklında mı:

« Beypazarı meskenimiz, ilimiz,
kim bilir nerde kalır ölümüz...? »

O kadar resmini yaptım senin
bana birini bırakmadın.
Bende yalnız bir fotoğrafın var:
bir başka bahçede

çok rahat
çok bahtiyar
yem verip tavuklara
gülüyorsun.

Hapisane bahçesinde tavuklar yoktu,
fakat pek âlâ gülebildik
ve bahtiyar olmadık değil.

Nasıl haberler aldık
en güzel hürriyete dair,
nasıl dinledik ayak seslerini
yaklaşan müjdelerin,
ne güzel şeyler konuştuk
hapisane bahçesinde...

1940
Temmuz-2
Çankırı

İşte karıcığım, senin hasretinle yazdığım ilk şarkı bu. Sanat kıymeti var mı, yok mu, düşünmedim. Duyduklarını, en işlenmemiş, en ham şekilleriyle fakat bence en saf ve berrak olarak yazdım.

(...)

Burda hayat bildiğin gibi. Senin için sırrım kalmadı. Hapishaneyi ve insanlarını öğrendin. Bahçemizi araya hasretle arayacağına eminim. Ben her hafta sana bir şiirle ondan haberler vereceğim.

(...)

Kuzum karıcığım, bu şiirleri iyi oku. Yazdıklarımın en ustaları değilse de en yalansızlarıdır. Seni nasıl yalansız, süssüz, ~~sanatsız~~ seviyorsam bunlar da öyle...

Kemal'in, Hikmet'in selamları.

Seni ve çocuklarımı hasretle kucaklarım.

(imzasız)

Karıcığım,

Bu sana yazdığım ikinci şiirli mektuptur. Şiirsizlerin sayısını Allah bilir. Aldı sazi ele Nâzım. Bakalım, ne dedi:

Bir akşam üstü
oturup
hapisane kapısında
rubailer okuduk Gazalî'den:

« Gece:

büyük lâciverdî bahçe.

Altın pırıltılarla devranı rakkaselerin,

Ve tahta kutularda upuzun yatan ölümler. »

Bir gün eğer,
benden uzak,
karanlık bir yağmur gibi,
canını sıkarsa yaşamak
tekrar Gazalî'yi oku.

Ve Pîrâyende'm benim,
ben eminim

sen sadece merhamet duyacaksın
ölümün karşısında onun

ümitsiz yalnızlığı
ve muhteşem korkusuna.

Bir akar su getirsin Gazalî'yi sana:

« — Toprak bir kâsedir

çömlekçinin rafında tâcîdar,

ve zafer yazıları

yıkılmış duvarlarında Keyhüsrevin... »

Birikip sıçramalar.

Soğuk

sıcak

serin.

Ve büyük lâciverdî bahçede
başsız ve sonsuz
ve durup dinlenmeden
devranı rakkaselerin...

Bilmiyorum, neden
aklımda hep
ilkönce senden duyduğum
Çankırılı bir cümle var:
«Pamukladı mıydı kavaklar
kiraz gelir ardından.»
Kavaklar pamukluyor Gazalî'de,
fakat
görmüyor, üstat,
kirazın geldiğini.
Ölüme ibadeti bundandır.

Şeker Ali yukarda, koğuştta bağlama çalıyor.
Akşam.
Dışarda çocuklar bağıırışıyorlar.
Çeşmeden akıyor su.
Ve jandarma karakolunun ışığında
akasyalara bağlı üç kurt yavrusu.
Açıldı demirlerin dışında
büyük, lâciverdî bahçem.
As l o l a n h a y a t t ır...

Beni unutma Hatçem...

1940 12 Temmuz

Gönderdiğin boyalar geldi. Büyük halamın sana iltifatına pek memnun oldum. Eylül ayını iple çekiyorum.

(...)

Dayı Paşa bu ay İstanbul'a gelince mutlak kendisini gör. Hiç olmazsa Eylülde birbirimizi Çankırı'da olsun daha rahat görelim. Eve çıkmamı temin etsin.

(...)

Ha sonra şiirler hakkındaki fikirleri de isterim. Beğeniyor musun? Sana şiir yazdıktan sonra öyle boşalıyorum ki kafam iki üç gün işlemiyor.

(...)

Seni ve çocukları kucaklarım. Kemal'in, Hikmet'in selamları.

(imza)

Karıcığım,
Bu mektuba üçüncü şiirinle başlıyorum:

Bugün çarşamba:
— biliyorsun —
Çankırı'nın pazarı.
Demir kapımızdan geçip
kamuş sepetimizde bize kadar gelecek
yumurtası, bulguru,
yaldızlı, mor patlıcanları...

Dün
köylerden inenleri seyrettim:
yorgundular,
kurnaz
ve şüpheli,
ve kaşlarının altında keder.
Erkekler eşeklerde,
kadınlar çıplak ayaklarının üstünde geçtiler.

Herhalde içlerinde senin bildiklerin vardır.
herhalde iki çarşambadır pazarda:
kırmızı başörtülü
« kibirsiz » İstanbulluyu aramışlardır...
(20.7.1940)²⁰

Dediğim gibi karıcığım, bu üçüncü. İkinciye herhalde aldın ve okudun. Geçen mektubumda da yazdığım gibi lütfen bana o ikinci şiir hakkında düşündüklerini söyle. Üçüncüsü kısa oldu. Fakat bu seri içinde böyle hafif notların da bulunmasını istiyorum. Hepsini toplanıp «Çankırı'dan Piraye'ye Mektuplar» ismi altında bir eser olsun istiyorum.

Diğer taraftan «Yunus ile Ceviz Ağacı» serisine, 'yani şiirde

²⁰Bu mektuplardaki şiirler *Dört Hapisaneden* kitabındaki son biçimlerine göre düzeltilmiştir.

hikâye tarzına devam ediyorum. «Nigâr ile Mustafa» adıyla bir tane daha yazdım. Tashih edince sana yollayacağım. Belki de tashih edilmek üzereyken sen buraya gelirsin. Malum ya vaadin var. Eylülde burdasın. (...)

Çocukları ve seni hasretle kucaklarım.

(imza)

Karıcığım,
(...)

Bu sana yazdığım dördüncü şiirdir. Yalnız birinden bahsettin. Öteki üçünü beğenmedin mi yoksa? Lütfen her dördü hakkında fikrini yaz. Daha doğrusu son üçü hakkında. Çünkü birincisini beğendiğini söylemiştin.

IV

Sıcaklar bildiğin gibi değil
ve ben ki yalı uşağıyım,
deniz ne kadar uzak...

İkiyle beş arası
cibinliğin altına uzanarak
ter içinde
kımıldanmadan
gözlerim açık
dinliyorum sineklerin uğultusunu.
Biliyorum:
şimdi avluda
duvarlara çarpıyorlardır suyu,
kızgın, kırmızı taşlar tütüyordur.
Ve dışarda, otları yanmış kalenin eteğinde
bir kezzap aydınlığı içindedir
simsiyah kiremitleriyle şehir...

Geceleri birdenbire rüzgâr çıkıyor,
sonra kayboluyor birdenbire.
Ve karanlıkta canlı bir mahluk gibi soluyup,
yumuşak, tüylü ayaklarıyla dolaşarak
bizi bir şeylerle tehdit ediyor sıcak.
Ve zaman zaman
ürpermelerle duyuyoruz derimizin üstünde
bir korku halinde tabiatı...

Bir zelzele olabilir.
Zaten üç günlük yere geldi,
salladı çapanoğlu Yozgad'ı.
Ve yerlilerin kavlince:
altı tek mil tuz madeni olduğundan
yıkılacak Çankırı şehri
kıyametten kırk gün önce.

Yatıp bir gece,
başın bir kalasla ezilmiş,
çıkılmamak sabaha.
Ölümün bu kadar körü ve mendeburu.
Ben yaşamak istiyorum biraz daha,
daha bir hayli yaşamak.
Bunu birçok şey için istiyorum,
birçok
çok mühim şeyler.

(12.8.1940)

Bu şiir 20 gün önce yazıldı. Artık sıcak değil ve zelzele tehlikesi de yok. Yani: Eylülde gelecektin, o harikalı vaadini hatırlatırım... Eylülde burası gayet nefis olurmuş... Adeta latif bir ilkbahar... Ne yapayım Çankırı'yı bilmesen Eylülde burada birden-bire deniz de peyda olurmuş, ağaçların boyu yükselir, sokaklar genişler, kalabalıklaşır, bir iki sinema ortaya çıkar, bütün sevdiklerin evlerden başlarını çıkararak sana: Biz de burdayız, derler filan diye yazacaktım. Fakat Çankırı, Eylülde de bildiğin Çankırı, içinde bir hapisane ve orada bendeniz. Havalar eskisi gibi sıcak değil ama ve gitgide serinliyor. Burası doğru...

(...)

Seni ve çocuklarımı ve evdekileri hasretle kucaklarım.
(imza)

Karıcığım,

Sana çoktandır şiirli mektup yollamamıştım. İşte beşinci mektup. Temenni edelim ki bu Çankırı'dan sonuncusu olsun. Hem bu beşinci mektup bir edebiyat denemesinin bence ilk olgunca, kusursuzca, fakat kolayca, örneğidir. Dinle bir tanem.

V

Yolun kenarında
beyaz evin önünde
bir demir direğin ucunda
elektrik yanıyor.

Yol aydınlık.

Şubenin bahçesinde cephanelik
ve ağaçlar.

Biliyorum:
dut, akasya, erik.
Bir de kameriye olacak.
Göremiyorum.

Teşrinievvelin biri.
Geceler soğumadı daha.

Polis düdükleri.
Yol tekü تنها.

Gökyüzünün yarısında bulutlar dolaşüyor.

Böyle hışımla gelen
Zonguldak tirenidir.

Mehtaba rağmen
gökyüzünün öteki yarısında
dağlara yakın
yıldızlar görüyorum.

Tiren demir köprüden geçti.
Işıkları gözükmedi.
Kavakların arkasında kaldılar.

Beyaz evin damında mehtap
Terzi dükkânının önü gölge.

Şehir iki kısım.
Eskisi kalenin dibinde.
Zifirî karanlık.
Orda gaz lambası yakılıyor.
Sene 1940.
Şehirde gaz yok.

Kızlı kahve bu yaz tutulmadı.
Mehtapta
 simsiyah camlarında pırıltılar.

Yeni şehir istasyona yakın.
Ağaçların arasında ışıkları.

Bir kadın sesi duydum.
Çocuk çığlıkları.

Kızlı kahvenin önünden
 iki erkek hayaleti
 yan yana
 ağır ağır geçti.

Memurdular sanırım.
Çok vakurdular ve çok yorgun.
Her halde konuşmuyorlardı.

Beyaz evin yalnız alt katında ışık vardı.
Herhalde yemektedir...

Kalktı tiren.
Acı acı öttürüyor düdüğünü.
Kulak çınlaması gibi.
Senin de kulakların çınlasın karıcığım.

Başladı radyo.
Halkevinden verdiler hoparlöre.

Kalın kalın konuşuyor terziler.
Terzilerin makinası Singer.
1897 modeli.

Cephanelik
karanlık.

Bir tek adam geçti yoldan,
cigara içiyor.

Valinin otomobili.
Kızları güzeldir.
Geçen hafta Halkevinde büyüğünün
düğünü oldu.

Yoldan bir adam daha geçti.
Köylüydü galiba...

Kavakların orda
tahta bir köprü vardır.

Arsada nişangâhlar
ve bir kümes
— yüzbaşının. —
Tavuklar çoktan uyumadılar mı?

Yine deminki kadın sesi,
acayip bir ses...

Piyasa ediliyor tahta köprüde
ve orası
kavakların dibi aydınlık.

Önce kağnıların sesleri geldi
sonra öküzleriyle kendileri.
Art arda üç taneydiler.

Bir tanesi üzüm yüklüydü.
Kayboldular.
Yolda bir hayli zaman
sesleri kaldı.

Radyo alafranga havalar çalıyor.

Çok uzun sürerse
Belediye reisi kapatır mutlak.
Biliyorum
sevmiyor garp musikisini.

Yine o kadının sesini duydum.
Belki böyle bir ses yoktur.
Geliyor senin sesin kulağıma Pirayem.

Terziler 5 numara gaz lambası yakıyor.
Gazı nerden bulmuşlar?

Radyo kemençeyle taksime başladı.

Dağlar bembeyaz.

Cephanelik
karanlık.

Ankaradan yolcu kamyonu gelip geçti.

Şubenin bahçesinde nöbetçi
Hayır.
Bir kadın.

Yine çığlıkları çocukların.

Üç insan çıktı beyaz evden.
Durdular.
Baktılar arkalarına.
Yürüdüler.

Tiren işçileri geçiyor yoldan.
Yalnız onlar konuşurlar böyle bağıra bağıra.

Yol aydınlık.

Radio şarkı söylüyor:
«Ne gelen var, ne haber,
«Gün uzun, yollar uzak!»

Neden?
Halbuki ben
halbuki biz
haber herhalde
ve çok yakında gelecek
biliyoruz...²¹

Şiir burda bitti. Okuduktan sonra birdenbire yadırgarsın, haklısın, fakat alışırsan yadırgamak geçer. Ve sanıyorum ki bu mevzuun başka türlü işlenmesine tahammül edemezsin. Bana bu şiir hakkındaki fikirlerini uzun uzun yaz. Senin kanaat ve intibalarına ihtiyacım var. İhmal etme karıcığım. İlk bakışta çok kolay yazılır gibi gelen bu üsluba ulaşmak için en aşağı bin mısra üzerinde denemeler yaptım. Daha da yapacağım. Şiirde realist üslubu realist muhtevaya uydurmak lazım. Realist olmayan muhtevaların kalıplarını şimdiye kadar islah edip realist muhtevaya giydirmeye çalışmış olduğumu sandığım için bu yeni araştırmalarla bir dönüm, bir sıçrama yaptığımı yahut yapacağımı umuyorum. Görüyorsun ya sevgilim saçlarımda aka, ağzımdaki dişsizliğe rağmen bazı işlerde dehşetli genç, inatçı ve imanlıyım ki bunlardan seni sevmek ve sanat işleri en başta gelenlerden ikisidir.

(...)

²¹Bu şiir sonradan *Memleketimden İnsan Manzaraları*'na büyük değişikliklere uğrayarak — parça parça — girmiştir. Burada mektuptaki ilk biçimi hiç değiştirilmeden olduğu gibi bırakıldı.

Bu hafta arası postası da değil. Ekstradan. Bu mektubumun ayrıca cevabını isterim. İki gün evvel benden aldığın mektuba cevap vermiş bulundun diye buna cevap vermemezlik etme. Esasen her mektubuma arka arkaya gelseler de ayrı ayrı cevap isterim. Yoksa ben de keserim. Tehdit mi? deme. Evet, tehdit. Senden sık sık mektup almak için kainatı tehdide hazırım.

Hasretli kocan
(imza)

Karıcığım,

Arka arkaya gelen iki mektubundan sonra ses kesildi. Fakat ben hızımı alamadım. Devam ediyorum. Bundan evvel sana içinde Kemal'in resmi olan bir mektup yolladım. Ondan evvel de uzun şiirli bir mektup. O şiirli mektup sana yazdığım şiirlerin beşincisiydi. Şöyle başlıyordu:

Yolun kenarında
beyaz evin önünde
bir demir direğin ucunda
elektrik yanıyor.

Bu başlangıç sonradan hoşuma gitmedi. Şöyle tashih ettim:

Elektrik yanıyor
telgraf direğinde
beyaz evin önünde
yolun kenarında.

Sendekini bu suretle düzelt. Gelelim altıncı ve yedinci şiirlerine. Dinle:

VI

Saat beşte akşam oluyor:
insanın üstüne doğru yürüyen bulutlarla.
Yağmur taşıdıkları belli.
Birçoğu
elle tutulacak kadar alçaktan geçiyorlar...
Bizim odanın yüz mumluğu,
terzilerin gaz lambası yandı.
Terziler ıhlamur içiyorlar...
Kış geldi demektir...
Üşüyorum.
Fakat kederli değilim.

Yalnız bize mahsus bir imtiyazdır:
kış günleri hapisanede,
sade hapisanede değil,
bu kocaman
 bu ısınası
 bu ısınacak dünyada
 üşüyüp
 kederli olmamak...

26.10.1940
Çankırı

VII

Bir tanem
elbette saçlarınız kırmızıdır,
gözleriniz
 bazan yeşil
 bazan bal rengi.
Bunu görebildiniz demek!
Bunu herkes görebilirdi.
Fakat onların böyle olduğunu
 ilkönce ben gördüm,
 çünkü ben yazdım ilkönce.
Ve bu dünyada
benden evvel söylenmemiş sözüm
 bundan ibarettir.

Biliyorsunuz,
verdim ömrümü
 en güzel
 en olacak
 en olması lâzım şey için.

Fakat çoktur,
 — sayılamayacak kadar —
 aynı işi benden evvel
 — belki de benimkinden büyük bir inatla —
 yapanlar.

Elbette saçlarınız kırmızıdır,
gözleriniz

bazan yeşil

bazan bal rengi.

Ve bir şey daha var ki farkında değilsiniz belki,
elleriniz hârikulâdedir.

Biliyorsunuz:

insanlar sınıf damgalarını

taşırılar avuçlarının içinde.

Bu hususta hakikatler,

meselâ insan elinin sosyal inkişaftaki rolüne dair,

benden evvel keşfedilmiştir.

Fakat ellerinizin güzelliğini

ben gördüm,

çünkü ben yazdım ilkönce.

Elbette saçlarınız kırmızıdır,
gözleriniz

bazan yeşil

bazan bal rengi.

Ve elleriniz,

bunu da öğrenmiş olun,

hârikulâde.

27.10.1940²²

Karıcığım,

Tarihlerinden de anlayacağın üzere iki günde, arka arkaya yazdığım bu mektuplar, inşallah Çankırı'dan yazdıklarımın sonuncusu olurlar. Daha Bursa işinden haber çıkmadı. Gözlerim yolda, kulağım kırışte, beklerim.

Opera bitti, bir hafta evvel Ferid'e gönderdim. İnşallah yakında parasını alırız. Dayım oraya gelirse kendisiyle mutlaka görüş. Bursa işi olacaksa — çünkü gecikme midemi bulandırır-

²²Bu şiir *Memleketimden İnsan Manzaraları*'ndaki son biçimine göre düzeltilmiştir.

yor — oradaki vaziyeti halletsin hiç olmazsa. Eğer bu vesileyle, siyatiklerimi de yumuşatabilirim cidden iyi olur.

Kemal'in Sinop işinden de haber yok. Sana çok çok selam eder. Ayrıca mektup yazacak.

Bu mektup bu kadar. Ha, Samiye'ye mektup yazdım — İzmit adresine — cevap alamadım. Meraktayım. Annemden de mektup yok.

Çocukları ve büyükleri hasretle kucaklar, senin sesini yakından duyacağım la teselli bulurum.

(imza)

28.10.940 tarihli bu mektuptaki ilk şür, bilindiği gibi, Dört Hapisane-den adli kitabın «Çankırı» bölümüne «Çankırı Hapisanesinden Mektuplar» başlığı altında girmiştir. Beşinci mektup olarak. İkinci şür ise Memleketim-den İnsan Manzaraları'nda Halil'in, karısı Ayşe'ye yazdığı bir mektupta yer almıştır. Halil'in bu sözleri yazmasına neden olan Ayşe'nin mektubu (ki bu aslında Piraye'nin bir mektubudur), Memleketimden İnsan Manzaraları'n-da şöyle şürleştirilmiştir:

Pencerenin önünde, minderde yatıyorum,
dizimde battaniye,
hafif bir sıcaklık içindeyim.
Kırlar,

fevkalâde kırlar,
ve Çamlıca tepesi görünüyor,

Hava çok sakın.
Dehşetli aksi seda yapıyor sesler.
Hemen bizim bahçeye bitişik bir tarlayı sürüyorlar.
İki öküz,
bir adam önden çekiyor,
bir adam arkadan idare ediyor sabanı.
Toprak kabarıyor.
Hayat dolu toprağın üstünde insan eli.
Hayretler içinde bakıyorum.
Ne muazzam,

ne güç iş,
nasıl bu kadar kolay,
bu kadar basit yapıyorlar.
Sabahtan beri koca bir toprak parçasını dirilttiler.
Ne ekecekler bakalım.
Yazarım sana.
Artık akşam oluyor.
Kargalar mektepten dönüyor.
Çocukluğumda öyle derlerdi.
Kızınız Leylâ da öyle diyor.
İyice karardı ortalık.
Lambayı yaktım.
Baktım aynaya.
Kocası mahkûm bir kadın her zaman aynaya bakar,
hem de sık sık.

Her kadından çok duyar bu ihtiyacı,
korkar ihtiyarlamaktan.

Sevdiği adam çıktığı zaman da onu beğensin ister,
ama otuz sene sonra da olsa,

ne çıkar?

Aynadaki kadın henüz ihtiyar değil,
saçları kırmızı

ve gözleri

bazan yeşil

bazan bal rengi.

Karıcığım,

Bu hafta içinde üçüncü mektubum. Bundan bir evvelkinde Kemal de sana yazdı demiştim. Fakat onun mektubunu zarfa koymayı unutmuşum. Okur, eğlenirsin. Sonra Vedat'la Fahamet' den bir kartpostal aldım. Bursa'dan, Çekirge'den. Sevindim. (...) Sana hediyeleri perşembe günü postaya vermek istiyorum. Kemal' in işi olur olmaz, yani Sinop'a gittiğinin ertesi günü Bursa teşebbüsüne gireriz. Bursa'da herhalde kafam daha dinç kalır. Geçen mektubumda, seni eğlendirsın diye «Meşhur Adamlar Ansiklopedisi» ismiyle bir yazıya başladığımı ve birinci kısmını ana hatlarında bitirdiğimi bildirmiştim. Burdaki insanların çoğunu beraber tanıdık, beraber düşündük. Büyük lügatlardaki ve tercü-meyi hal ansiklopedilerindeki edayla, bu eda istilize edilerek ve şahısların hal tercümeleri fonunda kısa bir tarih ve cemiyet parçası vermek için uğraşıyorum. Kitap sana ithaf edilmiştir ve bu ithaf şöyledir:

Hatice — (Piraye-Pirayende.)

Doğum yeri neresi,

kaç yaşında?

Sormadım.

Düşünmedim.

Bilmiyorum.

Dünyanın en iyi kadını.

Dünyanın en güzel kadını.

Benim karım.

(Bu bahiste

realite umrumda değil.)

○

1940 senesi eylül ayı ortalarında

Çankırı Hapishanesinde yazılan bu kitap

ONA ithaf edilmiştir.

Zannedersem şimdiye kadar yazdığım en iyi şiir bu olacak. Çünkü hep seni düşünerek, sana beğendirmek için yazdım. Ne vakit böyle yapsam mutlaka iyi verim vermişimdir.

Seni tahmin edemeyeceğin gibi, kadar, özledim. Hani bir söz vardır: Ölmeden bir kere yüzünü görsem yeter, derler. İşte öyle. Sonra kafam da bir tuhaf işliyor bazan. Sana ve bana dair sevinçli ve korkunç rüyalar görüyorum. Bazan rüyalarımda beni bırakıyor-sun. Sana kızmıyorum, gücenmiyorum. Hatta haklı buluyorum. En korktuğum, merhamet uyandırmak, merhamete dayanmak. Merhamet bağı. Sadece içimde dumandan bir keder, bu rüyanın tesiri altında bir iki gün dolaşıyorum. Rüya bu! Rüyaların kusuruna bakılmaz. Sonra böyle rüyalar gördüğüm için utanıyorum. Velhasıl yarı uykuda, yarı uyanık, bazan sevinç bazan kederle hep sana ait yaşıyorum sevgili karıcığım. Sen orda, başında bin bir gaile. Çocukların derdi, annenin acısı, ev işi, yalnızlık. Çoğu gitti, azı kaldı diyelim. Başka denecek söz yoktur.

Hediyeler içinde kendimin bir portresi var. O rüya anlarında yapılmış, bana belki çok benzemiyor. Fakat rüyadaki bana fevkalade benziyor. Gözlerine, ağzının çizgilerine, yanağının çukuru-na iyi bak, Çankırı'da seni düşünen Nâzım'ı görürsün.

(imza)

Karıcığım,

Geçen mektubumda da yazdığım gibi, Bursa'ya nakil için Ankara'dan emir bekliyorum. Burda yapılacak muamele kalmadı. Yapılması istenen raporlu muayene yapıldı. Kaplıcalı bir hapishane mintikasına sevkim için rapor alındı ve Ankara'ya gönderildi. (...) Beklemek ateşten şiddetlidir. Seninle biz çok bekledik. Fakat «Yüzdük yüzdük sonuna geldik» diye de bir Türkçe laf vardır. (...)

○

Sana aklıma gelenleri uluorta, kontrolsüz yazıp gönderdiğim bir mektup vardı. Çok beğenmiştin. Yine öyle yapıyorum. Görüyorsun ya ne kadar ufak, minicik harflerle yazıyorum. Fazla şey yazabileyim diye. Belki okunaklı olmuyor, ama biz birbirimizin yazılarını okumak için harflere pek bakmayız. Değil mi? Bir cümlede bir harfi sökmek bütün bir cümleyi anlamamıza kâfidir. Ne konuştuğumuzu, ne söylediğimizi o kadar iyi biliriz. İki mektuptur sinirlisin. Yüz elli mektuptur sinirli olsan hakkın var. Öyle günlerde, öyle hususi şartlar içinde yaşıyoruz ki bilhassa senin sinirli olmaman gayrı tabiidir. Halbuki sen kendin inkâr edişine rağmen; zaten ben senin kadar kendi kendini beğenmeyen, kendi hatalarını ve zaafalarını olduklarından fazla görerek ve göstererek hücum eden insan az gördüm ki bu da kuvvetli tarafındır; ha, ne diyordum, halbuki sen gayet normal, kafası ve yüreği çok muntazam işleyen bir kadınsındır. Binaenaleyh sinirli oluşun çok tabiidir. Ben de sinirli değilim desem yalan söylemiş olurum. Mamafi kavgada sinirlerine hâkim olanlar kazanır. Sinir iki türlüdür, doğuş ve ölüm sinirliliği. Bizimkisi ümitsizlikten değil, ümidin bir an önce tahakkuk etmeyişinden. Halbuki ümidin gerçekleşmesi hakikattir, yakındır. Seni niçin bu kadar çok severim, bilir misin karıcığım? Çünkü senden çok şey öğrendim. Sevmeyi ve samimi olmayı, kitap bilgilerinin, şiir de dahil, hayatla bağlarını birçok hususta senden öğrendim. Senin sayende gencim, genç kalacağım. Bazan, Piraye olmasaydı, diye düşünüyorum. Sen elbette her zaman yoktun. Fakat senin olmadığın zamanlar benim için bugün yok. Halbuki çok eski zamanlara ait birçok hatıralarım var. Senin olmadığın zamanlara dair. Şimdi o zamanları düşündüğüm zaman, senin hiç bulunmadığın, gitmediğin iklimlerde seni de görüyorum. İlk şiirimi yazdığım vakit sen yoktun, ama vardın,

büyük ilmin ilk satırını anladığım vakit sen yoktun, ama vardın. İlk hapse girdiğim zaman sen yoktun, ama anlıyorum ki varmışsın. Var olmak ne güzel şey. Acı da. Fakat acının da bizimkisi gibi ümitlisi olursa güzelliği yok mu? Camn sıkılıyor. Hiçbir şeyle oyalanamıyorsun. Kabahat bende. Sana en bedbin günlerini doldurabilecek şeyler yazamadım, resimler yapamadım. Seni benden kilometrelerce uzaklardayken dahi yalnız bırakmamak, oyalayabilmek için dâhi olmak isterdim. Dâhi bir şair olsaydım, bir ressam, bir musikişinas olsaydım, tek satırımla, tek bestem ve tek çizgimle sana kuvvet ve ümit verebilseydim. Ah karıcığım, ah Pirayeciğim, ah bir tanem, Hatçem benim.

(imza)

Karıcığım,

Bir zarf içinde iki mektubunu ve telgrafımın cevabını arka arkaya aldım. Sevindim. Bahtiyar oldum. Şahsi, hususi hayatımda bahtiyar olmak için bu kadarı kâfi. Hürriyetimde senin yanında olmak, hapisteyken senden mektup almak şahsi hayatımın bir ve değişmez saadetidir. Üzülüyorsun. Üzüntünü teselli etmeye, avutmaya kalkışacak kadar budala ve hodbin değilim. Nelere ve niçin üzüldüğünü, bu üzüntüde ümidin hissesini pek iyi bildiğimden boş laf edip kafanı ağrıtmak istemem. Yalnız bir şeyi unutma ki üzüntünün üzerindeki siyah, karanlık, bedbin boyaları kazırsan altından çıkacak olan maden ışıklı, pırıl pırıl bir çelik parçasıdır.

Geçenlerde Fuzuli'nin *Leylâ ile Mecnun* isimli kitabından bazı seçme parçaları tekrar okudum. Fuzuli, yahut Mecnun, sevgisinin inkişafında o hale geliyor ki, artık, etiyle kemiğiyle, kafası ve yüreğinin düşüncesiyle Leylâ'yı değil, aşkı seviyor. Yani Leylâ ile başlayan aşkı Leylâ'dan ayrılıp sıyrılıp mücerret aşk haline geliyor. Benim aşkım bunun tersine, aşk, sevmek, sevgi ihtiyacı mücerret olarak başladı bende, sonra müşahhaslaştı, şahıslaştı senin maddende ve ruhunda. Yani ben aşk denildiği, muhabbet, sevgi denildiği zaman, etiyle kemiğiyle, düşüncesi ve hareketiyle 1940 senesinde, İstanbul'da, Erenköy'de yaşayan Hatice Piraye Pirayende Ran'ı görüyorum. Fuzuli için aşk konkre, şahıslaşmış Leylâ'dan başlayıp mücerret aşka gelmiş, bende mücerret aşktan müşahhas Pirayende'ye. Filhakika insan kafası müşahhasstan mücerrede gelmiştir. Yani elma ağacı, armut ağacı yavaş yavaş sadece, alelumum, mücerret ağaç mefhumunu doğurmuştur. Fakat sonra mücerret mefhumları müşahhaslaştırmayan kafalar dünyalarını izah edemez olmuşlar. Çünkü dünyada mesela alelumum aşk yok, alelumum insan olmadığı gibi. Felsefeyi fazlaca kaçırdım. Fakat senin aşkın benim felsefemden bir parçadır karıcığım.

○

Gelelim havadislere:

²³Zarftaki tarih: 29.11.1940

Bursa'ya sevkim için Ankara'dan emir geldi. Bir hafta oluyor. Fakat sevkiyat için para gelmedi. Bir haftadır paranın gelmesini bekliyorum. Para gelirse derhal yola çıkarılacağım.

Ferid'e operanın parasını bir an evvel alması ve sana göndermesi için yazdım.

Semiha geldi. Benimle görüştü. *Karmen* operasının tercümesi varmış. *Toska*'yı çok beğenmişler, *Karmen*'i de bana tercüme ettirmek istiyorlarmış. Yalnız Semiha ile Ferid'in arası açılmış. *Karmen*'i Semiha oynayacaktı. Bunun tercümesini Ferid'siz yapmamı rica etti. Peki, bakalım, hele tercüme gelsin de, filan, dedim.

Kemal'in Sinop'a nakli işi olmadı. Çankırı'da kalıyor. Sevgilisinden çoktandır mektup almadı. Piraye yengem tek müstesnası olmak üzere dünyadaki bütün kadınlar vefasızdır diyor. Zaten onun kanaatine göre sen ne kadınsın, ne erkek, kadının ve erkeğin kusurlarını bırakıp meziyetlerini nefsinde cemedin, her iki cinsin üstünde bir mahluk. O belki bu fikri bu kadar sarıh düştürleştirmiyor, fakat benim kanaatim böyle olduğu için, böyle demek istediğini anlayıp ben böyle düştürleştirim.

Memed'i, Suzan'ı çok göresim geldi.

Kaynanamın ellerinden, Vedat'ın, Fahamet'in, Selma'nın gözlerinden öperim.

Sana hasret kocacığın
(imza)

HAMIŞ

Şimdi para geldi. İki üç güne kadar yoldayım. Bursa'ya muvasalatımı telgrafla bildiririm.

(Tarihsiz)

Karıcığım.

Bursa'ya geldiğime dair çektiğim telgrafı herhalde almışsındır. İşte telgraf gibi bir mektup daha. Rahatım iyidir. Müdürümüz kibar bir zat. Dayımın vaktiyle yanında çalışmış.

Seni beklemekten başka işim yok. Doğru hapishaneye gel. Öyle hasretim ki sana...

Anneme telefon edip Bursa'ya geldiğimi bildir. Ona da ayrıca mektup yazacağım sonra.

(imza)

Böylece, Nâzım, on yıldan fazla bir süre kalacağı Bursa Cezaevi'ne gelmiştir. 1939'un ikinci yarısında yazdığı mektupların üstündeki adres (Ethem Efendi Caddesi 9/2, Erenköy, İstanbul), Çankırı'dan gönderdiği son mektubundan sonra şöyle olmuş: Taşmektep Sokak 22, Ethem Efendi Caddesi, Erenköy, İstanbul. Aslında Piraye ev değiştirmiş değil. Gene annesiyle ablasının yanında oturmakta. Şerafet Sokaktaki köşkten, Ethem Efendi Caddesi 9/2 adresindeki köşkün arkasında şaraphaneden bozma bir eve taşınmışlar. Bu eve köşkün bahçesinden girilebileceği gibi, yan sokaktan da girilebilmektedir. Onun için de iki adresi var. Piraye önce köşkün adresini kullanırken, nedense sonradan yan sokağın adresini kullanmaya başlamış. 1942 yılı sonuna, ablasının evinden ayrılıp Çamlıca'ya, teyzesinin yanına (Altunizade köşküne) gidene kadar, Piraye'ye Bursa'dan gelen mektuplar hep bu ikinci adrese atılacaktır. Sonrakiler ise şu adrese: Altunizade Mahallesi 9-11, Çamlıca, İstanbul.

Nâzım'ın, on yıl boyunca, Bursa'dan karısına yazdığı şiirler, mektuplar böyle bir kitaba sığdırılamayacak sayıdadır. Bunlardan daha çok şiirlere yönelik seçmeler yapmaya, özellikle mektuplardan, başka yerde yayımlanmamış şiirler bulup çıkarmaya başlamadan önce, Çankırı'da yazılmış olan «Bir Küvet Hikâyesi»ni okuyalım. Bu şiirin Nâzım ile Piraye'nin yaşamlarında özel bir yeri vardır.

BİR KÜVET HİKÂYESİ

1

Süleyman'a kızı telefon etti:

— Konuşan ben,
ben, Fahire.
Tanımadın mı sesimden?
Demek çok bağırdım birdenbire.
Çığlık mı?
Belki...
Hayır,
 çocuklar hasta değil.
Dinle beni:
İşini bırak da gel,
çabuk ol ama,
Telefonda anlatamam,
 olmaz.
Daha kıyamet kadar vakit var akşama.
Saatlar, saatlar,
kıyamet kadar.
Sorma.
Dinle beni...
Hemen vapur bulamazsan
 Üsküdar'a kayıkla geç.
Bir taksiye atla.
Paran yoksa
 patrondan avans al.
Yolda hiçbir şey düşünme,
mümkün mertebe yalansız gelmeye çalış.
Yalan kuvvetliye söylenir
 ben kuvvetsizim.
Alay etme kuzum.
Evet kar yağacak,
evet
 hava güzel.
Koynuna girdiğim adam gibi
 kocam gibi değil,
büyüğüm, akıllım,
 babam gibi gel...

Geldi Süleyman,
Fahire, kocası Süleyman'a sordu:

— Doğru mu?

— Evet.

— Teşekkür ederim Süleyman.

Bak işte rahatladım.

Bak işte ağlamıyorum artık.

Nerde buluşuyordunuz?

— Bir otelde.

— Beyoğlu tarafında mı?

— Evet.

— Kaç defa?

— Ya üç, ya dört.

— Üç mü, dört mü?

— Bilmiyorum?

— Bunu hatırlamak bu kadar mı güç Süleyman?

— Bilmiyorum.

— Demek ki bir otel odasında.

Kim bilir çarşafklar nasıl kirliydi.

Bir İngiliz romanında okudum,

bu işlere yarayan otellerde

kırık küvetler varmış.

Sizinkinde de var mıydı Süleyman?

— Bilmiyorum.

— Hele düşün,

toz pembe çiçekli, kırık bir küvet?

— Evet.

— Hiç hediye verdin mi?

— Hayır.

— Çukolata, filân?

— Bir defa.

— Çok mu seviyordun?

— Sevmek mi?

Hayır...

— Başkaları da var mı Süleyman?

— Yok.

— Olmadı mı?

— Hayır.

- Bunu sevdin demek...
Başkaları da olsaydı
daha rahat ederdim...
Çok mu güzel yatıyordu?
— Hayır.
— Doğru söyle, bak ne kadar cesurum...
— Doğru söylüyorum...
— Zaten gösterdiler bana.
İnek gibi karı.
Belimden kalın bacakları...
Fakat zevk meselesi bu...
Bir sual daha, Süleyman:
Niçin?
— Bilmiyorum...

Karanlıkta, pencerenin hizasında
karlı, ağır bir çam dalı.
Bir hayli zaman oldu
sofada asma saat on ikiyi çalalı.

3

Süleyman'ın karısı Fahire
şunları anlattı kocasına ertesi gün:
— ... Dayanılmaz bir acı halindeydi
kendime karşı duyduğum merhamet,
ölmeye karar verdimdi, Süleyman...
Annem, çocuklarım ve en önde sen
bulacaktınız karda ayak izlerimi.
Bekçi, polisler, bir tahta merdiven
ve bir kadın ölüsü çıkaracaktınız
arka arsada bostan kuyusundan.
Kolay mı?
Gece bostan kuyusuna doğru yürümek,
sonra kenarına çıkıp durarak
baş aşağı atlamak karanlığına?
Fakat bulmadınızsa eğer
karda ayak izlerimi
sade korktuğumdan değil.

Bekçi, merdiven, polisler,
dedikodu, kepezelik,
aldatılmış bir zevcenin intiharı:
komik.

Niçin öldüğümü anlatmak müşkül.
Kime? Herkese, sana meselâ.
İnsan, ölmeye karar verirken bile
insanları düşünüyor...

Sen yatakta uyuyordun
yüzün rahat,
her zaman nasıl uyursan
ondan evvel ve o varken.

Dışarda kar yağmaya başladı.
Bir tek gecelikte çıkmak balkona:
Zatürree ertesi gün,
nümayişsiz ölüvermek.

Hayır,
hiç aklıma gelmedi nezle olmak ihtimali.

Yaktım sobamızı.
İyice ısınmak lâzım ilkönce.
Ciğer bir çay bardağı gibi çatlarmış.
Pencereye, kara bakıyorum:
«Eşini gaip eyleyen bir kuş
gibi kar
geçen eyyamı nev baharı arar...»
Babam bu şiiri çok severdi.
Sen beğenmezsin.
«Sağdan sola, soldan sağa lerzânı girizan...»

Lambayı söndürmeden balkona çıktım.
«...gibi kar
düşer düşer ağlar...»
Oturdum balkonda iskemleye.
Havada çıt yok.
Karanlık bembeyaz.
Uykudayım sanki.
Sanki çok sevdiğim bir insan

korkarak beni uyandırmaktan
yumuşacık dolaşüyor etrafımda.
Üşümüyordum.
Kederim duruluyor
berraklaşıyor.
Odanın camlı kapısından balkona vuran ışık
sıcak bir kumaş gibiydi üstünde dizlerimin.
Ben rehavetli bir mahzunluk içinde
acayıp şeyler düşünüyordum:
Feneryolu'ndaki çınar
150 yaşındaymış.
Ömrü bir gün süren böcekler.
Gün gelecek
insanlar çok uzun
çok bahtiyar yaşayacaklar.
İnsanın yüreği ve kafası var...
İnsanın elleri...
İnsan?
Ne zamanki,
nerdeki,
hangi sınıftan?
Onların insanları,
bizim insanlarımız.
Ve her şeye rağmen
yeni bir dünya için yapılan kavga.
Sonra sen
ben
bir kırık küvet
ve benim
kendime karşı duyduğum merhamet...
Kar durdu.
Sökmek üzre şafak.
Utanarak
odaya döndüm.
O anda uyansaydın
sarılıp boynuna...
Uyanmadın.
Evet,
çok şükür nezle bile değilim.

Şimdi?

Zaman zaman hatırlayıp
zaman zaman unutacağım.
Yine yan yana yaşayacağız
beni sevdiğine emin olarak.

4

Altı ay kadar geçti aradan.
Bir gece karı koca denizden dönüyorlardı.
Gökte yıldızlar, ağaçlarda yaz meyveleri vardı.
Fahire birdenbire durdu
baktı muhabbetle kocasının gözlerine
ve suratına tükürür gibi bir tokat vurdu.

16.8.1940

BURSA CEZAEVİNDEN

Nâzım'ın Piraye'ye Bursa'dan attığı ikinci mektup bir posta kartına yazılmıştır. Piraye onun Bursa'ya geldiğini, kendini beklediğini öğrenince, görmeye gitmişti. Dönüşte bu kartı alıyor. Nâzım'ın cezaevinde kaldığı sürece, yıllar yılı, çıkıyorsun, çıkacaksın diye nasıl umutlandırıldığını, sağa sola dilekçeler yazmaya zorlandığını bu kart açıkça göstermekte. İlerde bütün mektupları yayımlanınca bunun daha başka örnekleri de görülecektir.

13.12.1940

Karıcığım,

Sen gittikten iki saat sonra Nafia Vekâleti hukuk müşaviri Ziya Bey geldi. Dayı Paşa benim meseleyi prensip itibariyle hal etmişmiş. Başvekile hitaben bir istida yazmamı söyledi. İstidayı yazdım. Ziya Bey aldı götürdü. Ziya Beyin dediğine bakılırsa bu sefer mesele tamammış. Hem de çok yakında. İşin sade formalitesi kalmış. Mutlaka çıkacakmışım. Haydi hayırlısı diyelim.

Sana bu kartı alelacele yazıyorum. Derhal postaya yetişsin diye. Cevabını beklerim. Mamafî biz yine eski Müslümanlar gibi yapalım, hiç ölmeyecek gibi dünyayı, yarın ölecekmişiz gibi ahreti düşünelim. Ay başında ben sana gelemesem, sen bana gelirsin.
(imza)

Karıcığım;

Senin kaç yaşında olduğunu
ne düşündüm şimdiye kadar
ne de bundan sonra düşüneceğim.

Sen üç yaşındasın bebeğim
tombul pembe beyaz
şirret şirin ve yaramaz.

Sen on sekiz yaşında sevgilimsin
— kocaman gözlü, ince bilekli geyik —

Sen anamsın, altmış yaşındasın.

Sen yaşı ve cinsiyeti olmayan arkadaşsın;
büyük kavgamda beraber dövüştüğüm;
bana nasihatların en doğrusunu veren
ve tehlikelerde kanatlarını üstüme geren.

Senin kaç yaşında olduğunu
ne düşündüm şimdiye kadar
ne de bundan sonra düşüneceğim.

Ve inanmıyorum bir kış günü dünyaya geldiğine.

Sen mutlaka baharda doğmuş olmalısın
toprak uyanırken.

17-12-1940

Kızımın ve senin yıldönümünüzü kutlarım. Çok daha uzun, çok daha güzel yıllara.

Kocanız ve babanız
(imza)

LODOS

Başlangıç

Kim bilir kaç milyon ton ağırlığında
ummanda çalkalanmakta su.
En yalnız dalgalın üzerinde
boş bir konserve kutusu...

+ 1

Bir aydır ki hapisane geceleri böyledir:
kızgın dişi kediler
— apışları ıslak
tüyleri diken diken
enselerinde diş yerleri —
bazan kuş
bazan insan sesi çıkarıp
dolaşıyorlar
gebe kalana kadar.

Mevsim bahara yakın.
Hava lodos.
Nasıl şiddetli
nasıl sıcak esiyor...

Biz altı yüz adet
kadınsız erkeğiz.
Alınmış elimizden
doğurtmak imkânımız.
En müthiş kudretim yasak bana:
yeni bir hayat aşlamak,
bereketli bir rahimde yenmek ölümü,
yaratmak seninle beraber:
sevgilim, yasak bana etine dokunmak senin...

Mevsim bahara yakın.
Fırtına.

Lodos.
Nasıl şiddetli
nasıl sıcak esiyor...

Bir yerlerde bir cam kırıldı yine
— bu gece bu üçüncüsü — .
Hangi boş koğuşun kapısı açık kalmış,
küüüt, küt,
nasıl çarpıyor...

+ 2

Tepedelen cephesinde bir ceset,
örtülüyor altında karların,
ve başından uçan miğferi
yuvarlanıyor önünde rüzgârın...

+ 3

Fabrikanın avlusunda
elektrik ışığı,
ucunda ince bir telin
sallanıyor iki yana.
Bir kadın.
Boynu çıplak,
uzun saçlarıyla etekleri uçarak
atölyenin kapısında.

Rüzgâr vurdu potrellere.
Atölyenin saçağından
büyük bir buz parçası düştü yere...

+ 4

Ovaya dört nala yaylılar iniyor:
çingiraklar hamutlarında beygirlerin.
Ve iki yanda çırpınan muşambalarıyla
koşuyorlar gece yarısı denize doğru...

+ 5

İnce uzun kılçıklardan ibaret kalan kavak ağaçları
aydınlıktılar
mehtâbolmadığı halde.

Ve kalın
ve dallı budaklı kestaneler kımıldanıyor
— iki yana sallanıyor değil
ağır ağır yer değiştiriyorlar âdeta —
gidiyordu göz alabildiğine
yıldızların ışığında
yapraksız ahşap kalabalığı...

Buna rağmen bu lodos,
bu uğultu.
Buna rağmen havada
dişi bir ten kokusu
ve yüklü bir yumurtalığın sıcaklığı...

Dağlarda kar çözülüyor.
Yürüyor usareler
yapraksız dalların ucuna doğru.

Gebe.
Gebelik.
Mevsim bahara yakın
ve doğumun
— korkunç
güzel
ve sıcaktır —
günü doldu dolacak...

23.1.1941

BİR ACAYİP DUYGU

«Mürdüm eriği
 çiçek açmıştır,
— ilkönce zerdali çiçek açar
 mürdüm en sonra —

Sevgilim,
çimenin üzerine
diz üstü oturalım
karşı-be-karşı.
Hava lezzetli ve aydınlık
— fakat iyice ısınmadı daha —
çağlanın kabuğu
 yemyeşil tüylüdür
 henüz yumuşacık...

Bahtiyarız
 yaşayabildiğimiz için.
Her halde çoktan öldürülmüştük
sen Londra'da olsaydın
ben Tobruk'da olsaydım, bir İngiliz şilebinde yahut...

Sevgilim,
ellerini koy dizlerine
— bileklerin kalın ve beyaz —
sol avucunu çevir:
gün ışığı avucunun içindedir
 kayısı gibi...

Dünkü hava akınında ölenlerin
 yüz kadarı beş yaşından aşağı,
yirmi dördü emzikte...

Sevgilim,
nar tanesinin rengine bayılırım
— nar tanesi, nur tanesi —
kavunda ıtırı severim
mayhoşluğu erikte.....»

.....yağmurlu bir gün
yemişlerden ve senden uzak
— daha bir tek ağaç bahar açmadı
kar yağması ihtimali bile var —
Bursa cezaevinde
acayip bir duyguya kapılarak
ve kahredici bir öfke içinde
inadına yazıyorum bunları,
kendime ve sevgili insanlarıma inat.

7.2.1941

Karıcığım,

Yine büyük bir merak ve telaşla beklediğim mektubunu aldım. Suzan'ın sıhhatini çok merak ediyordum. Korkacak bir şey olmamasına dehşetli sevindim... Ama senin nezle oluşun yine canımı sıktı. Kendine iyi bak, kuzum. Sana yolladığım 20 lirayı aldın mı? Lütfen bildir. Ne olur ne olmaz makbuzunu da bu mektubun içine koydum işte. Suzan ve Leylâ'nın sandıkları odamda duruyor. Suzan'ınki cevizdendir, üzerinde «S» markası da vardır. Leylâ'nınki kırmızı gürgendir. Bir iki güne kadar onları da yola çıkaracağım.

Küçük bir şiir yazdım. Seninle bir konuşma tarzında. Fikirlerini bildir. Şiir işte:

YİRMİNCİ ASRA DAİR

— Uyumak şimdi,
uyanmak yüz yıl sonra, sevgilim...

— Hayır,
kendi asrım beni korkutmuyor
ben kaçak değilim.

Asrım sefil,
asrım yüz kızartıcı,
asrım cesur,
büyük
ve kahraman.

Dünyaya erken gelmişim diye kahretmedim hiçbir zaman.
Ben yirminci asırlıyım
ve bununla övünüyorum.
Bana yeter
yirminci asırda olduğum safta olmak
bizim tarafta olmak
ve dövüşmek yeni bir âlem için...

— Yüz yıl sonra, sevgilim...

— Hayır, her şeye rağmen daha evvel.
Ve ölen ve doğan
ve son gülenleri güzel gülecek olan yirminci asır
(benim şafak çığlıklarıyla sabaha eren müthiş gecem),
senin gözlerin gibi, Hatçem,
güneşli olacaktır...

12.11.1941²⁴

○

Sen bu şiirde bana sevgilim diye hitabediyorsun. Ben de sana Hatçem diyorum. Ve bunun böyle olması çok hoşuma gidiyor.

○

Semiha geldi, bir gün kaldı, gitti. Falih Rıfkı bana tercüme için roman filan yollayacakmış. Haydi hayırlısı. Semiha bir gün sana rastlamış, ama sen onu görmemişsin. Saçlarının rengi pek güzeldi, diyor. Ben de ona «Elbette saçlarınız kırmızıdır...» şiirini okudum.

○

Burda havalar soğudu. Siyatiklerim bir hayli azdılar. Ama keyfim yerinde. Seni düşünüyorum, seni ne kadar sevdiğimi düşünüyorum ve senin gibi bir sevgiliyi taşıyan, topraklarının üzerinde ve gökyüzünün altında dolaştırabilen bir dünyanın bir gün nasıl olsa harikulade iyileşmeye mahkûm bulunduğunu bir kerre daha anlıyorum.

○

Burada iki el dokuma tezgâhı kurdum. Dayı Paşa vasıtasıyla da İktisat Vekâleti'ne iplik için başvurudum. İplikleri temin edebilirsem, kimseye muhtaç olmadan sen orda, ben burda geçinebileceğiz....

(...)

Çocuklarımı ve seni hasretle kucaklar, cevabını acele bekler, ellerinden öperim.

(imza)

²⁴Dört Hapisaneden'deki son biçimine göre düzeltilmiştir. Mektupta şiirin adı yoktur.

Karıcığım,

(...)

Gönderdiğin manilere bayıldım. Bir duvar takviminin yaprakları arasında böyle güzel şeyleri ancak senin gözlerin görebilir. Senin gözlerin bende olsaydı, ben onların emrine esnafca — tıpkı kunduracılık zanaatı gibi — bilgimi verir ve dâhiyane eserler yaratırdım. Farkında değil misin ki sevgilim, senin gözlerinin şavkı gözlerime vurdu vuralı, yani on seneden fazladır ben çok daha iyi yazıyorum.

(...)

Bursa'da cezaevi.
Kapatmışlar bir devi.
Ellerini ısıtsın,
yüreğimin alevi.

Bursa'da bir otel var
içinde bir güzel var.
Gözlerimin önünde
uzun, beyaz bir el var.

Bak ben de sana hemencecik iki mani yazdım. Senin takvimden bulup yazdıkların daha güzeldi ama bunlar senin hasretinle bir dakikanın yarısının yarısında yazıldıkları için bana göre daha değerlidir. Hem düşün ki bu sekiz satır ömrümde irticalen söylediğim yegâne mısralardır...

Çocukları kucaklar. Büyüklere hasret.
Ellerinden öperim.

(imza)

Karıcığım, sevgilim, bir tanem efendim,

Kâadın küçüklüğüne bakma, içine büyük ve sevgili ve güzel şeyler yazılıdır. Bursa'dan, Çekirge'den yazdığın mektubu aldım. Dünyalar benim oldu. Tıpkı benim gibi yapıyorsun, ben de senden öyle apansız ayrılıydım, hem telefon eder, hem mektup yazar, hem de belki telgraf çekerdim.

Yaratıcım, beni halkederim, her şeyim, en kuvvetlim ve en zayıfım, en akıllım ve en çocuğum. Sen uzun seneler yaşa, nefes al ki ben cehennem dibinde de olsam senin yeryüzünde ışığı gördüğünü bilmek bana yeter, bana kuvvet ve ümit olur. Hiçbir Türk şairinin şimdiye kadar yazamadığı lirik şiirlerini, senin şiirlerini, bir hususi kâtip itinası ve bir güzel sanatlar meraklısı heyecanı ve vazifesiyle toplayıp tanzim edip tasnif etmekteyim.

Hatice Ran'ın, istersen, tenezzül etmezsen «Ran» soyadını koymayız, bu harikulade şeyleri kendine layık bulmazsan ve istediğin zaman çok daha güzellerini yaratacağından emin bulduğundan, Hatice ismini de koymazsın. Bu şayanı hayret şeylere bir öksüz çocuk gibi bakar ona münasip bulacağın bir imza atar, yahut da hiçbir imza koymayız. Onlar imzasız da kendilerine yol açacak kadar kudretlidirler...²⁵

(...)

(imza)

²⁵Nâzım, Piraye'nin yazdığı mektupları şiirleştirmek istemekte, Piraye buna pek yanaşmamaktadır. 1942-43 yıllarında Nâzım gene de bu işi yapacaktır. 13.11.1943 tarihli mektup Piraye'nin şiirleri beğendiği halde yayımlanmalarına izin vermediğini gösteriyor.

Canım karıcığım,

«Şekerim» demeye halin olmadığı halde yine de «Şekerim» dediğin mektubunu aldım. Ne yalan söyleyeyim, bir haftadır, hemen her gece, bana, Çankırı'ya yolladığın mektupları çıkarıp çıkarıp okuyorum. İçimi tatlı bir hüzün kaplıyor. Geçenlerde Kemal Tahir'e, Piraye bana, «Kendine iyi bak, benden evvel ölme,» diye yazdı demiştim. Kemal diyor ki: «İtiraf et ki Piraye senden iyi şairdir.» İtiraf ediyorum karıcığım. Sen yalnız benden iyi değil, dünyadaki en iyi şairsin. Çankırı'ya yazdığın mektupları okudukça bunu anlıyorum. Ve bütün ömrümde, sanat hayatımın üstünde neden bu kadar müessir olduğunu anlıyorum. Seni nasıl seviyorum Piraye. Hayatımın en büyük nimetisin. Sana ne çok, ne anlatılamayacak, sayılamayacak kadar çok şey borçluyum. Bazan, Ya Piraye olmasaydı, düşünüyorum ve tüylerim diken diken oluyor. Benim her zaman genç, güzel, iyi ve harikulade kalacak olan Pirayendem.

(...)

Sana bu mektubu yazmakta devam edersem çocuk gibi ağlayacağım. Seni ne kadar çok seviyorum bir tanem. Haydi hayırlısı. Gün ola sabah ola...

Ellerinden ve dudaklarından öperim.

(imza)

Büyük şair, üstadım, sevgili karıcığım,

Tanıdığım bütün insanlar arasında ne senin büyüklüğünde bir şaire, ne de senin kadar şiirden anlayana rastlamadım. Mektubunun başına koyduğun satırlar edebiyatı nasıl en mahrem tarafından anladığını gösteriyor. Malum ya yazıcı yazarken duygularının bazılarını çok kapalı fakat derinden, bazılarını ise çok aşikâr fakat satıhtan yazar. O senin mektubuna aldığın dört satır kendimden başka hiç kimseye tadını tattıramayacağını zannettiğim dört satırdı. Nasıl o üç bin satırın arasında onları seçip ortaya çıkarıverdin. Bahtiyarım, senin gibi bir üstadım, senin gibi şair bir arkadaşım, senin gibi bir karım ve sevgilim var. Sana — bilirsin ki — çok büyük bir saygım vardır. Sana hudutsuz inanırım. Ve sen her gün bir yeni hareketinle bu saygımı ve imanımı bir kat daha arttırırsın. Sağ ol Piraye. Sana layık olmaya çalışmak ömrümün en büyük işidir. Sana layık olmak demek en geniş manasıyla imanıma layık olmak demektir.

(...)

Madem ki sen bu kadar iyi ve güzelsin, dünya ve insanlar mutlaka iyi ve güzel olacaklar.

Hasretle ve saygıyla dudaklarından öperim.

(imzasız)

Canım karıcığım,

Ne acı, ama acılıklarıyla bana ne kadar yakın, beni ne kadar seven mektuplar yazıyorsun. Hani ağlarken güleceğim, sevincimden, bahtıyarlığımdan kahkahalarla gülesim, gülerken ağlayasım geliyor, senin yanı başında dertlerine, kederlerine bıçakla keser gibi son veremediğimden ötürü ağlayasım, hiddetten, gazaptan, gözyaşlarımı belli etmeden ağlayasım geliyor. Biz birbirimizi ne güzel, ne derin, ne kadar bahtiyar, ne kadar bedbaht, ne kadar mutlu seviyoruz. Yepyeni ve çok güzel bir dünyanın insanları gibi sevişmesini bildiğimiz kadar, bugünkü bedbaht dünyanın insanları gibi de sevişmesini biliyoruz. Senden ve kendimden dehşetli memnunum, seninle ve kendimle övünüyorum.

(...)

Sevmek seni karıcığım, daha çok daha çok sevmek, sevmek seni yine sevmek, yine sevmek! Ah bir tanem, ah sevgilim, ah Hatçem.

Çocuklarımı kucaklarım,
kaynanamın ellerinden öperim.

Senin dudaklarını öperim karıcığım.

(imza)

PİRAYENDE

Yepyeni ve çok güzel bir dünyanın insanları gibi sevişmesini bildiğimiz
kadar biliyoruz

sevişmesini

bugünkü bedbaht dünyadakiler gibi de.

Sen ki güzelsin

cesursun

iyi ve akıllısın;

artık kayboldu «dün»,

geri dönmez bir daha.

Ve ey kalbimin sahibi;

«yarın» içindedir «bugün»ün

koza tırulındaki altın kelebek gibi.

Sevgilim;

çekirdekler kabukla örtülüdürler.

Sevgilim;

yıldızlarımızın bahçesinden dal koparma,

yemişlerini kesme dilim dilim.

Koparılmış dal

ve kesilmiş yemişler ölüdürler.

Sen ki cesursun

güzelsin

iyi ve akıllısın;

bahçeyi görebilmektedir bahtiyarlık

durmadan kuruyup

durmadan

yeşeren

bahçeyi.

Durmadan kuruyup

durmadan

yeşeren

bahçeden

geçmez iki kerre aynı rüzgâr.

Ve ey kalbimin sahibi
bugünkü bedbaht dünyadaki insanlar gibi sevişmesini bildiğimiz kadar
biliyoruz
sevişmesini de
yarınki dünyadakiler gibi.

(imza)

25 Ağustos 1942
Bursa Hapishanesi

Karıcığım,

Bugün mektubunu aldım. Bugün mektubunu aldıktan yarım saat sonra cevap verdim. Saat o zaman bir buçuktu. Aynı saatda 50 lira yolladım. Yarın da 20 lira yollayacağım. Şimdi saat yediye çeyrek var. İki saattır soğukta bahçede dolaştım. Sana yazmak istediklerimi şiirle yazmak ve derdimi böylelikle daha rahat ve daha kuvvetli anlatmak istedim. Fakat ömrümde ilk defa şiir bana ihanet etti — bunun acısını ondan çıkaracağım — ve sana şimdi hâlâ uçları sızlayan parmaklarımla bunları yazıyorum. Şiir şöyle başlayacaktı:

Hasretini, yokluğunu, sensizliği
bir ateş yanığı gibi öyle acıyla duydum ki yüreğimin etinde,
gitgide çoğalarak
gitgide derinden işleyerek
öyle dayanılmaz oldu ki bu
seni boğabilirdim senden kurtulmak için
çünkü seni o kadar seviyorum.

Böyle başlayan şiire şunları yazmak, sana anlatmak istiyordum:

Bu 1943 yılında ömrümün öyle bir anı oldu ki, seni görmekten, senden uzak olmaktan, senin sesini işitememekten, velhasıl sensizlikten, öyle bir acı duydum ve buna şimdi hatırlamasına bile tenezzül etmediğim bazı şeyler katıldı ki bir insanın tahammül edemeyeceği bir azaba düştüm. Beni sonuna kadar iyi dinle ve anlamaya çalış sevgilim. Senin bana herhangi bir mektubunda bilmem hangi meseleden «Beni affet» filan demekliğinde değil. Günüm ve saatım oldu «PİRAYE» diye avaz avaz bağırmanın için dudaklarımı kanattım ve hapishanenin en insansız yerlerine kaçtım. Geceleri ancak iki saat uyuyabiliyordum. Seni on dakika sonra görmezsem ölmek daha iyi diye düşündüm. Hasılı az daha oynatıyordum — maalesef yahut çok şükür ki — hâlâ aynı haldeyim, fakat bir fark var ki onu en sonra yazacağım. Ha, ne

diyordum, az kalsın oynatacaktım. İşte o zaman yaşamak ve deli olmamak, delilikten sakınmak insiyakı harekete geçti — beni farkında bile olmadan — ve beni bu müthiş acıdan kurtarmak.

Bak kâatlarım da sevda mektuplarınıninki gibi renkli renkli.

Şimdi birdenbire aklıma ne geldi. Şu benim halimde Kürt şeyhinin yeğeni bizim jandarma yüzbaşısı olacak deyyusun da payı var. Çünkü seni rahat rahat görmekten beni alakoyabilmesi ihtimali de divaneliğim üzerinde müessir olmuştur herhalde. Hâlâ Rahmi Bey Eniştemiz gelecek de bu meseleyi Valiyle konuşup halledecek.

Ah sevgilim, ah sevgilim. Dur aklıma mısralar geliyor. Geldikleri gibi yazıyorum.

Yıldızlar yandı

sizi seviyorum.

Gece uyandı

sizi seviyorum.

İki yüreğimiz iki insandı

sizi seviyorum

bizden ayrı iki insan.

Ne kadar benziyorlar size

ne kadar benziyorlar bana

ne kadar bize benzemiyorlar.

Bizden iyi

bizden çocuk

bizden cesur.

Biz yüreklerimizden çok akıllıyızdır,

hesaplı

ve fitne fücür.

Şüphe eden biziz, inanan biz,

ihtimaller ve korkular bizim içindir

hasret bizim için.

Ve hattâ biziz ağlayan ve gülen.
Yüreklerimize bühtan etmeyelim,
sevmekten gayrı şey bilmez yüreklerimiz.

Gözümün nuru canım sultanım
sizi seviyorum,
Piraye hanım
sizi seviyorum.

(imza)

(Tarihsiz)

Karıcığım,
(...)

Bugün burası günlük güneşlik. Benim içim sıkılıyor. Hasretin
yine yüreğimden boğazıma kadar çıktı ve takıldı. Bir şiir yazdım,
dinle:

Geldi yıldızlarla birlikte hatıralar,
yine gönlün bir pırıltıya etti rağbet.
Bir dildâden var Nâzım Hikmet
sesten ve ıtırdan ibaret...

(...)

(imza)

Karıcığım,

Günlerini, bensiz ve bir hayli üzüntüyle, bir hayli yeknesak geçen zavallı günlerini anlatan uzun mektubunu aldım.

(...)

Bu mektubunu 16 defa okudum.

(...)

Sevgilim,

Ben eğer bir parça iyi ve kuvvetli ve bir şeyler yazabilen bir insansam, bu senin eserindir. Benimle övünüyorsan, kendi eserine övünüyorsun demektir.

o

Piraye,

Üç atelyede üç ocak kuracağız. Ama mutlaka kuracağız. Ocaklardan bir tanesi, marangozhanedeki, tuğladan olacak. İkinci-si, resim atelyesindeki, beyaz mermerden ve şiir odasındaki senin saçların gibi güneşli Ural taşından. Sen marangozhanedeki ocağın başına beyaz, keten ve çok kısa etekli bir entariyle oturacaksın. Koltuğunu ben kocaman iki şimşir kütüğünden oymuş olacağım. Resim atölyesinde kırmızı kadifeler giyeceksin ve koyu mavi bir maroken koltukta oturacaksın. Maroken işini beceremediğim için, ayaklarının altına abanozdan oyma bir tabure yapacağım. Şiir odasında gayet ince ipekliden ve çıplak tenine çok uzun, ama yerlerde sürünürcesine uzun etekli ve tek dikişli bir entari giyeceksin. Ayaklarında çorap olmayacak. Yüksek topuklu ve üzerleri eski Antep işi sırma işlemeli kadife, mavi kadife terlikler bulunacak. Yumuşak, çok geniş bir koltukla oturacaksın. Cıgara masanı ve kutunu ben yapacağım — çünkü yumuşak koltuğu da yapamam, ama belki o zamana kadar senin için döşemeciliği de öğrenirim — ve arasına o yeryüzünün en biçimli parmaklarını uzatıp benim senin için yaptığım cıgara masasından — bu masa gül ağacından ve kutu abanozdan olacak — bir cıgara alacaksın.

(...)

Piraye, senden arka arkaya olmasa da, kısa bir zamanda 3 çocuk istiyorum. İki kız, biri erkek. Buna göre hazırlanşımdiden. Kızlardan biri sarı, öteki kızıl saçlı olacak. Erkeğin gözleri mavi, saçları kızıl olacak. Yani erkek Memede benzeyecek biraz.

(...)

Seni, kaynanamı ve çocuklarımı hasretle kucaklarım.

Dudaklarından ve ellerinden öperim

sevgilim.

(imza)

Canım karıcığım,

(...)

Senin mektupları tasnif ettim ve şiire geçirmeye başladım, biraz sonra sana bir iki çeşidini yollarım. Tabii, ve maalesef, sendeki tazeliklerini kaybediyorlar, ama ne de olsa benim hiçbir zaman yazamayacağım kadar güzel şiirler oluyor.

(...)

(imza)

(Tarihsiz)

Karıcığım,

Bunlar senin *Memleketimden İnsan Manzaraları* isimli kitabının üçüncü cildinin son pasajlarıdır. Birer hârika olan modellerine göre tazeliklerini ve canlılıklarını bir hayli kaybettiler, sonra sırf bazı edebiyat endişeleriyle değişiklikler yapılması da zaruriydi. Kusura bakmazsın.

(...)

(imzasız)

✓

AYŞE'NİN MEKTUPLARI

1.

Bu mektubu yatakta hasta yazıyorum sana.

Burda olsaydın bana ne iyi bakardın.

Leylâ bastı altısına.

Yaşına göre zayıf:

uyutuyorum gündüzleri.

Şimdi uyandırdım:

yanakları pembe pembe

âdeta büyük insanlarınki gibi elâ gözleri,

(farkında mısın

yalnız gözlerimiz değişmiyor,

ve kalıyor hatıralaşmadan orda

iyi ve kötü çocukluğumuz.)

«Babaya mektup yazıyorum, Leylâ», dedim,

«Baba mı?» dedi,

esnedi.

Pek uyku sersemi oluyor bu kız.

Ev halkı selâm eder

Leylâ ve ben ellerinden öperiz.

2.

İyileştim.

Buraları pek güzelleşti.

Bahar.

Yemiş ağaçları en güzel şeyi toprağın.

Hapisanede var mı?

Ordakiler de burdakiler gibi bahar açarak

senin dünyanı güzelleştirebiliyorlar mı?

Leylâ ile hep seni konuşuyoruz:

«Babam mektubu ne zaman alacak?» diye soruyor hep...

«Bu gece yatacağız, sonra alacak, değil mi?» diyor.

Peynirli pide yaptık,
hatırladık seni,
bahçede yedik.
Babamız, sizi özledik.

Şimdi Leylâ'nın bir sürü yaramazlığını söylediler.
Onu bir temiz dövmek için mektubu kesiyorum.

Geldi Leylâ.
Azarladım.
Ağlamaya başladı.
Dövemedim.
Koca çınarın altına, iskemleye oturttum,
bir de batan hırkası vardır
hiç sevmez
giydirdim onu da.
Oturacak minicik burnuyla akşama kadar orda
yapayalnız.

Şimdi sen fena halde acımışsındır.
Ne yapalım fakat,
adam olması için böyle lâzım, babamız.
Başım ağrıyor.
En iyisi hiç çocuğu olmamak,
bunu diyemiyorum bir türlü,
Seviyorum çocukları bütün eziyetleriyle.
On iki çocuğum olsaydı
dünyanın en bahtıyarı ben olurdum,
düşün:
birinin eksigi ötekinde tamam,
kusurlu ayrı ayrı
ama on ikisi birleşince mükemmel bir tek adam
ve onun annesi ben.

3.

Hesabettim:
bugün tam
sen içeri gireli üç sene oluyor
ve ben ağabeyimin evindeyim iki senedir.

«Hapiste günler ağır geçer
ama seneler çabuk,» derdin,
hapiste insanı olan için de öyle:
günler ağır
seneler çabuk.

Ellerinden operim kocacığım,
babacığımız ellerinizden operiz.

4.

Telâş, kıyamet,
burda bir maskelemektir gidiyor,
herkes maskeliyor evini.
Ben oturmuş masallar okuyorum:
Leylâ'ya değil, kendime.
«Bir varmış, bir yokmuş,» diye başlayan,
«Gökten üç elma düştü: biri size, biri bana,
biri de masalı okuyana,»
diye biten güzel masallar.

İyi günler, iyi günler,
«Onların geleceği yok,» diyenin ağzı kurusun.

5.

Dün
yengemin odasında oturuyoruz,
biri geldi:
«Cemilânım'ın» dedi, «evi» dedi, «yanıyor.»
Fırladık,
meğerse Şahin Paşaların eviymiş yanan.
Çatısı henüz tutuşmuş, alevler çıkıyordu gittiğimiz zaman.
İtfaiye geç geldi.
Hortumları yoktu.
Hepsi tamam oluncaya kadar ev yandı.
Üç itfaiye neferi düştü balkondan:
birisi ağırca yaralı, ikisi hafif.
Bütün bunlar gözümün önünde oldu.

Hayret ve çaresizlikle bunaldım.

İçindekileri pek tanımam,

ahbablığım yok,

fakat evi tanırım yirmi seneden beri.

Sanki yirmi yıllık bir dostumu kaybettim.

Alevler karşımda gibi hâlâ.

Sonra düşün ki bugün bir ev, bir şehir, bir dost değil

dünya yanıyor.

Şu bizim çizgili çizgili yusuvarlak şeyimiz

tutuşmuş dönüyor karanlığın içinde,

(bu işin reşmini böyle yapıyorlar da

hep gözümün önünde o.)

Radio gazetesini dinledim dün akşam:

«Dayandı harp âfeti hudutlarımıza

çepçevre yangındır dört bir yanımız,»

gibi bir söz.

Aklımda bu söz şimdi.

Şimdi öyle canlı bir şey ki yangın benim için,

şöyle bir yan gözle pencereden geceye baksam

göreceğim sanıyorum bahçede çepçevre bütün ağaçların tutuştuğunu.

6.

Sevgilim,

öyle tuhaf günler geçiriyorum ki anlatamam.

Erkenden kalkıyorum:

ortalığı toplamak

yemek pişirmek

dikiş dikmek filân derkeni gün tamam.

Hiçbir yere gittiğim yok.

Helecan içinde evde oturuyorum.

Bu günler helecanlıyım pek.

Yalnız ben değil

herkes de öyle ya:

oldukları yere sinerek

kulaklarını dikip

bir şeyler dinleyen tavşanlara benziyorlar.

Hani, höt, dese biri,

fırlayıp kaçacaklar bayır aşağı.

Daha yazacak nelerim var
ama aklıma gelmiyor.
Ellerinden öperim.

7.

Bir sürü dünya münasebetsizliğiyle uğraşıyorum.
Hepsini alt etmeye ahdettim.
Yine bekledim piyangoyu
çıkmadı.
Yine alacağım, inadettim,
hem de bak görürsün, elli bin vuracak.
Komşumuz Cemilânım her gün bana geliyor,
ama yalnız bana
biraz da anneme.

Bir saat oturur, gider.
Sen onu tanımazsın,
ama o seni seviyor,
sen de onu sev.

Ne harikulâde kadın.
Güzel elâ gözlerinde kuyruklu sürmeler,
küçücük ağzı boyalı,
yaşı altmışa yakın.

Tansiyonu düşük, kalbi var.
İşi gücü, akli fikri: resim yapmak.
Kızlığından beri yaparmış.
Kocasını öldürdü on sene evvel
mücevherlerini satıp Roma'ya gidiyor elli yaşında.
Bereket versin ki satmamış burdaki evini
yoksa dönüşünde acından ölecekmiş kadıncağız.
Şimdi geçiniyor alt katı kiraya verip.
Evi bir âlem:
püsküller, saçaklar, incik boncuklar.
sonra dağ taş resim:
yağlıboya, pastel,
Hepsi birbirinden güzel çıplak kadın resimleri.
Bir iki erkek başı da yok değil,
ama onlar da peri padişahının oğlu.
Sonra o ne tatlı, yumuşak renkler:

şarap tortusu, gülkurusu, yavruağzı,
ve karyagıldların, pembelerin çeşidi,
limonküfü, camgöbeği, zümrüt yeşil
ve pırıl pırıl eflâtun.

Sabahtan akşama kadar
haşır neşir boyalarıyla hâtun.

Burnunda gözlüğü,
(onu yalnız resim yaparken takar,
çünkü dehşetli nefreti var ihtiyarlığı hatırlatan şeylere,
gücenip küsüyor ihtiyarlığının ima edilmesine bile,
insana düşman oluyor âdeta),

ne diyordum,
burnunda gözlüğü
fırçalar dişlerinin arasında,
(kırmızı saplı, beş kurşluk küçük tutkal fırçaları,
çünkü ötekiler çok pahalıymış.
Zaten tuvalini bile kendi yapıyor:
pâtiskayı tutkalla üstübeçleyip),

ne diyordum,
dişlerinin arasında fırçalar
ve sürmeli gözlerini kısıp süzerek
kendini bir kerre kaptırdı mı renklere
dünya yıkılsa farkında olmuyor.
Nitekim farkında olmamış Şahin Paşaların evi yanarken.
Ertesi gün bana:
«Yazık, göremedim, resme dalmışım, kızım,» dedi,
«fakat yangın yerini gördüm demin
yangın yeri çirkin.
Halbuki alevler güzeldir:
şarabînin, kızılın, turuncunun nüansları,
biraz da gazel yapırağı hattâ.»

İşte benim Cemilânım böyle, şekerim.

8.

Şekerim,
o kadar inanıyorum ki sana
sana benzemek istiyorum.

Doğru dürüst beş sene beraber yaşadık,
üst tarafını hapislerde geçirdin.

Şikâyet etmiyorum,
hayatımız böyle de güzeldi.

Nerde olursan ol,

uzak, yakın,
insan senin iptilâna tutulur.

Sen zatusın iptilânın,

(ne tuhaf söz

başında büyükbabamın fesi

çenesinde kıranta, çember bir sakal,

ama, söz benim.)

Görüyorsun ya, ey cânü tenim,

(böyle denir mi?

ama, içimden geldi)

mektupla halimi arzetmesini bilmiyorum.

Ağzımda sana söylenecek lakırdılar köpürüyor.

Kalemi, kâadı bırak,

yüz yüze gelip

konuşmak seninle:

sesinin yanında

sesimi duymak.

Gözlerinden öperim,

hayır, ellerinden.

Son mektuplarımda «Ellerinden öperim» demiyorum galiba.

Bak da, yaz.

İçim burkuldu,

nasıl olur da öyle demem!

10.

Cemilânım'ın kedisi

bizim civcivi kaptı.

Leylâ sana bunun resmini yaptı,

şimdi getirdi,

o da zarfa konacakmış.

Leylâ'ya göre en mühim hâdise bu.

Belki, hele şükür,
belki, ne yazık,
insan oluyor kızımız artık.

Ellerinden öperim.

12.

Leylâ uyuyor.
Bugünlerde pek iyileşti.
Fakat dün ağzında değnekle iskemleye çıkmış
düşmüş.

Değnek battı damağına.
Bu kadarla geçtirdik.
Gece yatakta benden gizli ağladı hep.
Ölümden pek korkuyor.
«Ölür müyüm?» diye sorar hemen.
Bu kızda bu ölüm korkusu neden?
Hem anlatsana bana:
nasıl oluyor da çıldırmıyoruz
öleceğimizi bildiğimiz halde?

Yoksa, ben ölmem gibi mi geliyor insana.
Dayım söylüyor:

cephede herkes böyle düşünürmüş,
doğru mu?

Yoksa ölmeye de mi alışıyoruz
ihtiyarlamaya alıştığımız gibi.

Bence bunun sebebi şu:
herbirimizdeki kısalığına rağmen
yaşamak daha kuvvetli ölümden...

Ellerinden öperim.

13.

Burda herkes dışarlara gidiyor,
ama bizim gibi cesaretle oturanlar da var.

Sana bir havadis:

Dün İstanbul'a inmiş Cemilâmm,
bilmem nerde halis İngiliz üstübeci varmış, onu almak için,
çünkü beyaz boyasını kendi yapar cevizyağıyla ezip üstübeci.
«Vapura bindim kızım,» diyor.

«çıkтым güverteye.

Her taraf havayı maviyle altın sarısı,
biraz gümüşüyle külrengi de karışık.

Gölgeler çok açık mor,
süzme bal gibi bir ışıık...

Karşımda iki genç oturuyor:

biri bayan, biri bay.

Bayan inadına çirkin,

bay inadına güzel.

O ne renk, o ne ten, o ne saç.

İnsan değil, pastel.

Bir de açıkkeşane bir pardösü giymiş,
kumaş da galiba ipekli biraz,

o ne kıvrımlar,

doyum olmaz.

Sabrettim, sıktım dişimi, nihayet dayanamadım,

gözlüklerimi taktım burnuma,

ilkönce yan gözle, sonra biraz daha, biraz daha cesaret
derken, kapıp koyuverdim kendimi renklerine bayın.

Ben böyle dalmış giderken tıraş yerindeki bir açık yeşile
birdenbire kıyamet koptu, kızım,

âdeta saldırdı üstüme ağzı köpürmüş çirkin bayan.

Yeryüzündeki bütün ölü renkler suratında kadının.

Neler söylemiyor:

Bay nişanlısıymış, ben deliymişim, polise verecekmiş beni,

— Utanmaz, azgın kocakarı, diyor.

Etraftan gülüşüyorlar.

Bay ağzını açmıyor, kısıtıyor sadece.

Erkek değil mi, memnun.

Şükür, çok geçmeden vapur yanaştı köprüye, çıktık.

Ne dersin bu işe, kızım?

Karı kıskandı beni.»

İşte Cemilânım'ın başına gelenler.

Dikkat ettim:

bugün gözlerinde kuyrukları biraz daha uzun sürmeler vardı,
ve «Karı kıskandı beni,» derken
bahtiyardı.

Halil,
kim bilir nasıl gülerdin,
sana geçen yıl
hattâ beş gün önce yazsaydım bu hikâyeyi.
Ama şimdi hiçbir şeye gülmek gelmiyor içinden,
benim de öyle.
Bazan ayıp sayıyor gülmeyi insan.
Bugün 1941 yılı 27 Haziran.

14.

Kocacığım,
dünya ile kessem de alâkamı bir dağın tepesinde yaşasam,
yapamam değil mi?
sıkılırim herhalde.

Hep aklımda fikrimde senin çıkman.
Çık,
bir hafta sonra ölmeye razıyım.
Seni dışarda gördükten sonra ölürüm ben,
ziyanı yok.

Bu mektup burda kesildi kaldı
bekledi iki gün.

Anla, ne haldeyim,
yorgunluktan sinir gelmiş.
Bir sürü ilâç
pis kokulu bir şeyler.
İçmem lâzım,
içerim, sen çıkarsan eğer.
Birbirimize neye mal olduğumuzu anladık bu sefer.
Hiç kavga etmeyiz gibi geliyor bana artık,
yoksa yine eder miyiz dersin?

Sana dehşetli ihtiyacım var.

Bugünlerde çıksan bana ne büyük iyilik edersin.
Hiç bu kadar yapılmış kalmamıştım.
«Ya annen, ağabeyin, yengen?» deme.
Annem: kederim,
yalnızlığım ötekiler.

15.

Mektubun geldi,
oturduğum, okudum, bir güzel ağladım.
Ben artık ağlıyorum.
senelerdir ağlamadan acı çekmeyi öğrenmiştim.
Şimdi ağlıyorum yine,
bilmem neden?
Beni ağlar görünce Leylâ da ağladı.
Anlaştık bu işte ana kız:
beraber ağlıyoruz.

16.

Biliyorum senin on beş lira hikâyesini:
kendi paltonun dikiş parasını bana göndermeye kalkıyorsun.
Derhal diktir onu.
Benim param var,
kazanıyorum dikiş filân dikip,
Ankara'dan işleme perdeler ısmarladılar,
yatak örtüleri.
Beraber çalışıyoruz Cemilânım'la.
Ben işliyorum,
o da perdelerle kocaman güller, menekşeler, kasımpatları yapıyor.
Ayda kırk elli lira kazanıyoruz,
yarısı benim, yarısı onun.
Hattâ biraz para bile biriktirdim.
Adeta zengin olacağım alacaklarımız takıntıda kalmasa.
Şimdi bunları bırak...
Hitler altı haftada hepsini yenecek diyorlar.
Zor yener.

Eceli gelen köpek...
Ümit yenilir miymiş?
Mahpus karılarına, analarına sorsunlar bunu.
Belki sendeler, düşer gibi olur, ama yenilmez.
Meselâ ben mahpusun karısı
dehşetli acı çeker, hattâ sarsılabilirim,
nitekim bugünlerde kötüye doğru gidiyorum
doludizgin hem,
fakat imkânı yok yenilmem.
Sonra insanlığı düşün
ve onun ümidini.

17.

Kitaba düştüm,
sabahtan akşama kadar okuyorum.
Kitaplar akıllı
kitaplar aptal,
kitaplar büyük
kitaplar çocuk,
kitaplar en uzak, en güzel yolculuk,
fakat kısır
fakat sensiz.

18.

Yavaş yavaş tatsız gelmeye başladı hayat.
Bu ihtiyarlık alâmetidir
biliyorum.
Ne yapalım fakat
onu da hoş karşılamalı.
Ve şimdi senden ve benden değil,
ikimizden bir sualım var:
sen genç kalacaksın,
bunu hissettiğimiz gün bedbaht olacak mıyız?

Herkesle kavga ediyorum
 karşıyorum her şeye,
 üstüme vazife olmayan işlere sokuyorum burnumu.
 Tatsız bir insan oldum velhasıl.
 Senin bu hale düşmeni istemem,
 yeryüzündeki bütün iyilikler sende olmalı.
 İşte saçma sapan bir mektup sana,
 artık ben saçma sapan oldum.
 Çıktığında benimle iftihar edemeyeceksin,
 ne yazık!

Mecmuaların birinde bir şiir okudum
 Türkistanlı bir şairden tercüme
 bizim şiveye çevrilmiş daha doğrusu.
 İsmi «Zafere Dair».
 Şair bilfiil dövüşüyormuş cephe,
 yirmi bir yaşındaymış,
 Semerkant'ta doğmuş.
 Belki görmemişsindir diye şiiri yazıyorum sana:

Korkunç ellerinle bastırıp yaranı
 dudaklarını kanatarak
 dayanılmakta ağrıya.
 Gayrı çıplak ve merhametsiz
 bir çılgık oldu ümit.

Ve zafer
 artık hiçbir şeyi affetmeyecek kadar
 turnakla sökölüp koparılacaktır.

Günler ağır.
 Günler ölüm haberleriyle geliyor.
 Düşman haşin
 zalim
 ve kurnaz.

Ölüyor çarpışarak insanlarımız,
 halbuki nasıl hakketmişlerdi yaşamayı.
 Ölüyor insanlarımız
 — ne kadar çok —

sanki şarkılar ve bayraklarla
bir bayram günü nümâyîşe çıktılar
öyle genç
ve fütursuz.

Günler ağır.
Günler ölüm haberleriyle geliyor.
En güzel dünyaları
yaktuk ellerimizle
ve gözümüzde kaybettik ağlamayı:
bizi bir parça hazin ve dimdik bırakıp
gözyaşlarımız gittiler
ve bundan dolayı
biz unuttuk bağışlamayı.

Varılacak yere
kan içinde varılacaktır.
Ve zafer
artık hiçbir şeyi affetmeyecek kadar
tırnakla sökölüp
koparılacaktır.

1941, Sonbahar

Şiiri beğendin mi?
Benim fikrimi sorma!
Konuşacak halim yok.
İçim dolu
ağz ağza.
Dökülecek çok
ama pek çok derdim var,
canım istemiyor henüz.
Bir gün
çok güneşli bir gün sayfalar dolusu yazarım.

20.

Öğrenip bildireyim diye
bir sürü iş havale etmişsin.

Hiçbirini yapmayacağım.

Yeni bir şey öğrenmek istemiyorum.

Sen öğren

ve bildirme bana.

Ben bugünlerde haberle değil

ümitle yaşamaya mecburum.

Canım hiçbir iş görmek istemiyor.

İçimde bir sabırsızlık

bir sıkıntı var.

Bir şeyler bekliyorum

ama bilmiyorum ne olduğunu.

Bana öyle geliyor ki

şimdi, şimdi, nerdeyse

kapı kendiliğinden açılverecek

ve o şey apansız içeri girecek.

Yahut da yerimden kalkarak

ayaklarımın ucuna basıp

perdeyi aralık ediversem,

(pencerem ikinci katta olduğu halde)

göreceğim camın üstünde ellerini onun,

(elleri varsa eğer.)

Yahut, kendim de farkında değilim ama

ben bir yolculuğa çıkmak üzereyim,

beni bir yerlere çağıracaklar.

Masada, bir başına, bir kitap duruyor:

Edgar Allan Poe'nun hikâyeleri.

Belki de onun altındadır o,

(kitabın altına sığacak bir şey),

onu oraya kim koyabilir?

Kitabı kaldırıp baksam

mesele kalmayacak.

Fakat kaldırmıyorum kitabı:

aklım kolumu tuttuğundan

yahut da ezamı uzatmak için.

İşte böyle şekerim,

hep içimden «işte böyle» demek geliyor.
Ne tuhaf, değil mi?

Ellerinden öperim.

21.

İki gündür
bahçede toprağın üzerinde kımıldanmadan oturup kitap okuyorum.
Kolumu kaldıracak halim yok.
Cemilânım'daki kiracının çocuğu keman çalıyor.
İlk geldiğim sene yeni başlamıştı kemana:
do, re, mi, fa, sol,
şimdi Çaykovski.

O, bu yıllar içinde bir iş yaptı demek.
Ben ne yaptım, peki?
Yıllarım balıksız bir deniz gibi boş aktı ve akmakta.
Ne için yaşıyorum?
Bahçede annemin kasımpatları açmış renk renk.
Seyrediyorum onları iki gündür.
Kasımpatlarını seyretmek

Ömer Rıza'nın tercümesi bir roman okumak
ve komşunun kemanını dinlemek için yaşamak
kâfi mi?

Hiç olmazsa kasımpatları yetiştiren ben olsaydım.

Bu günler belki gelirim sana.
Konuşmak için değil
sadece yüzüne bakmak için.
Belki senin yüzünde bulurum aradığımı.
Bütün gördüğüm yüzler lakayt
hissiz.

Senin yüzün nasıl?

22.

Kocacığım,
kendimi dehşetli zavallı buluyorum.

Acıyorum kendime.
Bu da pek azaplı bir şey.
Beni unutma.
Ellerinden öperim.

23.

Kocacığım,
gözlerimi tavana dikerek
upuzun, sırtüstü yatmak.
Renkleri mümkün olduğu kadar silip
sesleri mümkün olduğu kadar yumuşatmak.
Buna dehşetli ihtiyacım var.
Sakin bir yerde, beyaz bir oda,
küçük bir karyola,
hayır, büyük bir karyola ve içinde ben uzanmışım,
sen başucumda oturup sessiz bekliyorsun beni.
Daha bunun gibi bir sürü şeyler
hep istirahatata dair.

Yağmur çamur
üç gündür arıyorum Kartallı Kâzım'ı,
gitmiş.

Sana çiroz gönderemedim:
bitmiş.
Elbiseni burada satmaya imkân yok,
herkes bir şeylerini satıyor
ve zenginler «bir şeyler» değil,
apartıman satın alıyor.

24.

Artık burda oturamam.
Hisara gidip ev arayacağım.
Evi tutmam lâzım,
kömür alabilmem için evi tutmam lâzım.

Kendi evleri için dört ton yazılmış birader bey,
bizim ismimizi de katmış içine.

Bu yüzden kömür vermiyorlar bana.

Ayrı semte taşınırsam alabilirim.

Farkındayım,

bu işlere aklın ermiyor.

Zaten dışardayken de bakkaldan bile bir şey almasını bilmezdin.

Ve gülerek güvenirdin insanlara.

Elbette huyun değişmedi

içeri girdikten sonra.

25.

Telefon etti dayım:

«Bizim hatun söylüyor,» dedi,

«orda annen ve sen rahat değilmişsiniz.

Derhal eşyanızı bir arabaya koyunuz

ve geliniz buraya.

Annen ihtiyar, sükûna ihtiyacı var.

Sen felâketzede bir kadınsın zaten

daha fazlasına tahammülün yok.

İzzetinefsinizi kırdırmayınız

derhal geliniz,» dedi.

Telefonun ötesinde konuşuyor, o,

telefonun bu yanında ben ağlıyordum.

26.

Ah şekerim, ah şekerim,

Cemilâmm öldü.

Ölürken yanında ben vardım,

gitti.

Öleceği aklıma gelmedi hiç.

Bir otomobil nasıl durursa öyle durdu

ve bitti.

Duvarlarda kaldı şarabiler, havayi maviler, altın sarıları.

Ne tuhaf,

son nefes derlerdi, anlamazdım,

şimdi ne demek olduğunu biliyorum:
her şeyi bırakıp
bir daha dönmemek üzre hiçbir yere, hiçbir şeye, birdenbire gidersin.
Bu ölüm beni ayılttı.
Sucuk pastırma geldi avukattan
gönderiyorum sana da
afiyetle yersin.

28.

Otuz beş yaşındayım
(şaştın mı?)
her beş senede bir büyürüm ben,
(beş senelik plan meselesi mi?)
Görürsün bak,
yeni odamda yeni bir hayatım olacak,
yeniden yaşamaya başlayacağım,
insanları unutup
tekrar tanıyacağım yeniden,
ya dost olacağım onlarla
yahut hiçbir şey.
İşte sana bir sürü ukalalık,
karınız acayip bir mahlûktur bayım.
Şimdi yine eşya toplayacağım.
Ne de çok eşyam varmış,
hepsi de bir tek odaya nasıl sığarmış
nasıl sığacak?

29.

Taşındım.
Bunları dayımın evinde yeni odamda yazıyorum sana.
Bugün pazar.
Saat yarım.
Dayım radyoyu açtı
İngiltere'yi dinliyor.
Rostof şehri kurtarılmış.

Hatırlıyor musun

Leylâ yedi aylıkken kuşpalazı olmuştu.

Geç kalmışsınız.

«Hemen ameliyat» dedi doktor.

Susuz bir balık gibi yavrum ağzını açmış, yatıyor.

Ufacık boğazında koskocaman hırıltılar.

Kollarında hareket yok

yalnız tombul, minik bacaklarını kımıldatıyor.

Hatırladın mı babası?

Doktorun âletleri geldi mi gözünün önüne?

O pırıldayan şey neşterdi, değil mi?

O ne kadar çok gazlı bez, pamuk?

Beni niçin dışarı çıkardınız?

Ben buna nasıl razı oldum, nasıl?

Bekledim kapının önünde

tırnaklarımı yiyip muttasıl

(halbuki hiç de yaptığım iş değildir).

Birdenbire sen açtın kapıyı

ıslaktı gözlerin.

Doktor dokundu omzuma:

«Geçmiş olsun, yenge,» dedi.

Ve ancak altıncı gece

(Leylâ mışıl mışıl uyuyor

küçük bir dünya gibi nefes alıyordu),

gözlerimin içine bakıp doktor,

bir hayli bahtiyar, biraz mağrur:

«Eh, kızını kurtardık, yenge,» deyince

birdenbire müthiş bir sevinç sonra tuhaf bir kederle burkuldu içim.

Öyle ya,

düşün bir defa:

en çok benim olan, benden olan bir şey

kurtulmuştu benim en küçük bir yardımım olmadan.

Benim çocuğum

yeniden dünyaya gelmişti bensiz,

benim dışımda.

Ne dersin?

Nasıl bir sebep olabilir

şimdi bunu birdenbire hatırlayışımda?

30.

Bir gün sonra: 942.

Yılbaşında orda bir piyango alınız:

müşterek.

Beni de ortak ediniz.

32.

Telgırafını aldım.

Cevap vermedim.

Süleyman'ın mektubu gecikir:

merak —

telgıraf,

benden iki gün mektup gelmez:

merak —

telgıraf.

Niçin biraz daha soğukkanlı değilsin?

Kızma.

Dünyanın bugünkü halinde ölümün ne kıymeti var?

Her gün sürüyle adam ölüyor

ben de ölürsem ne çıkar?

Öyle ya ancak ölürsem sana mektup yazmam.

Bir daha telgıraf çekme,

sinirleniyorum:

kötü bir haber getiriyor gibi geliyor bana.

 z nt  içindeyim zaten, şekerim —

 z nt lerim:

kömür, ekmek, filân gibi şeyler.

Havalar soğudu,

odamda ateş yok.

Bir başıma oturdum

mektup yazıyorum sana.

Odamın neresinde oturduğumu yazsam

bilmezsin,

bu, senin görmediğin üçüncü evimizdir.

Dur resmini yapayım:

Bu iskemle, bu masa, bu pencere,

bunlar    ekler.

Bu koituk (içinde ben varım).
Şurası dolap gibi bir şey:
alabilirsem kömürlerimi koyarım.
Bu gördüğün hem yük, hem mutfak.
Şu da senin dede mirası meşhur kütüphanen.
Duvara iyi bak:
senin resmin
altında benimkisi.
Odam bu kadar geniş değil
ya eşyaları küçük yaptım
ya odam büyük kaçtı biraz.
Biçimsiz oldu velhasıl.
Karınız belki bir gün sahici bir ev yapar
ama resmini yapamaz.

33.

Doktor ne dedi?
Bana iyice yaz.
Ciğerlerin mi zayıf?
Rontgensiz olmaz.
İhmal etme kuzum.
İyi bak kendine.
Kendin için değil benim için iyi bak.
Gündüzleri yat.
Ayşe benim uyumamı istiyor diye uyu.
Çok üzülüyorum.
Ama sakın üzülüyorum diye beni aldatmaya kalkma.
Bana her şeyin doğrusunu bildir.
Beni küçük felâketler yıkar
büyük felâketlerde daima cesurum.

34.

Bana para gönderiyorsun,
teşekkür ederim.
Ama çok üzüldüm:
pek gücüme gidiyor benim için çalışman oralarda,
nefret ediyorum kendi kendimden.

35.

Seni severim.

Bunu sen de pek iyi bilirsin.

Fakat ilânı aşk etmek bana çok komik gelir:
konuşmak en kolay harekettir.

36.

Leylâ mektebe başladı.

Pek şeker mektepli oldu.

Dün büyük bir ciddiyetle geçti karşıma
ve minicik burnunu havaya kaldırarak:

«Anne,» dedi,

«babamız niye zengin değil?»

«Zengin olmak çok kolay da ondan,» dedim,

«çalışmak istemez

akıl istemez,

halbuki babamız da çalışıyor insanların çoğu gibi,
insanların çoğu gibi akıllıdır.»

Leylâ düşündü,

sonra henedense biraz dargın konuştu:

«Öyleyse ben zengin olurum, anne,

sen bana tembel, akılsız, diyorsun ya.»

Hanım kızınız hakikaten akılsız.

Şimdi mektubu bırakıp ona hesap öğretmeye çalıştım.

Uğraştım kafam çatlayıncaya kadar,
imkânı yok.

İki elinde on parmak olduğunu bile öğretemedim.

İki kuzuya üç kattık, olmadı,

denize üç taş bir, iki taş bir atuk, olmadı, olmadı.

Sersemledik ikimiz de

bıraktık.

Felâket.

Biz bu kızla ne yapacağız?

Yeni bir usul biliyorsan yaz.

Yarın fasulyayla öğretmeye çalışırım.

Bakalım nasıl olur?

Ha,

ben burda dehşetli merak sardım arıcılığa,

iki büyük kitap okudum.
Dayımın kovanları var:
bal aldım kovanlardan.
Korkum yok
okşayabiliyorum sırtını arının.
Çok meraklı ince bir iş.
Muhakkak arılarım olacak
ve her sabah sen bal süreceksin ekmeğine.

İşte böyle şekerim,
sana birçok şeyler yazdım
hiçbir şey yazmamış gibiyim ama,
bir eksiklik var
nedir, bilmem.

37.

Her kadın saçmadır sevdiği zaman,
bırak da içimden seveyim seni
açığa vurmadan.

38.

Şekerim,
on dört buçuk lirayı
ve kenarında hasret yazısını aldım
teşekkür ederim.

39.

Senin kafan hasta şekerim.
Ben de hasta olmuştum:
bir ikindiüstü kendimi kuyuya atmak isteyecek kadar
ve kaç gece sabahladım ellerim dizlerimde.
Bende bir sebep vardı, bir de hakikat.
Sende yalnız sebep var:

benden uzaksın
ben İstanbul gibi yerlerde bir başımayım
ve ihtimallerle yüklüdür hayat.
«Beni anlamadın, bu değil,» diyeceksin.
Geç bir kalem
ben seni bilirim.
Beni her zaman göresin gelirdi, severdin beni her zaman.
Doğru olalım:
Sen beni kıskanıyorsun.
Kafanda bir sürü şeyler yaratıp
her yalnız insan gibi,
yarattıklarına kendin de inanıyorsun.
Sen beni kıskanıyorsun,
ve benim gülmem tutuyor.
Ben aşkı: hürmet
muhabbet
sadakat, diye anlarım,
(Yaşasın hürriyet, adalet şarkısına benzedi mi, diyorsun,
ne dersene de,)
halbuki aşk sadece muhabbet sende.
Ve bizzat sen çok iyi bilirsin, yalnız sen:
ben kabul etmem «bir zaaf ânı» denen şeyi.
Öyle kızıyorum ki sana
sevmiyorum hiç kimseyi,
ne seni, ne kızımı.
Hem biliyorum bu evhama neden düştüğünü:
ben içerde olsaydım
sen dışarda aldatırdın beni.
İçerde olmama ne lüzum var?
İkimiz de dışardayken beni aldatmadın mı?
Sen alçaksın
ve dışarı çıkar çıkmaz
beni yine aldatacaksın.
Senin tuzlu balıkları hemen gönderemezsem kusura bakma,
çünkü tenekeye konacak
teneke lehimlenecek,
unutma benim dağbaşımda oturduğumu.

40.

Pahalılıkla ne âlemdesin?
Paran yetişiyor mu?
Süleyman ne yapıyor acaba?
Oğlanın parası da yoktur.
Altmış kuruşa ekmek yiyecekmişiz —
Bu gidişle halimiz ne olacak?
Elalemeyn işini beğendim doğrusu.
Keyiflendim.
Haydi hayırlısı.
Ellerinden öperim.

41.

Mektubunu aldım.
Tam zamanında yetişti imdadıma.
Hayvanın biri:
senin Erzurum'a sürüldüğünü
ve kaçıyor diye yolda arkadan vurulup öldürüldüğünü söylemiş.
Sen de son mektubunda:
«Burdan gidersem,» diyordun.
Deliye döndüm.
Şaşırdım ne yapacağımı.
Gözlerim şişti ağlamaktan.
Neyse uzun sürmedi, akşama mektubun geldi.
Dünyalar benim oldu.
Büyük bir hastalıktan kalkmış gibiyim.

42.

Alman taarruzu yavaşladı.
Burda bile yağmurlar başladı.
Yağmurun altında yalnayak koşmaya bayılıyor Leylâ.
Stalingrad dayanıyor hâlâ:
 mevsim meselesi, diyorlar,
 yalan,
 dayanmak meselesi.

Dayanmanın ne olduğunu anneler bilir,
bir anne gibi dayanıyor bu şehir.

43.

Burda hali berbatmış hapisanenin:
her gün ölü çıkıyormuş.
Bite karşı iyidir naftalin
üzerinde taşı, yatağına serp.
Kâfur da fena değil,
lizol da kullan.
Dikkat et kuzum,
sade çamaşır değişmekle olmaz.

44.

Evimin içinde ayağının sesini duymak istiyorum,
istiyorum ki kapımı çalasın
sana kendi elimle açayım kapımı.
Fakat kunduralarını taşlıkta çıkar kuzum çamurluysalar,
terliklerin seni bekliyor zaten.

Sana kendi elimle yemek pişirmek istiyorum,
kendi elimle kurmak soframızı.

Yalnız,
bulaşığı yine eskisi gibi beraber yıkarız.

Seninle aynı kitapları okumak istiyorum,
(elbet yine anlattırısın bana anlamadığım yer olursa).
Kendi elimle yıkamak istiyorum çamaşırlarını
ve söküklerini dikmek.

Ve istiyorum ki kendi elimle alayım tozunu yazı masanın,
(darmadağınıklığını bozmaya kıyamadan).
Fakat artık

sen de minderlerin üstünde unutmazsın yanar piponu
ve külünü dökmezsın döşemeye.

Çalıştığın yerde seninle yan yana çalışmak istiyorum,
dövüştüğün yerde yine yan yana dövüşmek,
(ekonomik istiklâl için
ve ev işleri esirliğinden filân kurtulmak için değil)
burnunun dibinden ayrılmamak için.

Ve nihayet
en dehşetli hakkımı
seninle aynı yastıkta uyumak istiyorum
ve çocuk doğurmak sana
en az daha iki tane...

45.

Resmini aldım:
altında 5.1.943 yazıyor,
başka bir şey yok,
imzalamayı bile unutmuşsun.
Seni zayıf buldum resminde
üzüldüm.
Hava dehşetli soğuk.
Bitti kömürümüz,
bahçeden odun kesip yakıyoruz.
Islak bir kedi yavrusu gibi üşüyor Leylâ.
Yaramazlık bile edemiyor artık.
Yaramazlık etsin diye kışkırtıyorum
ama nafile.
Burda her şeyler ateş pahası.
Bilmem, ne yapacağız?
Siz ne haldesiniz?
Hapiste de ekmek vesikayla mı?
Sana şekerim demek için bile halim yok.
Şekerim, bana öyle geliyor ki bu hava ısınmayacak.

46.

Dört çocuklu bir kadın var.
Ah şekerim,
bilsen dediklerini.
Kaçıyor çocuklarından:
«Anne, açız,» diye feryadediyorlarmış.
Ona ayda iki buçuk lira veriyorum,
o da bana su taşıdı bütün kış
kolayladı işlerimi.
Fakirler hiçbir şeyin altında kalmak istemez.

Çocukları Millet Bahçesi'ne gidiyor geçen gün,
bahçıvanlar izinli,
yalnız bir tanesi orda
kolluyorlar onu
ve havuzun kırmızı balıklarından tutup
getiriyorlar eve.

Fatma'nın anlatması:

pişirilirken yetişmiş.
Ama ben şüpheliyim,
yarı pişmiş,
yarı diri

bir kısmı çocukların karnına gittikten sonra yetişiyor anneleri
ve kalanları fırlatıyor sokağa.
Balıklar başlayınca toprakta kıvranmaya
alıp küpün içine atıyor.

Gelip bana anlatıyor.

Çocuklara yemek yolladım
ve istedim balıkları.

Fevkalâde şeyler:

üç tane.

En büyükleri çok ağır yaralı,
bir türlü gelmiyor kendine
ölmüyor da.

Öldüreyim diyorum bazan

kurtulsun ıstıraptan,

sonra kıyamıyorum iyi olur diye belki.

Öyle kocaman kırmızı ve yaşamak hırsıyla öyle güzel ki.

Ortancası bu sabah öldü.

Bahçede yanaşma köpek Tomar'a verdim.

Onun da gıdaya ihtiyacı vardı.

Nefes aldığı müddetçe tedavi edeceğim büyüğünü.

Ama sonra

o da ölürse

onu da vereceğim Tomar'a,

bir kutuya koyup bahçeye gömeceğim,

demiyorum,

harp kurtardı insanları züppelikten.

En küçükleri dünyanın en şirin şeyi.

Kulağı ve kuyruğu yırtık

ve pulları dökülmüş sırtıyla kavanozda geziyor.
Şimdi ona bir isim bul,
öyle bir şey olsun ki

Alamanların elinden kurtulsun:
bir şehir
bir gemi
bir insan.

Hayır olmaz:

aç çocukları Alamanların yerine koyuyoruz.
Halbuki Alamanların öldürmesi açlıklarından değil
her canlı şeye düşman olduklarından.

Hem sen ne dersen de,
— teşkilât, zor belâsı, korku —
(öldürmek korkudan daha mı kolay?)
onlar insanların her güzel şeyine topyekûn kasdettiler
ve ben artık sevmiyorum topyekûn Alaman milletini.

47.

Şimdiye kadar olmadığım gibi âşığım sana.
Bu, benim için yeni bir şey.
Belki de yaş meselesi.
Gelip onu öldüreceksin diye korkuyorum âdeta.
İçimdeki bu muazzam mahlûk
yanlış bir bakışla devrilebilir.
Her şeyden büyük olan insan
tek kurşunla yıkılmıyor mu?
Korkuyorum.
Ellerinden öperim.

48.

İtalya düştü.
Her gün yeni hadiseler bekliyorum.
Ağır gidiyor gibi geliyor bana.
Mademki dönemeç göründü artık:
daha hızlı, daha çabuk,
rüzgâr gibi, kurşun gibi, yıldırım gibi.
— Ha, bana bak,
saçlarımı kestirdim, diyorsun,
sebebi
bit falan mı? —

Burda yeni peygamberler türedi birdenbire:

«Ben demiştim,

ben görmüştüm,

ben önceden söylemiştim,

bundan da böyle benim dediklerim çıkacak,» diyorlar.

Nasıl da utanmıyorlar, şaşıyorum.

Ne böyle bir şey söylemişlerdi,

ne de çıkası gözleri olup biteni görebilir.

Hani bir âyet varmış:

«Biz onların gözlerini perdeledik

bakarlar

fakat göremezler,»

gibi bir söz,

— böyle bir şey yok da ben mi uyduruyorum,

her neyse, —

işte onlar bu haldeler

ve öyle kalacaklar.

Kızınız şimdi mektepten geldi.

Koşmuş,

kızarmış yanakları,

gözleri güneş dolu.

Anasının çocukluğu gibi güzeldi.

Anası şimdi de güzeldir, diyeceksiniz,

teşekkür ederim.

Dedenizin kütüphanesi önünde yazıyorum bu mektubu.

Karşımda resimleriniz:

âdeta burnumun dibinde.

Biri mahzun

biri gayet canlı,

benim de sevdiğim canlı olan.

Ve sonra...

Çevirin gözlerinizi duvara —

bana pek çapkın bakıyorsun.

Mektup postaya gidiyor

telâşla ellerinden operim.

Canım karıcığım,

Evvela, hiç üzülme, o şiirlerini senden başka ne kimseye yolladım, ne de kimseye okudum. Mamafi gereken bazı değıştirmeler yapıldığı ve sana aidiyeti yüzde yüz örtbas edildiğı ve sen de izin verdiğı takdirde onları *Manzaralar*'ın arasında günü gelince neşredeceğiz. Ama dediğim gibi bu her şeyden evvel senin müsaadene bağılı, çünkü yazı senindir. Ben bazı satırlar ilave ederek onların tazeliklerini bir hayli söndürdüm ve bundan dolayı da çok üzıldüm. Fakat ne yapalım Nâzım Hikmet sizin kadar kuvvetli şair değıl, bunun için de sizin müsveddelere mal bulmuş mağribi gibi sarıldığı halde onları gerektiğı gibi işleyemedi. Bunları gayet samimi yazıyorum. Çünkü o şiirlerin asılları herhangi bir edebiyat mecburiyetinin çerçevesine sığmayacak kadar harikalıdırlar. Mamafi, ne yalan söyleyeyim, benim elimden bozulmuş çıktıkları halde senin hoşuna gitmeleri bende ilk defa duyduğum bir şair gururu doğurdu. Senin yazdıklarını sana bozarak beğendirmek de bir marifettir. (...)

Sen benim dünyamsın. İşte bu kadar.

(imza)

(Tarihsiz)

Sevgili karıcığım,

(...)

Senin son şiirlerini bu sabah yine okudum ve tuhaf şey sanki onları ilk defa okuyormuşum gibi heyecanlandım. Sağ ol, başımdan ve başımızdan eksik olma hocacığım, ne güzel şeyler yazmışsın. (...) Rica ederim mektuplarına tarih koy. Bak benim bu mektubumun tarihi: 16-11-43.

(...)

(imza)

Piraye'nin ş  rleştirilmiş mektupları, Memleketimden İnsan Manzaraları'na büyük değişikliklerle girmiştir. Bazı ş  rler birleştirilmiş, bazıları bütünüyle çıkarılmış, bazılarına eklemeler yapılmıştır. Ama Piraye burada yayımladığımız ilk m  sveddeyi de saklamış. Yalnız 9, 11, 27, 31 numaralı mektupları aradan keserek çıkarıp yok etmiş. (Bunlarda Piraye'nin yakınıla- rıyla olan bazı anlaşmazlıklarından, tartışmalarından söz edildiğini biliyo- rum.) Yapılan değişiklerin niteliğini anlamak için, buradaki 32, 34, 38 numaralı mektupların Memleketimden İnsan Manzaraları'na girerken nasıl birleştirildiklerini görelim:

şekerim,
on dört buçuk lirayı
ve makbuzun kenarında «hasret» yazısını aldım,
teşekkür ederim.

Fakat çok   z  ld  m,
pek gücüme gidiyor benim için çalışman oralarda,
nefret ediyorum kendi kendimden.

D  n İstanbul'a indim,
dönüşte ne tuhaf şeyler işittim vapurda.
Hepsi paralarını dışarlara ka  ırıyormuş,
hem de kimler,
milyonları varmış İsviçre, Amerika bankalarında.
Memleketlerinden korkuyorlar demek.
Demek, kaçmakta akılları fikirleri.
Paraları Hollanda'daymış bazılarının,
Almanlar el koymuşlar,
ama sonra bizim efendilere cemile olsun diye
yollamışlar Amerika'ya.

Almanya Amerika'yla harbediyor,
ama ordan oraya para gidiyor.

Para: vatansız.

Paraya sahip olan vatanlı mı?

Hem, biraz da vaziyet şöyle gibi:

onlar paranın sahibi değil,

para onların sahibi.

Sonra bir şey daha duydum,

dehşetli sinirlendim:

sözde, İsviçre'ye deyip

Almanya'ya buğday yolluyormuşuz.

İnsan eti yiyenlere

memleketimin buğdayını yedirenlerin

Allah belâsını versin.

Belâ okumakla bitmesin mektubum.

Sana yeni odamın resmini yapayım...

Bu senin görmediğin üçüncü evimizdir.

Bu iskemle işte, bu masa, bu pencere,

şunlar saksıda kış çiçekleri.

Bu: koltuk, içinde ben varım,

bu: küçük bir karyola, içinde Leylâ uykuda.

Şurası dolap gibi bir şey:

alabilirsem kömürlerimi koyarım.

Bu gördüğün hem yük, hem mutfak.

Şu da senin dede mirası meşhur kütüphanen.

Duvara iyi bak:

resmin,

altında benimkisi.

Odam bu kadar geniş değil,

ya eşyaları küçük yaptım

ya odam büyük kaçtı biraz.

Biçimsiz oldu velhasıl.

Karınız belki bir gün sahici bir ev yapar,

artık erkeği hapsedilmeyen bir ev,

ama resmini yapamaz...

Mektubum bitti şekerim,

Kızınız uyandı, bana bakıyor.

Ellerinizden öperim...

(Tarihsiz)

Karıcığım,

(...)

Ben gece gündüz çalışıyorum. Günler geçiyor. Sen altı senelik yalnızlıktan bahsediyorsun, haklısın, ben de altı senedir senin kadar yalnız olduğum için bunun ne demek olduğunu bilirim. Sen hakikaten bedbaht bir insansın. Bundan önceki mektubunda yazdığın gibi ömrün benden evvelkini ve beni beklemekle geçti. Benim bu hususta biricik tesellim, seni kandırmamış olmklığım-dır. Hatırladadır ki daha on beş seneyi yer yemez, hayatını yeniden yapabileceğini ve bunu yaparsan sana karşı en küçük bir iğbirar bile duymayacağımı sana söylemişim. Ben içerde altı sene hapis yattım. Kim bilir daha da ne kadar yatacağım. Sen de dışarda hapis hayatına oldukça benzeyen bir hayat sürdün. Kendi halimi bildiğim için, seni anlıyorum. Yeter ki, sen de biraz beni anla. Sözlerimden yine ters manalar çıkarma, bu sadece iki dostun karşılıklı musahabeleri-dir. Sen de biraz beni anla, derken, sitem filan etmiyorum, yılgın filan değilim. Seni düşünmek olmasa, namusumla söylüyorum ki, daha yıllarca yatmak bana vızgelir.

(...)

(imza)

Sevgilim,

Mektubunu aldım. Sende benim bir mektubum daha olacak, felsefeden bahseden bir mektup, onu da alıp almadığını bildir.

Ne yapayım karıcığım, her zaman olduğu gibi senin bir tek sözün ya bana koskocaman bir şiir yazmak için konu olur, yahut böyle uzun uzadıya mektup yazdırır. Ben bununla övünüyorum. Yoksa, senin her mektubunu en aşağı beş defa okurum. Hele bu son zamanlarda öyle nefis mektuplar yazıyorsun ki beş defa okumakla da kanmıyorum.

Sevgilim,

Sen benim kuvvet, iyilik, akıl, hareket, sanat, insanlık, yurtseverlik, hasılı bende bulunan ne kadar iyi şey varsa hepsinin kaynağısın. Eğer sana hayatımda hiç olmazsa dört beş sene önce rastlasaydım şimdikinden beş kat kuvvetli, iyi bir insan ve verimli bir şair olurdum. Senden önceki hayatımı, bu bakımdan, kaybedilmiş bir ömür parçası sayıyorum.

(...)

Stalingrad filmi hakkında yazdıklarını, iznin olursa, kitaba alacağım. Gözlerim yaşarak okudum.

(...)

Bizim Kemal Tahir her mektubunda yana yakıla ve hasretle senden bahseder. Bugünlerde Raşit'den mektup aldığım yok. Telgraf çektim. Kemal Tahir'in Çorum'dan Balıkesir'e nakli ihtimal içinde.

Gün gelecek karıcığım bir daha hiç ayrılmamak üzre, uzak, تنها ve nefis bir kırdaki mini mini evimizde birleşeceğiz. Sen hep yanı başımda olacaksın, ben seni durup dinlenmeden şımartacağım. Bana naz edeceksin. Senin gözlerinin, altın gözlerinin içine bakarak ve ikide bir elini tutarak, yine şu vefalı ve cefakeş makinamla — onu değiştirmeyeceğim — sevgili insanlarımıza güzel şeyler yazacağım. Onlar sana o kadar yakın doğdukları için bir kat daha güzel ve hayırlı olacaklar. Büyük İnsan ve Memleket kavgamız içinde ve birbirimize yakın yavaş yavaş ihtiyarlayacağız. Sonra ilkönce ben

öleceğim. Sen benim yarıda bıraktıklarımı derleyip toparlayıp bitireceksin ve beni bulmaya geleceksin. Ve böylece, her şeye rağmen güzel olan hayatımızı yaşamış ve bitirmiş olacağız. Bak böyle ölümden bahsederken katiyyen keder duymuyorum. İçimde, o zaman, sevmiş, sevilmiş, sevdiğine ve insanlarına karşı vazifesini yapmış bir insanın rahatlığı olacak ki, bu, ölümün mendeburluğunu güzelleştirebilen biricik şeydir.

Seni seviyorum. ve yukarda anlattığım ölüm anına kadar daha çok vaktimiz var. Seni seviyorum ve senden bir çocuk daha istiyorum.

(imza)

Sevgili Pirayem,
(...)

Sen benim için hiçbir zaman senin tabirinle arkadaşlarımdan sonra gelmedin, yalnız felaket şurda oldu ki, sen o kadar benim kendimdin ki, ben kendimi daima arkadaşlarıma harcadığım için, kendimi harcayarak seni de harcadım. Mesele bu. Ama şimdi anlıyorum ki bütün namuslu ve iyi insanlar gibi, benim de yaşamaya, saygı ve sevgi görmeye, dostluk beklemeye, hasılı yalnız vermeye, durup dinlenmeden vermeye değil, karşılığını da istemeye ve almaya hakkım vardır. Ben bu hakkı kendimde görüyorum demek, sende görüyorum demektir. Kendim için düşündüğüm her şeyi senin için düşünürüm. Bazan öyle oluyor ki ben yokmuşum da yalnız sen varmışsın gibi geliyor bana. Sen benim maruf tabiriyle iç dünyamsın. Bazan seni birdenbire yok olmuş gibi düşünürüm, dehşetli bir acı ve korku duyar ve derhal kendimin de yok olduğumu hissederim. (...)

Seni seviyorum Piraye. Her şeye, olmuş, olan ve olacak her şeye rağmen, yeryüzünde senin kadar hiç kimseyi sevmedim ve sevmiyorum ve sevmeme imkân yoktur. Çünkü bu sevgide kendi kendime duyduğum saygının aynı bir saygı da var.

(...)
Gayet samimi söylüyorum: Şiirlerimi beğenmeyen bir insanla ahabplık edebilirim, fakat sosyal kanaatımı ve seni beğenmeyen bir insanla ahabplık edemem. Ve insanlar bana seni ve onu sevdikleri nisbette yakın olurlar ve ben boyuna ikinizi bütün insanlara beğendirmek için çırpınırım, çünkü siz benim kafamda artık birbirini tamamlayan ve hayatı yaşanmaya değer kılan iki sevgi, iki iman, iki realitesiniz.

(...)
Ellerinden ve yanaklarından öperim bir tanem.

(imza)

Canım karıcığım,

(...)

Senin istediğin kitapçığı mutlaka yazacağım, ama zaten *İnsan Manzaraları*'nın son fasıllarında — bunları henüz sana yollamadım — dediğin meseleye temas etmiştim. Fakat bunu daha kuvvetle, daha senin beğeneceğin gibi, tertemiz, süssüz, sade yazacağım. Benim de senden bir ricam var, ricadan da fazla bir şey, adeta sana yalvarıyorum: Şu son iki mektubunu berbat etmeme, yani münasebetsiz şiir tekniğine dökmeme izin ver. Onların üzerinde çalışıp yazının nasıl yazıldığını, yazıyla neler söylenmesi mümkün olduğunu öğreneyim, temrin yapayım... Ömrümde senden başka kimseyi kıskanmadım, sen gerçekten kıskandığım ilk ve son kadınsın, sen kıskandığım biricik şairsin, biricik romancı, biricik edebiyatçısın. Ama seni kıskanmam kendi kendimi kıskanmak gibi bir şey oluyor da utanmıyorum bereket versin...

(...)

Vâlâ bana çoktan unuttuğum ve müsveddeleri bende olmayan şiirlerimden mısralar yazıp gönderiyor. Bu bakımdan onunla yeniden konuşmanın faydası olmadı değil. Fakat inanmanı çok isterdim, o yazıları seni tanımadan önce yazmış olduğum için bana ait değillermiş sanıyorum. Sahici hayatım seninle ilk göz göze geldiğim andan başlıyor. Tek kelime canımın içi, seni seviyorum ve seni seviyorum demek ferahlığım, saadetimdir.

(imza)

Karıcığım,

Mektubunu 18 Şubat pazar günü aldım. Aynı gün karşılığını veriyorum. Fakat postaların — vapura bağlı oldukları için — gidiş gelişine göre bu mektup eline ancak perşembe, cuma günü filan ulaşacak diye tahmin ediyorum. (...)

Birinci, ikinci, üçüncü kitapları baştan aşağı tekrar okumaya başlaman, geçen mektubumda da söylediğim gibi, benim için büyük bir ümit ve kuvvet kaynağı olmaktadır. Şimdilik ilk üç kitabı okuduktan sonra üzerinde kalan tesiri tafsilatıyla yazarsan bana büyük yardım etmiş olursun. İki aya kadar dördüncü kitap da biter. Artık o zaman bir himmet edip dört kitabı baştan okursun ve son tenkidini de yaparsın, ben de ona göre tashih eder, bu işi bitirir, romana başlarım. Yani, anlıyorsun ya, senin istediğin romana başlamak için dört kitabı senin tenkidinden ve tashihinden geçirmem lazım. Dördüncü kitabın son gönderdiğim parçasında takıldığı yerlerin nereleri olduğunu merakla bekliyorum. Yalnız, tenkidlerinde rica ederim, lehte ve aleyhte insafsız ol, ki beş senelik emeğimiz sana layık bir halde bitirilmiş olsun.

Hafıza meselesine gelince o bende de olmadığı için sende zayıflamasına üzüldüm. Birimizin hafızasızlığını ötekimizin hafıza kuvveti gideriyordu. Şimdi ikimiz de hafızasız kalırsak biraz güçlük çekeriz. Ama bunun bir de iyi tarafı var: Ne kadar hafızasız kalsak, bunun sınırı birbirimiz olduğu için, bir de bakarsın ki dünyada birbirimizden başka bir şey hatırlamaz oluruz.

Yüksek müsaadenizle, sizin olan, demek ki benim olan, bir şeyi, yine mısra ve kâfiyeleştirip bozarak size gönderiyorum. Ne yapayım, ömrümde birçok güzel şiir okudum, fakat zaman zaman senin mektuplarındaki şiirler gibisini okumadım. Sen ben demek olduğuna göre senin şiirleri aşırışım ayıp sayılmaz. Zaten onlardan başkasını aşırma aklıma gelmez. Ne yapayım, herhangi bir büyük şair ayarında şiir yazabileceğime eminim, ama seninkiler ayarında yazamayacağımı bildiğim için, bu harika şeylere karşı içimde bir kleptomani hastalığı uyanıyor ve senin şiirleri aşırıyorum. Senin

yüreğini aşmışım, karıcığım, şiirlerini de aşmaya hakkım var. O şiirler o yürekten çıkmıyor mu, kaynağını aşdıktan sonra, suyundan da bir iki bakraç aşırışım ayıp sayılır mı? Mamafi bu seferkinin altına — ne de olsa hırsızlığımı namuslu bir çerçeveyle desteklemek için — ikimizin adını koyacağım. Ve bu şiir günün birinde yayımlanırsa, ya öyle yayımlanır, yahut yayımlanmaz. (...)

Ben
senden önce ölmek isterim.
Gidenin arkasından gelen
gideni bulacak mı zannediyorsun?
Ben zannetmiyorum bunu.
İyisi mi, beni yaktırırsın,
odanda ocağın üstüne korsun
 içinde bir kavanozun.
Kavanoz camdan olsun,
şeffaf, beyaz camdan olsun
 ki içinde beni görebilesin...
Fedakârlığımı anlıyorsun:
vazgeçtim toprak olmaktan,
vazgeçtim çiçek olmaktan
 senin yanında kalabilmek için.
Ve toz oluyorum
yaşıyorum yanında senin.
Sonra, sen de ölünce
kavanozuma gelirsin.
Ve orda beraber yaşarız
külümün içinde külün,
ta ki bir savruk gelin
yahut vefasız bir torun
bizi ordan atana kadar...
Ama biz
o zamana kadar
o kadar
karışacağız
ki birbirimize,

atıldığımız çöplükte bile zerrelerimiz
yan yana düşecek.

Toprağa beraber dalacağız.
Ve bir gün yabani bir çiçek
bu toprak parçasından nemlenip filizlenirse
sapında muhakkak
iki çiçek açacak:
biri sen
biri de ben.

Ben
daha ölümü düşünmüyorum.
Ben daha bir çocuk doğuracağım.
Hayat taşıyor içimden.
Kaynıyor kanım.
Yaşayacağım, ama çok, pek çok,
ama sen de beraber.
Ama ölüm de korkutmuyor beni.
Yalnız pek sevimsiz buluyorum
bizim cenaze şeklini.

Ben ölünceye kadar da
bu düzelir herhalde.
Hapisten çıkmak ihtimalin var mı bu günlerde?
İçimden bir şey:
belki diyor.

18 Şubat 1945
Piraye Nâzım Hikmet

Ne yapayım, elimde değil, beğendiğim, hayran olduğum
şeyleri bütün insanların beğenmesini isterim. Sen izin versen de
mektuplarının hiç olmazsa bir kısmını oldukları gibi yayımlayabil-
seydim, onları öyle münasebetsiz şekillere sokmaya lüzum kalmaz-
dı. Fakat dediğim işe dünyada razı olmayacağını bildiğim için, hiç
olmazsa bu suretle seni kandırabilirim diye umutlanıyorum.

Sevgilim, seni seviyorum

(imza)

Karıcığım,

(...)

Sana birkaç güne kadar *Manzaralar*'dan yine büyücek bir parça gönderebileceğimi umuyorum. Zaten galiba bu senin kitabın adını da değiştirmek gerekecek. Bakalım bitsin de yeni bir isim buluruz.

Sana yine Aragon'dan dört satır çevireyim:

«Yalnız seninim, yalnız seninim, ayaklarının izlerine ve gömüldüğün yere ve kaybolan terliklerine, yahut mendiline tapıyorum. Hadi uyu, uyu benim çekingen çocuğum, ben başucunda bekleyeceğim, vaadediyorum.»

Karar verdim, şu *Manzaralar* bitince, romana başlamadan önce, en aşağı kırk şiirden ibaret ve sırf seni anlatan, seni nasıl sevdiğimi anlatan bir kitap yazacağım, ve dünyaya nasıl sevilirmiş ve bu sevgi nasıl yazılırmış göstereceğim. İsmi de kırklar koyacağım.

(...)

(imza)

Köprüden, emanetçi Nuri Efendiye verip
bir servi sandık yollasa bana memleketim İstanbul,
bir gelin sandığı.

Ç ı n n n ! diye çingırağını çınlatıp kapağını açsam:
«İki top Şile bezi,
iki çift bürümcük gömlek,
kılaptan işlemeli mermerşahî mendiller,
Edirne sabunları,
tülbent torbalarda lavanta çiçeği
ve SEN» çıksan içinden.

Yatağımın kenarına oturtsam seni,
kurt postumu ayaklarının altına yaysam
ve karşında elpençe divan durup
boyun büküp
vâlih ü hayran, baksam yüzüne.

Vay, anam, vay, ne kadar güzelsin.
Gülüşünde İstanbul'un âbuhavası,
İstanbul'un lezzeti bakışında.

A benim sultanım efendim, izin versen
ve cüret edebilse Nâzım Hikmet kulun
koklayıp öpmüş gibi olacak yanağını İstanbul'un.

Fakat sakın
«Gel yanıma» deme bana.
Elim eline değse dayanamam
şakkadak düşer betona
ölürüm gibime geliyor.

.....
.....

Ne tuhaf şeyler yazıyorum sana sevgilim.
«Seni seviyorum» diye telgraf çekmek varken düpedüz...

Karıcığım,
İşte sana bir şiir. Sana yüz lira yolladım dün. Alınca bildir.
Tercümeden 195 lira geldi, yarısını sana yolladım, yarısını da emrin
üzre kendime alakoydum.

Hasretle.
(imza)

(Tarihsiz)

Karıcığım, karıcığım, canım karıcığım,
Nasıl oluyor da iki sayfanın içine, kocana yazdığın bir mektubun içine, bütün bir dünya ve insanlık davasını, bu kadar kolay, bu kadar rahat, bu kadar doğru, bu kadar güzel ve samimi sığdırabiliyorsun? Ve neden muharrir olan, şair olan, sen değilsin de benim? Senin o yazdıklarını bütün ömrümce aynı sadelik, aynı samimilik, aynı acılık ve doğrulukla, aynı ümitle yazabilseydim, dünyanın en büyük romancısı Tolstoy'u ve en büyük şairi olan Gorki'yi o bir tek kitabımla geçebilirdim. O mektubunu okuduktan sonra sana yazı yazıp göndermekten korkuyorum. Onları yazabilen bir insanın benim şiirleri filan nasıl olup da beğenebildiğine şaşıyorum.

Sevgilim,

Benim şimdilik dul Pirayem, benim her şeyim.

Piraye,

Ellerinden saygıyla öperim.

Karıcığım,

Nasıl elimi kolumu bağladın bilemezsin, ne tuhaf şey, artık sana eskisi gibi cesaretle mektup yazamayacağım.

Bir tanem,

Ben de Scot'un o sözlerini okuduğum zaman seni ve kendimi düşünmüştüm. Benim de gözlerim yaşlandıydı. Yüreğim davası için Scot'un ki kadar merttir ve yüreğim onun karısını sevdiği kadar sana bağlıdır. Senden bıkmam için yaşamaktan bıkmam lazım. Halbuki ben yaşamayı, yaşadığımız gibi yaşamayı, değerli, yaşanmaya değer bir iş sayıyorum. Ölüm beni düşündürüyor fakat korkutmuyor. Hayat ve sen benim için birbirinden ayrılması mümkün olmayan bir birliksiniz. Seni hayatı sevdiğim kadar ve tıpkı onun gibi seviyorum.

Ellerinden bir kerre daha saygıyla öperim sevgilim.

(imza)

BİR BAHAR MANZARASI

Dizleri ve dirsekleriyle sürünerek
tarlada dört ayaklı sakat bir hayvan gibi gidiyordu.
Otomatik silâhının kayışı çıkmıştı ensesine.
Elleri ve yüzü pisti.
Sırtı uzundu, ümitsizdi.

Buzlar çözüleli bir ay oluyor.
Müthiş gürültülerle kütleler ve pırıltılar
nehirlerin boyunca aktı sıcak denizlere doğru.
Sonra uzun yağmurlar yağmıştı on beş gün kadar önce,
sonra, apansızın evvelki gece
bulutlar dağılmış
yıldızlar ısınıvermiştiler,
öyle de yaklaşmışlardı ki insanlara
uzanıversen
cıgaranı yakardın ateşlerinde.

Sürünüyordu ıslak toprağın üzerinde,
burnu kaniyordu.

Günün kavuşmasına bir saat kadar vardı,
fakat artık bir daha gece olmayacakmış gibi aydınlıktı hava.
Sudaki ve topraktaki tohumlar,
uzun uykularınıza elvedâ.
Yavruladı böcekler,
yakında yaban kazları cenuptan şimale geçecekler.

Uzamıştı tıraşı.
Öyle de nebatçasına bir ihtiyarlıktaydı ki ağır miğferinin altında başı
insanların yaşıyla ilgisizdi.
Yalnız, dişleri genç bir kurdunki gibi beyaz ve temizdi.

Vaatlar vardı havada,
verilmiş sözlerle yüklüydü toprak.
Kurbağalar için bile bir bahtiyarlıktı yaşamak.
Kurbağalar yumuşak ve çevikti.
Kocaman ağızlarıyla ince bacaklarında sevinç
yaş tarlanın üstünde sıçıyordu kurbağalar.

Birdenbire öyle dört ayaklı, durdu,
sıçrayan kurbağalara baktı.
Burnunun kanı aktı otomatik silâhının değirmi tablasına.

Bahardı, sevgilim, bahardı,
ve bahtiyar olabilmek için
 toprakta, havada, suda her şey vardı, sevgilim,
 her şey hazırdı,
 her şey vardı.

1945

(Tarihsiz)

Canım karıcığım,

Mektubunu aldım. Sana bugün kırk lira daha yolluyorum, alınca bildirirsin. Sonra bak ben ne yapıyorum: gündüzleri tercüme — ikinci kitabın da bana ait kısmını bitirip yolladım, herhalde yakında avans alırız — çalışıyorum, *Manzaralar*'ı işliyorum, düzeltiyorum. Bu böyle geceye kadar sürüyor. Saat 21 oldu mu artık yalnız seni düşünüyorum. Bu, öteki zamanlarda seni düşünmediğim manasına gelmesin. Fakat saat 21'den sonra senden başka hiçbir şey düşünmüyorum ve 21 ile 22 arasında bir saat sana şiir yazıyorum. Bunların adını: «Piraye için yazılan saat 21-22 şiirleri» koydum. İşe eylül ayının sonlarına doğru başlamıştım. İki gece o kadar sana daldım ki şiir bile yazamadım, bu iki gece müstesna, ötekileri sana ayrıca yollayacağım. Böylelikle her ay o ayın günü kadar şiirin olacak. Ve ay başları postaya vereceğim. Küçük şeyler, sana layık değil, ama emin ol ki duyarak yazdığım, en pürüzsüz olmalarına çalıştığım yavrucuklar.

(...)

Sana yolladığım şiirleri hangi sebepten olursa olsun hemen okumazsan küserim. Sana bu dünyada verdiğim ve verebileceğim biricik şeyim yüreğimdir ve onlar yüreğimdirler, yüreğimdirler.

(...)

Bir kerre daha, bin kerre daha seni hasretle öperim. Eylül şiirlerini alınca da bildir.

(imza)

(Tarihsiz)

Canım karıcığım,

Herhalde geçen yılın son gününde filan yazdığın, fakat bu ayın, 1946 yılı ilk ayının ikisinde postaya verdiğin harikulade mektubunu aldım.

(...)

21-22 şiirleri 32 parça olmuş. Onları öyle ayrı bir kitap yapacağız günün birinde. Şimdilik yeni baştan temize çekip sana göndereceğim.

(...)

(imza)

Nâzım Hikmet, mektuplarından çıkardığım yukardaki iki parçadan anlaşıldığı gibi, «Saat 21-22 Şiirleri»ni çok daha fazla sayıda yazmak niyetindeymiş. Önce her gece yazarken sonra aralar vererek yazmış. 20 Eylül 1945'de başladığı bu diziyi 14 Aralık 1945'de bırakmış. Yazdığı 32 şiiri «günün birinde» bir kitap yapmayı düşünerek de temize çekmiş. Elimde iki ayrı mûsvedde var. Karşılaştırdıkları zaman aralarında ufak tefek değişiklikler olduğu görülüyor. Ben daha sonra yazıldığı anlaşılan mûsveddeyi doğru kabul ettim. Kitabın başındaki şiir aslında «Saat 21-22 Şiirleri»nden değil, daha önce yazılmış. Tam tarihini bilmiyorum. Elimdeki beş altı kopyasından birine 2 Temmuz 1944, birine de 28 Temmuz 1944 tarihi atılmış, ötekiler tarihsiz. Nâzım Hikmet'in Dört Hapisaneden adı altında düzenlediği kitabının başında da bu şiir var. Elimdeki kopyaların birinin kenarına şairin el yazısıyla «Bu yazıyı 21-22 şiirlerinin en başına koy karıcığım!» diye yazılmış. Bu kopyalar arasındaki önemli bir değişiklik «kesif» sözcüğü yerine «koyu», «havai» sözcüğü yerine «sütbeyaz» sözcüklerinin konmuş olması. Öbür şiirlerdeki sözü edilmesi gereken değişiklikler de şunlar: 20 Eylül 1945 tarihli şiirde sondan şu altı dize çıkarılmış:

Ve ben
hapisane revirindeyim:
betonda beyaz tükürük hokkası,
ampul 25 mumluk
ve dünyam:
kelimelerin...

6 Aralık 1945 tarihli şiir ise daha önce şöyleymiş:

Onlar ümidin düşmanıdır, sevgilim,
akar suyun,

meyve çağında ağacın,

serpilip gelişen hayatın düşmanı.

Çünkü ölüm vurdu damgasını alınlarına

— çürüyen diş, dağılan et —

bir daha geri dönmemek üzre yıkılıp gidecekler...

Ve elbette ki, sevgilim, elbet,

efendisiz ve kölesiz

bir kardeş bahçesi olacaktır bu güzelim memleket...

Daha başka değişiklikler de var, ama onlar düzeltme niteliğini aşmıyor. Kitabın adı mektuptan alınan parçada «Piraye için yazılan saat 21-22 şiirleri» olarak anılmış, oysa mûsveddelerden birinin üstünde «Piraye için yazılmış:» sözü sonradan şairin el yazısıyla eklenmiş. Ben bu ikinci adı bir düzeltme olarak kabul ettim.

PİRAYE İÇİN YAZILMIŞ:
SAAT 21-22 ŞİİRLERİ

Ne güzel şey hatırlamak seni:
ölüm ve zafer haberleri içinden,
hapiste
ve yaşıım kırkı geçmiş iken...

Ne güzel şey hatırlamak seni:
bir mavi kumaşın üstünde unutulmuş olan elin
ve saçlarında
vakur yumuşaklığı canımın içi İstanbul toprağının...
İçimde ikinci bir insan gibidir

seni sevmek saadeti...

Parmakların ucunda kalan kokusu sardunya yaprağının,
güneşli bir rahatlık
ve etin daveti:

kıpkızıl çizgilerle bölünmüş

sıcak

koyu bir karanlık...

Ne güzel şey hatırlamak seni,
yazmak sana dair,
hapiste sırtüstü yatıp seni düşünmek:
filânca gün, falanca yerde söylediğin söz,

kendisi değil

edasındaki dünya...

Ne güzel şey hatırlamak seni.

Sana tahtadan bir şeyler oymalıyım yine:

bir çekmece

bir yüzük,

ve üç metre kadar ince ipekli dokumalıyım.

Ve hemen

fırlayarak yerimden

penceremde demirlere yapışarak

hürriyetin sütbeyaz maviliğine

sana yazdıklarımı bağıra bağıra okumalıyım...

Ne güzel şey hatırlamak seni:

ölüm ve zafer haberleri içinden,

hapiste

ve yaşım kırkı geçmiş iken...

20 Eylül 1945

Bu geç vakit
bu sonbahar gecesinde
kelimelerinle doluyum;
zaman gibi, madde gibi ebedî,
göz gibi çıplak,
el gibi ağır
ve yıldızlar gibi pırıl pırıl
kelimeler.

Kelimelerin geldiler bana,
yüreğinden, kafandan, etindendiler.
Kelimelemler getirdiler seni,
onlar: ana,
onlar: kadın
ve yoldaş olan...
Mahzundular, acıydılar, sevinçli, umutlu, kahramandılar,
kelimelerin *insandılar*...

21 Eylül 1945

Oğlumuz hasta,
babası hapiste,
senin yorgun ellerinde ağır başın,
dünyanın hali gibi halimiz...

İnsanlar, daha güzel günlere insanları taşır,
oğlumuz iyileşir,
babası çıkar hapisten,
güler senin altın gözlerinin içi,
dünyanın hali gibi halimiz...

22 Eylül 1945

Kitap okurum:

 içinde sen varsın,

şarkı dinlerim:

 içinde sen.

Oturdum ekmeğimi yerim:

 karşımda sen oturursun,

çalışırım:

 karşımda sen.

Sen ki, her yerde «hâzır nâzır»ımsın,

 konuşamayız seninle,

 duyamayız sesini birbirimizin:

sen benim sekiz yıldır dul karımsın...

23 Eylül 1945

O şimdi ne yapıyor,
şu anda, şimdi, şimdi?

Evde mi, sokakta mı,
çalışıyor mu, uzanmış mı, ayakta mı?
Kolunu kaldırmış olabilir,

— hey gülüm,
beyaz, kalın bileğini nasıl da çırpıplak eder bu hareketi!.. —

O şimdi ne yapıyor,
şu anda, şimdi, şimdi?

Belki dizinde bir kedi yavrusu var,
okşuyor.

Belki de yürüyordur, adımını atmak üzredir,
— her kara günümde onu bana tıpış tıpış getiren
sevgili, canımın içi ayaklar!.. —

Ve ne düşünüyor,
beni mi?

Yoksa
ne bileyim
fasulyanın neden bir türlü pişmediğini mi?

Yahut, insanların çoğunun
neden böyle bedbaht olduğunu mu?

O şimdi ne düşünüyor,
şu anda, şimdi, şimdi?...

24 Eylül 1945

En güzel deniz:

henüz gidilmemiş olanıdır

En güzel çocuk:

henüz büyümedi.

En güzel günlerimiz:

henüz yaşamadıklarımız.

Ve sana söylemek istediğim en güzel söz:

henüz söylememiş olduğum sözdür...

25 Eylül 1945

Saat 21.

Meydan yerinde kampana vurdu,
nerdeyse koğuşların kapıları kapanır.

Bu sefer hapislik uzun sürdü biraz:
8 yıl...

Yaşamak: ümitli bir iştir, sevgilim,

yaşamak:

seni sevmek gibi ciddî bir iştir...

26 Eylül 1945

Bizi esir ettiler,
bizi hapse attılar:

beni duvarların içinde,
seni duvarların dışında.

Ufak iş bizimkisi.

Asıl en kötüsü:

bilerek, bilmeyerek

hapisaneyi insanın kendi içinde taşıması...

İnsanların birçoğu bu hale düşürülmüş,

namuslu, çalışkan, iyi insanlar

ve seni sevdiğim kadar sevmeye lâyık...

30 Eylül 1945

Seni düşünmek güzel şey

ümitli şey

dünyanın en güzel sesinden en güzel şarkıyı dinlemek gibi bir şey.

Fakat artık ümit yetmiyor bana,

ben artık şarkı dinlemek değil

şarkı söylemek istiyorum...

1 Ekim 1945

Dağın üstünde:

akşam güneşiyle yüklü olan bir bulut var dağın üstünde.

Bugün de:

sensiz, yani yarı yarıya dünyasız geçti bugün de.

Birazdan açar

kırmızı kırmızı:

gecesefaları birazdan açar kırmızı kırmızı.

Taşır havamızda sessiz, cesur kanatlar

vatandan ayrılığa benzeyen ayrılığımızı...

2 Ekim 1945

Rüzgâr akar gider,

aynı kiraz dalı bir kere bile sallanmaz aynı rüzgârla.

Ağaçta kuşlar cıvıldaşır:

kanatlar uçmak ister.

Kapı kapalı:

zorlayıp açmak ister.

Ben seni isterim:

senin gibi güzel,

dost

ve sevgili olsun hayat...

Biliyorum henüz bitmedi

sefaletin ziyafeti...

Bitecek fakat...

5 Ekim 1945

İkimiz de biliyoruz, sevgilim,
öğrettiler:

aç kalmayı, üşümeyi,
yorgunluğu ölesiye
ve birbirimizden ayrı düşmeyi.

Henüz öldürmek zorunda bırakılmadık
ve öldürölmek işi geçmedi başımızdan.

İkimiz de biliyoruz, sevgilim,
öğretebiliriz:

dövüşmeyi insanlarımız için
ve her gün biraz daha candan
biraz daha iyi
sevmeyi...

6 Ekim 1945

Bulutlar geçiyor: haberlerle yüklü, ağır.
Buruşuyor hâlâ gelmeyen mektup avucumda.
Yürek kirpiklerin ucunda

uzayıp giden toprak uğurlanır.
Benim bağırasım gelir: — « P î r â y e ,
P î r â y e !.. » — diye...

7 Ekim 1945

İnsan çılgınları geçti geceleyin açık denizleri
rüzgâr-
-larla.

Dolaşmak tehlikeli hâlâ
geceleyin açık denizleri...

Altı yıldır sürülmedi bu tarla,
duruyor olduğu gibi tank paletlerinin izleri.
Tank paletlerinin izleri
kapanır bu kış karla.

Ah, gözümün nuru, gözümün nuru,
yine yalan söylüyor antenler:
alın teri tacirleri kapatabilsin diye defteri yüzde yüz kârla.
Fakat Ezrailin sofrasından dönenler
döndüler verilmiş kararlarla...

8 Ekim 1945

Çekilmez bir adam oldum yine:

uykusuz, aksi, nâlet.

Bir bakıyorsun ki

ana avrat söver gibi, azgın bir hayvanı döver gibi bugün çalışıyorum,
sonra bir de bakıyorsun ki

ağzımda sönük bir cıgara gibi tembel bir türkü
sabahtan akşama kadar sırtüstü yatıyorum ertesi gün.

Ve beni çileden çıkartıyor büsbütün

kendime karşı duyduğum nefret

ve merhamet...

Çekilmez bir adam oldum yine:

uykusuz, aksi, nâlet.

Yine her seferki gibi haksızım.

Sebep yok,

olması da imkânsız.

Bu yaptığım iş ayıp

rezalet.

Fakat elimde değil

seni kıskanıyorum

beni affet...

9 Ekim 1945

Dün gece rüyama girdin:

dizimin dibinde oturuyormuşun.

Başını kaldırdın, kocaman, sarı gözlerini bana çevirdin.

Bir şeyler soruyormuşun.

Islak dudakların kapanıp açılıyor,

sesini duymuyorum ama.

Gecenin içinde bir yerlerde aydınlık bir haber gibi saat çalıyor.

Havada fısıltısı başsızlığın ve sonsuzluğun.

Kırmızı kafesinde, kanaryamın: «Memo»mun türküsü,

sürülmüş bir tarlada toprağı itip yükselen tohumların çıtırtısı

ve bir kalabalığın haklı ve muzaffer uğultusu geliyor kulağıma.

Senin ıslak dudakların hep öyle açılıp kapanıyor

sesini duymuyorum ama...

Kahrederek uyandım.

Kitabın üstünde uyuyakalmışım meğer.

Düşünüyorum:

yoksa senin sesin miydi bütün o sesler?

10 Ekim 1945

Gözlerine bakarken

güneşli bir toprak kokusu vuruyor başıma,
bir buğday tarlasında, ekinlerin içinde kayboluyorum...

Yeşil pırıltılarla uçsuz bucaksız bir uçurum,

durup dinlenmeden değişen ebedî madde gibi gözlerin:
sırrını her gün bir parça veren
fakat hiçbir zaman
büsbütün teslim olmayacak olan...

18 Ekim 1945

Kale kapısından çıkarken ölümle buluşmak üzre,
son defa dönüp baktığımızda şehre,
sevgilim, şu sözleri söyleyebileceğiz:

« — Pek de öyle güldürmedinse de yüzümüzü,
çalıştık gücümüzün yettiği kadar

seni bahtiyar

kılalım diye.

Devam ediyor bahtiyarlığa doğru gidişin,
devam ediyor hayat.

İçimiz rahat,

gönlümüzde hak edilmiş ekmeğine doymuşluk,
gözümüzde ışığandan ayrılmanın kederi,

işte geldik gidiyoruz

şen olasın Halep şehri...»

27 Ekim 1945

Bir elmanın yarısı biz
yarısı bu koskoca dünya.
Bir elmanın yarısı biz
yarısı insanlarımız.
Bir elmanın yarısı sen
yarısı ben
ikimiz...

28 Ekim 1945

Itır saksısında artan koku,
denizlerde uğultular
ve işte dolgun bulutları ve akıllı toprağıyla sonbahar...

Sevgilim,
yaş kemâlini buldu.
Bana öyle gelir ki
belki bin yıllık bir ömrün macerası geçti başımızdan.
Ama biz hâlâ
güneşin altında el ele yalnayak koşan
hayran gözlü çocuklarız...

5 Kasım 1945

Çiçekli badem ağaçlarını unut.

Değmez,

bu bahiste

geri gelmesi mümkün olmayan hatırlanmamalı.

Islak saçlarını güneşte kurut:

olgun meyvelerin baygınlığıyla pırıldasın
nemli, ağır kıztılar...

Sevgilim, sevgilim,

mevsim

sonbahar...

8 Kasım 1945

Uzaktaki şehrimin damları üzerinden

ve Marmara denizinin dibinden geçip

sonbahar topraklarını aşarak

olgun ve ıslak

geldi sesin.

Bu, üç dakikalık bir zamandı.

Sonra, telefon simsiyah kapandı...

12 Kasım 1945

Damardan boşanan kan gibi ılık ve uğultulu
son lodolar esmeye başladı.

Havayı dinliyorum:
nabız yavaşladı.

Uludağda, zirvede kar
ve Kirezli-yaylada şahane ve şipşirin yatmış uykudadır
kırmızı kestane yapraklarının üstünde ayılar.

Ovada kavaklar soyunuyor.

İpekböceği tohumları kışlaklarına gitti gidecek,
sonbahar bitti bitecek,
nerdeyse girecek gebe-uykularına toprak.

Ve biz yine bir kış daha geçireceğiz:
büyük öfkemizin içinde
ve mukaddes ümidimizin ateşinde ısınarak...

13 Kasım 1945

Tarif kabul etmez, — diyorlar, — İstanbulun sefaleti,
milleti, — diyorlar, — kırıp geçirdi açlık,
verem illeti, — diyorlar, — diz boyu.
Şu kadarcık kız çocuklarını, — diyorlar, —
yangın yerlerinde, sinema localarında...

.....

.....

Kara haberler geliyor uzaktaki şehrimden:
namuslu, çalışkan, fakir insanların şehri —
sahici İstanbulum,
sevgilim, senin mekânın olan
ve nereye sürülsem, hangi hapiste yatsam
sırtımda, torbamın içinde götürdüğüm
ve evlât acısı gibi yüreğimde,
senin hayalin gibi gözlerimde taşıdığım şehir...

20 Kasım 1945

Saksılarda hâlâ tek tük karanfil bulunursa da
ovada güz nadaları yapıldı çoktan,
tohum saçılıyor.

Ve zeytin devşirilmekte.
Bir yandan kışa girilmekte,
bir yandan bahar fidelerine yer açılıyor.
Bense hasretinle dolu
ve büyük yolculukların sabırsızlığıyla yüklü
yatıyorum demirli bir şilep gibi Bursada...

1945 yılı Aralık ayının dördü

İlk göz göze geldiğimiz günkü elbiseni çıkar sandıktan,
giyin, kuşan
benze bahar ağaçlarına...

Hapisten
mektubun içinde yolladığım karanfili tak saçlarına,
kaldır, öpülesi çizgilerle kırıksık beyaz, geniş alnını,
böyle bir günde ylgın ve kederli değil,
ne münasebet,
böyle bir günde bir isyan bayrağı gibi güzel olmalı Nâzım Hikmetin
kadını...

5 Aralık 1945

Delindi sintine,
esirler parçalamakta pırangaları.
Yıldız-poyrazdır esen,
tekneyi kayaların üstüne atacak.
Bu dünya, bu korsan gemisi batacaktır,
taş çatlasa batacak.
Ve senin alnın gibi hür, ferah ve ümitli bir âlem
kuracağız Pirâyem...

6 Aralık 1945

Onlar ümidin düşmanıdır, sevgilim,
akar suyun,
meyve çağında ağacın,
serpilip gelişen hayatın düşmanı.
Çünkü ölüm vurdu damgasını alınlarına:
— çürüyen diş, dökülen et —,
bir daha geri dönmek üzere yıkılıp gidecekler.
Ve elbette ki, sevgilim, elbet,
dolaşacaktır elini kolunu sallaya sallaya,
dolaşacaktır en şanlı elbisesiyle: işçi tulumuyla
bu güzelim memlekette hürriyet...

7 Aralık 1945

Bursada havlucu Recebe,
Karabük fabrikasında tesviyeci Hasana düşman,
fakir-köylü Hatçe kadına,
ırgat Süleymana düşman,
sana düşman, bana düşman,
düşünen insana düşman,
vatan ki bu insanların evidir,
sevgilim, onlar vatana düşman...

12 Aralık 1945

Ağaçlar ovada son bir gayretle pırıldamakta:
pul pul altın
bakır
tunç ve tahta...

Öküzlerin ayakları yaş toprağa gömülüyor yumuşacık.
Ve dağlar dumana batık
kurşunî, sırlısıklam...

Tamam,
sonbahar belki bugün bitti artık.
Yaban kazları hızla gelip geçti demin
her hal İznik gölüne gidiyorlar.

Havada serin
havada is kokusu gibi bir şey:
havada kar kokusu var...

Şimdi dışarda olmak,
dörtnala sürmek dağlara doğru atı.
« — Ata binmesini de bilmezsin,» — diyeceksin ama
şakayı bırak ve kıskanma,
yeni bir huy edindim hapiste:
seni sevdiğim kadar değilse de
hemen hemen ona yakın seviyorum tabiatı...
Ve ikiniz de uzaktasınız...

13 Aralık 1945

Gece kar birdenbire bastırılmış.
Bembeyaz dallardan dağılan kargalarla başladı sabah.
Göz alabildiğine Bursa ovasında kış:
başsızlık ve sonsuzluk geliyor akla.
Sevgilim,
değişti mevsim
 çekişen gelişmelerden sonra bir sıçramakla.
Ve karın altında mağrur
 hamarat
 sürüp gidiyor hayat...

14 Aralık 1945

Hay aksi lânet, fena bastırdı kış...
Sen ve namuslu İstanbulum ne haldesiniz kim bilir?
Kömürün var mı?
Odun alabildin mi?
Camların kıyısına gazete kâadı yapıştır.
Gece erkenden yatağa gir.
Evde de satılacak bir şey kalmamıştır.
Yarı aç, yarı tok üşümek:
 dünyada, memleketimizde ve şehrimizde
 bu işte de çoğunluk bizde...

Sevgilim,

(...)

21-22 şiirleri bitti. Sana göndermediğim üç tane daha vardı, onları da yolluyorum işte. Şimdi *Pirayeye Rubailer* adıyla yeni bir kitaba başladım. 40 tane kadar rubai olacak. Senin aşkına güvenerek şimdiye kadar gerek şark gerekse garp edebiyatında yapılmamış bir şeye, yani rubailerle Diyalektik Materyalizmi vermeye çalışacağım. Bu işi başaracağımdan eminim, çünkü Mevlana'nın Tanrı aşkına güvenerek ve ondan kuvvet alarak yaptığı şeyi ben senin aşkına güvenerek ve onun yaptığığın tamamen tersini yani gerçeğini yapacağım.

Sende Gazali'nin rubailerini olacak, hani Çankırı'da da okumuştuk, sanırsam Abdullah Cevdet'in tercümeleridir. O kitabı bana hemen postayla ve taahhütlü olarak yolla.

Sana sucuğu dün yolladım. Alınca bildir. Son yolladığım 21-22 şiirleri hakkında fikrini isterim.

(...)

Günün birinde iyi bir şair olursam senin yüzünden olacağım ve bu aşkıma, sevdama bir hayli da minnet hissi katıyor.

Suzan'ı, İzgen'i, Selma'yı, Memet'i kucaklarım.
Ellerinden öperim karıcığım...

(imza)

²⁶1945 yılı sonunda yazılmıştır.

(Tarihsiz)

Karıcığım,

(...)

Rubailerinle çok uğraşıyorum. İlk hamlede klasik edayı mümkün mertebe, bir üslup meselesi olarak, muhafazaya çalışıyorum. Bu birinci merhale bir çeşit temrin olacak, sonra, rubaiye şekil bakımından da yeni unsurlar koyacağım. Sana aşağıda gönderdiğim ilk örneklerden bunu anlayacaksın. Bunlar materyalist-lirik rubailerdir.

(...)

(imza)

(Tarihsiz)²⁷

Canım karıcığım,

(...)

Pirayeme Rubailer dört bölüm olacak, birincisi felsefi rubailer, ikinci bölüm sosyal rubailer, üçüncü bölüm sırf sevda rubailer, dördüncü bölüm satirik rubailer. Her bölümde 25 rubaiden yüz rubai olacak.²⁸

(...)

Bu mektubumda da rubailerin iki bölümünden örnekler gönderiyorum. Yüz tanesi bitene kadar her mektubumda, yazılanları yollarım, sonra temize çekip hepsini birden de gönderirim.

(...)

(imza)

²⁷1946 yılının Ocak ayı başlarında yazılmıştır.

²⁸Nâzım rubailerini başlarken düşündüğü kadar çok sayıda yazmamış, dördüncü bölümden bütünüyle vazgeçmiş, yirmi üç rubaiyle yetinmiştir.

PİRAYEME RUBAİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

1

Bir gerçek âlemdi gördüğün ey Celâleddin, heyûlâ filân değil,
uçsuz bucaksız ve yaratılmadı, ressamı illeti-ûlâ filân değil.
Ve senin kızgın etinden kalan rubailerin en muhteşemi:
«Suret hemi zıllest.....» filân diye başlayan değil.....

2

Ruhum ne ondan önce vardı, ne ondan ayrı bir sırrın kemâlidir,
ruhum onun, o dışımdaki âlemin bende akseden hayâlidir.
Ve aslından en uzak ve aslına en yakın hayâl
bana ışığı vuran yârimin cemâlidir...

3

Sevgilimin hayâli dile geldi aynanın üzerinde:
«— O yok, ben varım,» — dedi bana günün birinde.
Vurdum, düştü parçalandı ayna, kayboldu hayâl
ve lâkin çok şükür sevgilim duruyor yerli yerinde...

Muşambanın üstüne resmini bir kerecik çizdim ama
günde bin kere resmin çıktı bende tepemden ırnağıma,
fakat ne tuhaf şey hayâlin onda daha çok kalacak,
benden uzun ömürlüdür muşamba...

Sarılıp yatmak mümkün değil bende senden kalan hayâle.
Halbuki sen orda, şehrimde gerçekten varsın etinle kemiğinle
ve balından mahrum edildiğim kırmızı ağzın, kocaman gözlerin gerçek-
ten var
ve âsi bir su gibi teslim oluşun ve beyazlığın ki dokunamıyorum bile...

Öptü beni: « — Bunlar, kâinat gibi gerçek dudaklardır,» — dedi.
«Bu ıtır senin icâdm değil, saçlarımdan uçan bahardır,» — dedi.
«İster gökyüzünde seyret, ister gözlerimde:
«körler onları görmese de, yıldızlar vardır,» — dedi...

7

Bu bahçe, bu nemli toprak, bu yasemin kokusu, bu mehtaplı gece
pırıldamakta devâmedecek ben basıp gidince de,
çünkü o ben gelmeden, ben geldikten sonra da bana bağlı olmadan
vardı
ve bende bu aslın sureti çıktı sadece...

8

« — Paydos... » — diyecek bize bir gün tabiat anamız, —
« gülmek, ağlamak bitti çocuğum... »
Ve tekrar uçsuz bucaksız başlayacak:
görmeyen, konuşmayan, düşünmeyen hayat...

9

Ayrılık yaklaşıyor her gün biraz daha,
güzelim dünya elvedâ,
ve merhaba
k â i n a t ...

10

Balla dolu petek
yani gözlerin güneşle dolu...
Gözlerin, sevgilim, gözlerin toprak olacak yarın,
bal başka petekleri doldurmakta devâmedecek...

11

Ne nurdan

ne çamurdan,
sevgilim, kedisi ve kedinin boynundaki boncuk
yuğrumlarındaki farkla hepsi aynı hamurdan...

12

Lahana, otomobil, veba mikrobu ve yıldız
hep hısım akrabayız.
Ve ey güneş gözlü sevgilim, «Cogito, ergo sum»¹ değil
bu haşmetli ailede varız da düşünebilmekteyiz...

13

Aramızda sadece bir derece farkı var,
işte böyle kanaryam,
sen kanatları olan, düşünemeyen kuşsun,
ben elleri olan, düşünebilen adam...

¹Düşünüyorum, demek ki varım.

İKİNCİ BÖLÜM

1

« — Şarapla doldur tasını, tasın toprakla dolmadan,» — dedi Hayyam. Baktı ona gül bahçesinin yanından geçen uzun burunlu, yırtık pabuçlu adam:

« — Ben, bu nimetleri yıldızlarından çok olan dünyada açım,» — dedi, «şaraba değil, ekmek almaya bile yetmiyor param...»

2

Ölümü, ömrün kısalığını tatlı bir kederle düşünerek şarap içmek lâle bahçesinde, ayın altında...
Bu tatlı keder doğduk doğalı nasibolmadı bize:
bir kenar mahallede, simsiyah bir evde, zemin katında...

3

Ömür gelip geçiyor, vakti ganimet bil uyanılmaz uykulara varmadan:
yâkut şarabı billür kadehe doldur, seher vaktidir ey delikanlı uyan...
Perdesiz, buz gibi odasında uyandı delikanlı,
gecikmeyi affetmeyen fabrikanın canavar düdüğüydü uğuldayan...

4

Geçmiş günün hasretini çekmem

— yalnız bir yaz gecesi bir yana —
ve gözümün son mavi pırıltısı bile
gelecek günün müjdesini verecek sana...

5

Ben, bir insan,

ben, Türk şairi komünist Nâzım Hikmet ben,

tepeden turnağa iman,

tepeden turnağa kavga, hasret ve ümitten ibâret ben...

6

Ben, spiker, konuştum,

sesim bir tohum gibi ağır ve çıplak:

— Kalbimin saat ayarını veriyorum,

gonga tam şafak vakti vurulacak.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1

İnsan

ya hayrandır sana, ya düşman.
Ya hiç yokmuşsun gibi unutulursun
ya bir dakika bile çıkmazsın akıldan...

2

Çürüksüz ve cam gibi berrak bir kış günü
sımsıkı etini dişlemek sıhhatli, beyaz bir elmanın.
Ey benim sevgilim, karlı bir çam ormanında nefes almanın
bahtiyarlığına benzer seni sevmek...

3

Kim bilir belki bu kadar sevmezdik birbirimizi
uzaktan seyredemeseydik ruhunu birbirimizin.
Kim bilir felek ayırmasaydı bizi birbirimizden
belki bu kadar yakın olmazdık birbirimize...

4

Gün iyiden iyiye ısıdı artık,
tortusu dibe çöken bir su gibi duruldu, berraklaştı ortalık.
Sevgilim, sanki seninle yüz yüze geldim birdenbire:
aydınlık, alabildiğine aydınlık...

Sevgilim,

İkinci uzun mektubunu, üşümediğine dair içime biraz olsun ferahlık verebilen ve beni nasıl ve ne kadar çok sevdiğini söyleyerek bana bütün bir dünyayı bir kerre daha yeniden fethettiren mektubunu aldım. Ve istersen alay et, gece yastığımın astarı içine koydum ve üstünde uyudum.

On beş senelik karı kocayız diyorsun. Hesap ettim. Sahiden on beş sene. Halbuki bak ne tuhaf, bir bakımdan bana elli yıllık karı kocaymışız gibi geliyor, bir taraftan da daha dün nişanlanmış ve evlenmeden ertesi gün yani bugün hapse girmişim sanıyorum.

(...)

Yalnızlığını düşünüyorum. Seni yalnız bırakanlara kızıyorum. Seni yalnız bırakanlardan hiçbiri artık benim şahsi dostum değildir. Beni yalnız bırakmalarına, hapisane usulüyle ayda bir defa olsun bir paket cigara gönderip hatırlımı sormamalarına belki ses çıkarmaz, aldırılmazdım. Fakat seni yalnız bırakmalarını, arayıp sormamalarını affedemem. Rasiha²⁹ Hanıma da şaştım. Senin o kadar eski ahabındı. Neden birdenbire böyle vefasızlaştı. Yalnızlığın ne deinek olduğunu bilirim. Ben burda beş yüz kişi arasında yalnız değilim sayılır. Ama bazan dehşetli bir yalnızlık duymuyorum dersem yalan söylemiş olurum.

(...)

Bir gün benim güzel Türkçem de dünyada verimleri aranan bir dil olacak, o zaman da Nâzım Hikmet'in halkına ve dünya halkına hiç olmazsa şiirde getirmek istediği imkânlar anlaşılacak. Ne tuhaf şeyler söylüyorum. Bunları ancak sana yazabilirim ve sana yazarken bile tafra furuşluk etmeyeyim sakın, diye yüzüm kızarıyor ve utanıyorum.

Bir tanem, bütün dünyada tanınmış bir şair olmak isterdim, niye bilir misin, kuzum inan ama, yalan söylüyorum, kaçamak yapmak istiyorum, tevil ediyorum zannetme, bütün dünyada tanınmış bir şair olmak isterdim. Piraye'm bütün dünyada tanınmış ve bütün dünyanın en büyük şairini yaratabilmiş olsun diye. Kendimin değil,

²⁹Rasih Güran. Nâzım mektuplarında Rasih'in adını vermek istemezdi. Mektupların kontrol edenlerin ilgisini çekip herhangi bir şekilde polisçe rahatsız edilmemesi için.

senin eserin olan Nâzım Hikmet'in en büyük, en tanınmış olmasını isterdim. Yoksa sen olmasaydın, sırf şahsım için bir şöhret arzulamanın ne kadar boş şey olacağını anlayacak kadar filozof ve ihtiyarım.

(...)

Senin «Yeni Adam»daki delikanlı ikidir yine bana çatıyor. O da bu işle bozmuş. Fakat bu sefer «Mavi Gözlü Dev» şiirini ele almış, içerledim. O şiir benim biraz da mahremiyetimdir. Her ne hal ise. Ellerinden öperim sevgilim.

(imza)

BEŞ SATIRLA

Annelerin ninnilerinden

spikerin okuduğu habere kadar,
yürekte, kitapta ve sokakta yenebilmek yalanı,
anlamak, sevgilim, o, bir müthiş bahtiyarlık,
anlamak gideni ve gelmekte olanı.

(1946)

İBRAHİMİN RÜYASI

Rüyada gördüm yâri,
açılmış memeleri,
şöyle belden yukarı

bulutların arasında ay gibi gider.

O gider, ben giderim,
ben dururum, o durur,
ben ona bakarım, bakar o bana..

Gözyaşı tane tane
dökülür telgıraf tellerine.

Telgıraf teli : haber,
gözyaşı : sevinç.

Yeter ki rüyası hayırlı olsun

İbrahim hapiste daha on sene yatar.

(1946)

BAHAR

Dağlardan inip yayılan bu duman
kış dumanı değil artık.

Bak,
çocuk elleri gibi yumuşak olan sisin içinde
gül kütüklerinin aş bezleri ıslak.

Kapanmak üzre yarası budanmış ağaçların.
Çınlıçplak dallarda uykuyla uyanıklık arası.
Fakat henüz

ne bir filiz

ne bir yaprak.

Cemreler bile düşmedi daha.

Yağmur yağdı bütün gece,
şakır şakır, bir zafer şarkısı gibi yağdı yağmur,
hâlâ da çiseliyor cesur ve sıcak
ve kardeşçesine gülümsiyerek.

Fakat mümkün

hava belki poyrazlar yine,

hattâ kar serpiştirir.

Lâkin bahar,

— artık o bir müjdeden de fazla bir şey — ,
lâkin bahar geldi demektir.

(Şubat 1947)

DÖRT SATIRLA

Biz bir inatçı bahçıvanız,
siz, bizim, yedi yılda bir açan gülümüzsünüz.
Erişilmez oluştunuz yıldırıyor bizi,
belki bilhassa bundan dolayı makbulümüzsünüz.

(1947)

Canım karıcığım,
(...)

Eski şiirlerimi ana oğul okumanız beni nasıl ihya etti bilemezsin. Demek oluyor ki bu kadar sene sonra onları hâlâ okuyup beğenmek kabil. Demek oluyor ki — hele sen onları hâlâ beğendiğine göre — şiirlerimin hiç olmazsa bir kısmı ihtiyarlamayacaklar, ölmeyecekler.

Bak, bir küçük rubai yazdım:

Biz bir inatçı bahçıvanız,
siz, bizim, yedi yılda bir açan gülümüzsünüz.
Erişilmez oluşunuz yıldırıyor bizi,
belki bilhassa bundan dolayı makbulümüzsünüz.

Ben de sana bu mektubu yatakta yazıyorum. Telaşlanma. Mühim bir şey değil, hafif bir karaciğer krizi. Evveli sene de olmuştum, ama bu seferki daha hafif. İlaç alıyorum. Tedavi oluyorum. Üzülecek bir şey yok canım karıcığım.

Martı iple çekiyorum. Mart der demez, havalar iyi olur olmaz hemen gel. Sana pek muhtacım.

Seni ve çocuklarımı
hasretle kucaklarım.

Beni mektupsuz bırakma.
Kaynanamın ellerinden öperim.

(imza)

ÖLÇÜ

Sevdiğin müddetçe
 ve sevebildiğin kadar,
sevdiğine her şeyini verdiğin müddetçe
 ve verebildiğin kadar gençsin.

(1947)

* * *

Yani övünmek gibi olmasın ama,
ben bir çırpıda bir kurşun gibi delip geçtim on yılını esirliğimin.
Ve karaciğer sancısını bırakırsak bir tarafa,
gönül yine o gönül, kafa yine o kafa.

(1947)

* * *

Yârimiz koynumuzdayken bile bir başımızayız.
Fakat en bir başımıza olduğumuz zaman bile
canlı cansız bütün halkıyla kâinatın kalabalığı
“Ben burdayım,” der, dokunur omzumıza...

Çömeldim bakıyorum toprağa
otlara bakıyorum
böceklere bakıyorum
mavi mavi çiçek açmış onlara bakıyorum
sen bahar toprağı gibisin sevgilim
sana bakıyorum.

Sırtüstü uzandım görüyorum gökyüzünü
ağacın dallarını görüyorum
uçan leylekleri görüyorum
göz açık rüya görüyorum
sen bahar mevsiminin gökyüzü gibisin
seni görüyorum.

Gece kırdı ateş yaktım ateşe dokunuyorum
suya dokunuyorum
kumaşa dokunuyorum
gümüşe dokunuyorum
sen yıldızların altında yakılan ateş gibisin
sana dokunuyorum.

İnsanların içindeyim seviyorum insanları
hareketi seviyorum
düşüncayı seviyorum
kavgamı seviyorum
sen bahar içinde bir insansın sevgilim
seni seviyorum.

YUMDUM GÖZLERİMİ

Yumdum gözlerimi:
karanlıkta sen varsın,
karanlıkta sırtüstü yatıyorsun,
karanlıkta bir altın üçgendir alnın ve bileklerin.

Yumulu gözkapaklarımın içindesin sevdiceğim,
yumulu gözkapaklarımın içinde şarkılar.
Şimdi orda her şey seninle başlıyor.
Şimdi orda hiçbir şey yok senden önceme ait
ve sana ait olmayan.

(1947)

HATUNUMUN GÖZLERİ ELÂDIR DA...

Hatunumun gözleri elâdır da
içinde hâreler var yeşil yeşil:
altın varak üstüne yeşil yeşil meneviş.
Kardeşlerim, bu ne biçim iş,
şu dokuz yıldır eli elime değmeden
ben burda ihtiyarladım
o orda.

Kalın, beyaz boynu kırışan kızım,
imkânsızdır ihtiyarlamamız bizim,
etin gevşemesine bir başka tâbir gerek,
zira ki ihtiyarlamak:
kendinden başka hiç kimseyi sevmemek demek.

(1947)

YATAR BURSA KALESİNDE

Sevdalınız komünisttir,
on yıldan beri hapistir,
yatar Bursa kalesinde.

Hapis ammâ, zincirini kırmış yatar,
en âlâ bir mertebeye ermiş yatar,
yatar Bursa kalesinde.

Memleket toprağındadır kökü,
Bedreddin gibi taşır yükü,
yatar Bursa kalesinde.

Yüreği delinip batmadan,
şarkısı tükenip bitmeden,
cennetini kaybetmeden,
yatar Bursa kalesinde.

(1947)

Karıcığım,

Çoktandır hasret olduğum uzun mektuplarından birini ve sende her şey zamanla bir kat daha güzelleştiği için, mükemmelleştiği için, en güzelini ve en mükemmeli aldım. (...) Bana bu önümüzdeki yıl böyle dört mektup daha yazarsan kocanız kırk sekiz senesinde size layık ve seni kelimelerle ebedileştirecek eserini verir, çünkü nasıl yazı yazmak gerektiğini de, birçok şeyleri olduğu gibi, sizden öğrenmektedir.

Donkişot'u beğenmene hiç şaşmadım, hatta *Donkişot*'dan sonra Balzac'ı ve Zola'yı yadırgamaktan korkmanı da gayet tabii buldum ve bu edebiyatla hayatı birlik halinde gören sezgine bir kerre daha hayran oldum. Bence *Donkişot*'dan sonra yadırganmadan, yavan bulmadan okunacak şey olsa olsa Gorki'nin bazı hikâyeleri olabilir, yani şiir denen nesnenin en mükemmel örnekleri, hem sade bundan dolayı da değil, *Donkişot* mazinin en müspet ve güzel şeylerinin hasretini çeken ve bu hasretini en saf şekilde harekete, aksiyona geçiren adamdır, Gorki de geleceğin hasretini çeken ve bunu en saf şekilde aksiyona inkılap ettiren kahramanlar yaratmıştır ve gerek Cervantes, gerek Gorki, her ikisi de devirlerinin ve bütün devirlerin en büyük şairlerindendirler.

Sana ve bana gelince, biz ikimiz de birer *Donkişot*'uz, kendinden önce başkalarını düşünen, güzelin, iyinin, haklının hasretini çeken — ama mazide değil de istikbalde, meseleyi ruh haleti bakımından pek değiştirmez — birer *Donkişot*. Dünyanın geçmiş ve gelecek güzellikleri, gençlikleri ölümsüz *Donkişot*'ların, hiç değilse yüzde yirmi beş nispetinde, yürek kanlarının ışıyla parlamaktadır, işte böyle benim canım *Donkişot* karıcığım... Sanşo'nun bugünkü dejenere soyu, *Donkişot*'u, *Donkişot*'luğu hakaret manasında kullanır ve delilikle bir tutar, ama biz onu en geniş, en insanca manasıyla, yani gerçek manasıyla, hayatta idealistlikle bir tutmuşuzdur. İşte, yine ve bir kerre daha böyle, benim, Nâzım Hikmet *Donkişot*'un karısı Piraye *Donkişot*'um, işte böyle.

(...)

Bu 47 yılının bu son pazartesi günü burda ortalık bahar gibi günlük güneşlik. Yarın yahut öbür gün senin tavsiyen ve doktorun da isteği üzerine safrakesemin rontgenini aldıracağım. Filmi sana da yollarım, orda da doktorlara — icabederse — gösterir meraktan kurtulursun.

Seni ve yavrularımı hasretle
kucaklarım karıcığım

(imza)

Canım karıcığım,

Senin hâlâ adamakıllı iyileşmediğin anlaşıyor. Memet'in, oğlumun bronşit oluşuna da; üzüme, bir şeyi yok, dediğin halde elde değil; dehşetli üzüldüm doğrusu. Ben bugünlerde iyiceyim, henüz rontgene gidemedim, neticeyi sana derhal yazarım. Sana gayet garip bir havadis vereyim, Bay Ahmet Emin Yalman ziyaretime geldi, on dakika kadar müdürün yanında oturdu, konuştuk. Nasıl haksız yere yattığımı biliyormuş da, şimdiye kadar bunu tebarüz ettirmek ve bu haksızlığın devamına engel olmak için gazetecilik vazifesini, vatandaş ödevini yerine getirmediği için bana karşı pek mahçupmuş da filan da falan. Şu insanların bir kısmı hakikaten çok garip mahluklar; tabii bana müdür bey seni çağırıyor dediler, gittim, Ahmet Emin öyle ihtiyarlamış, değişmiş, oda da loş, birden tanıyamadım, hani bir emri vaki oldu, yoksa suratını görüp yüreğimi bulandırmazdım. Her ne hal ise bu da böyle acayip bir hikâye. Bak, senin *Don Kişot* hakkında yazdıklarınla kıyas kabul etmemekle beraber, kaynağını sırf o harikulade yazıdan aldığı için bir değeri olabilecek, yani senin *Don Kişot*'u anlayışını bir gölge halinde olsun aksettirebildiği için indimde değeri olan bir yazı yazdım, sana yolluyorum işte:

DON KİŞOT

Ölümsüz gençliğin şövalyesi

ellisinde uydu yüreğinde çarpan aklına,
bir Temmuz sabahı fethine çıktı

güzelin, doğrunun ve haklının:
önünde, şirret, aptal devleriyle dünya,

altında mahzun fakat kahraman Rosinant'ı.

Bilirim,

hele bir düşmeyegör hasretin hâlisine,
hele bir de tam okka dört yüz dirhemse yürek,
yolu yok, *Don Kişot*'um benim, yolu yok,
yeldeğirmenleriyle dövüşülecek.

Haklısın,
elbette senin Dölsinya'ndır en güzel kadım yeryüzünün,
sen, elbette bezirgânların suratına haykıracaksın bunu,
alaşığı edecekler seni
bir temiz pataklayacaklar.
Fakat, sen, yenilmez şövalyesi susuzluğumuzun,
sen, bir alev gibi yanmakta devâmedecksin
ağır, demir kabuğunun içinde
ve Dölsinya bir kat daha güzelleşecek...

Dedim ya Piraye Hanım, bu Don Kişot, senin tarif ettiğin ve
anladığın Don Kişot'un ancak bir silik gölgesidir, kusurunu,
zaafını, senden gelen kaynağının kuvvetine bağışla.
Çocuklarımı ve seni hasretle kucaklarım sevgilim.

(imza)

Canım karıcığım,

Şükür mektubunu aldım. Hastalığına çok üzülüyorum, ne etsek, nasıl etsek bilemiyorum ve bilemedikçe, elim erip gücüm yetmedikçe kahroluyorum, kendini bir iyi, mütehassıs doktora muayene ettirsen, herhangi bir teşhis değil, kati bir netice alsan ve ona göre tedbir ve çare bulabilsek. Kuzum karıcığım ihmal etme. Mehmet'in rontgenleri alındı mı? Netice nasıl? Hava almaya devam edecek mi, yoksa artık büsbütün iyileşti mi?

Suzan meselesindeki üzüntünüzü, senin ve dedesinin üzüntüsünü gayet iyi anlıyorum, buna halk tabiriyle içerlemek derler ki, ben de biraz içerledim doğrusu.

Beni sorarsan bildiğin gibiyim, sıhhi durumumda hiçbir değişiklik yok, bana öyle geliyor ki yanlış bir teşhis koydular, ağrılar devam ediyor, ilaç alıyorum, perhiz yapıyorum, bu kadar ilaç ve perhize bu ağrıların kesilmesi lazımdı, kesilmediğine göre sebep başka ve başka türlü bir tedavi lazım. Her ne hal ise elbette bir gün hastalığın gerçek mahiyeti anlaşılacak, yani demek istediğim, üzülme, bütün ağrılara rağmen — bu bakımdan — maneviyatım gayet yerinde. Bak "Ferhad ile Şirin" diye bir piyes yazmak istiyorum. Ferhad ile Şirin hikâyesini bilirsin, değil mi? Ben onun yarısını esas olarak alıyorum. Mevzu kısaca şu oluyor: Şehrin sultanı Mehmene Banu'nun kızkardeşi Şirin, köşklerinin nakışlarını yapan nakkaş Ferhad'a ve Ferhad da ona âşık oluyor. Şirin'in dadısı bunu Mehmene Banu'ya bildiriyor. Mehmene Banu da Ferhad'a âşıktır, fakat kızkardeşini çok sevdiği için, bu kardeş aşkıyla Ferhad'a karşı duyduğu aşk arasında bocalıyor, nihayet hıncı Ferhad'a çevriliyor ve delikanlıyı bir imkânsızlık içinde mahvetmek için şöyle bir teklifte bulunuyor: Şirin'i sana bir şartla veririm, şehre su akıtırsan. Çünkü şehir susuzluk sıkıntısı çekmektedir ve suyun şehre bir dağdan akıtılması icabetmektedir. Ferhad şartı kabul ediyor ve Şirin'in aşkıyla dağı delmeye başlıyor, bir taraftan dağı deliyor, bir taraftan kayaların üstüne Şirin'in resimlerini yapıyor, bu iş böyle senelerce sürüyor ve Ferhad'ın Şirin'e karşı duyduğu aşk, şehre ve insanlara su vermek, dağı delip suyu akıtmak idealine çevriliyor — bu aralık Mehmene Hatun ölmüştür, Şirin'le Ferhad'ın evlenmelerine engel kalmamıştır, fakat Ferhad başladığı büyük işi yarıda bırakmayacak kadar bu işe bağlanmıştır, hastadır,

yorgundur, fakat dağı delmeye devam etmektedir, ve nihayet suyun şehre aktığı müjdesini aldığı anda büyük emeline kavuşmuştur ve büyük işinin başında Şirin'in kolları arasında ölür.

İşte Ferhad ile Şirin hikâyesini böyle bir temaya esas aldım. Mevzu anlatılınca, hele böyle anlatılınca belki pek anlaşılmıyor, fakat bu mevzuu öyle kuvvetle duyuyorum ki iyi bir şey olacağım sanıyorum. Mesele bir tek insana karşı duyulan aşkla, insanlığa, insanlığın hayrına karşı duyulan aşkın mücadelesi değil, bir vahdet teşkil etmeleri. Sonra insanla tabiat arasındaki münasebeti de dilediğim gibi verebileceğimi sanıyorum. Şimdi ne desem boş, yazmalı, bakalım nasıl olacak?

İşte böyle canım karıcığım. Sana söyleyecek ne kadar güzel, yalnız ikimize ait sözlerim var. Seni seviyorum bir tanem.

Çocuklarımı ve seni kucaklar mektubunu sabırsızlıkla beklerim.

(imza)

Karıcığım,

Mukaddes bir öfkeyle başlayıp Abdülhak Hâmid'in yazdığı — onları senin yazmayıp onun yazdığına bir türlü inanamıyorum, sen yazmadın, onlar Hâmid'in mektupları, biliyorum, lakin inanamıyorum, insan ne çok şeyi bilir de, bir türlü inanamaz, en beylik misali, öleceğimizi biliriz, buna pek inanamayız — evet, canımın içi, mukaddes bir öfkeyle başlayıp büyük şairin 1894 senesinde yazdığı iki mektupla biten ve beni hem pişmanlıkla kahreden, hem de sevdadan çıldırtan mektubunu aldım. «Şu dakikada artık hiç kimse yok gözümde, ne evlatlarım, ne sen, ne annem, hepiniz bana düşman gibi geliyorsunuz,» dediğin zaman, evlatlarını, beni ve anneni en çok sevdiğin dakikayı haykırıyorsun. Kendimi müdafaa edecek değilim. Otuz yaşında, iki çocukla, evsiz barksız, yapyalnız bıraktığım sevgilinin şimdi kırk bir yaşında olduğunu, bu on bir sene içinde akla havsalaya gelmez acılara katlandığını biliyorum. Artık ondan hiçbir şey istemeye hakkım olmadığını biliyorum. Zaten ben ondan hiçbir şeyi hakkım diye istemedim. İnsanın kendi kendinden bir şey istemeye, yahut istememeye nasıl hakkı yoksa, Piraye'mden de öyle. Çünkü edebiyat diye yazmıyorum — benden ayrı bir Piraye var diye düşünmüyorum. Zaten zaman zaman seni bu yüzden öfkeliendiriyorum, ben kırk beş, hatta artık galiba kırk altı yaşında, saçlı sakallı bir insan olduğum halde, seninle münasebetimde, yani kendimle münasebetimde nasıl hâlâ otuz yaşınday-sam, sen de öyle oluyorsun benim için, mesela 25 yaşında. Sana sevdamda bir yıl dahi ihtiyarlamış değilim. Fakat bir yandan da realite var, diyeceksin, benim karaciğer, kalp bozuklukları, senin — kendi tabirinle ve fenni tabiriyle — en kritik kadın yaşına ayak basman, benim sensizliğim, hapiste oluşum, ikimiz içinde Memet' in hastalığı, Suzan'ın geçirdiği üzüntüler, annenin hali, yoksulluk, ruhlarımızın ve bedenlerimizin birbirine hasreti, bir yandan da bütün bunlar var. Fakat bu yürek, o bu dilden anlamaz pek, o hey gidi kambur felek, hey gidi kahpe devran, hey, der... Yüreğimi aklımla, mantığımla bir hizaya getirebilsem, ikimiz de daha çok bahtiyar olur muyduk, bilmiyorum, fakat herhalde seni böyle

üzmezdim. Canım karıcığım, bir tanem... Fakat hayır, yüreğimi aklımın, mantığımın hizasına getirmeme imkân yok, yalnız bundan sonra seni hiç üzmeyeceğim, senden yirmi beş gün değil, yirmi beş ay mektup almasam, haber almasam, tıpkı senin yapmak istediğin gibi, «ellerimi koltuğumun altına sokup, kafamı göğsüme batırıp, öylece» bekleyeceğim. Mamafi bu sefer kimseyi telaşeye vermedim, ortalığı «karımdan mektup alamadım» diye birbirine katmadım. Sadece yirmi gün sonra telgraf çektim, bir de Mehmet Ali³⁰ burdaydı, bir telefon et, sıhhatini öğren dedim, çünkü annenin sizde olduğunu — yazmıştın — biliyordum, ve aklıma bin bir türlü ihtimal geliyordu. Bundan dolayı «Hakkında ileri geri sözler söylenmiş değil.» Senin hakkında bir tek şey söylenebilir, Nâzım Hikmet denilen herifin seni hudutsuz sevdiği ve senin de onun uğrunda hudutsuz eza çektiğin. Bizim hakkımızda bir tek şey söylenebilir: birbirimizi uçsuz bucaksız sevdiğimiziz. Bizim aşkımdan bahsederken insanlar yalnız hayranlık ve saygı duyabilirler.

Mehmed'in rontgen filmleri alındı mı, ne netice verdi? Oğlum hâlâ hava alıyor mu? Çok merak ediyorum. Mehmet Ali bu sefer gelişinde, Mehmet'in Sümüklüböcekle Aşk³¹ diye çıkardığı bir hikâye kitabı vardı ya, işte ondan uzun uzadıya bahsetti, sanatkarlar arasında, yani ressam, şairler, hikâyeciler arasında, kitabın çok büyük bir tesir bıraktığını anlattı. Nasıl büyük bir zevkle dinledim tasavvur ediyorsun değil mi gülüm?

Gönderdiğin kırk lirayı almıştım. Teşekkür ederim. Kumaşları almayı ihmal etme, bir daha yazıyorum, parası verilmiştir. Suzan'ın terliğini ölçüsüne göre yapacağız. Sonra ben ona bir paspas dokuttum. Paspas dokutmak da nerden aklına geldi diyeceksin, anlatayım. İstedim ki kızımın yarınki evinin eşğine basılır basılmaz, babasından gelen bir şeyle karşılaşsın. Belki çok şairane bir düşünce, lakin ne yapayım, dedim ya, ah bu yürek...

Ferhad'la Şirin bitti. Temize çekip hafta sonunda yollarım sana. Asabın düzeldiği bir zamanda, o vakte kadar piyesin tamamı da

³⁰Mehmet Ali Cimcoz.

³¹*Aşk ve Sümüklüböcek.*

eline geçmiş olacak, bana kitabın kusurlarını ve bulduğun meziyetlerini yazarsan çok faydalanırım.

Bir kere daha senden özür dilerim karıcığım. Hani bir kitap ismi, bir film ismi mi ne vardır: «Aşkım Gnahımdır» diye. Pek adi bir Şey, lakin, benim gnahım hakikaten aşkımdandır. Seni ve çocuklarımı bağrıma basar, ellerinden öperim bir tanem...

(imza)

(Tarihsiz)

Karıcığım,

İşte sana *Ferhad'la Şirin*'in son perdesini de gönderiyorum. Bu suretle, sözünü tuttum, yarıda bırakmadım, bitirdim, hani senin ısrarın olmasaydı vallahi bu da yarıda kalırdı. Bundan başka piyes biter bitmez, hemen arkasından şu küçük şiiri de yazdım:

Sende, ben, kutba giden bir geminin sergüzeştini,
sende, ben, kumarbaz macerasını keşiflerin,
sende uzaklığı,
sende, ben, imkânsızlığı seviyorum.

Güneşli bir ormana dalar gibi dalmak gözlerine,
ve kan ter içinde, aç ve öfkeli,
ve bir avcı iştihasıyla etini dişlemek senin.

Sende, ben, imkânsızlığı seviyorum,
fakat aslâ ümitsizliği değil...

Şimdi bir iki gün dinleneceğim, yahut ufak tefek şiirler yazacağım, sonra ikinci piyese başlayacağım. Bu sene bitmeden üç piyes yazmaya hem sana — sen belki de farkında değilsin — hem kendime söz verdim. Benim ağrılar sızılar bir hayli azaldı. Suzan'ın paspasım gönderdim, bakalım beğenecek mi? Hepinizi hasretle kucaklarım. Bugün cumartesi, *Ferhad'la Şirin*'in son perdesini sana bu hafta sonunda yollamaya söz verdiğim için hemen postaya yolluyorum. Bundan dolayı da mektubu kısacık kestim. Halbuki seninle uzun uzun konuşmaya ne kadar muhtacım.

(imza)

Karıcığım,

(...)

Sıhhatinin iyiliğe yüz tutmasına pek sevindim. Hele biraz daha kendini toparla, şu Cumhuriyet Bayramı da geçsin, beni görmeye gelirsin artık, yarım saatlığına da olsa seni görürsem dünyalar benim olur, hürriyete kavuşmuş gibi olurum. Çünkü her şeye rağmen Cumhuriyet Bayramı'nda bir af olursa, belki bize de ucu dokunur diye düşünmekten — halbuki bu hususta ne kadar az dalgacıyım, bilirsin — kendimi alamıyorum. Mehmet'in sıhhatçe iyiliği beni ne kadar sevindirdi tasavvur ediyorsun, değil mi? (...) Beni merak etme, kendime iyi bakıyorum, perhize, ilaca riayet ediyorum. Çalışıyorum. Yalnız gözlerim birazcık bozuldu galiba, geceleri pek okuyamıyorum, erkenden yatıyorum. Mamafi bir gözlük alacağım. Seni ve çocuklarımı, tabii İzgen de dahil, hasretle kucaklarım, canım karıcığım. Mektubu hemen postaya yetiştirmek için kısa kesiyorum. Seni bir kerre daha, bin kerre daha, yüz bin kerre daha hasretle kucaklarım, karım benim. Ellerinden öperim.

(imza)

Canım karıcığım,

Hep seni düşünüyorum, sıhhatini, rahatını, parasızlığını, uzun bir hasret ve hicrandan ibaret olan şu on bir seneni düşünüyorum. Her akşam ve her sabah albümü açıyorum, resimlerine bakıyorum, ayrı ayrı tarihlerde çıkartılmış fotoğraflar bana bütün bu on bir seneyi yeni baştan her gün yaşıyor. Seni sevmek artık bende bir ibadet haline geldi. *Ferhad'la Şirin*'i ilkönce başka türlü bitirmek niyetindeydim, üçüncü perdeyi de iki sahne yapmak istiyordum. İkinci sahnede, yani üçüncü perdenin ikinci sahnesinde, suyun çeşmelerden akışını ve Ferhad'ın Şirin'in kucığında ölüşünü yazacaktım. Fakat sonra düşündüm, hem esas fikir itibariyle piyes üçüncü perde birinci sahnede bitiyor, hem de Ferhad'la Şirin'de seninle bana benzeyen bir taraf var ki, adeta kendimi, sana kavuştuğum anda senin kucığında öldürmüş gibi olacaktım, buna gücüm yetmedi. (...)

Oğlum, kızım ve İzgen de piyesi okudular mı? Onların da — gençliğimizin en iyi örnekleri olmaları bakımından — ne lüşündüklerini öğrenmek isterdim. Tuhaf değil mi, ben bu *Ferhad'la Şirin*'i adeta korka korka yazdım, yazarken de beğenmedim, ancak bittikten ve baştan sona okuduktan ve senden her perde için gelen teşvik ve beğenme seslerinden sonra iyi bir şey yaptığımı anladım. Hakikaten fena olmadı galiba? Bak hâlâ içimde bir galiba var! Çünkü ne kadar duydum, bu mevzu nasıl içimde yaşadı ve onu içimde olduğu gibi aksettiremeyeceğimden nasıl üzüldüm bilemezsin. Hani Ferhad bir yerde Şirin'e: Biz ancak hasretimizin binde birini koyabiliriz laleye, diyor ya. İşte öyle olacak, ben de ancak bu piyese kendi içimdekini binde birini koyabileceğim diye üzüldüm. Yine hepsini koyamadım, fakat anlıyorum ki hiç olmazsa yüzde birini koymuşum.

(...)

Sevgilim,

Sağdan soldan af haberleri geliyor. Ben hiçbirine inanmıyorum, fakat bir yandan da bir hasretim sana, bir hasretim, bir hasretim, akıl almaz.

İşte sana bir şiir:

Öküzlerimin boynuzlarında ağarırken ortalık
toprağı sürüyorum sabırlı bir kibirle.
Çıplak ayaklarımda toprak nemli ve ılık.

Demir dövüyorum öğleye kadar,
kırmızıya boyanıyor karanlık.

Yapraklarında yeşilin en güzeli,
zeytin devşiriyorum ikindi sıcağında,
üstüm başım, yüzüm gözüm ılık.

Her akşam mutlaka misafirim var,
kapım bütün şarkılara
alabildiğine açık.

Geceleyin suya dizboyu girip
çekiyorum denizden ağları:
yıldızlarla balıklar karmakarışık.

Benden sorulur oldu
dünyanın hâli artık:
İnsan ve toprak, karanlık ve aydınlık.

Anladın ya işim başımdan aşkın,
anladın ya, gülüm,
ben sana âşık olmakla meşgulüm...

Seni ve çocuklarımı hasretle kucaklar, mektubunu bekler, mübarek
ellerinden öperim karıcığım.

(imza)

Bak sana elimin resmini çizdim. Öyle geldi içimden. Sana
kendimden bir şey yollamak istedim, şiirden, falandan daha bana
ait bir şey.

Canım karıcığım,

Bugün telgraf çekiyordum ki mektubun geldi. Hastalığına çok üzuldüm, hep böyle oluyorsun, ne zaman buraya gelsen hastalanıp dönüyorsun, benim yüzümden hep bunlar.

(...)

Adalet'den³² bugün mektup aldım, kendi hastaymış, kan çıbanı çıkarıyormuş, Profesör Nebil Beyin benim kardiyagramlar hakkın-da yazdıklarını ve söylediklerini aynen o mektuptan alıp sana bildiriyorum işte: «Doktor bir sürü Latince isimler söyledi, anlamadım. Mamafi hiç telaş edecek bir şey yok, dedi. Yalnız ben bazı şeyler sormak istiyorum, dedi, bu itibarla Dr. Neşati'nin adresini isterim, dedi. Ona bazı talimatta bulanacağım ki Nâzım Beye anlatamam.» İşte Profesörün dediği gibi, yani telaş edecek bir şey yokmuş ama, bazı verilecek talimatı olduğu için, bunları da bana anlatamayacağından Neşati'nin adresini istiyor, ona anlatacakmış. Ben de Neşati'nin adresini yollayacağım, bakalım Profesör cenapları ne gibi tavsiyelerde bulunacaklar?

Dayıkızım Münevver³³ bana otuz lira yolladı. Yani parasız değilim, ama senin parasızlığını düşündükçe çıldıracağım geliyor. Rasiha Hanım Teyzemingösterdiği alakaya teşekkür ederim, fakat sen bu sefer bana borçlarımı ödeyebilmem için ondan alacağın parayı gönder, ama sonra gönderme, sende kalsın sonrakiler, bana nasıl olsa annem on beş, Samiye on lira gönderiyorlar, arasına işte Münevver filan da yolluyor. Sonra Orhan'la³⁴ karısı, yeni aldığı kız geldiler, biz burda boncuk çanta yapacağız, desenlerini Bedri Rahmi çizecek, onlar da Adalet'le birlikte bunları satmayı vaadettiller. Eğer bu iş olursa, bu yazı nasıl olsa rahat rahat çıkarırız. Dediğimi anladın mı karıcığım, kuzum bana göndereceğin parayı sen kendin harca, seni parasız düşünmek benim için ölüm, kalbimin hastalığı geçsin istersen beni üzmemen lazım, dediğimi yapman lazım, seni parasız bilmezsem sinirlenmem, üzülmem, hastalığım da çabucak geçer.

³²Adalet Cimcoz.

³³Münevver Berk (Andaç)

³⁴Orhan Ezine.

Hem bak, azmettim, hastalığa yenilmeyeceğim, yani teslim olmayacağım, şimdilik ona esir oldum ama, hastalığa teslim olmazsam mesele kalmaz, mutlaka iyileşirim, bir de bu hususta şiir yazdım, bak ne kadar ümitli ve azimliyim gör diye sana yolluyorum işte:

İlerleyen aydınlığın içindeyim,
ellerim iştahlı, dünya güzel.

Doyamıyor gözlerim ağaçlara:
öyle ümitli onlar, öyle yeşil.

Güneşli bir yol gidiyor dutlukların arasından,
hapisane revirinde penceredeğim.

Duymuyorum ilâçların kokusunu,
bir yerlerde karanfiller açmış olacak.

İşte böyle, karıcığım, işte böyle,
mesele esir düşmekte değil,
teslim olmamakta bütün mesele...

Yalnız hastalık için değil tabii, her iş için bu böyle, derde, kahra, felakete, yani bütün bu belaların, mihnetlerin eline esir düşülebilir, fakat esir düşmek başka, teslim olmak başka, iş teslim olmamakta, yani felaketlerin karşısında senin davrandığın gibi davranmakta, yani:

Bu işte insafsız olacaksın, birazcık da kibirli,
ne kahr, ne keder, ne zulüm,
seni ancak ölüm
teslim alabilmeli.

Bu son dört satırdan, yine aynı fikrin devamı olarak bir şiir daha yazacağım, sonra bir tane daha, bunlar da Yaşamaya Dair şiirleri gibi üçüzlü bir seri olacak.

Seni, oğlumu, kızımı, İzgen'i, Rasiha Teyzeyi hasretle kucaklar, ellerinden öperim, annemiz.

(imza)

BEN BİR YOLCULUK YAPTIM

Uzakta, çok uzakta, geceleri gökyüzüne
beyaz bir yangın gibi aydınlığı vurdu hava meydanlarının
ve kaçırdığım tirenler benden bir şeyler alıp
pırıl pırıl daldı karanlığa,
ben bir yolculuk yaptım.

Ben bir yolculuk yaptım,
insanların gözleri bembeyazdı,
leş kokuyordu çürümüş sular.
Yalanın ve ahmaklığın bataklığını geçtim
adam boyu sazlıklarda kaybolmadan...

Ben bir yolculuk yaptım,
yumrukları sıska karınlarında ve iki büküm oturan
yahut da rüzgârın önünde yalnayak koşan kadınlarla;
ölülerle birlikte
harp meydanlarında ve barikatlarda unutulmuş olanlarla.

Ben bir yolculuk yaptım,
asfaltı sabah aydınlığıyla ıslak
şehirlerin içinden
mahpusları taşıyan
kamyonlarla geçerek...

Ben bir yolculuk yaptım,
ne senin beyaz dişlerinde ezilen üzümlere doyabildim,
ne de kapalı bir yaz ikindisine benzeyen yatağına.

Ben bir yolculuk yaptım,
yepyeni yapılar vardı şantiyelerde,
genç bir çam gibi yemyeşildi ümit,
ve bin metre yerin altında
insanların alnında yanıyordu grizu lambaları.

Ben bir yolculuk yaptım,
ayışığında, gümüşüğında,
yağmurun ışığında,
dört mevsimle ve bütün zamanlarla birlikte,
böceklerle, otlarla, yıldızlarla birlikte
ve en namuslu insanlarıyla yeryüzünün,
yani bir keman gibi şefkatli,
henüz konuşamayan bir çocuk gibi merhametsiz,
henüz konuşamayan bir çocuk gibi cesur,
yani bir kuş kolaylığıyla ölmeye de
bin yıl yaşamaya da hazır...

ANGİNA PEKTORİS

Yarısı burdaysa kalbimin
yarısı Çin'dedir, doktor,
Sarınehre doğru akan
ordunun içindedir.

Sonra, her şafak vakti, doktor,
her şafak vakti kalbim
Yunanistan'da kurşuna diziliyor.

Sonra, bizim burda mahkûmlar uykuya varıp
revirden el ayak çekilince
kalbim Çamlıca'da bir harap konaktadır
her gece,
doktor.

Sonra, şu on yıldan bu yana
benim, fakir milletime ikrâm edebildiğim
bir tek elmam var elimde, doktor,
bir kırmızı elma:
kalbim...

Ne arteryo skleroz, ne nikotin, ne hapis,
işte bu yüzden, doktorcuğum, bu yüzden
bende bu angina pektoris...

Bakıyorum geceye demirlerden
ve iman tahtamın üstündeki baskıya rağmen
kalbim en uzak yıldızla birlikte çarpıyor...

(1948)

1948 yılının sonlarına doğru, af haberlerinin sıklaştığı, havanın yumuşar gibi görüldüğü günlerde Nâzım'ın geleni gideni iyice çoğalmıştı. Çıktı çıkacak diye bekleniyordu. Bu arada, Nâzım, kendisini görmeye gelen bir akrabasına, dayıkızı Münevver Berk'e âşık oldu. Rasih Güran'ı Bursa'ya çağırıp Piraye'den ayrılmak istediğini bildirdi. Ortak dostları arasında Rasih'in Piraye'yi en çok seven insan olduğunu biliyordu, yazdığı mektubu onunla gönderdi. Bu hiç ummadığı, aklının ucundan bile geçirmediği mektubu alınca, Piraye çok şaşaladı, çok sarsıldı, işin garibi, bir yıkıntı haline gelmiş olan Rasih'i de teselli etmek zorunda kaldı. İnanamıyordu. Vâlâ'ya telefon etti. Böyle bir şeyden haberi yoktu onun. Sonra yatağa girip yattı Piraye, üzüntüsünü kimseyle paylaşmak istemedi. Çevresindekilerle pek az konuştu. Kaç gün yattı, bilmiyorum. Bu arada Nâzım'a bir mektup yazdı. Kalktığında artık kendini toparlamıştı, donuk, durgundu, ama üzüntüsünü göstermiyordu. Aşağıdaki mektuplardan ilki Rasih Güran'ın Bursa'dan getirdiği mektuptur, ikincisi ise Piraye'nin yazdığı mektubun karşılığıdır.

Piraye,

Her şeye rağmen birbirini anlayan, birbirini seven, birbirini sayan iki cesur insan gibi konuşmamız gerekiyor. Aramızdaki münasebetler iki insan arasında bulunabilecek en dürüst, en temiz, en güzel ve çok çeşitli münasebetlerdir. Bunlardan birinin eksilmesi hiçbir şeyi değiştirmez. Birbirimize yalan söyleyemeyiz, birbirimizi aldatamayız. Sana yalan söylemekten, seni aldatmaktansa seni büsbütün kaybetmeyi tercih edecek kadar sana ve kendime hürmetim var. Mesele şu: aramızdaki münasebetlerden bir tanesi olan, fakat zaten bilfiil çoktandır mevcut bulunmayan ve daha senelerce de mevcut olamayacağı anlaşılan karı kocalık münasebetimizi, kadın erkek münasebetimizi tasfiye etmemiz, kesmemiz gerekiyor. Bunun icabettiğini uzun muhakemelerden, nefsimle yaptığım işkenceli musahabelerden sonra anladım. Ve sana bir gün bile daha fazla yalan söylememek için, bu münasebetin artık kesilmesi gerektiğini işte hemen yazıyorum. Sen yine benim en yakın insanımsın, en yakın dostum ve arkadaşımsın. Çocukların çocuklarımdır. Bu taraflarımızda hiçbir şeyin değişmeyeceğine inanıyorum. Fakat artık karı kocalığımız devam edemez. Bu bağımızı, bağlarımızdan ancak bir tanesi olan bu münasebetimizi kesmemiz lazım geliyor. Sana yolladığım bu mektupla beraber ben karı koca münasebetimizin kesilmesi için gereken yerlere müracaatımı da yapmış bulunacağım.

Bütün bu olup biten şeye rağmen, en yakın iki insan olarak kalacağımızı biliyorum. Benim başım sıkıştığı zaman — hapiste olayım, dışarda olayım — yine sana koşacağım, sen de öyle bana koşacaksın. Ömrümün en güzel senelerini, en iyi eserlerini sana borçluyum, onlar, manen ve maddeten senindir. Şimdilik allahısmarladık. Beni affet bile demiyorum. Her şeye rağmen beni herkesten ziyade anlayacak olan insanın yine sen olduğuna eminim. Ellerinden öperim.

(imza)

Piraye,

Şimdi yanında olmak, gözlerinin içine bakarak: Seni aldatmadım, sana seni aldatamayacak kadar saygım ve muhabbetim var, seni büsbütün kaybetmek pahasına da olsa sana yalan söyleyemezdim, karı kocalığımızın, erkek ve dişiliğimizin ara yerden kalkması, ne beni senin için kaybettirebilir, ne de seni benim için, biz birbirimizin en yakın insanı, en yakın dostu, en yakını olarak kalmasını bileceğiz, her şeye rağmen öyleyiz, demek, diyebilmek isterdim. Ne senden, ne de Türk milletinden uzağım. Senden ve milletimden kopmama imkân var mı? Sen istesen de, istemesen de, biz insanlarımızın, bugünkü ve yarınki insanlarımızın hafızasında yaşayacaksa, el ele, beraber yaşayacağız. Artık senin kocan olmayışım neyi değiştirir? Artık benim karım olmayışın, senin Piraye, benim Nâzım oluşumuz vakıasını, biz istesek de, yok edebilir mi? Ben daha senelerce hapisteyim, belki de burda geberip gideceğim. Hayatımda milletime ve namuslu insanlığa layık bir iki şey yazabildimse, bunu sana borçluyum. Şöhret yapmayı bir an bile aklımdan geçirmiş değilim. Bu gibi işlerde en ufak ihtirasımın olmadığını herkesten iyi sen bilirsin. Artık senin erkeğin ve kocan değilim, fakat senin en sadık insanın ve arkadaşının, hatta daha da fazla bir şeyinim ve sen de benim için öylesin, istesen de istemesen de öyle kalacaksın. Bütün bunlara rağmen, seni, arkandan değilse de, ansızın bıçakladığımı müdrikim. Fakat aynı bıçağı kendime de sapladım. Sadece erkek dişi olsaydık, bu darbe ikimiz için de ölüm darbesi olabilirdi. Fakat biz, seninle ben, sadece erkek ve dişi değiliz. Erkek ve dişilik münasebetimizin bitmesiyle açılan yara kapanacak. Günün birinde, dört duvar arasında ölmez, hürriyete kavuşabilirsem, senin yüzüne ve milletimin yüzüne yüzüm kızarmadan bakabileceğime inanıyorum. Çünkü ne sana, ne de ona yalan söyledim, ne seni, ne de onu aldattım. Sana bu mektubu elden yolluyorum. Sen ister oku, ister okumadan yırt, sana her hafta mektup yollayacağım. Parasız kalırsam yine senden para isteyeceğim ve sen başın sıkıştığı zaman bana dert yanacaksın. İkimizin

arasındaki münasebetlerden birinin kesilmesinin ancak seni ve beni ilgilendiren bir iş olduğunu, buna başkalarının karışmaya hakkı olmadığını, sen, bizzat sen ileri süreceksin kadar bana ve ben sana bağlıyız. Bunu bilhassa çocuklarımıza anlatmalısın. Şimdilik hoşçakal, kızım, annem, kardeşim, arkadaşım, yoldaşım.

(imza)

Nâzım ile Münevver Berk'in ilişkileri pek uzun sürmedi. Nâzım'ın kurtulma umudu kalmamıştı, kolay kolay bağışlanmayacağı, hiç değilse o günlerde bağışlanmayacağı kesindi. Münevver Berk ise evliydi, bir de çocuğu vardı. İlişkilerine neden son verdiklerini, bir mektubunda, Nâzım şöyle açıklar: «Oğlum, anlattığın hikâye müthişti. Ben bunu ana hattında böyle tasavvur etmiş olduğum için, bu yüzden, ta ilk zamanlardan — hadisenin ilk zamanlarından — beri çektiğim işkenceyi benden başka kimse bilmez. Buna rağmen, yazdıklarını okurken yine tüylerim diken diken oldu, kendime karşı aynı öfkeyi, aynı tiksintiyi, aynı merhameti duydum. Sana kısaca bir iki şey söyleyeceğim: Bu işi annenden ayrılmaya kadar götürüşümde, daha doğrusu, annenle aramızdaki karı koca münasebetini kesmek istemeye kadar götürüşümde, biraz da, büsbütün değilse de, onu artık bu yönden aldatmaya tahammülsüz oluşum da rol oynamıştır. İşi başka türlü idare edebilirdim, mesela senede iki üç kere hoşça vakit geçirebilirdim. Fakat, dedim ya, buna her iki taraf için de, hem annen, hem onun için, işin seyrinde razı olamadım. Sonra, o, çocuğundan ayrılamayacağını, biraz daha ve daha müsait şartları beklemek lazım geldiğini, aramızdaki münasebeti kesmememizi falan filanı teklif edip benden kendisini bekleyeceğime dair söz isteyince, bu teklife bir cankurtaran gibi sarıldım ve hemen münasebeti kestim. Kendisine bir mektup yazdım, ona, kocasına ve bilhassa kızıl saçlı bacıma kötülük ettiğimi, bütün suçun bende olduğunu söyledim. Yani isteseydim, münasebetimizi yine devam ettirebilirdim. Fakat bunu yapmadım. İşin bu tarafı böyle. Zaten bütün bu hadiseyi geniş bir çerçeve içinde yazıyorum. Reel, insafsız, olduğu gibi yazıyorum. Bu böyle, şimdi sana gayet garip bir şey söyleyeceğim: Anneni tanıdığımdan beri, okuduğum bütün kitaplardaki ve seyrettiğim bütün filmlerdeki ve dinlediğim bütün hikâyelerdeki sevgililerin kadınları yerine onu, erkekleri yerine kendimi koymuşumdur. Cahit Uçuk'a filan ilanı aşk ederken, bu sefer aşk mektupları yazarken — inanmanı istiyorum, bir sanat ve fikir adamı olarak anlamanı istiyorum — karşımda daima annen vardı. Onun için, annene söylediğim, annenden önce de başka hiçbir kadına söylemediğim sözleri, yazmadığım yazıları, aynı aynına onlara da söyledim ve yazdım. Acayip bir iş, fakat hakikat. Şimdi sana bir daha tekrar edeyim ve senin yazdıkların beni başka bir yönden aydınlatmış olduğu için de, daha etraflı söyleyeyim, eğer Piraye bana olan sevgisini belirtmeyi bir izzeti nefis meselesi yapmasaydı ve beni dışarda ve içerde yalnız bırakmasaydı, hayatıma başka hiçbir kadın girmezdi. Bu bahis böyle.» (Memet Fuat'a Mektuplar)

Nâzım, Münevver Berk'le ilişkisini kestikten sonra, Piraye'yle barışmanın yollarını aradı. Yalnız Piraye'ye değil, çevresindekilere de, Memet'e, İzgen'e, Suzan'a, mektuplar, şiirler yağdırdı. Ayrı bir kitap dolduracak kadar çok olan bu mektuplardan, burda, gene daha fazla şiirlere yönelik seçmeler vereceğiz.

Piraye, karıcığım,

Bu mektubu soğukkanlılıkla okumanı, üzerinde biraz düşünmeni rica ederim.

İki vakıa var: 1 - Sana ve biraz da kendime yaptığım kötülük. Senin bana dehşetli kırıgın oluşun, bu yüzden de, belki de, evet belki de, insanlara ve dünyaya güveninin kalmayıışı. Kendi kabuğuna çekilişin. 2 - Bu vakıaya rağmen, sen de, ben de yaşıyoruz. İkimiz de varız. Ben belki bir iki seneye kadar, hatta belki bu sene yokum, çünkü bilemediğin gibi hastayım, her gün biraz daha eriyorum, ölmek için elimden geleni yapıyorum. Fakat fizyoloji bir kerre dörtümla inhitata doğru gitmesin, hele insan hapiste de bulunuyorsa, bu inhitatı durdurmak çok zor. Yani ben yakında öleceğimi hissediyorum. Bu beni korkutmuyor, hatta artık keder de vermiyor. Yakında, belki bir yıl, belki bir buçuk yıl sonra kulunuz ölmüş bulunacağım. Fakat şimdi varım, yaşıyorum, tıpkı senin var olduğun ve yaşadığın gibi. Bu iki vakıayı böylece tespit ettikten sonra, bir üçüncü vakıayı daha tespit edeceğim: Her şeye rağmen, ve her zaman, bundan on sene, on beş sene önce de, bundan üç ay, dört ay önce de, bir daha tekrar edeyim, her şeye rağmen ve bütün zaman ve mekânlarda, hiçbir insan bana senden daha yakın olmadı ve yine hiçbir insan sana benden yakın değildi. Şimdi gelelim dördüncü vakıaya: Olan oldu, ve geçti. Beylik, fakat çok doğru tabiriyle, kâbuslu bir rüya gördük. Fakat şimdi, her ne suretle sona ermiş olursa olsun — sona erişte ben mi amil oldum, yoksa başkası mı, bunun üzerinde duracak değilim, çünkü değmez, fakat, kısaca söyleyeyim ki, sen istediğin kadar inanma, bu sona erişte biraz da ben amil oldum — evet, bu kâbus her ne suretle sona ermiş olursa olsun, sona ermiş oldu ve ikimiz, seninle ben karşı karşıyayız. Karşı karşıya duran bu iki insan herhangi iki insan da değildir. Öyleyse, benim geri kalan bir iki senemi, ve senin çok uzun senelerini, zehir etmekte ne mana var? Her zamankinden daha cesur, daha akıllı, daha sevdalı, ve müthiş sanılan, korkunç sanılan birçok şeylerin de ne kadar nisbi, ne kadar basit şeyler olduğunu bilerek, hatta bunları alaya alarak niçin birbirimize

yaklaşmayalım? Değer mi? Senin kabuğuna çekilip oturman, beni ömrümün sonuna kadar affetmemen, bana kırgın, dünyaya kırgın olman, zaten zehir zemberek olan hayatını büsbütün zehir etmen, değer mi? Farzet ki ben sana yanlışlıkla — bunda ısrar ediyorum, yanlışlıkla ve mesela bir sarhoşluk anında — bira yerine zehir içirdim, sonra ne yaptığının, şu veya bu suretle farkına vardım ve seni kurtarmak için sana geldim, sen beni itecek misin? Hayır, beni zehirledin, yanıma yaklaşma mı diyeceksin? Mesele bu kadar basit değil mi diyorsun? Hayır, sen bu işi sarhoşluk anında değil, bile bile yaptın mı diyorsun? Eğer hadise başka türlü inkişaf etseydi, beni zehirimle başbaşa bırakacaktın mı diyorsun? Deme, şunu yahut bunu münakaşa etmeden, söyleyecek bir tek sözüm var: Hayatta mühim olan, gerçek olan şey vakıadır. Bu vakıa da bugün ikimizin karşı karşıya, aramızda bir kâbusun hatırasından, evet, sadece hatırasından başka bir şey olmaksızın, karşı karşıya durduğumuzdur. Biz o hatırayı da bir an önce unutacak kadar kuvvetli değil miyiz ve unutmamaya değer mi? Karıcığım, vallahi değmez. Vallahi asıl olan şey, seni, her zaman ve mekânda, seni zehirlediğim anda dahi, yeryüzünde en yakın insanım olarak sevmiş bulunmamdır. Yavrum, kızım, karım, sevgilim, annem, her şeyim, silkin, gözlerini koca koca aç, sana uzattığım — günahkâr — eli gülererek tut ve geri kalan bir iki senelik ömrümü elim elinde olarak geçireyim ve sen de benden sonra yaşayacağın uzun yıllarda benim için çocuklarımıza ve beni senden soracak olanlara: Çok zayıf tarafları olan bir insandı, fakat her şeye rağmen iyi bir insandı, beni seven bir insandı, benim de en çok sevdiğim bir insandı, bazı tarafları da kuvvetli bir insandı, onu öfkeyle, nefretle değil, muhabbetle, sevgiyle anıyorum diyebil. İşte böyle güzelim. Rica ederim bana cevap ver. Çünkü cevap vermek değil, cevap vermemek değmez.

Çocuklarımı ve seni hasretle kucaklarım.

(imza)

Pirayem, kızıl saçlı bacım benim,

İster senin için ölmüş olayım, ister benden bir yılandan nefret eder gibi nefret et, yüzümü görmeye, sesimi duymaya tahammülün olmasın, ister gözünde dünyanın en namert insanı olayım, şunu bil ki, kendi gözümde alçaldığım kadar senin gözünde alçalmama imkân yoktur. Seni arkadan bıçakladım. Bir damlası benim damarlarımdaki bütün kana bedel kanınla boyandı ellerim. Yeryüzünde hiçbir insan hiçbir insana benim sana yaptığım kötülüğü yapmamıştır. Bütün bunlara rağmen, gel. Sana «Gel» diyecek kadar yüz­süz ve alçaksam ne halledeyim, öyleyim işte. Fakat, gel. Ve benden nefret ederek, beni hor hakır görerek de olsa, beni bir daha yalnız bırakma. Ben yalnız seni arkadan bıçaklamış değilim, insanlığımdaki en güzel şeyi de bıçakladım. Beni affet demiyorum, yaptığım işin afla filan alakası olmayacak kadar namussuzca bir iş olduğunu müdrikim. Fakat, gel. Oğlumuzun, Mehmet'in başı için gel ve ben kalan ömrümde ona layık bir baba olmak fırsatını kazanabileyim. Senin yüzüne nasıl bakabileceğimi bilemiyorum, seninle karşılaştığım anda ayaklarının dibine yıkılacağım belki, belki de sadece bayrağını kendi eliyle düşmana teslim etmiş bir hainin cesaretiyle yüzüne bakmaya çalışacağım, belki de tek kelime söylemeden gözlerimi iskarpinlerine dikip oturacağım. Fakat, gel. Gel ve bir daha beni yalnız bırakma. Bak senden yalnız bir sadaka halinde gelmeni değil, beni yalnız bırakmamamı da, beni bir daha yalnız bırakmamamı da istiyorum. Bunu isteyecek kadar da küstahım. Fakat her şeye rağmen yaşamam lazım. Hayatım yalnız kendime ait olsaydı, gebermeyi çoktan tercih ederdim. Kendi ferdiyetimden, fizyolojimden, kafamın deli, hasta tarafından öylesine nefret ediyorum. Fakat yaşamam lazım. Beni affetmek için değil, beni, oğlumuz, kızımız, ve onlar gibi iyi, namuslu insanlarımız için yaşatmak için gel ve bir daha beni yalnız bırakma.

Eteklerinden öperim.

(imza)

(Tarihsiz)

Piraye,
Gel. Sana muhtacım.

(imza)

Oğlum Memet Fuat'a.

MELODRAM

Oynayanlar: Ben, Kızıl Saçlı Bacım ve Siz

Prolog

En ümitsiz mâcera:
yedi yerden yara almak değil.
En ümitsiz mâcera:
ipin ucunu kaybetmek elinden
ve gözlerimiz koyun gözü gibi mahzun,
bıçağın altına kendiliğinden
bıçağın altına bıkkın ve uzun
yatıvermesi boynumuzun.

Birinci Perde

Demirden ve betondan bukağım.
Ve mevsim bütün dişiliğiyle sonbahar.
Uzakta bir yerlerde pırıldayan su...
Azgın bir teke gibi belden aşağım,
kıl içinde
ve beynime vuruyor ekşi ekşi kokusu...
Ağır, beyaz elini koy alnıma,
bir şafak seyreder gibi seyredeyim seni.
Beni yalnız bırakma kızıl saçlı bacım,
yoksa ben bir haltlar karıştıracağım...

İkinci Perde

Bu iş böyle olmayabilirdi
size dair bir şeyler hatırlasam.
Halbuki yüzünüz bile aklımda değil.
Siz sadece bir rivayetsiniz.
Durup dinlenmeden işliyor kafam,

durup dinlenmeden yaratıyor sizi.
Ve ben dokunamayan ellerimle giydiriyorum
çırılçıplaklığınıza yeşil entarinizi...

Üçüncü Perde

Yola bakan pencerede durmaktan,
malta boylarında volta vurmaktan
kara sular indi ayaklarıma
ve dokundum size nihayet.
Böyle bir bahçeye hiç girmemişim,
hiç görmemişim gibi geldi bana
ışığın böylesini.
Ve siz olduğunuz gibi karşımdayken
sizi yaratmakta devam etti kafam.

Dördüncü Perde

Bu akşam, belki şimdi, şu dakika sen
arkadan bıçaklandın bacım.
Hem de ben bıçakladım seni,
kanın damlıyor ellerimden.

Görüyorum: işte sen içine gömülürken karanlığın
hayretle açılan gözlerinde
durgun bir su gibi parlıyor hâlâ
bana güvenen rahatlığın.

Elimde sırtına saplanan bıçak,
ve ağzımda müthiş bir yemişin tadı,
seni öyle yüzükoyun kapaklanmış bırakıp
kaçıyorum yanından ağlayarak.

Beşinci Perde

Ölü ayak izleri var
güneşli kumun üstünde.
Gidenler büsbütün gitmedi henüz,

kalanlar öfkeli bir merhametle bakıyor yüzüme
ve henüz dönüp gelmedi çağrılanlar.

Söndü ansızın şehrimin ışıkları,

alaca aydınlığındayım masamda yanan mumun.

Kollarım kan içinde dirseklerine kadar.

Dışarda vekarlı, engin rahatlığı yıldızların,

dışarda sessiz, beyaz haşmetiyle kar.

İçerde yeşil, ıslak yılanlar

çöreklenmiş karanlığında uykumun.

Ben bu dertten kurtulmak için

meydan yerinde yıkamalıyım

kirli çamaşırlarını ruhumun.

Epilog

Bu melodram

burda biter.

Tek kepaze aktörü bendim bu ~~oy~~unun.

Oğlum Memet,

müjdesini ver,

belki bana bir daha dönmeyecek olan kızıl saçlı bacıma:

Bizimkiler,

bizimkiler nerdeyse Nankin'e girecekler...

Son

Olamadığım yerlerde olabilmenin hasreti midir
bende bu keder
bu güneşli kış günlerinde:
meselâ, İstanbul’umda köprünün üzerinde,
meselâ, Adana’da arasında ırgatların,
meselâ, Yunan dağlarında, meselâ, Çin’de,
meselâ, beni artık sevmeyenin
başucunda.

Yoksa bir oyunu mu bu
karaciğerin,
yoksa, bir rüya mı düşürdü bu hale beni,
yoksa, yalnızlık yine çullandı da üstüme,
yoksa, elliye dayadık da merdiveni
ondan mı?

Bende bu keder,
bende bu kederin ikinci faslı
ayaklarının ucuna basıp
geldiği gibi gider:
yeter ki, bitireyim bu yazıyı,
yahut, uykum biraz düzelsin,
yeter ki, bir mektup gelsin,
yahut, radyoda bir haber...

Piraye,
(...)

Sana bu belki yazacağım son mektuptur, belki bu benden alacağın son haberdur — yani son olup olmaması senin elinde. Biliyorum, senin kocan oldum, baban oldum, ağabeyin oldum, arkadaşın oldum, fakat hiçbir zaman sevgilin olmadım, olamadım. Bunu biliyorum ve yine biliyorum ki, şimdi beni kocan gibi, çocuğun gibi, ağabeyin gibi, baban gibi de görmüyorsun artık. Biliyorum. Fakat son bir ümidim var, belki hâlâ beni arkadaşın sayıyorsundur. Sana koca olarak ihanet ettiğim olmuştur, hattâ baban ve ağabeyin olarak da belki ihmallerim vardır, fakat arkadaşın olarak sana hiçbir zaman ihanet etmedim. Senin sevgilin olabilseydim, belki kocan olarak da sana ihanet etmezdim. Her ne hal ise, bu bahsi bırakalım. Demek istediğim şu, senden arkadaşın olarak yardımını istiyorum. Bana hiç olmazsa arkadaş elini uzat. Bilemediğin gibi korkunç bir ruh buhranı içindeyim, bundan kurtulmanın iki yolu var, ya arkadaş olarak imdadıma gelersin, boğulmak üzere olan bir arkadaşımı kurtarırsın, yahut, ben son bir çareye başvururum, yani şahsi hayatımda mutlak bir yalnızlığa gömülürüm, kendimi şahsi hayatı ölmüş bir insan sayarım. (...) Ya bana cevap verirsin, beni görmeye gelirsin, hasta bir arkadaşına cevap verirsin, hasta bir arkadaşını görmeye gelirsin, soğukkanla konuşuruz, sen de hastasın, biliyorum, fakat mademki ne olursa olsun yaşamaya mecburuz, birbirimize dayanarak yaşamamızın yollarını araştırırız, birbirimize destek oluruz, yahut cevap vermezsin, gelmezsin ve bu benden alacağın son haber olur ve ben kendimi, bir bakımdan, öldüğüme alıştırmaya çalışırım. (...) Ben bir kuyuya düşsem, boğuluyorum, Piraye, beni kurtar, diye elimi uzatsam, sen şu veya bu hisse kapılıp bana elini uzatmayacak mısın? Ben kuyunun dibinde feryad ede ede boğulurken sen aldırmadan, kızgın, öfkeli, kindar, geçip gidecek misin? İşte böyle. Ya şahsi hayatımla kuyunun dibinde kalacağım, yahut bana elini uzatacaksın, kinini, kırıklığını, kendi ruh durumunu unutup bana elini uzatacaksın. Sen bilirsin.

(imza)

Canım karıcığım,

Kan tepene çıkmasın, sana böyle hitabediyorum diye, taş çatlasa benim canım karıcığımın, hatta seni boşamış başka bir kadınla evlenmiş olsaydım dahi. Şimdi dinle beni canım karıcığım. Evvela şaşıp kaldığım bir şey var: benim tekir kediye yalvarıp yakarmakta olduğum nerden ve kimden çıktı? Kavakla Tekir hikâyesi buna ispat diye gösteriliyorsa, ya okuyanlar okuduklarını anlamıyor, ya ben. O, kendimi de, onu da kepaze eden bir hicviyedir. Bir yalvarıp yakarma vesikası değil. Sırası gelmişken, sen arkadaşına hadiseyi olduğu gibi bir de ben anlatayım. Evvela ipi koparan sadece o değildir, ipin yarısını o kopardıysa, yarısını da ben kopardım. Ve bendeniz ipi koparır koparmaz korkulu bir rüyadan ayılır gibi oldum ve seninle karşı karşıya kaldım, daha doğrusu sen zaten hiçbir zaman karşımdan kaybolmamıştın, sadece bulanık bir resim halindeydin, yüreğimin kökünde duran bulanık bir resim. O resim birdenbire aydınlandı ve dehşetli bir kriz geçirdim. Bu krizin tekir kediyle, ipin kopmasıyla ilgisi yoktu, bu doğrudan doğruya senden gelen, seninle ilgili bir krizdi. Ayaklarına kapanmak istedim, kendimi sana karşı hudutsuz suçlu, kendi kendime karşı dehşetli alçak görüyordum. Bunu sana yazdım, kendimi yerin dibine batırdım, çünkü kendimi yerin dibine batmaya müstahak görüyordum. Kendimi öyle aşağılık, seni öyle erişilmez görüyordum ki, İzgen bile, kendiniz için böyle şeyler yazmayın, diye bana çıkıştı. Sana arka arkaya mektuplar yazdım, tekire değil, sana yalvardım, yakardım. Aldırmadın. Deli gibi oldum, hani gebermeme mek parmak kaldı. Sonra, nasıl oldu bilmiyorum, birdenbire bir keşifte bulundum, bu müthiş bir keşifti, bir yandan beni büsbütün kahretti, fakat bir yandan da kendime gelmeme yardım eyledi, keşfimi oğluma yazdım. Keşfim şuydu: Sen bana hiçbir zaman âşık olmamıştın. Bu keşfim, son hadiseye, tekir kedi meselesine nasıl düştüğümü bana izah etti. Bu hususta oğluma yazdığım mektupları okursan, ki iki ay önce filan yazılmış mektuplardır, hadiseyi daha iyi anlarsın. Hayır, karıcığım, ne Çankırı meselesi senin anlattığın gibidir, ne de burda oturman

meselesi. Hayır, bir taneciğim, ben senin için yüzü görülmeden, sesi işitilmeden zor yaşanan insan değildim. Halbuki sen benim için öyleydin. Ve öyle olduğun için tekir kedi araya girdi. Bunu sana mektupla anlatmak zor. İşte ben bu keşifte bulunduktan sonra kendimi toparlamaya başladım, artık kendimi sana karşı o kadar suçlu görmedim. Fakat bir daha tekrar edeyim, tekire yalvardığım, yakardığım serapa yalandır. (...) Bu belki seninle son konuşmamızdır. Bundan dolayı sana bazı şeyleri apaçık yazıyorum: Yirmi senelik müşterek hayatımız, bana hiçbir zaman âşık olmamana rağmen, ömrümün en ışıklısı, en güzel zamanıdır. Sana çok şeyi borçluyum. Senin aleyhinde bulunmadım, sadece, bana âşık değildi, dedim ki, doğrudur. Hâlâ da ısrar ediyorum, bir tarafımın hiç de normal olmadığını sen de bilirsin, o tarafım içinde bulunduğum şartlarla büsbütün hastalandı, sen beni yalnız bırakmasaydın, kendi kendime, sana ve eşe dosta karşı böyle kepaze olmazdım. İşte bunu söyledim ve hâlâ da söylüyorum. Fakat artık bunu da söylemeyeceğim. Fakat bu söylediklerim senin aleyhinde bulunmak mıdır? (...) Şimdi bir kere daha, belki de son defa, tekrar edeyim, seni tanıdıktan sonra yalnız sana âşık oldum, seni boşamaya kalkıştığım zaman dahi sana âşıktım, hâlâ da âşığım ve âşık olarak gebereceğim. İster inan, ister yalan söylüyor de, ister bu mesele umrunda olmasın.

Bana yazdığın mektupla nasıl iyilik ettiğini tasavvur edemezsin. Yazını görmek bile benim için nasıl bahtiyarlık oldu. Mektubunu her gün üç defa, bir sabah, bir akşamüstü, bir de gece yatarken okuyacağım, bundan sonraki hayatımda, şahsi hayatımın yalnızlığını bu mektup dolduracak. Artık, ferden insanlardan hiçbir şey beklemeyecek, güler yüz dahi istemeyecek kadar kuvvetliyim. Seni ve çocuklarımı hasretle kucaklarım. Senin için bir ölüyüm. Biliyorum. Senin için bir ölü olduktan sonra da, insanlık için değil elbette, fakat başka fertler için diri olmak da benim umrumda değil. Bir daha allahaismarladık.

(imza)

Sevgilim
yalan söylersem sana
kopsun
ve mahrum kalsın dilim:
«Seni seviyorum» demek bahtiyarlığından.

Sevgilim
yalan yazarsam sana
kurusun
ve mahrum kalsın elim
okşayabilmek saadetinden seni.

Sevgilim
yalan söylerse sana gözlerim
iki nâdim gözyaşı gibi avuçlarıma aksımlar
ve göremesinler seni bir daha...

Piraye Hanımefendi,

Mektubunuzu aldım. Yazınızı, elyazınızı olsun görmenin bahtiyarlığını duydum. Avukatlarımla isimlerini öğrenmek zahmetine katlandığınız için minnettarım, sizi böyle bir zahmete soktuğum için de eza duyuyorum, Piraye Hanımefendi, sayın bayan, ah be karıcığım, bana Nâzım Bey diye hitabederken gözlerin sulanmadı mı? Hürmetler efendim, derken, bunu yazarken ellerin titrememi? Ben aşağılık herifin biri olabilirim, ben yeryüzünün en iyi insanına, en sevdiğim insanıma, yeryüzünün en büyük kötülüğünü etmiş olabilirim, fakat bütün bunlara rağmen bana Nâzım Bey diye mektup yazmaman gerekirdi. Demek ki ben senin için sadece Nâzım Beyim? Demek ben bu hale düştüm? Vatan'da çıkan yazıları okudum, bilhassa hâkimin yazdığı yazı hoşuma gitti, diyorsun. Her iki yazı da benim hoşuma gitmedi. Yazılmasalardı daha, çok daha memnun olurdum. İnşallah yakında annenize ve kardeşinize kavuşursunuz, diyorsun. Sana ve çocuklarıma kavuşmak ihtimali aklına gelmiyor mu? Kaldı ki, yakında ne sana ve çocuklarıma, ne de anneme ve kardeşime kavuşacağım var. Ben şahsen o kanaattayım ki, daha senelerce hapisteyim ve bu beni yıldırmıyor. Hele senin şu son mektubun bana bir kerre daha anlattı ki, dışarda beni bekleyenim yok ve büyük bir ümitle, dehşetli aydınlık bir iyimserlikle söylüyorum: hapisanemde şerefimle ölebilmek en samimi temennimdir. İşte böyle Piraye Hanım, size ve çocuklarıma uzun ömürler, saadetler dilerim. Şahsi hayatındaki bütün alçaklıklarına rağmen, memleketini, halkını, namuslu insanlığı ve her şeye rağmen sizi ve çocuklarını sevmiş bir insanın hatırasını olsun yüzünüzü buruşturmadan, tiksinden anabileceğinize emin olsam, bilemediğiniz kadar bahtiyar ölürdüm. Hoşçakal. Çocuklarımla kucaklar, senin ellerinden öperim. Bana mektup yaz diyemiyorum. Oğlum kitabın Fransızcasını bulup gönderirse, tercümeleri on beş gün içinde yaparım. Bir daha yazayım, yazarken içim ferahlıyor, bu kadarcık ferahlığı bana çok görmezsiniz, değil mi? Memet'i, Suzan'ı, İzgen'i hasretle kucaklar, senin ellerinden öperim.

(imza)

Caaaanımın karıcığım,

Sana mektup yazdım — kısacık, ve «Nâzım Bey»le başlayıp «hürmetler ederim efendim»le biten — mektubuna karşılık verdim. Herhalde almışsındır. O mektubuma cevap vermeyeceğini biliyordum. Belki bana artık hiç cevap vermeyeceğini de biliyorum, fakat ümit dünyası bu, can çıkmayınca ümit de tükenmiyor, belki seni kendimle meşgul edersem, sana şu son zamanlarda olup biten işleri anlatırsam, seni kendimle zorla ilgilendirirsem, dedim ya belki bana yine iki satırcık mektup yazarsın, «Nâzım Bey» diye başlamayan, sadece «Nâzım» diye başlayan ve hiç olmazsa «gözle-rinden öperim» diye biten iki satırcık bir mektup. İşte şimdi sana yazdıklarımı bu ümide kapılarak yazıyorum. (...) Ha bir mesele daha var, geçen sefer buraya gelişlerinde, sana versinler diye onlara — Vâlâ'lara yani — yağlı boya resimler vermiştim. Seni evde bulup bulamayacaklarından emin olmadıkları için — daha doğrusu kendilerini kabul edip etmeyeceğinden, ben öyle anlıyorum, onlar söylemedi amma, benim tahminim — o yağlı boya-ları sana verememişler. Oğlumu onlara gönder de resimleri alsın. Senin için göz nuru dökerek yaptığım resimler be karıcığım. Duvarına asarsın, onlara gözün iliştikçe, istemeyerek de olsa beni hatırlarsın. Oğlum dedim de, bir acım daha aklıma geldi, sözde günübirlğine beni görmeye gelecekti benim vefasız oğlum. Havalar iyiyken, mesela bu pazar geliverse ne olur sanki? Geliverseniz, diyemiyorum, niye diyemiyorum sanki? Ana oğul günübirlğine, mesela bu pazar geliverseniz, Suzan'ı da getirseniz, sizi bir saatçik görsem, dünya gözüyle, yani geberip gitmeden, seni, oğlumu, kızımı, İzgen'ciğimi — çok mu oluyorum — görürsem, bir saatçik görürsem, ne olur sanki? Bunun nasıl erişilmeyecek bir bahtiyarlık olduğunu biliyorum, fakat ne yapayım, yürek laftan anlamıyor. İşte sana bir yığın havadis verdim. Senden iki satırlık bir cevap olsun koparabilmek için çeşitli kurnazlıklar ettim, yalvardım yakardım, ne olur, insafa gel artık, insafa gel yahuuuuuuuuu. Sana bu mektubu taahhütlü yolluyorum, paraya kıyıyorum bu züğürtlüğümde, taahhütlü mektubumu mahçup etme, ona cevap ver. Seni, oğlumu, kızlarımı hasretle kucaklarım.

Biçare zevciniz

(imza)

26 Ekim 949
Bursa Hapisane

Piraye,

Sana beş altı gün önce mektup yazdım, hemen gelmeni rica ettim. Gelmedin. Bana bu çeşit kötülük etmeye hakkın yok sanıyordum. Eli kolu bağlı, çaresiz bir insana, her şeye rağmen namuslu bir insana karşı biraz daha anlayışlı davranman icabederdi. Bu son ricamdır. Yine gelmemekte kadın inadıyla ayak dirersen beni manen değil yalnız, maddeten de ölmüş bil. Eğer seni görmek zorunda olmasaydım başını ağrıtmazdım.

Hürmetlerimle
(imza)

Piraye,

Sana beş altı gün önce ve bu sabah mektuplar yolladım, gelmeni rica ettim. Bu akşam mektubunu aldım. Mektubunu almak öyle sanıyorum ki beni bu gece dört beş saat olsun uykuya kavuştura-cak, çünkü aylardır, ne ayları, bir yıldan fazladır ki, birbiri üstüne üç saat bile uyuyamıyordum. Teşekkür ederim. Fakat gelmen lazım, eğer gelmen bu kadar lazım olmasaydı, gelmene bu kadar muhtaç olmasaydım bu hususta çoktan vazgeçtiğim, umudumu kestiğim ısrarımı katiyyen tekrarlamazdım.

Şimdi mektubuna cevap vereyim:

Ben kaç zamandır, senin gördüğün rüyanın bir başka çeşidini mütemadiyen görmekteyim. Senin için bu rüya bir an sürmüş, ben bu rüyayı aylarca aylardır görüyorum. Kendimi bir tarafımla, ferd tarafımla, en mahrem tarafımla, şahsi tarafımla kuyunun dibindeki taş gibi yapyalnız hissetmekteyim. Sen beş dakika, rüyada, hepimizin, benim, Suzan'ın, İzgen'in, Memet'in ismini ayrı ayrı bağırarak koşmuşsun. Ben aylarca aylardır hepinizin ismini, senin ismini, Memet'in ismini, Suzan'ın ismini, İzgen'in ismini ve sonra tekrar ve yalnız senin ismini, yalnız senin ismini bağıríyorum ve koşmadan, dört duvar arasında dimdik durarak bağıríyorum. Sen uyanınca yanında çocuklarımızı görmüşsün. Benim uyanmam da yok, yanımda çocuklarım da yok. Bana mektup yaz, kendinden bahset, dediğin için sana bunları tekrar yazıyorum, çünkü bütün bunlardan ben sana bundan aylarca önce de bahsettim. Fakat bu tarafımda değişen bir şey olmadığı için kendimden bahsederken yine aynı şeyleri yazıyorum. Yine değişmeyen bir tarafım, kahrola-sı bir uyuşukluk içinde oluşumdur. Tek satır yazmıyorum, yazamıyorum. Korkunç bir sersemlik içimdeyim. Buna hastalığımı da kat, kalbim sancıyor, fasılasız sancıyor. Karaciğerim sancıyor, fasılasız sancıyor. Yüzüm gözüm kaşınıyor, fasılasız kaşınıyor. Fakat bütün bunlara rağmen, bu sancılara, uykusuzluğa rağmen, öyle mutlak bir hareketsizlik içindeyim ki, şişmanlıyorum. Gazete-

de fotoğrafımı görmüşsündür. Eski bir fotoğraf. Ona bakıp şimdiki halimi gözünün önüne getirmeye kalkışma. Orda bana söylenen deli saçması lakırdıları okumuşsundur, ben o deli saçması, birbirini tutmaz ve ancak bir meczubun söyleyebileceği şeyleri söylemedim. Yani hastalığıma, uykusuzluğuma, kahrolası uyuşukluğuma rağmen, bunamış değilim. Kafamın bir tarafı hâlâ on dokuz yaşındadır ve hep öyle on dokuz yaşında kalacak. (...) İki sene sonra elli yaşına basacağım. Şimdiden elli yaşındayım da diyebilirim. Bu elli yılı, son zamanlara kadar yüreğimle kafam ele ele vererek geçirdi. Bundan sonra geriye kalan yıllarımda, yüreksiz bir insan olarak yaşayacağım anlaşılan. Yani şairliğim — ne yazık ki en deli, en münasebetsiz, fakat en çocuk, her şeye rağmen en canlı tarafımdı — öldü. İşte sana bol bol kendimden bahsettim. Ve ben de, tıpkı senin gibi, bunları yazmakla biraz ferahlar gibi oldum. Yatacağım. Dedim ya, galiba da beş saat filan uyuyabileceğim. Allah rahatlık versin, Piraye.

Gelmeni çok rica ederim.

(imza)

Memet, oğlum,³⁵

Annenin mektubunu aldım. Cevabını verdim. Buraya gelmesini rica ediyorum. Bu son ricamdır. Bu, hepinizden son ricamdır. Kendisine bundan önce yazdığımı tekrar edeyim: gelmezse, beni sen de, Suzan da, annen de yalnız manen değil — sizin için manen değil — maddeten de ölmüş bilin. Bir daha hiçbirinizin başını ağrıtmam, rahat edersiniz. Çünkü ya ben derdimi anlatamıyorum, yahut siz, annen, sen, Suzan anlamıyorsunuz. Emin olun ki başkaca imkânım olsaydı bunları dahi yazıp kıymetli zamanlarınızı benim için harcamanızı isteyecek kadar küstahlık etmezdim. Hazırladığım imtihan tezlerine gelince, geçen mektubumda da yazdığım gibi, sen onların tercümelerini yolla, yani aslından yaptığın tercümeleri, ben onları artık düzeltebilirim. Fransızcası istemez, bu kadarını görmek kâfi geliyor. İşte böyle.

Baban
(imza)

³⁵Bu mektup Memet'in adına, ama Çamlıca'ya, Piraye'nin adresine gönderilmiştir. Memet, Erenköy'de dedesinin yanında oturmaktadır.

Piraye Bursa'ya gelmezse intihar edeceğini, Nâzım, kendisini görmeye giden bazı kimselere de söylemişti. Bu mektuplar üst üste gelince, hele araya sözünden çıkılamayacak birtakım arkadaşlar da girince, yanına Memet'i, Suzan'ı, İzgen'i de alan Piraye, apar topar Bursa'ya gitti. Bu gidiş Nâzım'ın Kemal Tahir'e yazdığı bir mektupta şöyle anlatılıyor: «Evvela sana çok sevineceğini tahmin ettiğim bir haber: Piraye, oğlum, kızım ve yeğenim dün beni görmeye geldiler. Bir saat kadar kalabildiler ve gittiler, fakat bu bir saatda dünyalar benim oldu. Piraye'yi gayet iyi buldum, çektiği bütün ıstıraplara rağmen gülmesini, ümit vermesini hâlâ unutmamış. Kız biraz zayıflamış, oğlan arslan gibi, fakat ciğerine hâlâ hava veriliyor. Bakalım bir dahasına ne zaman gelirler? Fakat değil mi ki şeytanın ayağı kırıldı bir kere, elbette bundan sonrası kolay.» (31 Ekim 1949) (Kemal Tahir'e Mahpusaneden Mektuplar) Oysa bundan sonrası hiç de kolay değildi. O gün cezaevinin kapısından dışarı çıktığımız zaman, Piraye, «Artık Nâzım'ı sevmiyorum,» dedi. İsterse evimize gelebilirdi, istediği kadar kalabilirdi, ama daha ileri bir yakınlaşmaları olmayacaktı. Rasih'in Bursa'dan getirdiği mektupta Nâzım'ın yazdığı gibi, iki «yakın dost» kalacaklardı. Öte yandan, sözünden çıkılamayacak arkadaşlar, Piraye'ye durmadan baskı yapıyor, işin içinde başka işler olduğunu, efsaneleşen bir aşkın bilinçle söndürülmek istendiğini söylüyorlardı. Amaç aşkıyla inancını iç içe örerek yazdığı şiirlerle umulmadık bir etki gücü kazanmış bir şairi yıpratmak, «Bu adamlar böyledir işte!» dedirtmekti. Piraye bu kaygılara bir oranda katılıyorsa da, olayın böyle geliştiğine inanmıyordu, gene de Nâzım'ı yalnız bırakmayacak, bir dost olarak mektuplaşacak, cezaevinden çıktıktan sonra, isterse, evini ona açacaktı, ama artık onu sevmiyordu. Daha önce de, evliliklerinin ilk yıllarında da, geçmişti başlarından böyle olaylar. Bazıları, «Bir Küvet Hikâyesi» gibi, şiirlere konu bile olmuştu. Ama bir sınıksız bağlanışın, bir «güvenen rahatlığın» on birinci yılında artık öyle olamıyordu anlaşılan.

Karıcığım,

Üç gündür hasta yatıyorum. Ateşim 40'a kadar çıktı. Bugün iyiceyim. Hep gözümün önündesiniz. Sen, oğlum, kızım, İzgen'im. Anlaşılan gece nöbet bir aralık 40'dan da yukarı çıkmıştı, sayıklayarak uyandım, kendimi seni çağırırken yakaladım. Hâlâ pek halsizim. Birkaç güne kadar iyileşirim. Sıhhatli ve kuvvetli olmalıyım. Hepinizi hasretle kucaklarım. Bana mektup yaz. Oğlum da, İzgen de, kızım da mektup yazsınlar. Elim fena halde titriyor. İşte böyle karıcığım. Hepinizin bahtiyar olmanızı dilerim.

Kocan

(imza)

Karıcığım,

Bak, 49-11-11'miş bugün. Hani benim bir şiirim vardır, sana yazılmış, 33-11-11, Bursa, Hapisane diye başlar. Demek ki aradan 16 yıl geçmiş, on altı yıl önce bugün sana şiir halinde ve belki de en güzel şiirlerimden biri halinde bir mektup yazmışım. On altı yıl, dile kolay. Her şeye rağmen, on altı yıl önce sen nasıl benim bir tanem idiysen yine de öylesin, bir tanemdin, bir tanemsin, bir tanem kalacaksın. Ben istediğim kadar seni inkâra kalkışayım, sen istediğin kadar beni inkâra kalkış, bana büyük dostum de, büyük sevgilim diyecek yerde, ben istediğim kadar sana artık sadece arkadaş kalacağız diye mektup yazmış olayım, bir şey var ki onu değiştiremeyiz. Türk dili konuşulduğu — ki ebediyen konuşulacak yeryüzünde, bu yeryüzünün en güzel dillerinden biri olan bizim dilimiz — 33-11-11 tarihinde yazılan o şiir okunacak ve sen Nâzım Hikmet'in bir tanesi olarak kalacaksın, istesen de istemesen de, çatlasan da patlasan da, ben seni boşamaya kalkışmış olsam da, sen bana büyük dostum desen de.

Bir tanem. Bana ne güzel bir mektup yazmışsın. Işığım benim, son sözüm, son hasretim, son hayalim benim, Piraye'm. Mektubunu art arda belki yirmi defa okudum. Sen bana tekrar şiir yaz dersen elbette ki tekrar yazarım, fakat temenni ederim ki, elimde olmayarak, geç kalma. Geç kalabilirsin, insan dediğin bu yeryüzünde rüzgâr gibi gelip geçen şey, sen bana yaz artık dediğin zaman ben geçmiş gitmiş olabilirim. Yarına sağ çıkacağımızı kim temin edebilir? Resmin beğenilmiş olmasına memnun oldum. Ömrüm vefa etse de sana ondan daha güzel, çok daha güzel resimler yapabilsem. Hastalığımı geçıştirdim. Ateş iki gün sürdü. Savcımız ve Müdürümüz bilhassa alakadar oldular, Adliye doktorunu getirdiler, tedavi oldum, bir şeyciğim kalmadı. İyiyim. Seni ne kadar az gördüm. Ne tuhaf, zaman zaman, bana olan haklı öfkeni unuttun, senin için eski günlerin, güzel günlerin Nâzım'ı oldum, zaman zaman, öfken aklına geldi, kendini zorladın, suratını astın. Ne kadar şirindin Pirayende'ciğim. Gözümün önündesin. Hiç bozulmamışsın, keder seni bir kat daha manalılaştırmış. Halbuki ben ne kadar ihtiyarlamışım, göçmüşüm, değil mi?

Bana haftada bir kere olsun mektup yaz. Ben yüz verince astarını isteyen bir herifim. Bak, içimden neler geçiyor, Şu havalar iyice soğumadan, diyorum, ona yalvarıp yakarsam, Şu kırk dokuz yılı içinde, mesela bu ayın sonunda, yahut gelecek ayın ortasında beni yine, bir saatliğıne olsun, görmeye gelmez mi? Kapısım Şimdiden yapayım da, sen kendini bu fedak rlığına alıŐtır. İŞte böyle, Piraye. Seni,  oluğumu  ocuğumu hasretle kucaklar, mektubunu beklerim, karıcığım.

Kocan ve büyük dostun
(imza)

25-11-49

Bursa Hapisane

Karıcığım,

Bundan on gün kadar önce senden ve İzgen'den mektup almış, hemen cevaplarını vermiştim. Fakat sizden karşılık gelmedi. Sen mektup yazmasını pek sevmezsin, bilirim, fakat İzgen herhalde ve hemen cevap verirdi, ondan da ses seda çıkmayınca, hasta olmayasınız diye telaşa düştüm. Hasta olmayın da ben mektupsuz kalayım, zarar yok. Bak, ben yine hastalandım, anterit oldum, bu mektubu da, makineyi yatağıma koydum, ordan yazıyorum. Fakat bugün iyiceyim ve herhalde yarma bir şeyim kalmaz. Fakat bu anterit berbat şeymiş, içim dışıma çıktı, iki günde iğne ipliğe döndüm vallahi. Demin tıraş oldum, suratıma baktım, erimiş mum gibi. Her ne hal ise. Sen Vâlâ'yı gördün mü? Romanını aldın mı? Bana gelecekler bu ay sonunda sanıyorum, gelirlerse ben de söylerim. Münasebetsizlik de bu kadar olur hani. Fakat kabahat bende, ne diye senin sevgili kitabını tutup verdim onlara.

İşte böyle karıcığım. İşte böyle büyük dostum. Günler geçiyor. Geçedursun. Seni, Memet'i, İzgen'i, Suzan'ı hasretle kucaklar, kayınvaldemin ellerinden öperim.

Kocan

(imza)

Bunları sana okuyup saklayasın diye yolluyorum

BİR NEHRE ATILAN CENAZE

Hapisliğimin on ikinci yılındaydım
üç aydan beri de
canlı cenaze halindeydim
cenaze olan ben
serilmiş yatıyordu
canlı olan ben
onu ibretle seyrediyordu
başka bir şey de gelmiyordu elinden
cenaze yiyordu kendi kendini
yapyalnızdı bütün cenazeler gibi de
ihtiyar bir kadın gelip durdu kapıda
annem
ana oğul cenazeyi kaldırdık
ben ayaklarından tuttum o başucundan
ağır ağır indirdik
attık Yang-tse nehrine
kuzeyden akıyordu ıslıl ıslıl ordular

AYDAN ASFALTA DÜŞEN TAVUŞAN

Ay doğdu içinde tavuşanıyla
ben bir şey düşündüm yüreğimin kanıyla
terini sildi o şey ceketinin yeniyle
o şey tepeden tırnağa süzdü beni
bastı gaza aldı virajı debriyajdayken
ezip geçti aydan asfalta düşen tavuşanı.

TAHİRLE ZÜHRE MESELESİ

Tahir olmak da ayıp değil Zühre olmak da
hattâ sevda yüzünden ölmek de ayıp değil
bütün iş Tahirle Zühre olabilmekte
yani yürekte.

Meselâ bir barıkatta dövüşerek
meselâ kuzey kutbunu keşfe giderken
meselâ denerken damarında bir serumu
ölmek ayıp olur mu?

Seversin dünyayı doludizgin
ama o bunun farkında değildir
ayrılmak istemezsin dünyadan
ama o senden ayrılacak
yani sen elmayı seviyorsun diye
elmanın da seni sevmesi şart mı?
Yani Tahiri Zühre sevmeseydi artık
yahut hiç sevmeseydi
Tahir ne kaybederdi Tahirliğinden?

Tahir olmak da ayıp değil Zühre olmak da
hattâ sevda yüzünden ölmek de ayıp değil..

Piraye,

Demın mektubunu aldım. Bir müddet kâatları zarfın içinden çıkarmadım. Zarfın yazısı senindi, müdür bey de, hanımdan mektup var, dedi, fakat kâatlardaki yazıların senden geldiğine bir türlü inanmadım. Sonra, yatağıma oturdum, kâatları zarftan çıkarıp karşıma yaydım, yazıların ordan öyle bana bakıyordu, ben de onlara baktım. Sonra her yaprağı teker teker alıp okudum. Bana ne güzel bir mektup yollamışsın. Oğlumu ne güzel anlatıyorsun. Doğru söylüyorsun, sen de, oğlum da aynı hamurdansınız, çok mübarek bir hamurdan. Buna rağmen ısırap çeken sevdiklerinizin yüzünü görmemekte, onların kederine, yahut azabına, yahut yıkıntısına şahit olmaya, bunları elle tutup gözle görmeye tahammül edememekte ne kadar haklısınız, bilmiyorum. Mamafi sen de, o da insan soyunun çok nadir ve, kelimeyi tekrar ediyorum, mübarek bir hamurundansınız, bu muhakkak. Sen de, oğlum da çok kusursuz insanlarsınız. Çok dürüst, çok temiz insanlarsınız ve bu, ömrün boyunca, senin işkencen oldu, korkuyorum ki oğlum da aynı işkenceyi çekmesin. Mükemmel bir insan tipi düşündüğüm zaman hep sen gözümün önüne gelirsın. Bir hamlede çizilmiş dosdoğru bir çizgi gibisin, öyle aydınlık, öyle keskin, o kadar temiz ve dürüst. Oğlumun bugünkü dünyada senin gibi olmasını istemezdim, fakat neyleyim ki o da sana benziyor. Bana gelince, ben senin hamurundan yoğrulmamış olmama rağmen, senin çektiğin işkencelerin başka türlüünü çektim ve çekiyorum. Hissiz, hayın, kendinden başka kimseyi düşünmeyen adam değilim, böyle olmadığımı bütün ömrüm şahittir. Sevgimin tezahürleri, şekilleri değişse de, sevdiklerimi kayıtsız şartsız sevdim, mesela seni ve mesela oğlumu. Mesela biliyorum, seni gayet iyi tanırım, artık benim karım olmayacaksın, buna rağmen, şimdi ve hatta sana o mektubu yazdığım zamanda dahi senin için gözümü kırpmadan ölebilirdim ve ölebilirim. Bu sana laf gibi gelir. Fakat neyleyim ki gerçektir ve sen benim bu tarafımı anlamayacak kadar aydınlık ve tek çizgilisin. Neyse, bu bahis belki sinirine dokunur, kapatalım. Sıhhatim bugünlerde yine bozuldu. Bu hafta üç defa kalp krizi geçirdim. *Yusuf* piyesini bitirmek üzereyim. Fena olmadı sanıyo-

rum. Bitince sana yollarım. Okur eğlenirsin. Burda bir de portremi yaptırdım, onu da oğluma göndereceğim. Sen bu resmi de beğenmeyeceksin, fakat ne yapalım ki ressamı, annem olsun, başkaları olsun, beni senin gözünle görmüyorlar. Vâlâ'daki tabloları filan aldır rica ederim. Ben yine onlara yazdım. Mehmet de telefon etmiş onlara zaten. Gelsin, verelim, diyorlar. İzgen'in hastalığına üzuldüm. Mehmet'in imtihan için bana göndermiş olduğu yazıların bir kısmını yaptım, sonra ses seda çıkmayınca bıraktım. Eğer onlar oğluma yine lazımsa, hemen bildirsin derhal yapıp yollayayım ve yenilerini de yollasın, onları da yaparım. Oğlumla mektuplaşabilmek en büyük sevincimdir. Onun son zamanlarda neler yazdığını pek merak ediyorum. Günün birinde memleketin en iyi muharrirlerinden biri olacağına eminim. Ona da dedim ya, onu düşünmek, hatta onun doğacak çocuklarını düşünmek ölümsüzlüğümü düşünmek gibi oluyor benim için. Bugün Avukat Mehmet Ali Sebük'den mektup aldım, sırf kanun çerçevesinde adli hatayı tebarüz ettirerek Meclis'e, adli hatanın düzeltilmesi için bir hususi af dilekçesi vermiş. Aynı zamanda tashihi karar işiyle de uğraşıyormuş. İrfan Emin de yazılı emirle bozma kararını takip için Ankara'ya gitti. Ben, şimdilik, bu kanuni müracaatların sonunu bekliyorum. Bütün bunlardan bir netice çıkmazsa elimdeki son imkânı kullanarak o zaman açlık grevine yatacağım. Fakat Mehmet Ali Sebük de, İrfan Emin de yaptıkları kanuni müracaatlardan müspet bir netice umuyorlar. Ben de sabırla bekliyorum, yeter ki, şu kalp krizlerim bana bir oyun oynamasın. İşte böyle, Piraye. (...) Bana ara sıra mektup yazarsan bahtiyar olurum. Oğlumu ve kızlarımı hasretle kucaklarım. Sen mektubunu «hürmetlerle» diye bitirmişsin, ben de öyle bitireyim. Hürmetlerle.

(imza)

HAPİSTE YATACAK OLANA BAZI ÖĞÜTLER

Dünyadan memleketinden insandan
umudun kesik değil diye
ipe çekilmeyip de
atılırsan içeriye
yatarsan on yıl on beş yıl
daha da yatacağından başka
sallansaydım ipin ucunda
bir bayrak gibi keşke
demeyeceksin
yaşamakta ayak direyeceksin.

Belki bahtiyarlık değildir artık
boynunun borcudur fakat
düşmana inat
bir gün fazla yaşamak.

İçerde bir tarafınla yapıyınız kalabilirsiniz
kuyunun dibindeki taş gibi
fakat öbür tarafın
öylesine karışmalı ki dünyanın kalabalığına
sen ürpermelisin içerde
dışarda kırk günlük yerde yaprak kırırdasa.

İçerde mektup beklemek
yanık türküler söylemek bir de
bir de gözünü tavana dikip sabahlamak
tatlıdır ama tehlikelidir.

Tıraştan tıraşa yüzüne bak
unut yaşını
koru kendini bittin
bir de bahar akşamlarından
bir de ekmeği
son lokmasına dek yemeyi
bir de ağız dolusu gülmeyi unutma hiçbir zaman.

Bir de kim bilir
sevdiğin kadın seni sevmez olur

ufak iş deme
yemyeşil bir dal kırılmış gibi gelir
içerdeki adama.

İçerde gülü bahçeyi düşünmek fena
dağları deryaları düşünmek iyi
durup dinlenmeden okumayı yazmayı
bir de dokumacılığı tavsiye ederim sana
bir de ayna dökmeyi.

Yani içerde on yıl on beş yıl
daha da fazlası hattâ
geçirilmez değil
geçirilir
kararmasın yeter ki
sol memenin altındaki cevahir.

Piraye,

Altı kadın vardı demir kapının önünde,
beşi toprağa oturmuş, ayakta biri;

sekiz çocuk vardı demir kapının önünde,
besbelli henüz öğrenmemişler gülmeyi.

Altı kadın vardı demir kapının önünde,
ayakları sabırlı, ellerinde keder,

sekiz çocuk vardı demir kapının önünde,
cin gibi bakıyor kundaktakiler.

Altı kadın vardı demir kapının önünde,
sımsıkı gizlemişler saçlarını,

sekiz çocuk vardı demir kapının önünde,
biri kavuşturmuş avuçlarını.

Bir jandarma vardı demir kapının önünde,
ne dost ne düşman, nöbet uzun, hava sıcak.

Bir beygir vardı demir kapının önünde,
nerdeyse ağlayacak.

Bir köpek vardı demir kapının önünde,
burnu kara, tüyü sarı,

kamış sepetlerde yeşil biber vardı,
torbalarda kömür, heybelerde soğan sarmısak.

Altı kadın vardı demir kapının önünde
ve demir kapının ardında beş yüz erkek vardı efendim;
altı kadından biri sen değildin, ama
beş yüz erkekten biri bendim...

Senin ve çocuklarımla yeni yılını tebrik ederim. Bahtiyar olunuz.
(İmza)

(Tarihsiz)

Karıcığım,

Hasretliğin on ikinci yılı bu
on ikinci yılı
Gönül ağzına kadar dolu
Sen diyorum İstanbul geliyor aklıma
İstanbul diyorum sen
Sen şehrim kadar güzelsin
şehrim senin kadar acılı.

İşte bu kadar karıcığım. İstersen cevap verme.

Kocan
(İmza)

(suluboya bir çiçek resmi)

Piraye,

Birinci mektubuna cevap verdim, gönderdim, ikinci mektubun geldi, işte ona da cevap veriyorum. Senden mektup almamaya o kadar alışmışım ki arka arkaya iki mektubun gelince şaşkına döndüm. Şimdi rica ederim, soğukkanlılıkla dinle beni. Evvela: oğluma yazdığım son mektubu büsbütün yanlış ve tersine tefsir etmişsin. Bunun sebebi, herhalde onun bana yazdığı mektubu okumamış olmandır. Ben onun bana yazdığı mektuptaki bir meseleye cevap verdim. Mehmet, oğlumuz, senin ve benim oğlum, ikimizin oğlu Mehmet, bana aynen şunları yazıyordu (bu satırları olduğu gibi onun mektubundan çıkardım): «Yalnız bir nokta var, senelerdir beni düşündürür. Bir mektubunda anneme: Eğer oğlum isterse yatağının bir ucunda sen durursun, öbür ucunda Vedat Bey, demişsin. Yani ben hastayken babamın yanımda olmasını istersem, annem beni yalnız bırakmaya mecbur olmasın diye. Başka sebebi olamaz, sebep benim babamı yanımda istemem. Bir kere şunu iyice izah edememişim: benim bir tek babam var. Başka hiç kimseyi babam olarak sevmiyorum. Ve eğer babamı yanımda istersem, Nâzım'ı isterim. Bu dünyada üç insan vardır ki onları herkesten çok severim. Ve bilmem neden bu hissimden utanırım. Onları diğer insanlardan fazla sevmeye hakkım yokmuş gibi gelir. Bu insanlardan biri sensin, biri Suzan, biri de annem. Şunu da utanarak itiraf edeyim ki siz haksız bir iş yapsanız dahi sizin tarafınızı tutarım. Bu derece zayıfım bu sevgime karşı. Fakat nedense sevgimi kimseye gösteremem. İşte babam bile bunu bilmiyor.»

Oğlumuzun bu yazdıkları üzerine ben onları ona yazdım ve kendisini ne kadar ve ne çeşit sevdiğimi anlatmak istedim. Ona demek istedim ki, ve apaçık dedim ki: Senin biyolojinde benim payım yok. Fakat senin ruhunda ve şuurunda benim babalığım var. Seni annen başka bir erkekten doğurdu, fakat bu benim için hiçbir şey ifade etmez. Sen benim oğlumsun. O kadar benim oğlumsun ki, annenle aramızdaki sosyal münasebetler hangi şekilde olursa olsun, bu, senin benim de oğlum oluşun vakıası, değişmez. İşte oğluma bu hakikati söyledim. Sen niye buna kızdın, aklım ermiyor. Bursa'ya

son gelişinizde, onun yanında bana: «Artık senin karın değilim ve günün birinde çıkarsan, senden ayrılacağım,» demedin mi? Bunu o da duymadı mı? Bursa'dan gittikten sonra da bana bir tek mektup yazdın, «büyük dostum» diye. Ve sana yazdığım mektupların hiçbirine cevap vermedin. Ve bana her zaman şunu da söyleyen sensin: «Eğer sana mektup yazmazsam, mektuplarına cevap vermezsem, bil ki artık senin karın değilim.» Bütün bunları bir araya getirdim ve seni çok iyi tanıdığım için, oğlumuzun yanında söylediğin sözün hakikat olduğuna yüreğim parçalanarak kanaat getirdim. Ve bu şartlar içinde oğlumdan o mektubu alınca, onu nasıl ve ne çeşit sevdiğimi anlatmak için dedim ki: annen seni doğurdu, annen seni bana getirdi, tıpkı anneni tanıdıktan sonra nasıl bütün verimimde, yazdığım her kelime, attığım her adımda onun emeği, onun ilhamı, onun tashihleri varsa, benim en güzel eserim olan sende de onun emeği, onun ilhamı, onun tashihleri vardır. Fakat annen benden ayrılrsa da, ben artık onun kocası değil, sadece «büyük dostu olarak» kalsam da, sen benim oğlumsun. İşte ben oğluma bunları yazdım ve onun bana yazdığı mektuptaki üzüntüsünün yersiz olduğunu anlatmak için bunları yazmam lazımdı. Bir daha tekrar ediyorum, senin bunu büsbütün başka türlü tefsir edişine hayret ettim, fakat oğlumuzun bana yazdığı ve içinde üzüntüsü belli olan o mektubu bilmediğin için böyle bir ters tefsire düşmeni de haklı buluyorum. Şimdi gelelim seni inkâr bahsine. Bunu da nerden çıkardın? Piraye, seni inkâr etmek kendi kendimi inkâr etmek demektir. Yalnız yazdığım şiirleri falanı değil, kendi insanlığımı, hayatımı inkâr demek olur. Bak bir kere daha, bin kere daha tekrar edeyim: şu dünyada senden başka hiçbir ferde borçlu değilim: iyi bir şeyler yazabildimse, insanlara birkaç satır ümitli, aydınlık, temiz laf edebildimse senin sayendedir. Ayyaşlığa, serseriliğe düşmedimse senin sayendedir, namuslu bir insan olarak yaşayabildim ve öylece de öleceksem senin sayendedir. Sen benim, sevgilim, karım, anam, ablam, arkadaşım, dostum, kızım, her şeyim oldun ve beni her zaman doğruya, güzele, ümide, temize, iyiye doğru çektin götürdün. Ve ben bütün bu hakikatleri hiçbir zaman inkâr etmedim. Sen benim için kemale ermiş insandın ve hep öylesin. Ben bütün bunları inkâr etmedim. Buna karşılık, sana

zaman zaman yaptığım kötülükleri de inkâr etmedim ve etmiyorum. Geçen mektubumda yazdığım bir şeyi tekrar edeyim: sana o mahut mektubu gönderdiğim anda dahi senin için gözümü kırpmadan ölebilirdim. Bunu senin anlamana imkân yok, dedim ya, sen bunu anlamayacak kadar aydınlık, şuurlu, ve kesin karakterli insansın. Fakat neyleyim ki benim söylediğim bu söz de bir gerçektir. Dışarı çıkacağımı filan zannetmiyorum, sadece yapılan kanun teşebbüslerinin sonunu sabırla bekliyorum ve bunlar bir netice vermezse, dediğim gibi açlık grevine yatacağım. İster dışarı çıkayım, ister açlık greviyle öleyim, yaşadığım müddetçe, aramızdaki münasebetlerin şeklini tayin sana kalmıştır. İster ben çıktıktan sonra benden ayrıl, ister, beni ancak çocuklarımızın evinde görmeye razı ol (öyle demiştin), ne yaparsan, nasıl hareket edersen et, şunu bil ki sen benim yeryüzünde bin bir çeşit bağla sımsıkı bağlı olduğum biricik insansın, sana hayranım, sana minnettarım ve senin için her zaman gözümü kırpmadan ölebilirim. Senin benden ayrılmak istemen, ayrılman, bu bahiste hiçbir şeyi değiştirmez. Sana kin duymak bahsine gelince, Piraye. Bunu yazmaya nasıl elin vardı? Bu kabil mi? Hayır, Piraye, beni hiç tanıımıyorsun. Ben envai çeşit işkenceyi çektirebilirim sana, bilerek değil, isteyerek değil, fakat çektirebilirim ve çektirdim de, fakat sana kin duymak? Bunu nasıl düşünebildin? .

Yirmi iki senede bana bir insanın bir insana verebileceği en güzel şeylerden çok fazlasını verdin. «Bana yalnız evlatlarım kalmıştı, birer birer onları da isteyceksin galiba? Veririm.» diyorsun. İyi ama sen onları bana zaten vermedin mi? Bana bu yirmi iki senede verdiğin en güzel şeylerin en güzelleri onlar değil midir? Bana bak, Piraye, bir de şunu yazıyorsun: «Sen kendine acır oldun.» Hayır, kendime niye acıyayım? Acınacak, merhamet edilecek bir halim yok. Bazan kızılacak, küfredilecek hallerim oluyor. Fakat merhamet edilecek bir halde değilim ki kendi kendime acıyayım. Kendi kendimden nefret ettiğim zamanlar oldu, sana bütün bunları da yazdım. Kendi kendimden iğrendiğim zamanlarım oldu ve oluyor, fakat kendi kendime hiçbir zaman acır olmadım.

Piraye, bana yazdığın o güzel mektuptan sonra bu mektubun suratıma bir sille gibi indi. Sen sabaha kadar, artık benden bahsedildiğini duymazsın, de. Ben yaşadıkça, ister karım olarak

kal, ister benden ayrıl, senden bahsedildiğini her zaman duyacağım, yaşamam demek, bir bakıma da senden bahsetmem demektir. Bunu da anlamana imkân yok, çünkü dedim ya, sen aydınlığın, dürüstlüğü, kesin ruh haletlerinin kemale ermiş insanısın. Memet'e, yani oğlumuza, ikimizin oğluna, yazdığım mektup hakkında verdiğim izahatı serinkanla okumanı rica ederim. Bir daha tekrar edeyim. Ben yaşadıkça, hangi şekilde olursa olsun, sen benimlesin:

İçimde ikinci bir insan gibidir
seni sevmek saadeti.

Çocuklarımı ve seni hasretle kucaklarım. Bana ara sıra mektup yazarsan bahtiyar olurum.

(imza)

* * *

Hapislerde geçen on beş sene arkamda,
önümde daha on yedi yıl.

Bir bayrak dalgalanır kafamda:
kan gibi kızıl.

Bir kadın severim:
süt gibi beyaz.

Bir şarkı söylerim:
bütün fidanlardan ümitli.
Şarkımda kavgası, kederi, sevinci insanlarımın
ve elimde kadınının elime dokunamayan eli...

(1950)

Piraye, Mehmet, İzgen, Suzan, Yavrularım,
Başka türlü hareket etmek kabil olmadığı için bu kararı verdim.
Sizden yalnız bir şeye kayıtsız şartsız inanmanızı istiyorum: bu
kararım, herhangi bir yeis, bir yılgınlık, bir korkaklık, bir
sabırsızlık neticesi değildir. Sabırlı, şuurlu, ümitliyim. Fakat hakkın
ve hakikatin ortaya çıkması için meydana hayatımı atmaktan başka
imkânım kalmadığına kaniim. Bundan dolayı bu son imkânımı
şuurla, ümitle kullanıyorum. Hakkın ve hakikatin tecellisi uğrunda
ölürsem de bu sizin babanıza layık bir ölüm olacaktır.

Hepinizi hasretle kucaklarım.

Babanız, Piraye'nin, Mehmet'in, İzgen'in,
Suzan'ın sabırlı, şuurlu, cesur ve ümitli
babası

(imza)

Nâzım açlık grevine yattıktan bir süre sonra İstanbul'a, Üsküdar Cezaevi'ne getirildi. Özel bir bağışlama yasasıyla serbest bırakılacağı umuluyordu. Bu arada Münevver Berk'le ilişkisi yeniden başlamıştı. Piraye, bunu bildiği halde, gidip Nâzım'a, çıktıktan sonra isterse eve gelebileceğini, ayrılıncaya kadar birlikte oturabileceklerini söylemesi gerektiğine inanıyordu. Yanına Memet ile Suzan'ı alıp Üsküdar Cezaevi'ne gitti.

Görüşme yerinde değil de, ayrı bir odada oturduk. Piraye söylemesi gerektiğine inandığı şeyleri söyledi. Nâzım duyulandı. (Ama iyice uzaktılar artık.) Çıkacağından pek umudu olmadığını belirtti. Sonra bizimle ilgilendi. O sırada kapı açıldı, «Görüşmeciniz var,» dediler, kızkardeşi Samiye ile Münevver Berk girdi içeri. Bir suskunluk oldu. Nâzım iki yanlı konuşmaya çalıştı. Arkasından gene kapı açıldı, Mehmet Ali Cimcoz geldi, önce bir şaşaladıysa da hemen toparlanıp oracıktaki bir sandalyeye oturdu. Onunla konuşmalar odadaki sessizliği biraz geçıştirdi. Derken Suzan birden ayağa kalkıp kapıdan dışarı fırladı. Piraye, Nâzım'la konuşmak gereğini duyarak bir şeyler sordu. Sonra, «Suzan dışarda yalnız kalmasın, biz de gidelim artık,» dedi. Çıktık. Nâzım ile Piraye'nin birbirlerini son görüşü böyle oldu. Daha sonra ben bir kere Üsküdar Cezaevi'ne, bir kere de Cerrahpaşa Hastanesi'ne, Nâzım'a yalnız gittim. Ama beni annemden ayrı düşünemediğini, bana hep onu sormak istediğini, sorarken de tedirgin olduğunu gördüm. Bir mektubunda söylediği şu söz: «Velhasıl sen benim en güzel yıllarımın ve yüreğimin içinde dünyanın en güzel ve en iyi kadın başıyla yan yana ve ondan ayrılmaz bir haldesin», evet, bu söz değıştirilmesi olanaksız bir gerçeği yansıtıyordu.

Cezaevi'nden çıktıktan sonra, Nâzım, bir zaman, Piraye'nin mahkemeye başvurmasını bekledi. Oysa Piraye onun açmasını istiyordu davayı. Tanık olarak ikisinin de güvendiği A. Kadir ile Kemal Sülker gösterilecekti. Nâzım ile Piraye, 23.3.1951 tarihinde, Kadıköy Asliye 2. Hukuk Yargıçlığı'nın kararıyla boşandılar. Mahkemede yalnız avukatlarıyla tanıklardan Kemal Sülker vardı. Piraye gerçi Nâzım'ı bağışlamamış, ona dönmemişti, ama ondan ayrıldıktan sonra başkasıyla da evlenmedi. Nâzım'ın üstüne başkasıyla yaşayamayacağı için...

Memet Fuat

Yayımlayan: Anadolu Yayıncılık A.Ş.
Kapak Baskı: Ana Basım Sanayi A.Ş.
İç Baskı: Şefik Matbaası

Hatçem,
Sağ salim Bursa'ya ulaştık.
Rahatımız iyicedir. Mahke-
menin ne zaman başlayacağı
daha belli değil. Bu da tabii.
Çünkü buraya geleli daha 24
saat bile olmadı.

Aramıza dağlar denizler girdikten sonra hasret ve gö-
recelik bir kat değil kat kat arttı. Tez kavuşsak derim.
Sen de öyle dersin, bilirim. Ama bakalım hadisat ne
der?

Hapisane penceresinden, yığın yığın yeşillikler arka-
sında Bursa'nın beyazlıkları ve keşişin dumanlara karı-
şan etekleri görünüyor. Ben seni düşünüyorum. Senin
çocukluğun bu yeşillikler arasında, bu kocaman, karlı
dağın yamacında geçmiş. Ne tuhaf şey değil mi? Senin
en güzel günlerinin geçtiği bu gök altında benim şim-
di, bir türlü bitmek tükenmek bilmeyen saatlarım uza-
yıp gidiyor... Her ne hal ise geç şimdi bunları...

Hiç olmazsa haftada bir bana mektup göndermeyi
unutma! İhmal etme! Memet, annen, Selma, Fahamet,
Vedat canım ne âlemde?.. Hepsinin gözlerinden ve el-
lerinden öperim. Samiye'yi, Seyda'yı görürsen selâm-
larımı ve öpüşlerimi söylersin... Halalarımın ellerinden
pus ederim.

Sana gelince... Kavuşalım derim, kavuşalım tezden...

